

Scan

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย

นางสาวกรรณิการ์ ทองมวล

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาเศรษฐศาสตร์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2550

**A Synthesis of Research Studies on Economic Community Development in
Thailand**

Kannika Tongmual

**An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Economics**

School of Economics

Sukhothai Thammathirat Open University

2007

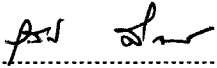
หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนใน
ประเทศไทย
ชื่อและนามสกุล นางสาวกรรณิการ์ ทองมวด
แขนงวิชา เศรษฐศาสตร์
สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ศิริพร สัจจานันท์

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระได้ให้ความเห็นชอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ
ฉบับนี้แล้ว

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ศิริพร สัจจานันท์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์สมบัติ พันธวิศิษฎ์)

คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา ประจำสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์อนุมัติให้รับการศึกษา
ค้นคว้าอิสระฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาเศรษฐศาสตร์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

.....
(รองศาสตราจารย์สุนีย์ ศิลพิพัฒน์)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์
วันที่ ..20.. เดือน สิงหาคม..... พ.ศ.....2551.....

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
ในประเทศไทย

ผู้ศึกษา นางสาวกรรณิการ์ ทองมวล **ปริญญา** เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ศิริพร สัจจามันท์ **ปีการศึกษา** 2550

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสังเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของไทยในแต่ละภูมิภาค 2) เพื่อศึกษาว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของงานวิจัยในประเทศไทยมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจแบบต่างๆ อย่างไร

การศึกษานี้เป็นการสังเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และคู่มือวิทยานิพนธ์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จำนวน 36 งานวิจัยในภูมิภาคต่างๆของไทยระหว่างปี พ.ศ. 2540-2550 และใช้ค่า สถิติ สหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมน ทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแต่ละภูมิภาค

จากผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ของแต่ละภูมิภาคมีปัจจัยที่สำคัญแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค ดังนี้ ภาคเหนือ ได้แก่ 1) การดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 2) กลุ่มและเครือข่าย 3) ความเชื่อ วัฒนธรรม และจิตสำนึกที่รักชุมชนของตนเอง ภาคกลาง ได้แก่ 1) การดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 2) กลุ่มและเครือข่าย 3) ความร่วมมือและการมีส่วนร่วม การจัดทำแผนชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ 1) การดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 2) การจัดการด้านการผลิต 3) ทุนและการสะสมทุน ภาคใต้ ได้แก่ 1) การดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 2) ความเชื่อ วัฒนธรรม และจิตสำนึกที่รักชุมชนของตนเอง 3) การจัดการทรัพยากรในชุมชน เมื่อทดสอบสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนแล้วพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของแต่ละภูมิภาค มีความสัมพันธ์กัน และไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทยดังที่กล่าวมาข้างต้นมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของ จอห์น เมนาร์ด เคนส์ ฮาร์รอด-โดมาร์ เนอร์กเซ เจ. ฮอล์มเบอร์ก และอาร์แซนบรูค อี เอฟ. ชูมาเคอร์ ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์

คำสำคัญ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ศิริพร สัจจามันท์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และแก้ไขข้อบกพร่องของการศึกษาค้นคว้าอิสระมาโดยตลอด

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดาอันเป็นที่รักยิ่ง และพี่ๆ น้องๆ ทุกคน ที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจด้วยดีมาตลอด

ท้ายสุดนี้ ขอขอบคุณคุณวุฒิสันต์ บุญห่อ คุณกำพล ชอบเสรี คุณไพฑูรย์ สุริยารังสรรค์ ที่ให้คำปรึกษาและคำแนะนำการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ ขอขอบคุณ พี่ๆ ร่วมรุ่นศูนย์วิทยาพัฒนา มสธ. อุบลราชธานี ทุกคน ที่คอยห่วงใยและให้กำลังใจมาโดยตลอด ตลอดจนขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนทำให้การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จได้

ประโยชน์อันใดที่การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้พึงมี ขอมอบแด่บุพการี ครูและอาจารย์ ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ข้าพเจ้า ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่าน และหากค้นคว้าอิสระฉบับนี้มีข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องประการใด ข้าพเจ้าขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

กรรณิการ์ ทองมวล

มิถุนายน 2551

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ	1
วัตถุประสงค์การศึกษา	2
ขอบเขตการศึกษา	2
คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา	2
สมมติฐานการศึกษา	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	4
ทฤษฎีกระแสหลัก	4
จอห์น เมনারด์ เคนส์	4
ฮาร์รอด-โดมาร์	6
เนอร์กเซ	9
ทฤษฎีกระแสทางเลือก	12
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	12
เจ. ฮอล์มเบอร์ และอาร์ แชนบรูด	20
อี เอฟ. ชูมาเคอร์	21
ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน	24
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	28
การเก็บรวบรวมข้อมูล หาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	28
การสรุปผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และคุณนิพนธ์	35
วิธีการทางสถิติในการสังเคราะห์งานวิจัย	133

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนงานวิจัยฯ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจำแนกตามภูมิภาคของงานวิจัย	29
ตารางที่ 3.2 แสดงชื่องานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	30
ตารางที่ 4.1 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	135
ตารางที่ 4.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย	153
ตารางที่ 4.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแต่ละภูมิภาค	170
ตารางที่ 4.4 ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคเหนือกับภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออก	174
ตารางที่ 4.5 ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคเหนือกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	174
ตารางที่ 4.6 ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคเหนือกับภาคใต้	175
ตารางที่ 4.7 ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	175
ตารางที่ 4.8 ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกกับภาคใต้	175
ตารางที่ 4.9 ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคใต้	176
ตารางที่ 4.10 วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจ	179

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการสังเคราะห์	135
วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	135
วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย	153
วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแต่ละภูมิภาค	170
ทดสอบค่าทางสถิติเพื่อหาความสัมพันธ์	174
วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจ	179
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	187
สรุปการวิจัย และอภิปรายผล	187
ข้อเสนอแนะ	192
ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยในอนาคต	193
บรรณานุกรม	194
ประวัติผู้ศึกษา	198

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 บทบาทของการสะสมทุน	7
ภาพที่ 2.2 วงจรแห่งความชั่วร้าย	9
ภาพที่ 2.3 ความเจริญเติบโตแบบสมดุล	10
ภาพที่ 2.4 สรุปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	19

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1-8 (2540-2544) มีผลทำให้ประเทศไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ทั้งในระดับภาพรวมของประเทศ ระดับสังคมเมือง และสังคมชนบท รัฐบาลได้พยายามที่จะพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคมชนบทและหมู่บ้านต่างๆ ให้ดีขึ้นกว่าเดิม มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ทั้งด้านการคมนาคม ไฟฟ้า โทรศัพท์ นอกเหนือจากการพัฒนาที่เกิดจากภาครัฐแล้ว สำหรับภาคธุรกิจได้มีการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาประกอบการผลิตอย่างแพร่หลาย และการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากนอกประเทศ จากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท สิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้ชาวชนบทมีโอกาสติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น ซึ่งมีผลไปสู่การปรับตัวในการดำรงชีวิตของตนเองในด้านต่างๆ ทำให้ชุมชนส่วนใหญ่อ่อนแอลง ชุมชนหมู่บ้านที่เดิมเคยมีสภาพความเป็นอยู่แบบง่ายมีความใกล้ชิดและพึ่งพาธรรมชาติสูง ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนที่มีอยู่อย่างเหนียวแน่น เศรษฐกิจของครอบครัว และชุมชนเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ปัจจุบันได้กลายเป็นชุมชนที่มีสภาพการดำเนินชีวิตคล้ายเมืองอิทธิพลของสื่อและการบริโภคแบบลอกเลียนแบบแพร่กระจายเข้าไปในชนบท เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองกลายเป็นเศรษฐกิจเพื่อการค้า สิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นพร้อมกับกระแสการเปลี่ยนแปลงคือการดึงทรัพยากรธรรมชาติจากชนบทเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ของชุมชนเมืองมีมากขึ้น คนชนบทมีความคิดที่จะพึ่งพาสังคมเมืองมากขึ้น ขณะเดียวกันสำนึกและความรู้สึกที่เป็นอิสระและต้องพึ่งพาตนเองมีน้อยลง ซึ่งทำให้สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมในหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ขาดความพอดีในการดำรงชีวิต ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาการศึกษา ฯลฯ จนในที่สุดเกิดภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในปี 2540

การพัฒนาที่มุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นหลัก มีอัตราการเจริญเติบโตในภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรม การพัฒนาดังกล่าวประเทศไทยต้องตกอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์เป็นผลทำให้คนไทยหลงกระแสเกิดความเชื่อว่าการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นการนำพาประเทศเข้าสู่ความเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วตามแนวความคิดตะวันตก หลงลืมวัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาไทย ทูทางสังคม วิถีชีวิต และความเป็นชุมชน

มีการเปลี่ยนแปลงระบบต่างๆ เพื่อรองรับการพัฒนา ทำให้ประชาชนทุกระดับโดยเฉพาะภาคประชาชนในชนบทต้องประสบปัญหาความยากจน

ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9-10 (2545 -ปัจจุบัน) ได้น้อมนำกระแสพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ เริ่มให้ความสำคัญกับชุมชน สังคม และแนวคิดด้านเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น ดังนั้นจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน หรือแนวทางที่ไม่เน้นเศรษฐกิจเป็นหลัก เป็นเศรษฐกิจทางเลือกที่มุ่งเน้นความเจริญและความเข้มแข็งของท้องถิ่น โดยทำการศึกษาผลงานวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนว่ามีแนวทางการพัฒนาอย่างไร

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อสังเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของแต่ละงานวิจัยว่ามีความแตกต่างกันหรือเหมือนกันหรือไม่อย่างไร
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของงานวิจัยในประเทศไทยว่ามีความสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจแบบต่างๆ หรือไม่อย่างไร

3. ขอบเขตการศึกษา

ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนภายในประเทศไทย ตั้งแต่ปี 2540-2550

4. สมมติฐานการศึกษา

1. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทยมีความเหมือนกันในแต่ละภูมิภาค
2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทยมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของ จอห์น เมনারด์ เคนส์, ฮาร์รอด-โดมาร์, เนอร์กเซ, แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง, เจ. ฮอล์มเบอร์ก และอาร์ แชนบรูค, อี.เอฟ. ชูมาเคอร์ และศ.ดร. อภิชัย พันธเสน

5. คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบการจัดการชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน โดยเฉพาะด้านการผลิต การบริโภค การจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรและรายได้ การจัดสรรทรัพยากรและทุนชุมชนให้สามารถอยู่ได้อย่างพอเพียง พึ่งตนเองได้ และเป็นรากฐานสำหรับเศรษฐกิจมหภาคในระบบเศรษฐกิจเล็กกับเศรษฐกิจใหญ่ที่สัมพันธ์กันอย่างเกื้อหนุนและพึ่งพาอาศัยกัน เศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องเป็นระบบซึ่งองค์ประกอบหรือส่วนต่างๆ ล้วนเชื่อมโยงและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เกื้อกูลกัน ทำให้ลดต้นทุน ลดพลังงาน ลดแรงงาน ก่อให้เกิดผลไม่เพียงบวกแต่เป็นทวีคูณ (เสรี พงศ์พิศ 2548: 113)

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของแต่ละภูมิภาคในประเทศไทยที่ได้มีการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย ว่ามีแนวทางอย่างไรบ้าง และแนวทางเหล่านั้นสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจแบบต่างๆ หรือไม่ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีการพัฒนากระแสหลัก

1.1. จอห์น เมนาร์ด เคนส์ : ตัวแบบความเจริญเติบโตด้านอุปสงค์รวม

จอห์น เมนาร์ด เคนส์ (John M. Keynes) เกิดที่เมืองเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 1883 ถึงแก่กรรมกระทันหันด้วยโรคหัวใจวาย ในเดือนเมษายน ปี 1946 รวมอายุได้ 63 ปี ผลงานที่สำคัญคือ เป็นผู้เขียนหนังสือเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญ คือ the General Theory of Employment Interest and Money (1936) ได้ให้แนวคิดทฤษฎีใหม่ในการอธิบายถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการว่างงานในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก โดยได้อธิบายเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจจากด้านอุปสงค์มวลรวมไว้ดังนี้

องค์ประกอบของอุปสงค์รวม

โดยให้ C = การบริโภค (consumption)

I = การลงทุน (investment)

G = การใช้จ่ายของรัฐบาล (government expenditures)

S = การออม (saving)

T = ภาษี (taxes)

Y = รายได้หรือผลผลิต (income, output)

สมการอุปสงค์รวม $E = C + I + G$

สมการบริโภคที่ขึ้นกับรายได้ $C = a + bY$

โดย a = ค่าคงที่

ค่าสัมประสิทธิ์ของการบริโภค $b = \Delta C / \Delta Y$ หรือค่าความโน้มเอียงส่วนเพิ่มในการบริโภค (MPC)

ค่าสัมประสิทธิ์ของการออม $1 - b = \Delta S / \Delta Y$ หรือค่าความโน้มเอียงส่วนเพิ่มในการออม (MPS)

ปัจจัยภายนอกสมการ I, G เป็นตัวแปรอิสระ

สมการรายได้ $Y = C + S + T$

สมการด้านผลผลิต $Y = I_r + G$

โดย $I_r =$ การลงทุนที่เกิดขึ้นจริง (realized investment)

ณ จุดดุลยภาพของระบบเศรษฐกิจ $Y = E$

ดังนั้น $C + S + T = C + I + G$

$$S + T = I + G$$

$$C + I + G = C + I_r + G$$

$$I = I_r$$

เพราะฉะนั้นจุดดุลยภาพที่เกิดขึ้น

$$Y = C + I + G (=E)$$

$$S + T = I + G$$

$$I = I_r$$

จากการพิจารณาระบบเศรษฐกิจจากด้านอุปสงค์รวมข้างต้น เคนส์ ได้แสดงให้เห็นถึงนโยบายการคลังที่เกี่ยวข้องกับภาษี และการใช้จ่ายของรัฐบาลว่าจะช่วยทำให้เศรษฐกิจเข้าสู่ดุลยภาพได้ และได้อธิบายถึงสาเหตุของการว่างงานที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและยาวนานในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกว่ามาจากทางด้านอุปสงค์มิใช่ด้านอุปทาน กล่าวคือ เกิดจากอุปสงค์รวมที่ไม่เพียงพออันเนื่องมาจากกำลังซื้อของผู้บริโภคไม่เพียงพอ นโยบายการคลังที่เกี่ยวข้องกับการลดภาษีรายได้หรือการเพิ่มการใช้จ่ายของรัฐบาลจะช่วยแก้ปัญหาการว่างงานได้

ทฤษฎีของเคนส์ ที่ศึกษาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากด้านอุปสงค์นั้นนับว่าไม่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของประเทศด้อยพัฒนา หรือปัญหาความยากจนของประเทศเหล่านี้โดยตรง เคนส์ต้องการศึกษาถึงปัจจัยที่กำหนดการเปลี่ยนแปลงรายได้หรือการจ้างงานของระบบเศรษฐกิจในขณะใดขณะหนึ่ง หรือในระยะสั้นเท่านั้น และการศึกษาปัญหาการว่างงานของเคนส์ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจของประเทศที่ทุนทั้งหมดที่มีอยู่มิได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ แต่ในส่วนของปัญหาการว่างงานของประเทศด้อยพัฒนานั้นมาจากปัญหาการขาดแคลนทุน ซึ่งต้องแก้ไขด้วยการเพิ่มการสะสมทุน หรือเพิ่มศักยภาพในการผลิต

แนวคิดทฤษฎีของเคนส์ ได้ให้มุมมองใหม่ในการอธิบายความเจริญเติบโตในระยะสั้นจากด้านอุปสงค์ และความสำคัญของนโยบายการคลังในการช่วยทำให้เกิดการจ้างงานได้ แนวคิดนี้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาตัวแบบความเจริญเติบโตของนักเศรษฐศาสตร์ต่อมา

1.2. ฮาร์รอด-โดมาร์ : ตัวแบบการเจริญเติบโตจากการออมและการลงทุน

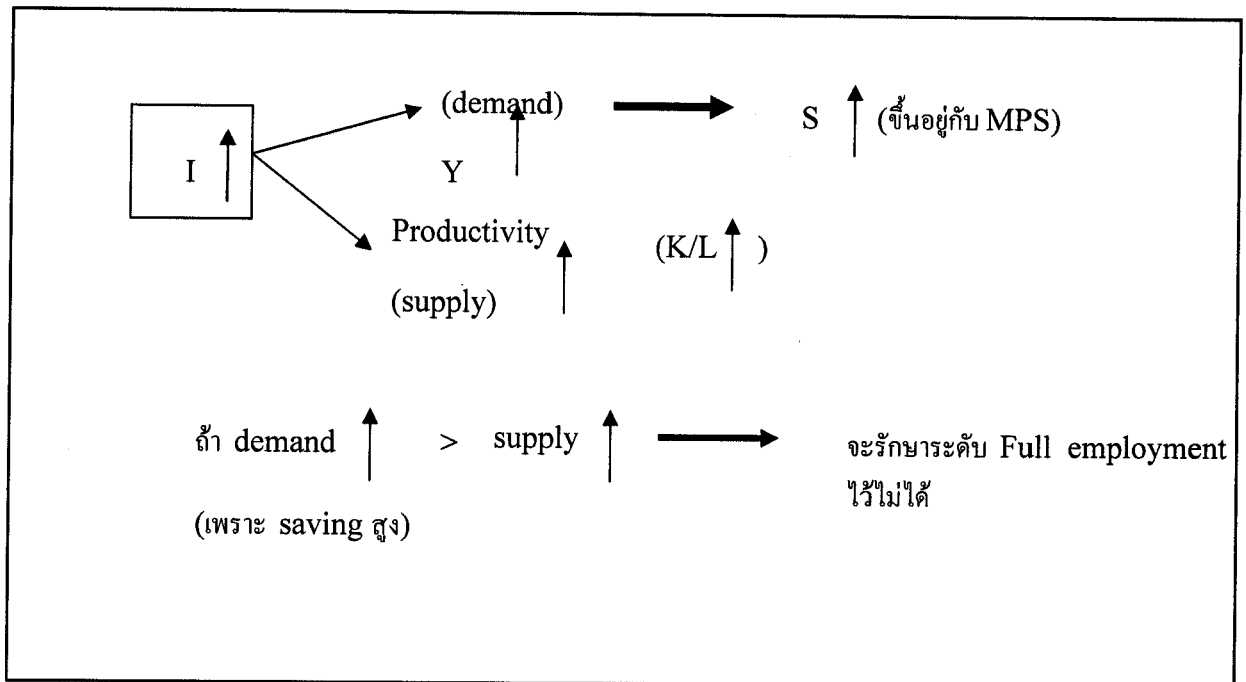
จุดมุ่งหมายของตัวแบบการเจริญเติบโตของฮาร์รอด-โดมาร์ (Harrod-Domar's growth models) คือการศึกษาว่า ในสถานะใดเราจึงจะรักษาการเพิ่มของรายได้ประชาชาติที่แท้จริงให้คงอยู่ต่อไปโดยราบรื่น หรือเราจะทำอย่างไรจึงจะทำให้เกิดความเจริญเติบโตอย่างราบรื่น นักเศรษฐศาสตร์ทั้งสองเชื่อว่าคำตอบอยู่ที่การสะสมทุน

ทั้ง Harrod และ Domar ได้อธิบายถึงบทบาทที่สำคัญของการสะสมทุนสองประการ คือ

1) การลงทุน(I) ทำให้เกิดรายได้ (Y) ตามแนวคิดด้านอุปสงค์ของเคนส์ ที่พิจารณาว่าการลงทุนเป็นปัจจัยหนึ่งของสมการอุปสงค์รวมที่เป็นตัวแปรอิสระ

2) การลงทุน (I) ทำให้เกิดผลิตภาพในการผลิต (productivity) ตามแนวคิดด้านอุปทานของกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิก

บทบาทของการสะสมทุนด้านอุปสงค์นั้น พิจารณาได้จากการลงทุน ถ้ากำหนดให้สิ่งอื่นๆ คงที่จะทำให้เกิดการจ้างงาน ซึ่งทำให้เกิดรายได้ การที่รายได้ของปัจเจกบุคคลทั้งหลายเพิ่มก็จะทำให้ระดับการออมเพิ่มขึ้น แต่จะมากหรือน้อยก็จะขึ้นกับค่าความโน้มเอียงส่วนเพิ่มในการออม ในขณะที่เดียวกัน การลงทุนจากด้านอุปทาน ทำให้มีเครื่องจักรเครื่องมือในการผลิตมากขึ้น สัดส่วนของทุนต่อแรงงานสูงขึ้นก็ทำให้ผลิตภาพในการผลิตสูงขึ้น การเพิ่มขึ้นของการลงทุนด้านทำให้รายได้จากทางด้านอุปสงค์เพิ่มมากขึ้น และระดับการออมสูงขึ้นในระดับที่มากกว่าการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพการผลิตทางด้านอุปทาน ก็จะทำให้ระบบเศรษฐกิจไม่อยู่ในดุลยภาพ และไม่สามารถรักษาระดับการจ้างงานเต็มที่ไว้ได้ ดังนั้นระดับการจ้างงานเต็มที่จะคงอยู่ต่อไปอย่างราบรื่นได้ก็จะต้องมีการลงทุนสุทธิที่เพิ่มสูงขึ้นเพื่อรับการออมที่เพิ่มสูงขึ้น และการออมที่จะเพิ่มสูงขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง ก็จะต้องมากจากการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของรายได้ที่แท้จริง

ภาพที่ 2.1 บทบาทของการสะสมทุน

จากภาพที่ 2.1 ถ้ามีการลงทุน(I) ที่เพิ่มขึ้น โดยกำหนดให้สิ่งอื่นๆ คงที่ ด้านอุปสงค์จะพบว่าจะทำให้ รายได้ (Y) เพิ่มขึ้น เมื่อรายได้เพิ่มขึ้น จะทำให้มีเงินออมมากขึ้น(S) นอกจากนั้น ทางด้านอุปทาน การที่เพิ่มการลงทุนก็จะทำให้มีการเพิ่มเครื่องจักรในการผลิตมากขึ้น ทำให้สัดส่วนของทุนต่อแรงงานเพิ่มขึ้น(K/L) และประสิทธิภาพการผลิตเพิ่มขึ้น ทำให้รายได้(Y) เพิ่มขึ้น และการออมก็มากขึ้น จากการศึกษาการออมสูงขึ้น(ด้านอุปสงค์)มากกว่าการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพการผลิตด้านอุปทาน จะทำให้ระบบเศรษฐกิจไม่อยู่ในดุลยภาพ และไม่สามารถรักษาระดับการจ้างงานเต็มที่ไว้ได้

ต้นแบบของการเจริญเติบโตของ Harrod – Domar กำหนดเป็นสมการดังนี้

$$g = s/k$$

โดยกำหนดให้ g = อัตราการเพิ่มของรายได้ที่แท้จริง

$$s = S/Y \text{ สัดส่วนการออม (S) ในรายได้ประชาชาติ (Y)}$$

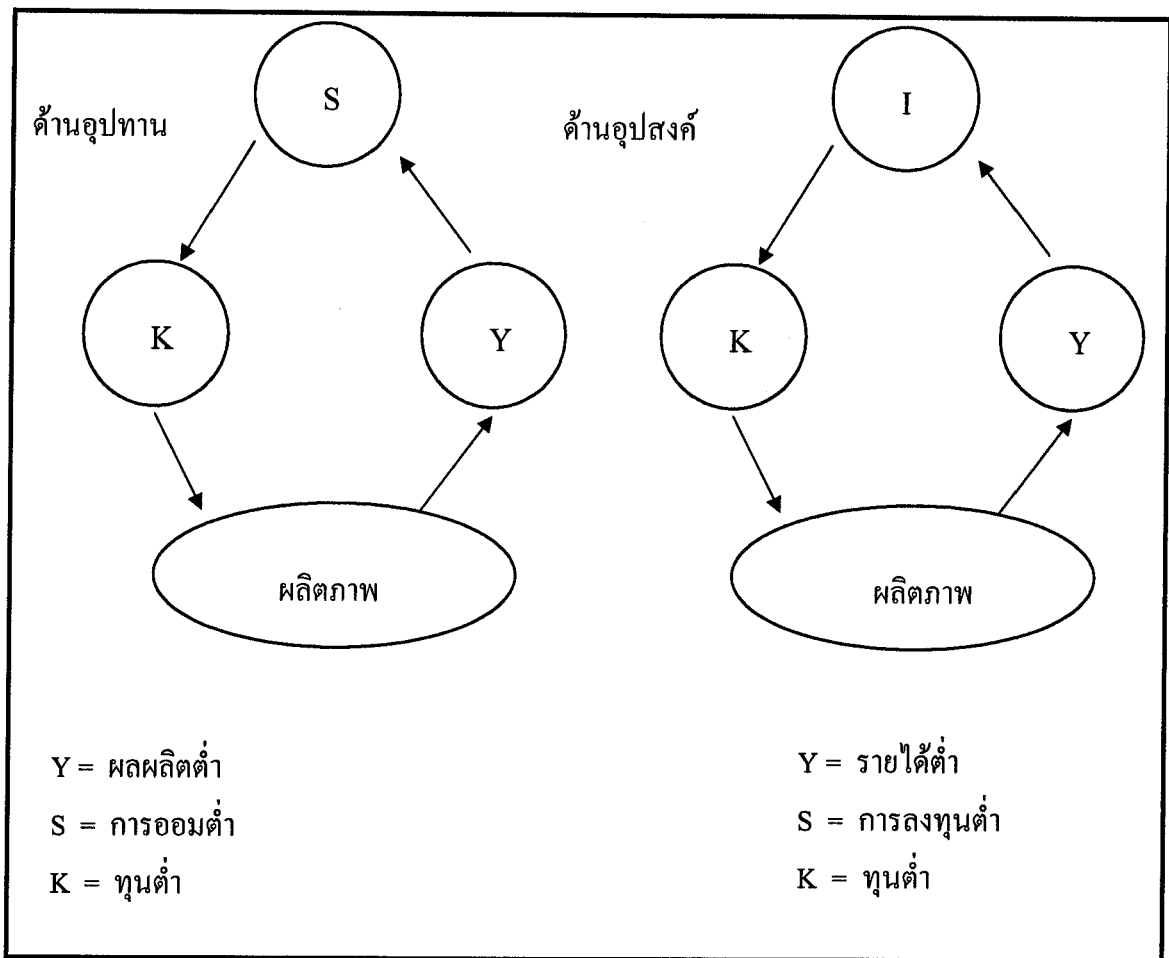
$$k = K/Y \text{ สัดส่วนของทุน (K) ในผลผลิต (Y) (ซึ่งก็คือ capital-output ratio)}$$

สมการ $g = s/k$ ในตัวแบบนี้ ได้ให้ความหมายว่า ระบบเศรษฐกิจจะเจริญเติบโตได้ก็ ต้องอาศัยการออมและการลงทุนมากขึ้น โดยเฉพาะการเพิ่มประสิทธิภาพการลงทุน

ตัวแบบความเจริญเติบโตของ Harrod – Domar มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของ ประเทศด้อยพัฒนาในเวลาต่อมา คือ เป็นตัวแบบที่ง่ายต่อการกำหนดอัตราการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ เพราะมีปัจจัยทางด้าน การออมการลงทุน หากเรากำหนดเป้าหมายของอัตราความ เจริญเติบโต (g) ขึ้นมา และมีข้อมูลสัดส่วนการออม (s) ในประเทศ ก็จะ สามารถประมาณการ สัดส่วนการลงทุน (k) ของประเทศได้ หรือหากมีข้อมูลสัดส่วนการออมและการลงทุน ก็จะ สามารถประมาณการอัตราความเจริญเติบโตได้ ตัวแบบนี้จึงเป็นที่นิยมนำเข้ามาใช้เป็น เครื่องมือพื้นฐานในการวางแผนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศกำลังพัฒนาในยุคแรกๆ

1.3. เนอร์รกเซ : ทฤษฎีความเจริญเติบโตอย่างสมดุล

ใน ค.ศ. 1953 เรกนาร์ เนอร์รกเซ (Raganr Nurkse) ได้เขียนหนังสือ Problems of Capital Formation in Underdevelope Countries เพื่อศึกษาถึงสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาคือการพัฒนา

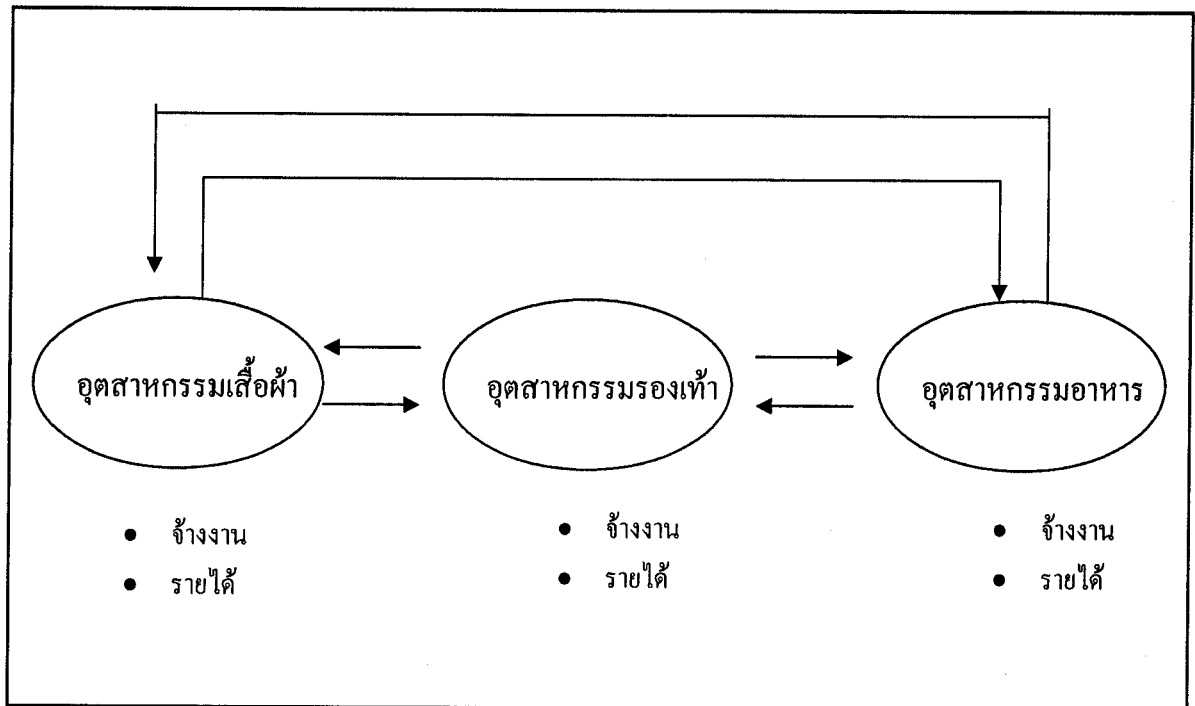
ภาพที่ 2.2 วงจรแห่งความชั่วร้าย

จากภาพที่ 2.2 ได้อธิบายถึงสาเหตุของความด้อยพัฒนาว่ามาจาก วงจรแห่งความชั่วร้าย ซึ่งพิจารณาได้จากสองด้าน คือ ด้านอุปทานและอุปสงค์ พิจารณาทางด้านอุปทาน ระดับการออม (S) ของประเทศต่ำ ทำให้การสะสมทุน (K) ต่ำ ซึ่งจะนำไปสู่ผลิตภาพการผลิตต่ำ ทำให้ผลผลิตของประเทศต่ำ ซึ่งนำไปสู่ระดับการออมที่ต่ำต่อไป พิจารณาทางด้านอุปสงค์ การลงทุนที่ต่ำทำให้

เกิดการสะสมทุนที่ต่ำ และผลิตภาพในการผลิตต่ำ ซึ่งส่งผลทำให้รายได้ต่ำ เมื่อรายได้ต่ำก็จะทำให้ระบบการลงทุนต่ำไปด้วย

Nurkse ได้ศึกษาถึงทางออกในการแก้ปัญหาความด้อยพัฒนาที่เกิดจากวงจรชั่วร้ายดังกล่าว สำหรับวงจรที่เกิดทางด้านอุปทาน Nurkse เห็นด้วยกับแนวทางแก้ปัญหาโดยวิธีของ Lewis โดยการนำแรงงานที่มีอยู่อย่างไม่จำกัดมาใช้ เพื่อขยายการลงทุนและการสะสมทุน สำหรับวงจรที่เกิดทางด้านอุปสงค์ Nurkse เชื่อว่า แนวทางแก้ไขคือการเพิ่มการลงทุน วงจรแห่งความชั่วร้ายทางด้านอุปสงค์ที่เห็นได้จากผลิตภาพการผลิตที่ต่ำอันเนื่องมาจากการขาดแคลนทุน มีสาเหตุมาจากการที่ประเทศด้อยการพัฒนามีขนาดแคบ ซึ่งการแก้ไขสามารถทำได้ โดยใช้วิธีที่เรียกว่า ความเจริญเติบโตแบบสมดุล (balanced growth)

ความเจริญเติบโตแบบสมดุล หมายถึงการขยายการลงทุนในอุตสาหกรรมหลายๆ ประเภทไปพร้อมกัน เพื่อทำให้เกิดการประหยัดจากภายนอก ซึ่งเป็นการลดต้นทุนการผลิตของอุตสาหกรรมหนึ่งจากการผลิตของอีกอุตสาหกรรมหนึ่งหรือของอุตสาหกรรมอื่นๆ อุตสาหกรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นจะเป็นลูกค้าซึ่งกันและกันได้ ตลาดก็จะขยายตัวได้ ต้นทุนต่อหน่วยในการผลิตของอุตสาหกรรมก็จะลดต่ำลง

ภาพที่ 2.3 ความเจริญเติบโตแบบสมดุล

จากภาพที่ 2.3 อุตสาหกรรมสามประเภท คือ อุตสาหกรรมเสื้อผ้า อุตสาหกรรมรองเท้า และ อุตสาหกรรมอาหาร ดำเนินการผลิตสินค้า โดยมีการจ้างงานเกิดขึ้น คนงานในอุตสาหกรรมเสื้อผ้ามีรายได้และต้องบริโภคอาหาร และใช้รองเท้าที่จะนำรายได้ที่ได้รับจากการจ้างงาน มาซื้ออาหารและรองเท้า ซึ่งทำให้เกิดการขยายตลาดอาหารและตลาดรองเท้า อุตสาหกรรมอาหารและรองเท้าก็สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ มีรายได้ กำไร การออม และการลงทุนเพิ่มขึ้น มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น ทำนองเดียวกัน คนงานในอุตสาหกรรมทั้งสองก็มีรายได้จากการจ้างงาน และต้องการเสื้อผ้า ทำให้ตลาดเสื้อผ้าขยายตัว ผู้ผลิตในอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสามารถขยายการผลิต ได้รายได้เพิ่มขึ้น มีกำไร เกิดการออม และการลงทุนเพิ่มขึ้น ตลาดขยายตัวขนาดใหญ่ขึ้น จะทำให้อุตสาหกรรมเพิ่มการผลิตมากขึ้น ทำให้ต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วยลดลง

ความเจริญเติบโตแบบสมดุลจึงเป็นวิธีการขยายขนาดตลาดที่แคบ ในลักษณะที่เกิดอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าหลากหลายชนิดพร้อมกัน เป็นการเจริญเติบโตแบบสมดุลทางแนวนอน (horizontal balanced growth) นับเป็นการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการขยายการค้า Nurkse จึงพิจารณาว่าผู้ที่พัฒนาประเทศตามวิธีการนี้สามารถเป็นได้ทั้งภาครัฐและเอกชน (เศรษฐศาสตร์การพัฒนา 2543: 52)

2. ทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจทางเลือก

2.1. ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ด้วยพระอัจฉริยภาพในการวิเคราะห์ปัญหาและความปรีชาสามารถในวิชาการแขนงต่างๆ ทั้งในด้านวิทยาศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกำหนด “ยุทธศาสตร์” ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทยซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะที่สำคัญ คือ

1) ยุทธศาสตร์การสร้างแบบจำลอง เป็นการสร้าง แบบจำลองของเศรษฐกิจโดยทั่วไปที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพ และสภาพความเป็นจริง เพื่อที่จะได้เห็นบรรดาจุดแข็งจุดอ่อนซึ่งจะนำไปสู่นโยบายและมาตรการที่จำเป็นในการแก้ไขปัญหา

2) ยุทธศาสตร์แบบโครงการ สำหรับยุทธศาสตร์ในลักษณะที่ 2 สะท้อนออกมาเป็นโครงการต่างๆ ซึ่งมีทั้งโครงการวิจัยและค้นคว้าทดลอง โครงการที่เป็นมาตรการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม โครงการพัฒนาเฉพาะกิจและโครงการเพื่อการศึกษาสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์ ซึ่งมีจำนวนนับพันโครงการ ทางราชการได้น้อมเกล้าฯ รับโครงการต่างๆ ตามพระราชดำริเพื่อไปพิจารณาดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์

ในยุทธศาสตร์ทั้งสองลักษณะนี้ พระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญแก่ยุทธศาสตร์แบบจำลองเป็นพิเศษ

ยุทธศาสตร์แบบจำลองว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์แบบจำลองว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ของพระเจ้าอยู่หัว เป็นยุทธศาสตร์ที่มีลักษณะโดดเด่นเป็นที่รู้จักทั่วเมืองไทยแล้ว ในด้านโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจอันเป็นส่วนรวม ทรงเน้นการพัฒนาโดยการสร้างพื้นฐาน คือ “ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน” แล้ว “จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปโดยลำดับต่อไป” แนวพระราชดำริในเรื่องของ โครงสร้างเศรษฐกิจนี้ต่อมาได้รู้จักกันในมโนทัศน์ “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งขยายความหมายว่า แนวทางการพัฒนาที่จะนำความมั่นคงและยั่งยืนมาสู่สังคมไทยนั้น จำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “ความพอเพียง” ซึ่งหมายถึง “การพอมี พอกิน” ที่เกิดจากการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และในประเทศเบื้องต้นก่อน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า เศรษฐกิจ ธุรกิจแต่อย่างเดียวนั้นไม่สามารถทำให้คนไทยพึ่งตนเองได้ และทรงเห็นว่าถ้าหาก “เศรษฐกิจพอเพียง” มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 25 ของระบบเศรษฐกิจ ประเทศไทยจะมีความมั่นคงในการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว การกำหนดฐานรากของโครงการเศรษฐกิจแห่งประเทศไทยด้วยมโนทัศน์ “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามนัยข้างต้นนี้ เป็นการอภิวินิจฉัยแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่มีความสำคัญสามารถนำไปใช้ในประเทศที่มีขีดความสามารถในการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีในระดับต่ำได้ โดยทั่วไปที่แสวงหา “การพอมี พอกิน” ของราษฎรส่วนใหญ่ และ “ความสงบสุข” ของสังคมส่วนรวม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ในแบบจำลองทางเศรษฐกิจ พระราชดำริสำหรับประเทศกำลังพัฒนา หรือประเทศที่พึ่งตนเองทางเทคโนโลยีได้น้อย ฐานรากของโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศดังกล่าว ควรจะประกอบด้วยความพอมีพอกินที่เกิดจากการพึ่งตนเองเป็นหลักสำหรับราษฎรส่วนใหญ่ ขณะที่มโนทัศน์ดังกล่าวนี้ควรประยุกต์ใช้ในกรณีของประเทศเป็นส่วนรวมด้วย

นอกจากเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” พระเจ้าอยู่หัวยังทรงให้ความสำคัญด้านอื่นๆ อีกหลายด้าน เช่น การเพาะปลูก, การประมง, การเลี้ยงสัตว์, และสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ตลอดจนโครงการที่มุ่งการแก้ไขปัญหา และส่งเสริมการพัฒนาการเกษตรในยุทธศาสตร์แบบจำลองนี้ถ้าสามารถทำให้มั่นคงเจริญก้าวหน้าได้ ก็จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชนบทได้อย่างดีทีเดียว แต่ความเข้มแข็งจะเกิดขึ้น ต้องแก้ไขจุดอ่อนทางการเกษตรไปด้วยไม่ว่าจะในเรื่องดิน เรื่องน้ำ เรื่องกรรมวิธีการผลิต เรื่องศัตรูพืช และค้นคว้าทดลองอาศัยเทคโนโลยีชาวบ้านช่วยในการผลิต

ในแบบจำลองตามพระราชดำรินั้น บทบาทของ เทคโนโลยีมีความโดดเด่น กล่าวคือ การใช้ความรู้และประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์ในการพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาเทคนิคต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ความจริงความรู้และประสบการณ์ในทางวิทยาศาสตร์มีอยู่มากพอสมควร เพียงแต่ต้องคัดเลือกความรู้ที่มีความเหมาะสมมาใช้ ตลอดจนวิธีการที่เหมาะสมในการใช้เท่านั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทว่า “เทคโนโลยีนั้นโดยหลักการคือการทำสิ่งที่มีชีวิตอยู่ให้เกิดเป็นสิ่งที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ ดังนั้นเทคโนโลยีที่ดีสมบูรณ์แบบจึงควรสร้างสิ่งที่จะใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า และมีความสูญเปล่าหรือความเสียหายเกิดขึ้นน้อยที่สุด”

“เทคโนโลยี” ใน “แบบจำลองทางเศรษฐกิจ ตามพระราชดำรินั้น” ได้รวมไปถึงเทคโนโลยีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ที่ดินและน้ำด้วย ซึ่งตัวอย่างของการ

นี่ก็คือ ‘ทฤษฎีใหม่’ อันเป็นหลักการหรือแนวทางการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็ก” อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าพระราชดำรินี้เกี่ยวกับ “สหกรณ์” น่าจะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นพิเศษใน “แบบจำลอง” ของเศรษฐกิจแห่งประเทศไทย เพราะเป็นคำตอบที่ตรงจุดสำหรับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในพื้นที่ชนบท

ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2540 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสถึงเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” แก่บุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิตดาลัย สวนจิตรดา พระราชวังดุสิต มีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า “ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญที่เราต้องมีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ท่านนักเศรษฐกิจต่างๆ ก็มาบอกว่าล้ำสมัย เศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่าเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง เลย์รู้สึกละไม่หรูหรา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่าผลิตให้พอเพียงได้ อย่างข้าวที่ปลูกเคยสนับสนุนให้ปลูกให้พอเพียงกับตัวเองแต่ละครอบครัว เก็บเอาไว้ในยุ้งเล็กๆ แล้วถ้ามีพอขาย แต่คนอื่นกลับบอกว่าไม่สมควร โดยเฉพาะในทางภาคอีสาน เขาบอกว่าต้องปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อจะขายอันนี้ถูกต้อง ข้าวหอมมะลิขายได้ดี แต่เมื่อขายแล้วจะบริโภคเองต้องซื้อ ต้องซื้อจากใคร ทุกคนก็ปลูกข้าวหอมมะลิ ในภาคอีสานส่วนมาชอบบริโภคข้าวเหนียว ซึ่งใครจะปลูกข้าวเหนียว เพราะโฆษณาว่าคนที่ปลูกข้าวเหนียวเป็นคนใจ อันนี้เป็นสิ่งที่สำคัญ เลย์ได้สนับสนุน บอกว่าให้เขาปลูกข้าวบริโภค เขาจะชอบข้าวเหนียวก็ปลูกข้าวเหนียว เขาจะชอบปลูกข้าวอะไรก็ตาม ให้เขาปลูกข้าวอย่างนั้นและเก็บไว้ เพื่อที่จะบริโภคตลอดปี ถ้ามีที่ที่จะทำนาปรัง หรือมีที่มากพอสำหรับปลูกข้าว ก็ปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อที่จะขาย”

สรุปสาระสำคัญของ “เศรษฐกิจพอเพียง” จากพระราชดำรัส นั้นมีอยู่ว่า

“การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีเพียงพอกับตัวเอง”

“ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป”

ในปีต่อมา พระเจ้าอยู่หัวได้ตรัสถึง “เศรษฐกิจพอเพียง” อีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541 มีความตอนหนึ่งว่า “คำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เท่านั้น แต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ ถ้าใครได้อู้อยู่ที่นี้ ในสาละวินเมื่อปี 2517 ถึง 2541 นี้ก็ 24 ปี ไข้โหมวันนั้นได้พูดว่าเราควรจะปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็ใช้ได้ ถ้ายังทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย สมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้จะไม่พอมีพอกิน จึงต้องมีนโยบายทำให้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนมีพอเพียงได้ ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างจะดูฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ บางอย่างอาจจะดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้หมายความว่าอีกอย่างของเศรษฐกิจหรือระบบพอเพียง”

สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงจากพระราชดำรัสนี้

“คำว่าพอเพียง.....มีความหมายว่า พอมีพอกิน.....พอมีพอกินนี้แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง”

“ให้เพียงพอนี้ ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ”

“เมื่อปีที่แล้วตอนที่พูดพอเพียง แปลในใจ แล้วก็พูดออกมาด้วยว่าแปลเป็น Self-sufficiency (พึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่าพอเพียงแก่ตนเอง แต่ความจริงเศรษฐกิจพอเพียงนี้ กว้างขวางกว่า Self-sufficiency คือ Self-sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไรที่มีพอที่ใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง บางคนแปลจากภาษาฝรั่งว่า ให้ยืนบนขาตัวเอง คำว่ายืนบนขาตัวเองนี้ มีบางคนพูดว่าชอบกล ใครจะมายืนบนขาคนอื่นมายืนบนขาเรา เราก็โกรธ แต่ตัวเองยืนบนขาตัวเองก็ต้องเสียหลักหกล้มหรือล้มลง อันนี้เป็นความคิดที่อาจจะเฟื่องไปหน่อย

แต่ว่าเป็นตามที่เขาเรียกว่ายืนบนขาของตัวเอง หมายความว่า สองขาของเรานี้ ยืนบนพื้นให้ได้อยู่ได้ ไม่หกล้ม ไม่ต้องไปขออ้อมขาของคนอื่นมาใช้สำหรับยืน แต่ว่าพอเพียงหมายความว่ากว้างกว่านี้อีก คือคำว่าพอก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอ ดังนั้นเองคนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อยถ้าทุกประเทศมีความคิด-อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ-มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องใช้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง..... ทางความคิดก็เหมือนกัน ไม่ใช่ทางกายเท่านั้น ถ้ามีใครมีความคิดอย่างหนึ่งและต้องการบังคับให้คนอื่นคิดอย่างเดียวกับตัว ซึ่งอาจจะเป็นความคิดที่ไม่ถูกก็ไม่สมควรทำ ปฏิบัติอย่างนี้ก็ไม่ใช้การ ปฏิบัติอย่างพอเพียง ความพอเพียงในความคิดก็คือ แสดงความคิดของตัวเอง ความเห็นของตัวเอง แล้วปล่อยให้คนอื่นพูดบ้าง แล้วมาพิจารณาว่าที่เราพูดกับเขาพูด อันไหนพอเพียง อันไหนเข้าเรื่อง ถ้าไม่เข้าเรื่องก็แก้ไข เพราะว่าถ้าพูดกันโดยที่ไม่รู้เรื่องกันก็จะกลายเป็นการทะเลาะกัน จากการทะเลาะด้วยวาจาจะเป็นการทะเลาะด้วยกาย ซึ่งในที่สุดก็จะนำมาสู่ความเสียหาย เสียหายแก่ผู้ที่เป็นตัวละครทั้งสองคน ถ้าเป็นหมูก็เลยเป็นการตีกันอย่างรุนแรงได้ ซึ่งจะทำให้คนอื่นอีกมากเดือดร้อน ฉะนั้นความพอเพียงนี้แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล ที่พูดอย่างนี้ก็เพราะต้องอธิบายคำว่าพอเพียงที่คนไม่เข้าใจเมื่อปีที่แล้ว" นี้เป็นนิยามความหมาย "เศรษฐกิจพอเพียง" ที่พระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานให้ไว้เมื่อปี พ.ศ.2540 และ พ.ศ. 2541 มีหลายท่าน ทั้งที่เป็นผู้รู้และผู้ไม่รู้ได้วิพากษ์วิจารณ์กันไปนานา จนเกิดความไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิดไปก็มี แต่มีท่านผู้รู้ระดับปราชญ์ 4 ท่าน ที่ได้ให้ความหมายของ "เศรษฐกิจพอเพียง" ไว้อย่างลึกซึ้งคือ

1. ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล อดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ(กปร.) ผู้สนองงานรับใช้พระเจ้าอยู่หัวมานาน ได้ให้ความหมายของ "เศรษฐกิจพอเพียง" ไว้ดังนี้ "เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Relative Self-Sufficiency) อยู่ได้โดยที่ไม่เดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้" (สุเมธ ตันติเวชกุล 2543)

2. ศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ให้ความหมายของ "เศรษฐกิจพอเพียง" โดยนัยแห่งวัฒนธรรม "เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เทคนิค แต่มีความหมายกว้างกว่านั้นมาก

เพราะต้องรวมเอา 1) อุดมการณ์บางอย่าง 2) โลกทัศน์บางอย่าง 3) ความสัมพันธ์บางอย่าง 4) ค่านิยมบางอย่างอยู่ในนั้นด้วย จึงนับได้ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่แท้จริง ทั้ง 4 ประการที่จะกล่าวถึงนี้ คือ ส่วนที่เรารู้จักกันว่าวัฒนธรรมนั่นเอง” “ถ้าไม่เข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงตามความหมายเช่นนี้ เศรษฐกิจพอเพียงจะมีความเป็นไปได้แก่คนจำนวนน้อยเท่านั้น คือ เกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองในปริมาณเพียงพอจะผลิตเพื่อพอบริโภคหรือทำรายได้พอสำหรับครัวเรือนเท่านั้น ฉะนั้น เศรษฐกิจพอเพียงจึงนิยามกันไว้เพียงว่า เศรษฐกิจพอเพียงคือ วัฒนธรรม ไม่ใช่เทคนิคการเพาะปลูกหรือศิลปกรรม ความไม่ละโมภและการประหยัดเท่านั้น แม้ว่าเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ของเศรษฐกิจพอเพียงก็ตาม”

3. ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี มองเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเชื่อมโยงหลายสิ่งหลายอย่างเข้าด้วยกัน เพื่อให้มีความสมดุล ไม่ต้องประสบกับวิกฤติ “เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค สิ่งเหล่านี้หลายคนอาจคิดเอาเอง พุคเอาเอง และกลัวไปเองทั้งนั้น ประเทศเนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก เป็นตัวอย่างของประเทศที่เคยลำบากและเสียสมดุล ต่อเมื่อพัฒนาประเทศแบบเศรษฐกิจพอเพียงจึงกลับเข้มแข็ง ได้สมดุล และเจริญเติบโตไปได้ด้วยดี

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลายมาก
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น เกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารและสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ปัญหาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง

7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่รุ่มรวย เต็มจนเต็มรวยแบบกะทันหัน เต็มดวงตกงานไม่มีกินไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนี้ประสาทมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน จึงสุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยน รุนแรง ฆ่าตัวตาย ตีดยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุลคือความเป็นปกติ และยั่งยืน ซึ่งเราอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่นๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ และเศรษฐกิจศีลธรรม และนี่แหละคือเศรษฐกิจทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้ามาด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ที่จริงคำว่าเศรษฐกิจ เป็นคำที่มีความหมายที่ดี ที่หมายถึงความเจริญที่เชื่อมโยงกายใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แต่ได้มีการนำเอาคำว่าเศรษฐกิจไปใช้ในลักษณะแบบแยกส่วน ที่หมายถึงการแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วนก็ทำลายส่วนอื่นๆ จนเสียสมดุลและวิกฤติ ” (ประเวศ วะสี 2542)

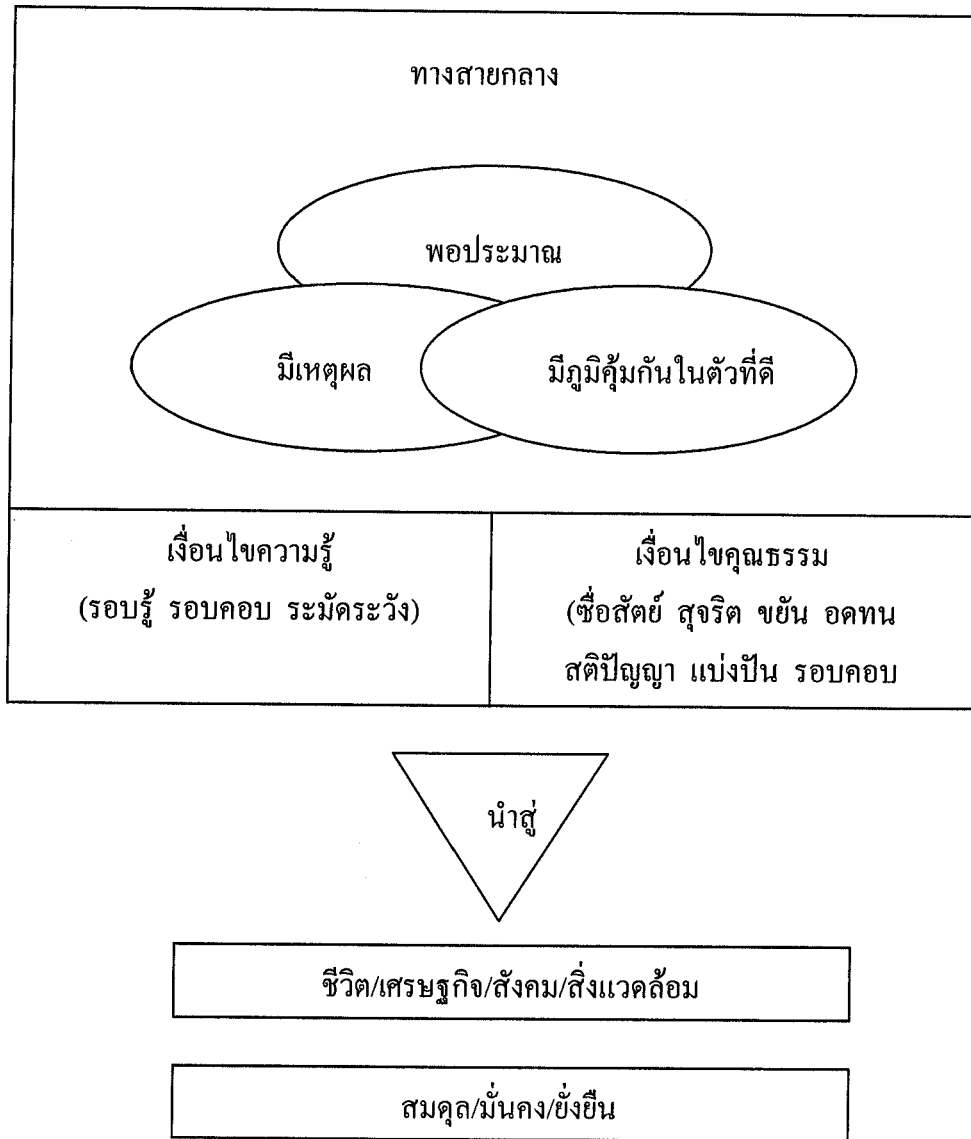
4. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ปราชญ์แห่งพุทธธรรมได้มองเศรษฐกิจพอเพียงในแง่วัตถุนิยมและจิตนิยม ดังนี้ “...ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง อาจมองได้เป็น 2 ด้าน คือ มองอย่างวัตถุนิยม และมองแบบจิตนิยม

1. มองอย่างวัตถุนิยม มองภายนอก คือ ต้องมีกินมีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอ ที่เราพูดว่าพอสมควรกับอัตภาพ ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่าพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ

2. ส่วนความหมายด้านจิตนิยมหรือจิตใจภายใน คือ ตนจะมีความรู้สึกพอเพียงไม่เท่ากัน บางคนเป็นล้านก็ไม่พอ บางคนมีนิดเดียวก็พอ เป็นการพอเพียงทางจิต” (พระธรรมปิฎก

ถ้าสรุปอย่างสั้นที่สุด คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ การมีชีวิตอยู่อย่างพอดีนั่นเอง เมื่อพอดิแล้วต่อไปจะขยับขยายให้มีมากขึ้นอีกก็ได้ ขอเพียงแต่ต้องหามาได้โดยถูกต้องชอบธรรมเป็นลำดับ (ป.อ.ปยุตฺโต) 2543)

สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 2.4. สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

(อุดมพร อมรธรรม 2549: 20)

2.2. เจ. ฮอล์มเบอร์ก และอาร์ แชนบรูก

ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืน ดังกล่าวว่า การพัฒนาแบบยั่งยืนใน ส่วนของความหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา คือการพัฒนาที่ประกอบไปด้วย

- เป้าหมายทางเศรษฐกิจ : การตอบสนองและความพึงพอใจด้านความจำเป็น
พื้นฐาน

- เป้าหมายทางสิ่งแวดล้อม : การป้องกัน และการนำใช้อย่างดีที่สุดด้าน
สิ่งแวดล้อม

- เป้าหมายทางสังคม : การให้อำนาจแก่กลุ่มคนและสังคม

สำหรับความยั่งยืนประกอบไปด้วย 3 ด้าน ด้วยกัน คือ

- ด้านสังคม : ความยั่งยืนในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความสัมพันธ์
และสถาบัน

- ด้านเศรษฐกิจ : ความยั่งยืนในการจัดสรรและกระจายทรัพยากรที่ขาด
แคลน

- ด้านนิเวศวิทยา : ความยั่งยืนในการให้จากสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรแก่ทั้ง
สองด้านข้างต้น

ดังนั้นหากพิจารณาโดยรวมทั้งหมด การพัฒนาแบบยั่งยืนมีความหมายถึง การพัฒนาที่มีเป้าหมายในแง่ของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม(คุณภาพชีวิต) และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำหรับคนในยุคปัจจุบัน และมีความยั่งยืนไปถึงลูกหลานในอนาคต (เศรษฐศาสตร์ การพัฒนา 2543: 52)

2.3. อี เอฟ. ชูมาเกอร์

เขียนหนังสือชื่อ Small is Beautiful ก็มีความหมายกระตุ้นให้เกิดปฏิกิริยาเชิงวิพากษ์ เพื่อทบทวนบทบาทหน้าที่ของปัจจัยพื้นฐานการผลิต ทางเลือกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งวิกฤตมนุษย์และสิ่งแวดล้อมอันมีต้นตอจากวิทยาศาสตร์วัตถุนิยม โดยปัญหาทั้งหมดนี้ล้วนตกอยู่ภายใต้วังวนแห่งวิชาคือความไม่รู้ อันนำไปสู่ภาวะหลงยึดติดพึ่งพาเทคโนโลยีหรือประยุกต์วิทยาอย่างปราศจากสติไตร่ตรอง สุดท้ายแล้วเศรษฐศาสตร์ที่มุ่งเฉพาะการเจริญเติบโตแบบดัดดวงผลประโยชน์จากธรรมชาติอย่างลึบซัดจำกัคนั้น ก็จะสอดคล้องกับมายาคติมากกว่าเงื่อนไขประการอื่นใด

ปัญหาที่สำคัญเกิดจากการผลิตซึ่งมีรากฐานจากวิทยาศาสตร์วัตถุนิยมที่คับแคบ ทำให้การผลิตและการบริโภคกลายเป็นเป้าหมายหลักที่สำคัญของชีวิตมนุษย์ แต่การผลิตที่ไม่พิจารณาผลที่จะเกิดขึ้นตามมาอย่างรอบคอบก็คือ การทำลายทรัพยากรและสภาพแวดล้อมที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ และเป็นปัจจัยในการทำลายมนุษย์เองในที่สุด สาเหตุสำคัญเกิดจากการที่วิชาเศรษฐศาสตร์เน้นการวิเคราะห์ในเชิงปริมาณในแง่มุมที่คับแคบพร้อมทั้งการละเลยการพิจารณาจากแง่มุมของคุณภาพที่มีความแตกต่างที่หลากหลาย ซึ่งเป็นจุดเน้นของการวิเคราะห์แบบพุทธ ซึ่งเป็นที่มาของข้อเสนอเศรษฐศาสตร์แนวพุทธที่เน้นทางสายกลาง อันเป็นจุดเน้นเดียวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เมื่อการผลิตสามารถกลับกลายเป็นการทำลายล้างได้ ประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงคือ ขนาดการผลิต ซึ่งเป็นสาเหตุที่สำคัญของปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท และกลายเป็นความสัมพันธ์เชิงทำลายล้างซึ่งกันและกัน เป็นปัญหาหลักที่สังคมมนุษย์ที่พัฒนาตามแนวอภิปรัชญาวิทยาศาสตร์วัตถุนิยมจะต้องประสบ การพิจารณาการผลิตเชิงทำลายล้างจะต้องคำนึงถึงความจำกัดของทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ที่สำคัญที่สุดคือ พลังงาน ชูมาเกอร์ได้ชี้ถึงปัญหาที่สำคัญระหว่างความลับสนของวิชาเศรษฐศาสตร์ ที่ไม่สามารถแยกแยะความหมายของทุนกับรายได้ออกจากกันได้อย่างชัดเจน เพราะทรัพยากรที่นำมาใช้แล้วหมดไปนั่นคือ ทุน จะนำเอาทรัพยากรประเภทนี้มาใช้แล้วก็ทักท้อเอาว่าเป็นรายได้ออมเป็นการทำลายตัวเอง เพราะทุนเหล่านี้ถ้าหมดแล้วก็หมดเลย เมื่อไม่มีทุนแล้วจะมีรายได้ได้อย่างไร ในขณะที่เดียวกันยอมเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ถ้าพิจารณาถึงความอยู่รอดของมนุษยชาติในระยะยาวพลังงานนิวเคลียร์ยอมไม่ใช้ทางรอดแต่เป็นทางรอด หรือเป็นทางที่เร่งให้มนุษย์เข้าไปใกล้จุดจบได้เร็วยิ่งขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงเทคโนโลยีที่มีหน้าตาเป็น

มนุษย์ หรือเทคโนโลยีขนาดกลาง หรือสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายว่า เป็นวิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด และถูกต้องตามหลักวิชาการ

สาเหตุของการใช้ทรัพยากรในลักษณะทำลายล้างนี้ ส่วนหนึ่งมาจากความเข้าใจว่า การพัฒนานั้นคือการทำให้เศรษฐกิจภาคดั้งเดิมได้กลายเป็นเศรษฐกิจภาคทันสมัย ซึ่งชูมาเกอร์ให้ความเห็นว่าแท้จริงคือปัญหาการศึกษา การจัดโครงสร้างองค์กรและระเบียบวินัยในการทำงาน โดยที่การทำงานร่วมกับเทคโนโลยีจะช่วยลดภาระในการแก้ปัญหาได้ แต่ต้องเป็นเทคโนโลยีระดับกลางที่เน้นความเรียบง่ายแต่มีประสิทธิภาพเพียงพอ โดยมีเป้าหมายอยู่ที่หมู่บ้านที่ยากจนทั้งโลกสองล้านแห่ง(ในขณะที่ชูมาเกอร์เขียน) ซึ่งต้องช่วยให้บุคคลเหล่านี้มีความรู้อย่างเป็นระบบในการช่วยเหลือตนเอง ในการเก็บน้ำ ปกป้องแหล่งน้ำ ขนส่งและกิจกรรมอื่นๆ โดยใช้ต้นทุนต่ำ ทำให้เกิดเป็นกระบวนการฟื้นฟูที่กว้างขวาง และได้รับการสนับสนุนจากมวลชนที่เข้มแข็งมากขึ้น ความเข้มแข็งนี้ต้องอาศัยกระบวนการเติบโตที่รวมเอาการศึกษาเพื่อช่วยให้ชาวชนบทมีความรู้พอที่จะสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ในพื้นที่ชนบท ประกอบกับการมีความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก การจัดองค์กรก็ต้องเน้นการเมืององค์กรที่กระจายอำนาจและเป็นประชาธิปไตย ขณะเดียวกันชาวชนบทจำเป็นต้องมีองค์กรที่จะช่วยให้พวกเขามีความเข้มแข็งและระเบียบวินัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีระเบียบวินัยในการประกอบอาชีพ การหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ และใช้จ่ายเฉพาะในสิ่งที่จำเป็นเพื่อความสามารถในการพึ่งตนเองได้ในที่สุด ชูมาเกอร์ ได้ทำนายถึงความล้มเหลวที่อาจเกิดขึ้นจากการไปพัฒนาชนบทตามแนวทางทำให้เศรษฐกิจภาคดั้งเดิมกลายเป็นเศรษฐกิจภาคทันสมัย เอาไว้ล่วงหน้า 30-50 ปีมาแล้ว ซึ่งเพียงตระหนักรู้ในปัจจุบันนั้นคือการดำเนินนโยบายอะไรก็ตามที่ไม่ครบองค์ประกอบดังที่กล่าวมา ก็จะต้องจบลงด้วยความล้มเหลว ซึ่งเป็นการสะท้อนความสำเร็จและความล้มเหลวของการพัฒนาชนบทของไทยในปัจจุบันอยู่แล้วเช่นกันหากรัฐบาลที่มีลักษณะธุรกิจการเมืองไม่ใส่ใจและไม่ต้องการเรียนรู้

ประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การจัดสร้างองค์กรและการถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ประเด็นนี้ชูมาเกอร์ให้ความสำคัญมาก ขณะที่ผู้คนส่วนใหญ่มักจะมองไม่เห็นชูมาเกอร์ได้ชี้ข้ออ่อนของทั้งทุนนิยมและสังคมนิยม ซึ่งมีความแตกต่างที่สำคัญอยู่ในรูปแบบการถือครองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ในขณะที่ทุนนิยมอ้างถึงเสรีภาพและเสรีนิยมเน้นการวางแผน ชูมาเกอร์เห็นความจำเป็นของการมีทั้งเสรีภาพและการวางแผน พร้อมทั้งเสนอทางออกด้วยทางสายกลางที่มีการประนีประนอมที่ไม่ทำให้ทั้งสองฝ่ายด้อยค่า ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาระบบที่เป็นประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีมากขึ้น ในขณะที่การจัดการอุตสาหกรรมจะมีการใช้

เครื่องจักรอย่างมีมนุษยธรรมมากขึ้น ใช้ผลพวงของอัจฉริยภาพและความพยายามของมนุษย์อย่างชาญฉลาดมากขึ้น โดยมีข้อเสนอที่น่าสนใจและล้ำสมัยของซูมาเกอร์ว่า แทนที่จะทำให้รัฐวิสาหกิจใหญ่ๆ กลายเป็นของเอกชนเหมือนแนวโน้มที่เกิดขึ้นในประเทศไทยทุกวันนี้ หรือการโอนกิจการขนาดใหญ่ของเอกชนมาเป็นของรัฐเหมือนความพยายามของรัฐบาลสังคมนิยมในหลายประเทศในอดีต ซูมาเกอร์เสนอให้วิสาหกิจเอกชนขนาดใหญ่จะต้องแบ่งหุ้นให้แก่รัฐร้อยละห้าสิบ แทนการเก็บภาษีจากวิสาหกิจบนฐานรายได้หรือกำไร ทั้งนี้เพราะในความเป็นจริงวิสาหกิจขนาดใหญ่ในลักษณะเช่นนี้มีรัฐเป็นหุ้นส่วนอยู่ด้วยจากการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานอยู่แล้ว ทำให้รัฐวิสาหกิจเหล่านี้ได้ประโยชน์จากการลงทุนดังกล่าวโดยตรง ผู้สมควรจะได้ส่วนแบ่งนี้คือรัฐบาลท้องถิ่นที่วิสาหกิจตั้งอยู่โดยการดูแลของ “สภาสังคม” ซึ่งเป็นองค์กรในท้องถิ่นที่มีลักษณะเป็นอิสระ ประกอบด้วยผู้แทนจากสหภาพแรงงานในท้องถิ่นหนึ่งในสี่ จากองค์กรนายจ้างในท้องถิ่นนั้นๆ หนึ่งในสี่ จากสมาคมวิชาชีพท้องถิ่นหนึ่งในสี่ และจากผู้อาศัยในท้องถิ่นหนึ่งในสี่ส่วน วิสาหกิจขนาดเล็กก็สามารถมีเอกชนเป็นเจ้าของและเสียภาษีรายได้ตามปกติ ข้อเสนอลักษณะนี้เป็นข้อเสนอที่มีความก้าวหน้าและมีความเป็นไปได้จริงในทางปฏิบัติ แต่ยังไม่พ้องในการเปลี่ยนแปลงจากการเมืองที่อยู่บนฐานธุรกิจการเมือง รูปแบบดังกล่าวควรจะเป็นรูปแบบหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียงที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นในอนาคตเช่นกัน (กษิร ชิพเป็นสุข 2549 : 11)

2.4. พุทธเศรษฐศาสตร์

ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน เขียนหนังสือชื่อ พุทธเศรษฐศาสตร์

นิยามพุทธเศรษฐศาสตร์

พุทธเศรษฐศาสตร์ถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อช่วยให้นิยามเศรษฐศาสตร์สมบูรณ์ยิ่งขึ้นมีความหมายต่อความเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจมากขึ้น และมีความรู้สึกเอื้ออาทรต่อผู้อื่นด้วยจิตที่มีโลกทัศน์เปิดกว้างและเห็นความแท้จริงมากยิ่งขึ้น พุทธเศรษฐศาสตร์มองเห็นข้อจำกัดของทรัพยากรเช่นเดียวกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก แต่พุทธเศรษฐศาสตร์เข้าใจมนุษย์ได้อย่างลึกซึ้งกว่า โดยเข้าใจมนุษย์ตามความเป็นจริง กล่าวคือ มนุษย์มีความไม่รู้ มีโลก โกรธ หลง มีความรัก มีความสามารถที่จะเติบโตทางจิตวิญญาณได้ มีปัญญาที่จะรู้เท่าทันทุกสิ่งทุกอย่างตามความเป็นจริง มีความเมตตากรุณาที่จะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น ฯลฯ ความเข้าใจที่แตกต่างกันนี้เองที่ทำให้นิยามของพุทธเศรษฐศาสตร์แตกต่างจากนิยามของเศรษฐศาสตร์

พุทธเศรษฐศาสตร์ คือ วิชาที่ว่าด้วยการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐศาสตร์ที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลและสังคมบรรลุซึ่งสันติสุขจากการมีชีวิตอยู่ในโลกของวัตถุภายใต้เงื่อนไขของการมีทรัพยากรที่จำกัด

ประเด็นที่ซ่อนอยู่ภายใต้คำนิยาม

ประเด็นที่ซ่อนอยู่ในคำนิยามพุทธเศรษฐศาสตร์คือ “ความเข้าใจมนุษย์ตามความเป็นจริง” ซึ่งปรากฏอยู่ในหลักพุทธธรรม พุทธธรรมเข้าใจมนุษย์อย่างละเอียดลึกซึ้งกว่าข้อสมมติของเศรษฐศาสตร์ที่ว่าด้วยการเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน ทั้งยังเข้าใจในความหลากหลายของมนุษย์ มนุษย์มิได้เหมือนกันหมดตามข้อสมมติที่เศรษฐศาสตร์ตั้งเอาไว้ อีกทั้งพุทธเศรษฐศาสตร์ยอมรับว่ามนุษย์อาจเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน แต่ความเห็นแก่ตัวนั้นเป็นคุณสมบัติหนึ่งที่จำเป็นต่อการมีชีวิตรอดเท่านั้น มิใช่คุณสมบัติที่โดดเด่นของมนุษย์เพียงแต่อย่างเดียว เพราะมนุษย์มีคุณสมบัติอื่นๆ ที่แตกต่างไปจากคุณสมบัติของสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมโดยทั่วไปอีกมาก คุณสมบัติที่โดดเด่นของมนุษย์ที่แตกต่างไปจากสัตว์ ประการแรกคือ ความคิดความรู้สึกที่ละเอียดอ่อนในด้านความคิด มนุษย์สามารถคิดหาเหตุผล คิดแก้ปัญหา คิดทบทวน คิดวิเคราะห์ในลักษณะเชื่อมโยงได้มากกว่าสัตว์ยิ่งนัก และที่โดดเด่นกว่าทุกเผ่าพันธุ์ก็คือ การใช้ภาษาและสัญลักษณ์ต่างๆ แม้ว่าจะมีการพิสูจน์ในทางวิทยาศาสตร์ว่า สัตว์ก็สามารถ

เข้าใจสัญลักษณ์ต่างๆ ได้ แต่นั่นก็เป็นเพียงระดับเบื้องต้นยังไม่สามารถพัฒนาเป็นระบบความคิดขึ้นมาได้

ในด้านวิญญาณหรือความสามารถในการรับรู้มนุษย์มีความลึกซึ้งยิ่งกว่าสัตว์ซึ่งนักไม่ว่าจะเป็นสุนทรียภาพทางศิลปะ ความรัก ความเมตตา ความอิจฉาริษยา ความโศกเศร้า เป็นต้น ถึงแม้ว่าสัตว์บางชนิดจะมีความรับรู้ เช่น ความรัก ความเหงา ความกลัว แต่นั่นก็เป็นเพียงการรับรู้ที่อยู่อู่ในระดับหยาบ นอกจากนี้จิตใจของมนุษย์ยังมีระดับความสามารถที่หลากหลายตั้งแต่หยาบไปจนถึงละเอียด ในขั้นละเอียดพระพุทธเจ้าพบว่า ปัญญา คือคุณสมบัติที่ทำให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์ประเสริฐกล่าวคือ เหนือความคิด ความรู้สึกแล้ว ยังมีปัญญาเป็นสภาวะการตระหนักรู้อันกระจ่างชัด เนื่องจากความเข้าใจโลกและชีวิตผ่านการสะสมรวบรวมประสบการณ์ของการรับรู้อย่างเป็นกลางในทุกขณะปัจจุบันอย่างลุ่มลึกโดยไม่ต้องติดข้องหรือตกเป็นทาสของความคิดหรือความรู้สึกใดๆ ประเด็นนี้มีได้หมายความว่าถึงการใช้ความคิดหรือความรู้สึก แต่หมายถึงการไม่ติดข้องอยู่กับความคิดหรือความรู้สึกเดี๋ยวจนตาย

นอกจากนี้พุทธเศรษฐศาสตร์มิได้จัดว่าข้อสมมุติว่ามนุษย์ทุกคนมีปัญหาและยิ่งไปกว่านั้น พุทธเศรษฐศาสตร์ยังไม่มีกำหนดข้อสมมุติใดๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้เพื่อใ้มนุษย์ได้เข้าใจถึงความจริงโดยไม่ต้องมีข้อสมมุติใดๆ มาบิดเบือนเกิดเป็นมายาที่ปิดกั้นต่อการรับรู้ที่เป็นกลางและสามารถเข้าใจมนุษย์ได้อย่างเป็นจริง คือมีทั้งที่มีจิตใจหยาบ และละเอียดคลุกเคล้ากันไป มนุษย์ทุกคนนั้นมีศักยภาพที่จะพัฒนาจิตใจหยาบไปสู่ละเอียดจนถึงขั้นมีปัญญาอันบริสุทธิ์ได้ ดังนั้น สิ่งสำคัญที่เราควรปฏิบัติต่อชีวิตของเราคือ การฝึกฝนจิตใจให้สามารถพัฒนาก้าวหน้าขึ้นอยู่ตลอดเวลาด้วยการทำใจให้สะอาด ปราศจากสิ่งเศร้าหมอง ทำใจให้สงบให้เกิดสมาธิ เพื่อจะได้มีสติรู้ทันความคิดของตนเองอยู่ตลอดเวลา และเพื่อจะได้รับการผลในที่สุดคือการมีความสว่างรู้แจ้งเห็นจริงในทุกสิ่งทุกอย่าง ตามความเป็นจริงของสิ่งนั้นๆ คือความมีปัญญานั้นเอง กระบวนการดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในพุทธธรรมที่เรียกว่า กระบวนการไตรสิกขา อันประกอบด้วย สติ สมาธิ และปัญญา

1. สติ คือ การปฏิบัติตนแต่ในทางที่ดีงาม ไม่เบียดเบียนตนเอง ชุมชน ตลอดจนธรรมชาติ
2. สมาธิ มีหลักอยู่ที่ความสงบ นิ่ง ไม่หวั่นไหว และเพื่อจะให้เกิดสติ เพื่อรู้ทันความรู้สึก ความคิด และธรรมะหรือหลักการปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงความดี ความงาม และความจริงอยู่ตลอดเวลา

3. ปัญญา มีหลักอยู่ที่การตระหนักรู้ทุกสิ่งทุกอย่างตามความเป็นจริงเพื่อที่จะช่วยให้ตนเองและผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ได้

- การอบรมศีล คือ การป้องกันจิตใจมิให้แมลงหรือเรื่องเศร้าหมองใดๆ มาทำลายศักยภาพในการเติบโต

- การอบรมสมาธิ คือ การรณนำพรวนคืนให้จิตใจเติบโตได้อย่างมั่นคง

- การอบรมปัญญา คือ การช่วยให้จิตใจผ่องใส จนสามารถผลิตดอกออกผลได้อย่างสมบูรณ์

ขยายประเด็นความสุข

พุทธเศรษฐศาสตร์ คือ วิชาที่ว่าด้วยการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐศาสตร์ที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลและสังคมบรรลุซึ่งสันติสุข จากการมีชีวิตอยู่ในโลกของวัตถุภายใต้เงื่อนไขของการมีทรัพยากรที่จำกัด

สันติสุข ที่ปรากฏอยู่ในคำนิยามคือ ความสุขที่เราไม่ต้องบริโภคอะไรเราก็สามารถที่จะมีความสุขได้ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงความสุขจากการบริโภคด้วยเช่นกัน กล่าวคือ เมื่อเราบริโภคอะไรเราก็มีความสุขโดยไม่มีความทุกข์เป็นผลตามมานั้นก็คือ การบริโภคชนิดที่ไม่เบียดเบียนตนเอง และไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยพร้อมกันไป กล่าวคือ เรามีความสุขได้ตลอดเวลาทั้งบริโภคและไม่บริโภค เป็นความสุขเฉพาะในมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนากระตือรือร้นอย่างเต็มที่แล้วเท่านั้น ในความจริงทุกคนมีศักยภาพที่จะยกระดับจิตใจถึงจุดนี้ได้อย่างถ้วนหน้า

ขยายความมิติทางสังคม

พุทธเศรษฐศาสตร์ให้ความสนใจศึกษาว่าในโลกที่มีทรัพยากรอย่างจำกัดนี้เราจะใช้ทรัพยากรเหล่านั้นอย่างไร เพื่อให้บรรลุถึงสันติสุข อันเป็นความสุขอย่างสันติมีความเบิกบาน ความสดชื่น ที่ปรากฏอยู่ทุกขณะของชีวิต เมื่อปัจเจกทุกคนบรรลุถึงซึ่งสันติสุขสังคมก็มีแนวโน้มที่จะบรรลุถึงซึ่งสันติสุขเช่นกัน โครงสร้างทางสังคม คือ รูปแบบที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ภายในระบบความสัมพันธ์ของสังคม ตัวอย่างเช่น โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีฐานอยู่ที่ระบบอุตสาหกรรมอาศัยตลาดเป็นกลไกในการกระจายผลผลิตจากผู้ผลิตไปสู่ผู้บริโภค และรัฐมีหน้าที่ในการควบคุมกลไกตลาดให้ดำเนินไปในทางที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ปัจเจกบุคคล ชุมชน หรือสังคมโดยรวม แต่ถ้าหากกลไกตลาดไม่ทำหน้าที่ได้อย่างที่ควรจะเป็นประกอบกับการที่รัฐก็ไม่

สามารถจัดการในการแทรกแซงตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็อาจจะเกิดภาวะที่เรียกว่า ความล้มเหลว ของระบบตลาดซึ่งจะมีส่วนสำคัญให้สังคมเกิดความทุกข์ได้ ขณะที่ปัจเจกชนส่วนมากที่มีปัญญาอาจไม่ถูกระทบโดยปัญหาดังกล่าว ดังนั้นสันติสุขของสังคมโดยรวมจะเกิดขึ้นได้ จำเป็นต้องคำนึงถึงการปรับเปลี่ยนโครงสร้างที่ก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้งกับการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ รวมทั้งกระบวนการพัฒนาศักยภาพของปัจเจกบุคคลให้สามารถบรรลุสันติสุขในที่สุด ดังนั้นความรู้ความเข้าใจโครงสร้างทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องศึกษาด้วยการเห็นเฉพาะจิตของแต่ละบุคคลหรือปัจเจกบุคคล โดยไม่พิจารณาปัญหาโครงสร้างในวิธีการหรือเรียกเป็นภาษาวิชาการว่า วิธีวิทยา แบบพุทธก็อาจจะเกิดปัญหาได้เช่นกัน ในพุทธธรรมจะอธิบายโครงสร้างในฐานะภาวะแวดล้อม ซึ่งจะต้องมีการจัดสภาวะแวดล้อมให้ดีที่เรียกว่าสัปปายะด้วย

1. การเน้นการพึ่งตนเอง
2. การเน้นการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท
3. การเน้นอธิษฐาน หรือการละเว้นจากการสร้างเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความ

รุนแรง

4. การเน้นการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพการงานที่เป็นประโยชน์ สุจริต และมีมานะอดทน หรือสัมาอาชีวะ
5. การเน้นการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
6. พยายามละกิเลสและความโลภ
7. การเน้นความซื่อสัตย์ สุจริต มีความละเอียดและเกรงกลัวการกระทำ

ความผิด (อภิชาติ พันธเสน และคณะ 2549)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การสังเคราะห์งานวิจัยที่ทำการศึกษเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของในประเทศไทย ซึ่งเป็นงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา จากสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ตีพิมพ์และเผยแพร่ทางห้องสมุด และ/หรือ Internet ในระหว่าง พ.ศ. 2540-2550 จำนวน 36 เรื่อง ใช้ระยะเวลาในการศึกษาประมาณ 6 เดือน (มกราคม-พฤษภาคม 2551) ขั้นตอนการสังเคราะห์งานวิจัยมีดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล หาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Data Search)

1.1 แหล่งข้อมูล

1.1.1 ห้องสมุดมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และห้องสมุดสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

1.1.2 ฐานข้อมูลงานวิจัยด้านเศรษฐกิจชุมชนจาก Internet ทางเว็บไซต์ต่าง ๆ คือ

เว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (www.stou.ac.th)

เว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (<http://websis.lib.cmu.ac.th>)

เว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

(<http://websis.kku.ac.th>)

เว็บไซต์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (www.chula.ac.th)

ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย (<http://thesis.tiac.or.th>)

เว็บไซต์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) (<http://www.trf.or.th>)

1.2 วิธีการสืบค้น ผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นข้อมูลดังนี้

1.2.1. สืบค้นข้อมูลจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และห้องสมุดสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จากบัตรรายการ ทำเนียบรายงานการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา โดยพิจารณาจากชื่อเรื่องงานวิจัย บทคัดย่อ เนื้อหาของงานวิจัยและบทความในวารสารที่ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในระหว่าง พ.ศ.2540-2550 จากนั้นติดต่อขอสำเนาเอกสารรายงานการวิจัยดังกล่าว

1.2.2 สืบค้นจากฐานข้อมูลงานวิจัยจากเว็บไซต์ของ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช เข้าค้นที่บริการการศึกษา เลือกรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ตามโครงการพัฒนาเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (DCMS) ของสถาบันอุดมศึกษา และหน่วยงาน/สถาบันที่เกี่ยวข้อง ฐานข้อมูลสารสนเทศในห้องสมุด (OPAC) ซึ่งสามารถเชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์บริการห้องสมุดของทุกมหาวิทยาลัยในประเทศไทย จากนั้นค้นหางานวิจัยที่ต้องการด้วยหัวเรื่อง (Subject) และคำสำคัญ (Keyword) “เศรษฐกิจชุมชน ”

1.2.3 สืบค้นจากเว็บไซต์ของหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องจาก ด้วยคำสำคัญ (Keyword) “เศรษฐกิจชุมชน ”

จากการค้นหางานวิจัย วิทยานิพนธ์ และคู่มือวิทยานิพนธ์ ดังกล่าว พบรายงานการวิจัยที่ซ้ำกัน จากแหล่งข้อมูลการสืบค้นที่ต่างกัน คัดงานวิจัยที่ซ้ำกันออก และรวบรวมงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในประเด็นต่างๆ ได้ จำนวน 36 งานวิจัย

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจำแนกตามภูมิภาคของงานศึกษาวิจัย

ภูมิภาคของงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และคู่มือวิทยานิพนธ์	จำนวนเล่ม
1. ภาคเหนือ	6
2. ภาคกลาง/ภาคตะวันตก/ตะวันออก	10
3. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	10
4. ภาคใต้	4
5. รวมภาค	6
รวม	36

ตารางที่ 3.2. แสดงชื่องานวิจัยฯ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ที่	ชื่อผลงาน	ปีที่ศึกษา	ประเภท	ชื่อผู้วิจัย
	ภาคเหนือ			
1	เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ ตอนล่าง	2544 -2545	งานวิจัย	จิราภรณ์ สถาปนนะ วรรณะ
2	หนึ่งศตวรรษเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้าน ภาคเหนือ(พ.ศ.2442-2542)	2546	งานวิจัย	รัตนาพร เศรษฐกุล
3	ชุมชนหมู่บ้านลุ่มน้ำขาน	2543 -2545	งานวิจัย	พรพิไล เลิศวิชา และ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว
4	บทบาทของชุมชนในการจัดการ โครงการเศรษฐกิจพอเพียงของ องค์การบริหารส่วนตำบลฝ้ายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา	2544	วิทยานิพนธ์	สมเกียรติ จันทร์หล้า
5	เศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่จัดอพยพ โครงการอ่างเก็บน้ำแม่กวง จังหวัดเชียงใหม่	2545	วิทยานิพนธ์	ศรัณย์ ธิติลักษณ์
6	โครงสร้างและการจัดการของ เศรษฐกิจชุมชนในตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย	2548	วิทยานิพนธ์	จตุพร อุประคำ
	ภาคกลาง/ภาคตะวันตก/ตะวันออก			
7	การยอมรับเศรษฐกิจพอเพียงในการ ดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชน บ้านหลุมมะขาม ตำบลหนองไม้แก่น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา	2548	วิทยานิพนธ์	จริยา สุพรรณ
8	การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการ ลงทุนในเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มสตรีผลิตข้าวปลอดสารพิษ โรงสีสหเกษตรกรข้าวขวัญ อำเภอเดิม บางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี	2546	วิทยานิพนธ์	วัฒนา มุทะชีวะ

ตารางที่ 3.2. แสดงชื่องานวิจัยฯ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปีที่ศึกษา	ประเภท	ชื่อผู้วิจัย
9	พลวัตการเกษตรและเศรษฐกิจชุมชน ภาคกลาง กรณีศึกษา : ตำบลทุ่งลูก นก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม	2546	งานวิจัย	ทิพวัลย์ สัจจันทร์
10	เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคกลาง	2546	งานวิจัย	พอพันธ์ อูยานนท์
11	กลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนใน เขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร	2547	วิทยานิพนธ์	อรทิพย์ เรืองกุล
12	ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองของ จังหวัดตาก	2543	งานวิจัย	นุศุล บำรุงไทย พรรณยุพา นพรัค และวัฒนา ภู่เล็ก
13	การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตาม แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองศึกษา กรณีชุมชนประจวบราษฎร์พัฒนา ต.บึงคำพร้อย อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี	2545	วิทยานิพนธ์	วรทัย จารุทวี
14	การศึกษาการดำเนินงานขององค์กร บริหารส่วนตำบลในโครงการเศรษฐกิจ ชุมชนพึ่งตนเอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	2542	วิทยานิพนธ์	สุจริต ขวัญทอง
15	การประเมินผลโครงการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบพอเพียง ตามแนวพระราชดำรินโครงการ เกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณี เกษตรกรในอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี	2545	วิทยานิพนธ์	ประธินพร แพทยรังษี
16	การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีชนบทใน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตำบลบ้าน กล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	2546	วิทยานิพนธ์	ชนิกา พันธุ์รังษี

ตารางที่ 3.2. แสดงชื่องานวิจัยฯ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปีที่ศึกษา	ประเภท	ชื่อผู้วิจัย
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ			
17	เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ ความอยู่รอดท่ามกลางความ เปลี่ยนแปลง	2544	งานวิจัย	สมคิด พรหมจุ่น และ คณะ
18	เศรษฐกิจชุมชนบ้านคอนน้อย ตำบลโพรงงาม อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม	2545	งานวิจัย	บุญยงค์ เกศเทศ และสุวิทย์ ชีรสาศวัต
19	เส้นทางเศรษฐกิจชุมชนในกระแส ทุนนิยม	2546	งานวิจัย	พรเพ็ญ ทับเปลี่ยน
20	การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ ชาวนาอีสาน	2546	งานวิจัย	มณีมัย ทองอยู่
21	เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอีสานหลัง สงครามโลกครั้งที่สอง ถึงปัจจุบัน (2548-2544)	2543 -2545	งานวิจัย	สุวิทย์ ชีรสาศวัต
22	ภาวะผู้นำในการเสริมสร้างความ เข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ศึกษากรณีเปรียบเทียบบ้านศิลารักษ์ กับบ้านดินสำราญ อำเภอพิบูลมังสา หาร จังหวัดอุบลราชธานี	2543	วิทยานิพนธ์	อัครพล วรรณสุทธะ
23	ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของ ชุมชน : กรณีศึกษาอำเภอภูเรือ จังหวัดเลย	2548	วิทยานิพนธ์	ธนโชติ อินทิแสน
24	กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ เศรษฐกิจชุมชน : กรณีศูนย์การ เรียนรู้ชุมชนโพธิ์มี	2543	งานวิจัย	ประสิทธิ์ นิ่มจินดา และคณะ

ตารางที่ 3.2. แสดงชื่องานวิจัยฯ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปีที่ศึกษา	ประเภท	ชื่อผู้วิจัย
25	เศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษารุทกิจ ผ้ากาบบัว บ้านโนนสว่าง ตำบลโนนสว่าง อำเภอคูขั่วบ้าน จังหวัดอุบลราชธานี	2549	วิทยานิพนธ์	นงนุช พันยาก
26	ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจน หมู่บ้านหนองแวง ตำบลโนน สะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น	2549	วิทยานิพนธ์	พรเทพ รัตนเรืองศรี
	ภาคใต้			
27	พัฒนาการของกลุ่มรวมยาง และผลกระทบที่มีต่อการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนชนบท : กรณีศึกษา กลุ่มรวมยางอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา	2544	วิทยานิพนธ์	สุกกาญจน์ นันทะวรการ
28	เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ใน รอบห้าทศวรรษที่ผ่านมา	2543-2546	งานวิจัย	สงบ ส่งเมือง
29	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของ เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองใน อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา	2541	วิทยานิพนธ์	ทวีป แก้วคง
30	พลวัตเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้าน ภาคใต้ตอนบนฝั่งตะวันออก	2546	งานวิจัย	ชลิตา บัณฑูวงศ์ และอนุสรณ์ อุณโณ
	รวมภาค			
31	การวิจัยและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในกระบวนการเส้นทางสายฝ้าย	2547	งานวิจัย	ทรงจิต พูลลาภ และคณะ

ตารางที่ 3.2. แสดงชื่องานวิจัยฯ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปีที่ศึกษา	ประเภท	ชื่อผู้วิจัย
32	โครงการวิจัยกระบวนการเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนในการพึ่งตนเอง	2548	งานวิจัย	กรรณิการ์ สุขเกษม และสุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์
33	การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมกับแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนทางเลือก “เพื่อความยั่งยืน” กรณีศึกษาโรงสีชุมชน	2549	คุณนิตินพนธ์	สุนัย จุลพงศธร
34	เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจรัฐบาลทักษิณ : ชุมชนพุทธ มุสลิม และอาข่า ในประเทศไทย	2549	คุณนิตินพนธ์	กนกรัตน์ ยศไกร
35	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ต่อความเป็นอยู่ที่ดี และความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นไทย	2546	งานวิจัย	มัทนา พนานิรามัย สมชาย สุขสิริกุล และสุปราณี ศรีฉัตรราภิมุข
36	การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อชุมชนเข้มแข็ง	2548	งานวิจัย	นภาพรณัฏ์ หะวานนท์ และพิศมัย รัตนโรจน์สกุล

2. สรุปผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และคุณนิพนธ์

ผลงานวิจัยภาคเหนือ

1. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือตอนล่าง

ชื่อผู้วิจัย จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ

ปีที่ศึกษา มิถุนายน 2544 – มีนาคม 2545

วัตถุประสงค์ของการศึกษา ศึกษาสภาพทั่วไป และเศรษฐกิจพื้นฐานของหมู่บ้าน ตลอดจนปัจจัยต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจหมู่บ้านรวมทั้งค้นหาพลังในการปรับตัวเพื่อดำรงอยู่ของหมู่บ้าน ท่ามกลางการครอบงำของรัฐ และทุนนิยม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา หมู่บ้านในเขตจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย พิษณุโลก และนครสวรรค์

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า เศรษฐกิจในภาคเหนือตอนล่างในยุคประมาณต้นศตวรรษที่ 20 มีลักษณะพอเพียง การผลิต การกระจาย และการบริโภค ผลิตภัณฑ์อยู่ในชุมชนและระหว่างชุมชน มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ จำนวนประชากรน้อย ตลอดจนวิถีธรรมเนียมปฏิบัติในชุมชน ล้วนเป็นปัจจัยก่อให้เกิดความสมดุลอย่างดีในชีวิตของชาวบ้าน คำกล่าวที่ว่าในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ไม่เกินจริงเลยสำหรับชาวภาคเหนือตอนล่าง

ประมาณกลางศตวรรษที่ 20 เศรษฐกิจของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงจากแบบพอเพียงมาเป็นเศรษฐกิจการตลาด สาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงมีหลายประการ เช่น 1) นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจเพื่อขยายการส่งออก 2) การเพิ่มขึ้นของประชากรในเขตภูมิภาค 3) การขยายตัวของระบบทุนนิยม 4) การขยายตัวของเทคโนโลยีตะวันตก 5) ความเสื่อมถอยของวัฒนธรรมชุมชนชนบท

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อหมู่บ้านชาวบ้านพบว่า อีสภาพในการดำรงชีวิตลดลงเรื่อยๆ เนื่องจากต้องพึ่งพิงอยู่กับปัจจัยภายนอกหลายประการ ในแง่ของความสะดวกสบายทางวัตถุ ชีวิตของพวกเขาไม่ยากลำบากเท่ากับบรรพบุรุษ แต่ทว่าหมู่บ้านต้องจ่ายราคาสำหรับสิ่งเหล่านี้ ครอบครัวต้องมีหนี้สิน สภาพแวดล้อมถูกทำลาย ครอบครัวต้องแยกจากกันไปแสวงหางานชีวิตใหม่ในเมือง ต้องอยู่กับความแออัดและยากจน

ทั้งๆ ที่เผชิญกับความยากลำบาก แต่หมู่บ้านยังดำรงอยู่ประมาณปลายศตวรรษที่ 20 จนถึงปัจจุบัน เราได้เห็นขบวนการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของชาวบ้านเกิดขึ้นอยู่ทั่วไป ชาวบ้านทั้งรายบุคคล และกลุ่มได้แสดงความสามารถเพื่อรักษาชุมชนของตนไว้โดยฟื้นฟูหลักการ

พึ่งพิงตนเองขึ้นมาซึ่งเคยมีอยู่แต่เสื่อมถอยไปเนื่องจากการพึ่งพิงปัจจัยที่มาจากภายนอก ภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน ปัญญาชน นักวิชาการ ผู้นำการพัฒนา วิถีปฏิบัติบางอย่างเกิดขึ้นอย่างมีเครือข่าย กระจายไปทั่ว เช่น การทำการเกษตรแบบพอเพียง อุตสาหกรรมครัวเรือนขนาดเล็ก และการใช้เทคโนโลยีขนาดกลาง

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. ความอยู่รอดมาจากความรู้ ความร่วมมือ สร้างเครือข่ายพันธมิตร มากกว่า การแข่งขัน
2. ชาวบ้านทั้งรายบุคคล และกลุ่มได้แสดงความสามารถเพื่อรักษาชุมชนของตนไว้โดยฟื้นฟูหลักการพึ่งพิงตนเองขึ้นมาซึ่งเคยมีอยู่แต่เสื่อมถอยไปเนื่องจากการพึ่งพิงปัจจัยที่มาจากภายนอก เช่น การทำการเกษตรแบบพอเพียง อุตสาหกรรมครัวเรือนขนาดเล็ก และการใช้เทคโนโลยีขนาดกลาง
3. การพัฒนาแนวทาง วัฒนธรรมชุมชน ที่สอดคล้องกับชุมชน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ เส้นทางพัฒนาของชาติควรเป็นเส้นทางที่ชุมชนและวัฒนธรรมชุมชน มีบทบาทนำ เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยมีสภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรของพื้นที่ ชุมชนและเครือข่ายชุมชนในท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนกำกับ ประกอบเครือข่ายของท้องถิ่นขึ้นมาเป็นประเทศ การพัฒนาแนวทาง วัฒนธรรมชุมชน สอดคล้องกับความมุ่งหวัง

2. หนังสือศตวรรษเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ(พ.ศ.2442-2542)

ชื่อผู้วิจัย รัตนาพร เศรษฐกุล

ปีที่ศึกษา 2546

วัตถุประสงค์ของการศึกษา มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือในช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนผ่านจากระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองและสังคมแบบจารีตมาสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและสังคมสมัยใหม่ภายใต้ระบบการเมืองแบบรัฐชาติจนถึงปัจจุบัน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา หมู่บ้านภาคเหนือ

ผลการศึกษา/วิจัย

โดยเริ่มจากการปฏิรูปการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในหัวเมืองประเทศราชภาคเหนือในปี พ.ศ. 2442 ซึ่งถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของภาคเหนือไปพร้อมๆ กัน จากการศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและนโยบายของรัฐเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้านในขณะที่วัฒนธรรมชุมชนเป็นปัจจัยที่เหนี่ยวรั้งการเปลี่ยนแปลงให้ช้าลงหรือกำหนดรูปแบบการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยได้แบ่งงานวิจัยออกเป็นสี่บท บทที่ 1 ว่าด้วยสภาพภูมิศาสตร์และภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่กำหนดวิถีการผลิตของชาวบ้านในภาคเหนือมาตั้งแต่อดีต บทที่ 2 ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านในยุคที่รัฐบาลกรุงเทพฯ ได้เข้าไปแทรกแซงหลังการปฏิรูปการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2442 ถึง พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 เป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านยังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก แม้ว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในเมืองใหญ่ที่มีพ่อค้าชาวต่างประเทศเข้าไปทำธุรกิจต่าง ๆ มากขึ้น ปัญหาการเดินทางทำให้อำนาจของรัฐยังเข้าไปไม่ถึงชุมชนหมู่บ้าน แต่กลุ่มผู้ประกอบการเดิมและพ่อค้านายทุนต่างชาติได้เข้าไปยึดครองจับจองที่ดินซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญในชุมชนหมู่บ้าน ทำให้ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินก่อตัวขึ้นและเป็นปัญหาเรื้อรังมาตลอด ชาวบ้านยังดำรงชีพด้วยการทำไร่ทำนาและเก็บหาของป่า บทที่ 3 เป็นการศึกษาเศรษฐกิจชุมชนภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของรัฐ ที่ทำให้อำนาจรัฐเข้าไปสู่ชุมชนหมู่บ้านในช่วง พ.ศ. 2504 – 2524 นำไปสู่การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพเป็นการผลิตเพื่อขายมากขึ้น อำนาจรัฐและทุนจากภายนอกเข้าไปแทรกแซงระบบเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านมากขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่เดียวกันปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน แหล่งน้ำและป่าไม้มีความสำคัญและสร้างความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษที่ 2510 – 2520 เกิดการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อแก้ไขปัญหาของชาวไร่ชาวนา รัฐให้ความสนใจชุมชนหมู่บ้านมากขึ้นเพื่อป้องกันการแพร่กระจายของลัทธิคอมมิวนิสต์จึงมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ทำให้ชนบทกับเมืองติดต่อกันได้สะดวกยิ่งขึ้น การพัฒนาชนบทให้ชาวบ้านอยู่ดีกินดีเป็นนโยบายในการตอบโต้ปฏิบัติการของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยพร้อมๆ กับทำให้เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านปรับเปลี่ยนไป และเปิดชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือให้กับระบบทุนนิยมและระบบตลาด บทที่ 4 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือที่ปรับมาเป็นระบบการผลิตเพื่อการค้าและอุตสาหกรรมตลอดจนการขยายตัวของธุรกิจภาคบริการซึ่งทำให้ภาคเหนือปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วในหลายๆ พื้นที่แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ได้นำมาสู่คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนวิถีการผลิตแบบทุนนิยมทำให้เกิดปัญหากับชาวนายากจนที่ต้องสูญเสียที่ดิน และกลายเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม โรงแรม และร้านอาหาร การที่ที่ดินอุดมสมบูรณ์เปลี่ยนมือไปเป็นของคนนอกชุมชน ส่งผลต่อระบบการผลิตทางการเกษตร ทำให้ชาวบ้านจำนวนมากต้องเปลี่ยนอาชีพเกิดความไม่แน่นอนในการดำรงชีพ ชาวบ้านหันมาพึ่งวัฒนธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหา เช่น การสร้างกลุ่ม ร่วมมือในชุมชน การเรียกร้องสิทธิในการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็น “ของหน้าหมู” ของชุมชน และการฟื้นฟูเศรษฐกิจพึ่งตนเองในอดีตกลับขึ้นมาอีก

หนึ่งศตวรรษของเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือแสดงให้เห็นอำนาจของรัฐที่เข้าไปแทรกแซงชุมชนอย่างช้า ๆ เพื่อควบคุมเอาผลประโยชน์และรายได้จากชุมชนหมู่บ้าน นำเอานโยบายเศรษฐกิจระดับชาติมาครอบงำและชักนำให้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนระบบการผลิตดั้งเดิมที่มีความมั่นคงและยั่งยืนมาเป็นระบบการผลิตแบบทุนนิยมที่พึ่งพาดตลาดมากกว่าชุมชนหรือตนเอง เนื่องจากระบบวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็งด้วยจารีตประเพณีและระบบเครือญาติ ทำให้ชุมชนหมู่บ้านในภาคเหนือหลายแห่งยังรับมือกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมได้ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าระบบเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ นั้นได้ก้าวล้ำเข้าสู่ระบบทุนนิยมจนไม่อาจถอยหลังมาเป็นระบบเศรษฐกิจยังชีพได้ตั้งแต่ก่อน

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. ภูมิปัญญาชุมชนแบบดั้งเดิม
2. การสร้างกลุ่มและความร่วมมือระหว่างชุมชน
3. ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์
4. ระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบจารีต วัฒนธรรมชุมชน
5. การฟื้นฟูเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง

ข้อเสนอแนะอื่นๆ -

3. ชุมชนหมู่บ้านลุ่มน้ำขาน

ชื่อผู้วิจัย พรพิไล เลิศวิชา และอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว

ปีที่ศึกษา 2543-2545

วัตถุประสงค์ของการศึกษา การชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างเศรษฐกิจชุมชนของชาวนากับเศรษฐกิจในระบบทุน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ชุมชนหมู่บ้านลุ่มน้ำขาน

ผลการศึกษา/วิจัย

งานวิจัยนี้ได้เจาะลึกเข้าไปศึกษาในกลุ่มชาติต่างๆ ซึ่งสะท้อนแบบแผนชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่มีจุดร่วมที่สำคัญ คือ ความมั่นคงในการตั้งถิ่นฐานเพื่อความคงอยู่อย่างยั่งยืนของชุมชนและชนเผ่าในที่สุด โดยชุมชนได้สร้างกระบวนการจัดการนำระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบหมวดบ้าน ระบบหัววัดและหมวดวัด หมวดฝอยหลวง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว

ประเด็นที่สำคัญที่สุดที่น่าจะเป็นจุดเน้นของงานวิจัยนี้คือ การชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างเศรษฐกิจชุมชนของชวากับเศรษฐกิจในระบบทุน ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่ในลักษณะที่เป็นคู่ขนานในชุมชนและนอกชุมชนที่ชวามจำเป็นต้องเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วยโดยที่เศรษฐกิจในระบบทุนจะเป็นฝ่ายรุก ขณะที่เศรษฐกิจชุมชนจะเป็นฝ่ายตั้งรับและได้กลับความแตกต่างของระบบเศรษฐกิจทั้งสองนั้น เกิดจากระบบเศรษฐกิจแบบแรกนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ โดยไม่คำนึงถึงต้นทุนทางด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและต้นทุนทางสังคม โดยส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรและระบบนิเวศน์ตลอดจนกัดเซาะแรงยึดเหนี่ยวในสังคมอันเป็นผลจากประเพณีและวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนานซึ่งอาจจะมีผลทำให้ชุมชนล่มสลายได้ ในขณะที่เศรษฐกิจชุมชนพยายามที่จะได้กลับโดยการเน้นความพออยู่พอกิน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีน้ำใจ เพื่อให้ทุกคนพอมีพื้นที่ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่จะสามารถช่วยให้ทุกคนพออยู่ได้

อย่างไรก็ดี ชุมชนลุ่มน้ำชานก็มีวิธีปรับตัวเข้าสู่คุณภาพใหม่ของตนเอง โดยการคงอยู่ของเศรษฐกิจ อีกระบบหนึ่งภายในชุมชน กล่าวคือ

1. ยังคงการใช้หน่วยและอัตราการผลิตและการแลกเปลี่ยนที่สอดคล้องกับพลังการผลิตของชุมชน แทนที่จะใช้หน่วยและอัตราที่กำหนดมาโดยระบบทุนหรือรัฐล้วน ๆ
2. ยังคงระบบแลกเปลี่ยนและกระจายผลผลิตโดยใช้ข้าวแทนที่จะใช้เงินตราล้วน ๆ
3. ยังคงใช้ระบบการทำงานรวมหมู่และการแลกเปลี่ยนแรงงาน
4. ยังคงมีและใช้ระบบทรัพย์สินรวมหมู่ ใช้กฎ ระเบียบ ข้อตกลง มาตรการของชุมชน เพื่อรองรับและสนับสนุนระบบการผลิต และระบบความสัมพันธ์ของชุมชน
5. ยังคงสืบทอดองค์กรการผลิต องค์กรจัดตั้งและเครือข่ายสังคม แทนที่จะใช้ตลาดทุนและระบบปกครองตามกฎหมายที่กำหนดโดยรัฐล้วน ๆ
6. ยังคงรักษาด้านที่ให้ความสำคัญกับระบบคุณค่ามากกว่าระบบมูลค่าในการผลิต การใช้แรงงาน การจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. ยังคงการใช้หน่วยและอัตราการผลิตและการแลกเปลี่ยนที่สอดคล้องกับพลังการผลิตของชุมชน แทนที่จะใช้หน่วยและอัตราที่กำหนดมาโดยระบบทุนหรือรัฐล้วน ๆ
2. ยังคงระบบแลกเปลี่ยนและกระจายผลผลิตโดยใช้ข้าวแทนที่จะใช้เงินตราล้วน ๆ
3. ยังคงใช้ระบบการทำงานรวมหมู่และการแลกเปลี่ยนแรงงาน
4. ยังคงมีและใช้ระบบทรัพย์สินรวมหมู่ ใช้กฎ ระเบียบ ข้อตกลง มาตรการของชุมชน เพื่อรองรับและสนับสนุนระบบการผลิต และระบบความสัมพันธ์ของชุมชน

5. ยังคงสืบทอดองค์การการผลิต องค์การจัดตั้งและเครือข่ายสังคม แทนที่จะใช้ตลาดทุนและระบบปกครองตามกฎหมายที่กำหนดโดยรัฐล้วนๆ

6. ยังคงรักษาด้านที่ให้ความสำคัญกับระบบคุณค่ามากกว่าระบบมูลค่าในการผลิต การใช้แรงงาน การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ -

4. บทบาทของชุมชนในการจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลฝ้ายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ชื่อผู้วิจัย สมเกียรติ จันทร์หล้า

ปีที่ศึกษา 2544

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นอิสระในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการโครงการเศรษฐกิจ แบบพอเพียง
2. เพื่อทราบถึงบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการยึดถือชุมชนเป็นแนวทางในการจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียง
3. เพื่อทราบความเห็นของชุมชนต่อโครงการเศรษฐกิจพอเพียง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป จำนวน 372 ตัวอย่าง ในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลการศึกษาพบว่า

1. ประชากรในชุมชนมีความเห็นว่าโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนได้ ชุมชนมีความเป็นอิสระในการจัดการโครงการจากภาครัฐ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลหรือภาครัฐได้นำนโยบายมาเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมโดยให้ชุมชนเป็นผู้คิด ผู้ทำเอง ผลสำเร็จของผลงานจึงเกิดจากชุมชน

2. ปัจจัยส่วนบุคคลทำให้เกิดความแตกต่างในความเป็นอิสระในการจัดการโครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียง คือ อาชีพ รายได้ เพศ และระดับการศึกษา

จากผลการศึกษาบทบาทของชุมชนในการจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลฝ้ายกวาง พบว่าชุมชนต่างๆ มีบทบาทมากในการจัดการโครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียง เนื่องจากโครงการดังกล่าวจะเป็นโครงการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน โครงการที่ชุมชนในเขตตำบลฝ้ายกวางได้ดำเนินการ โดยการรวมกลุ่มชาวบ้าน

มีการจัดการจนประสบผลสำเร็จ คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จำนวน 15 หมู่บ้าน ในเขตตำบลฝายกวาง โดยมีการระดมทุนจากสมาชิกกลุ่ม และจากการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลฝายกวาง บางหมู่บ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านฝายกวาง, บ้านปัวใหม่, บ้านปัวและบ้านสถาป มีเงินทุนหมุนเวียนในกลุ่มออมทรัพย์ประมาณ 500,000 บาท ทำให้เกิดธนาคารในชุมชน (หมู่บ้าน) ขึ้น สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์มีความเข้มแข็ง สามารถจะดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น การทำการเกษตร ซื้อเมล็ดพันธุ์พืช ซื้อปุ๋ย โดยไม่ต้องไปพึ่งสถาบันทางการเงินก่อให้เกิดวินัยทางการเงิน การจัดการ กฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มออมทรัพย์ สมาชิกกลุ่มจะเป็นผู้กำหนดเองโดยเสียข้งมาก การดำเนินงานเป็นไปตามวิถีทางประชาธิปไตย ส่งผลให้ประชาชนชุมชนมีการเรียนรู้สิทธิและหน้าที่ของตนเองตามระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ส่งผลถึงการจัดการตามทฤษฎี สำเร็จสู่เป้าหมาย

นอกจากนั้นแล้วยังมีกลุ่มอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของบ้านทุ่งหล่มซึ่งมีอาชีพเครื่องปั้นดินเผาได้นำเอาแนวทางการจัดการ โครงการเศรษฐกิจพอเพียงไปดำเนินการพัฒนาด้านคุณภาพของเครื่องปั้นดินเผาตลอดจนการตลาด ทำให้กลุ่มผลิตสินค้าชนิดที่ตลาดต้องการมากขึ้น

จะเห็นได้ว่า การรวมกลุ่มของกลุ่มต่างๆ และการจัดการโครงการตามแนวทางโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ก่อให้เกิดสถาบันทางสังคมคือชุมชนที่เข้มแข็งเกิดขึ้น การดำเนินการของกลุ่มมีการจัดการ ใช้มติหรือเสียงส่วนใหญ่ในกลุ่มในการพิจารณาที่จะทำเป็นกิจกรรมต่างๆ ทำให้กลุ่มหรือว่าชุมชนมีการฝึกและเรียนรู้ การดำเนินงานใช้ระบบประชาธิปไตยในกลุ่มซึ่งชุมชนหรือท้องถิ่นมีความสำคัญ ซึ่งเป็นรากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของไทยในระดับชาติต่อไป

การศึกษาในครั้งนี้ได้พบปัญหาต่าง ๆ และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ปัญหาด้านโครงสร้างของการบริหารส่วนตำบล ที่ยังเป็นระบบราชการ ถึงแม้ไม่ใช่ราชการส่วนภูมิภาคแต่ก็ยังเป็นราชการส่วนท้องถิ่น นโยบายต่าง ๆ ก็ยังรับจากส่วนกลางยังคิดขั้นตอนการปฏิบัติ การวิ่งเต้นและสนับสนุน แนวนโยบายโครงการเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ประชาชน หรือ ชุมชนจึงล่าช้า ติดอยู่กับระเบียบแบบแผน

ข้อเสนอแนะ การปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบลฝายกวางควรเพิ่มขีดความสามารถขึ้นอีกมาก เพื่อที่จะตอบรับกับปัญหาที่เกิดขึ้น

2. ปัญหาด้านชุมชนและประชาชนในพื้นที่ส่วนมากมีรายได้ต่ำ ขาดงบประมาณขาดความรู้ความเข้าใจในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การบริหารจัดการการตลาด และประชาชนส่วนมากยังมีอาชีพทางการเกษตร เทคโนโลยีทางการเกษตรก็ไม่ได้นำมาใช้ การผลิตด้านการเกษตรจึงไม่ดีพอเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ โครงการเศรษฐกิจพอเพียง เป็นโครงการตามกระแสพระราชดำรัส ก่อให้เกิดแนวคิดเพื่อที่จะแก้ปัญหาเศรษฐกิจประเทศไทยทุกพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลฝาย กวาง จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาด้านบุคลากร และประชาชนให้มีความรู้ความสามารถที่จะบริหาร กิจการ กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง

3. ปัญหาเรื่องความรู้ของประชาชน ในชุมชนส่วนมากยังมีระดับการศึกษาต่ำจึง จำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้มีการศึกษาตลอดชีพ ผนวกเข้ากับความรู้ต่าง ๆ จากภูมิปัญญาท้องถิ่น มา บูรณาการเข้าด้วยกันเพื่อที่จะนำความรู้และวิทยาการสมัยใหม่เข้ามาแก้ปัญหาทางสังคม และเศรษฐกิจในชุมชน

ข้อเสนอแนะ ระบบการศึกษามีส่วนสำคัญต่อบทบาทของชุมชนในการจัดการ โครงการเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะหัวใจของความสำเร็จจะต้องเกิดจากชุมชนถ้าชุมชนยังไม่รู้ยังไม่เข้าใจก็ย่อมจะทำงานนี้ไม่ดีเท่าที่ควร แต่แนวทางโครงการเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทาง ที่จะต้องค่อยเป็นค่อยไปต้องใช้เวลา การศึกษาไม่ว่าในหรือนอกโรงเรียน ไม่ว่าโรงเรียนระดับ ประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา และวิทยาลัยการอาชีพ ระดับอนุปริญญาขึ้นไป ในพื้นที่จึง จำเป็นต้องบรรจุหลักสูตรให้เข้ากับระบบการศึกษาด้วยเพื่อที่จะสร้างจิตสำนึก ปลูกฝังการ พึ่งตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การดำเนินชีวิตตามแนวทางโครงการเศรษฐกิจพอเพียง
2. การรวมกลุ่ม
3. การศึกษา ความรู้วิทยาการสมัยใหม่
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะอื่นๆ -

5. เศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่จัดอพยพโครงการอ่างเก็บน้ำแม่กวาง จังหวัดเชียงใหม่

ชื่อผู้วิจัย ศรัณย์ ชาติลักษณ์

ปีที่ศึกษา 2545

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อวัดระดับเศรษฐกิจครัวเรือนของราษฎรในพื้นที่จัดอพยพ ซึ่งได้รับ ผลกระทบจากโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่กวาง
2. เพื่ออธิบายถึงปัจจัยที่มีผลต่อสภาพเศรษฐกิจชุมชน ในพื้นที่จัดอพยพ
3. เพื่อระบุบทบาทขององค์กรชุมชนต่อสภาพเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่จัดอพยพ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คริวเรือนพื้นที่จัดอพยพโครงการอ่างเก็บน้ำแม่กวง
จังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลการวิจัยสรุปผลได้ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อสภาพเศรษฐกิจชุมชน

ตัวแปรอิสระที่มีผลต่อสภาพเศรษฐกิจชุมชน ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตัวแปร คือ กลุ่มตัวแปรอิสระที่เกี่ยวกับสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ปัจจัยพื้นฐานในชุมชน และบทบาทขององค์กรชุมชนในพื้นที่จัดอพยพ โดยประกอบด้วยตัวแปรย่อยตามกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

สภาพพื้นฐานของครัวเรือน ประกอบด้วยตัวแปร 5 ตัวแปร คือ อาชีพของครัวเรือน รายได้ของครัวเรือน ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน เครื่องอำนวยความสะดวกของครัวเรือน

สภาพพื้นฐานของชุมชน ประกอบด้วยตัวแปร 4 ตัวแปร คือ ความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชน ความสนใจในการให้ความร่วมมือกันของชุมชน ความสนใจเรื่องเศรษฐกิจชุมชน และการให้บริการของรัฐในพื้นที่จัดอพยพ

บทบาทขององค์กรชุมชน ประกอบด้วย การให้ประโยชน์ของกลุ่มองค์กรต่างๆ ต่อครัวเรือน และการใช้ประโยชน์ของกลุ่มองค์กรต่างๆ ต่อชุมชน

การศึกษาจาก ค่าสถิติไคสแควร์ (chi - square) ปรากฏว่ามีความสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มปัจจัยสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครัวเรือน กลุ่มปัจจัยพื้นฐานในชุมชน บทบาทขององค์กรชุมชน กับกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่จัดอพยพ สรุปได้ว่าสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครัวเรือนปัจจัยพื้นฐานในชุมชนและบทบาทขององค์กรชุมชน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลกับเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่จัดอพยพ

1. หลังจากการจัดอพยพประชาชนเข้าอยู่ในพื้นที่จัดสรรซึ่งได้ดำเนินการมาแล้ว 10 ปีแล้ว สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนในพื้นที่จัดอพยพปัจจุบัน ได้ถือได้ว่าอยู่ในระดับดี เนื่องจากชุมชนในพื้นที่จัดอพยพ ได้นำเอาหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นปรัชญา นำทางในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่ ประกอบกับรัฐโดยกรมชลประทานได้ใช้ปรัชญาเดียวกันในการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ในพื้นที่จัดอพยพ

2. ผลของการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสภาพเศรษฐกิจชุมชน คือสภาพพื้นฐานของครัวเรือน ปัจจัยพื้นฐานของชุมชน บทบาทขององค์กรชุมชน นอกจากนั้นยังพบว่า ปัจจัยแต่ละกลุ่มยังมีความสัมพันธ์ต่อกัน แสดงให้เห็นว่าในการศึกษา การพัฒนา การทำวิจัยตลอดจนการปรับเปลี่ยนสังคมชุมชนในอนาคตจะต้องคำนึงถึงภาพรวมของชุมชนในแง่มุมต่าง ๆ อย่างรอบด้าน โดยต้องพิจารณาถึงพลวัตและศักยภาพของชุมชนด้วยวิธีเชิงซ้อน เนื่องจากเรื่อง

ของชุมชนจะเกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์ของระบบการผลิต การอยู่ร่วมกันในชุมชน ความเชื่อ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเชื่อมโยงกันอยู่เสมออย่างเป็นพลวัต

3. จากความคิดที่เน้นความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์และชุมชนเพื่อการพัฒนา ตามหลักทฤษฎีใหม่ขั้นที่สองที่ว่า พอมี พอใช้ ไม่มีหนี้ ผลผลิตเหลือนำไปขายโดยรวมกันขายเป็นกลุ่ม ชี้ให้เห็นว่าในอนาคตองค์กรชุมชนจะเป็นพื้นฐานและเป็นหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาพบว่าองค์กรชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่จัดอพยพจริง โดยองค์กรมีบทบาทในการให้ประโยชน์ทั้งในระดับของครัวเรือนและระดับของชุมชน

4. การศึกษาในเรื่องของชุมชนเป็นเรื่องที่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการศึกษาในแนวคิดหลายมิติ กล่าวคือ การศึกษาชุมชนหนึ่งๆ จำเป็นต้องใช้ความรู้ในศาสตร์ของสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ เพื่อใช้อธิบายความสัมพันธ์ของสภาพชุมชนในลักษณะต่างๆ ซึ่งการศึกษาในแต่ละชุมชนก็จะมีสภาพที่แตกต่างกันไป ในแง่ของลักษณะทางกายภาพของชุมชน อาจสรุปได้ว่า

1. เศรษฐกิจครัวเรือนในพื้นที่จัดอพยพอยู่ในระดับดี ทั้งนี้พิจารณาจากการวัดสภาพเศรษฐกิจโดยการเปรียบเทียบสัดส่วนของรายได้และค่าใช้จ่าย การให้ผู้ตอบแบบสอบถามประเมินความพอเพียงของรายได้ ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนของตนเองว่าอยู่ในระดับพอเพียงหรือไม่ และผู้วิจัยพิจารณาเครื่องอำนวยความสะดวกของครัวเรือนในพื้นที่จัดอพยพประกอบกัน

2. ปัจจัยที่มีผลต่อสภาพเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่จัดอพยพ ประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 ประการ คือ ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ได้แก่ อาชีพ รายได้ หนี้สิน เครื่องอำนวยความสะดวก ปัจจัยพื้นฐานในชุมชน ได้แก่ การให้บริการของรัฐบาล ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน การรับรู้ข่าวสาร ความร่วมมือกันของคนในชุมชน ส่วนบทบาทขององค์กรชุมชน ได้แก่ กิจกรรมของกลุ่มองค์กรในชุมชน ระดับการให้ประโยชน์แก่ครัวเรือน และเศรษฐกิจชุมชน ปัจจัยเหล่านี้มีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติองค์กรชุมชนมีบทบาทต่อสภาพของเศรษฐกิจในชุมชนพื้นที่จัดอพยพในระดับน้อย ทั้งนี้เนื่องจากระบบการจัดการให้สิทธิเข้าถึงครองที่ดินโดยการจับสลากพื้นที่แปลงจัดสรรมีส่วนทำลายระบบความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชนแบบดั้งเดิม องค์กรชุมชนส่วนใหญ่มีลักษณะไม่เป็นทางการ มีการรวมตัวกันดำเนินงานแบบไม่ต่อเนื่องและไม่เป็นระบบ ไม่มีกฎหมายรองรับการจัดตั้งหรือไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตามองค์กรชุมชนบางองค์กรมีอำนาจต่อรองอยู่ ส่วนองค์กรชุมชนองค์กรเดียวที่เป็นทางการซึ่งมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์หมู่บ้าน

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ได้แก่ อาชีพ รายได้ หนี้สิน เครื่องอำนวยความสะดวก
2. ปัจจัยพื้นฐานในชุมชน ได้แก่ การให้บริการของรัฐ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน การรับรู้ข่าวสาร ความร่วมมือกันของคนในชุมชน
3. บทบาทขององค์กรชุมชน ได้แก่ กิจกรรมของกลุ่มองค์กรในชุมชน ระดับการให้ประโยชน์แก่ครัวเรือนและเศรษฐกิจชุมชน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ -

6. โครงสร้างและการจัดการของเศรษฐกิจชุมชนในตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ชื่อผู้วิจัย จตุพร อุประคำ

ปีที่ศึกษา 2548

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาลักษณะและข้อมูลเกี่ยวกับ โครงสร้างและการจัดการเศรษฐกิจชุมชนในตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อประเมินสิ่งแวดล้อม ปัจจัยเกื้อหนุน และอุปสรรคของการดำเนินงานเศรษฐกิจชุมชนในตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อศึกษารูปแบบของโครงสร้างและการจัดการเศรษฐกิจชุมชนในตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ที่เหมาะสมต่อการเป็นแห่งพัฒนาอาชีพและส่งเสริมรายได้ของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ผู้นำหมู่บ้าน 8 หมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มและแกนกลุ่มจำนวน 45 คน ในอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ผลการศึกษา/วิจัย

การศึกษาค้นพบดังนี้

1. โครงสร้างและการจัดการเศรษฐกิจชุมชนในตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ถูกจัดการภายใต้คณะกรรมการและสมาชิกมีส่วนร่วมด้วยการถือหุ้นและออมทรัพย์

2. ทู่น พื้นฐานชุมชนและระเบียบข้อบังคับเป็นปัจจัยเกื้อหนุนและอุปสรรคของเศรษฐกิจชุมชนในตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

3. รูปแบบโครงสร้างและการจัดการเศรษฐกิจชุมชน ที่เหมาะสมต่อการเป็นแหล่งพัฒนาอาชีพและส่งเสริมรายได้ของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชน ในตำบลโยนก อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ คือ ปัจจัยด้านผู้รับผลประโยชน์ของกลุ่ม ปัจจัยด้านนโยบายรัฐ ปัจจัยด้านแหล่งทุน และปัจจัยด้านโครงสร้างและการจัดการ

1. ปัจจัยด้านผู้รับผลประโยชน์ของกลุ่ม

กลุ่มที่เกิดขึ้นจากทุนรัฐ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือประชาชน เพื่อให้เกิดการสร้างงาน และเพิ่มรายได้ ปัจจัยเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้รับผลประโยชน์ และจิตสำนึกของผู้รับผลประโยชน์ มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มสูง

2. ปัจจัยด้านนโยบายรัฐ

นโยบายของรัฐ ถือว่ามีความสำคัญมาก เนื่องจากนโยบายรัฐทำให้เกิดเป้าหมายของกลุ่ม ความเป็นไปของกลุ่ม พฤติกรรมของกลุ่มและชุมชน และเป็นอุปสรรค หรือเกื้อหนุนต่อกลุ่มที่มีอยู่ในชุมชน

3. ปัจจัยด้านแหล่งทุน

จากการศึกษา พบว่า แหล่งทุนมีบทบาทในการกำหนดความสำเร็จของกลุ่ม ขณะเดียวกันแหล่งทุนที่ต่างกันก็มีจุดด้อย หรือจุดเด่น ที่จะรักษาสภาพของความสำเร็จของกลุ่มไว้ด้วยเช่นกัน

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มที่มีแหล่งเงินทุนหลักจากรัฐ การบริหารจัดการจะไม่ใช่ความสำคัญต่อความคุ้มค่าของเงินที่ได้รับการจัดสรร อย่างไรก็ตามกลุ่มที่มีแหล่งเงินทุนหลักจากรัฐ กลับมีจุดแข็งที่สามารถรักษาความสำเร็จของกลุ่มไว้ จากการกำหนดในระเบียบข้อบังคับ เช่น กลุ่มทางการเงิน จะมีการปล่อยเงินกู้ครั้งต่อไปก็ต่อเมื่อสมาชิกชำระหนี้คืนหมดก่อน ทำให้ชุมชนเร่งรัดหนี้สินกันเอง หรือเป็นแรงจูงใจในการชำระหนี้ เมื่อคืนเงินแล้วสามารถได้รับเงินกู้ยืมอีก

4. ปัจจัยด้านโครงสร้างและการจัดการ

จากการศึกษาในรายละเอียดของแต่ละกลุ่ม พบว่ากลุ่มที่มีโครงสร้างและการจัดการอย่างเป็นระบบ มีกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ที่ครอบคลุมกิจกรรมที่ดำเนินการและมีความชัดเจน ซึ่งทำให้การบริหารงานมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากกว่ากลุ่มที่มีโครงสร้างและการจัดการทั่วไป ไม่เน้นตอบสนองภารกิจ เช่น กลุ่มอาชีพ ที่ต้องมีการจัดจำหน่ายสินค้าหารายได้ กลุ่มไม่มีฝ่ายการตลาด

รูปแบบของ โครงสร้างและการจัดการของเศรษฐกิจชุมชน ในตำบลโยนก อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ที่การศึกษาค้นพบว่า เหมาะสมต่อการเป็นแหล่งเงินทุนในการ พัฒนาอาชีพและการส่งเสริมรายได้ของประชาชนในท้องถิ่น คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพราะสามารถระดมเงินทุนจากชุมชน ถือเป็น การพึ่งตนเองของชุมชน ที่การจัดการบริหารจะมีความรัดกุมในการดำเนินการ ขณะเดียวกันกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถปล่อยกู้ให้กับสมาชิก เป็นการเอื้อหนุนให้ชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสามารถที่จะลงทุนในด้านอาชีพ ที่จะเป็นการสร้างเสริมเศรษฐกิจภายในชุมชน

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. ปัจจัยด้านผู้รับผลประโยชน์ของกลุ่ม
2. ปัจจัยด้านนโยบายรัฐ
3. ปัจจัยด้านแหล่งทุน
4. ปัจจัยด้านโครงสร้างและการจัดการกลุ่ม

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. รัฐ และหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง และที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทเสมือนฝ่ายทุนชุมชนให้หันมาให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนและการสนับสนุนให้มีการขยายกิจการนอกเหนือจากการออมเงินและปล่อยเงินกู้
2. หน่วยงานรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญในการประเมินผลการใส่เงินเข้าไปในระบบเศรษฐกิจชุมชน

ผลงานวิจัยภาคกลาง/ภาคตะวันตก/ตะวันออก

7. การยอมรับเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชนบ้านหลุมมะขาม ตำบลหนองไม้แก่น อำเภอลำดวน จังหวัดฉะเชิงเทรา

ชื่อผู้วิจัย จริญญา สุพรรณ

ปีที่ศึกษา 2548

วัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและเหตุผลของการยอมรับเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชนบ้านหลุมมะขาม ตำบลหนองไม้แก่น อำเภอลำดวน จังหวัดฉะเชิงเทรา ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และการสังเกตเป็นเครื่องมือในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เกษตรกรในชุมชนบ้านหลุมมะขาม ตำบลหนองไม้แก่น อำเภอลำดวน จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านหลุมมะขามเกิดจากการรวมตัวของเกษตรกรที่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจากอำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี โดยระยะแรกได้รับจ้างเป็นแรงงานตัดไม้จากนั้นได้จับจองพื้นที่ดังกล่าวทำการเกษตร ซึ่งการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในช่วงนั้นเป็นเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม คือผลิตเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนและมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันภายในชุมชน ต่อมาเกิดการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตตามกระแสทุนนิยมที่เข้ามาในชุมชนรวมทั้งได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเพาะปลูกเป็นพืชเชิงเดี่ยว ส่งผลให้เกษตรกรเกิดปัญหาภาวะหนี้สินในระดับสูง มีการจัดการทรัพยากรที่ไม่พึ่งพาซึ่งกันและกัน เกษตรกรส่วนหนึ่งจึงได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตและรูปแบบการผลิตเป็นไปตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยจุดเริ่มต้นได้แบบอย่างจากการศึกษาดูงานจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพตามแนวคิดดังกล่าว ซึ่งในปัจจุบันกลุ่มตัวอย่างในชุมชนบ้านหลุมมะขามที่ได้ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในปัจจุบันรูปแบบการดำเนินชีวิตของเกษตรกร มี 2 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบการดำเนินชีวิตของเกษตรกรที่มุ่งให้เป็นไปตามมาตรฐานของโลกภายใต้กระแสแบบทุนนิยมซึ่งเน้นการแข่งขันและการเพิ่มรายได้ รูปแบบการดำเนินชีวิตของเกษตรกรภายใต้กระแสทุนนิยมได้ส่งผลให้เกษตรกรในชุมชนเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางด้านสังคมและทางด้านเศรษฐกิจแบบพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน และเกษตรกรสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้มาเป็นการพึ่งพาอาศัยตลาด ผลผลิตของเกษตรกรก็ขึ้นอยู่กับราคาของตลาดโลกเกษตรกรไม่สามารถที่จะกำหนดราคาได้เอง

2. รูปแบบการดำเนินชีวิตของเกษตรกรโดยยอมรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชนบ้านหลุมมะขามที่ยอมรับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ตรัสว่าเป็นเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน อันเป็นแบบอัฐมัฐตัวเองได้หรือพึ่งตนเองได้อย่างพอเพียง ซึ่งเกษตรกรที่มีการยอมรับเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตนั้น เกษตรกรประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงโดยการคำนึงถึงการพึ่งตนเองในเบื้องต้น และการทำอะไรที่ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง โดยใช้เหตุผลเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจในการกระทำต่าง ๆ

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. ควรจะมีการจัดทำแผนชุมชน
2. เกษตรกรในชุมชนควรยึดหยุ่นตามลักษณะสภาพความเป็นจริงของสังคมในชุมชน
3. การพัฒนาจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง
4. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ข้อเสนอแนะอื่นๆ การที่จะพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งนั้น เกษตรกรในชุมชนจะต้องช่วยกันระดมความคิดเพื่อจะได้ทราบปัญหาและความต้องการของเกษตรกรในชุมชน การเรียนรู้ปัญหาและความต้องการร่วมกันของเกษตรกรในชุมชน คือ ควรจะมีการจัดทำแผนชุมชน การส่งเสริมให้ระบบย่อยต่าง ๆ ในชุมชน เช่น บ้าน วัด โรงเรียน ให้มีบทบาทส่งเสริมซึ่งกันและกันเพื่อการดำเนินการที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งนั้น เกษตรกรในชุมชนควรยึดหยุ่นตามลักษณะสภาพความเป็นจริงของสังคมในชุมชน การพัฒนาจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

8. การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการลงทุนในเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มสตรีผลิตข้าวปลอดสารพิษ โรงสีสหเกษตรข้าวขวัญ อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ชื่อผู้วิจัย วัฒนา มุละชีวะ

ปีที่ศึกษา 2546

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อทำการศึกษาถึงเหตุผลที่มาและกระบวนการพัฒนาของกลุ่มสตรีผลิตข้าวปลอดสารพิษ โรงสีสหเกษตรข้าวขวัญ อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ในฐานะที่เป็นกรณีตัวอย่างของระบบเศรษฐกิจชุมชน

2. วิเคราะห์ความเป็นไปได้ทางการเงินและทางเศรษฐกิจ ของความคุ้มค่าในการจัดตั้งโรงสีของกลุ่มเกษตรกร

3. ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในระบบเศรษฐกิจชุมชน จากกรณีศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลจากการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มจากเดิมที่มีการทำเกษตรกระแสหลักได้เปลี่ยนระบบการผลิตมาเป็นแบบเกษตรอินทรีย์ ผลิตข้าวปลอดสารพิษ เนื่องจากประสบปัญหาด้านสุขภาพ จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เกษตรกรมีสุขภาพดีขึ้น รายได้เพิ่มมากขึ้นและทำให้สิ่งแวดล้อมของชุมชนดีขึ้นด้วย นอกจากนี้เกษตรกรยังได้รวมกลุ่มกันเพื่อขายข้าวปลอดสารพิษ โดยการจัดตั้งโรงสีตามหลักการในการประหยัดทางขนาดและการประหยัดทางขอบข่ายและแม้ว่าโครงการโรงสีข้าวจะกำลังดำเนินการอยู่ แต่ผลการวิเคราะห์ก็ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของการลงทุนทั้งการเงินและทางเศรษฐกิจ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ควรมีการส่งเสริมโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วมและพัฒนาการลงทุนของเกษตรกรเองและเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ตลอดจนเมื่อได้งบประมาณสนับสนุนมีระบบการกำกับดูแลและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าการลงทุนในการจัดตั้งธุรกิจชุมชนสามารถประสบผลสำเร็จได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรให้ความสำคัญในการเริ่มต้นของการจัดตั้งโครงการ ตามแนวความคิดและแนวทางในการปฏิบัติที่ได้จากผลการศึกษา สามารถจะนำไปประยุกต์และพิจารณาใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีศักยภาพเหมาะสมต่อไป

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของการเกษตรกรกลุ่มสตรีผลิตข้าวปลอดสารพิษ พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการเข้าร่วมกลุ่มสตรีผลิตข้าวปลอดสารพิษแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ ปัจจัยทางด้านกายภาพ ปัจจัยทางด้านชีวภาพ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคม

ผลการศึกษาการเข้าร่วมกลุ่มของสตรี พบว่าเกษตรกรให้ความสำคัญกับขนาดพื้นที่เพราะการทำเกษตรอินทรีย์ให้ผลผลิตต่ำ ในขณะที่เกษตรกรส่วนใหญ่เช่าที่ดินเพื่อใช้ในการทำนา ทำให้เกษตรกรหันไปทำเกษตรกระแสหลักเพื่อให้ได้ปริมาณผลผลิตจำนวนมาก และมีการเลือกใช้พันธุ์พืชที่เหมาะสมเพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการลงทุนและผลิตพืชที่ตลาดต้องการ ขณะที่การเกษตรแบบเกษตรอินทรีย์เป็นรูปแบบการผลิตที่ต้นทุนการผลิตในระยะแรกสูง แต่ในระยะยาวต้นทุนจะลดลงเรื่อย ๆ และปัจจัยการผลิตที่ใช้ก็มีราคาต่ำและสามารถหาได้ในท้องถิ่น และการ

รวมกลุ่มของเกษตรกรเป็นการให้ความสำคัญกับการดูแลไร่นา การเตรียมปุ๋ย และการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของเกษตรกรในการแก้ปัญหา เมื่อเกษตรกรทำการเกษตรอินทรีย์แล้วทำให้เกษตรกรสามารถกำหนดการทำนาผลิตข้าวปลอดสารพิษเพื่อการบริโภคและเพื่อสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนสร้างความมุ่งมั่นในการทำงานและเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น ขณะเดียวกันเกษตรกรรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตและจำหน่ายข้าวปลอดสารพิษ เพื่อสร้างรายได้ให้ครัวเรือนและเป็นกลุ่มตัวอย่างให้กับชุมชนและเครือข่ายอื่น ๆ

ส่วนผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความล้มเหลว ของการเข้าร่วมกลุ่มสตรีผลิตข้าวปลอดสารพิษเกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สินจากการทำนาเกษตรกรกระแสหลัก ทำให้ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต เพราะในช่วงระยะเริ่มแรกการทำเกษตรอินทรีย์ต้องใช้ระยะเวลาและเงินลงทุนทำให้เกษตรกรขาดรายได้

การศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในระบบเศรษฐกิจ ในการจัดตั้งโรงสีสหเกษตรข้าวขวัญ พบว่า โรงสีสหเกษตรข้าวขวัญมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการบริหารงาน ซึ่งมีหน่วยงานจากภาครัฐและเอกชนเข้ามาช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น การวางแผนโครงการ การตลาด การจัดการธุรกิจ อีกทั้งโรงสีมีเครื่องมือและอุปกรณ์ที่พร้อมสำหรับการทำธุรกิจของผลิตภัณฑ์ข้าวปลอดสารพิษ จึงทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความล้มเหลว เนื่องจากการบริหารจัดการโดยเกษตรกรทำให้ขาดประสบการณ์ในการบริหารงานที่ดีและยังไม่มีประเมินผลการดำเนินงาน

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การรวมกลุ่มของเกษตรกร และการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
2. ทุน และการลดต้นทุน
3. การทำการผลิตแบบอินทรีย์
4. การดำเนินงานอย่างมีหลักการบริหารและหลักการมีส่วนร่วม
5. การส่งเสริมของรัฐ

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ซึ่งจะแบ่งข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาเป็น 3 ส่วนคือ

1. การพัฒนาการรวมกลุ่มของเกษตรกร

- 1.1 เกษตรกรมีความเข้มแข็งทางความคิด ก่อนที่จะนำความเจริญมาสู่

ชุมชน

1.2 เกษตรกรผู้นำกลุ่มเกษตรกร ควรมีการดูแลและติดตามเกษตรกรที่เปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้มากในการรักษาคุณภาพมาตรฐานการผลิต

1.3 กลุ่มสตรีผลิตข้าวปลอดสารพิษ ควรส่งเสริมการทำนาแบบเกษตรอินทรีย์ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง

2. การบริหารธุรกิจ โรงเรียนข้าวชุมชนควรดำเนินงานอย่างมีหลักการบริหารและหลักการมีส่วนร่วม

2.1 การให้การช่วยเหลือองค์กรเกษตรกรควรมีการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญในการบริหารจัดการในการดำเนินธุรกิจชุมชน

2.2 รัฐบาลควรส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกรทำธุรกิจโรงเรียนข้าวให้ประสบความสำเร็จมิใช่การสนับสนุนเงินลงทุนเพียงอย่างเดียว

2.3 การบริหารและการจัดการ โรงเรียนเกษตรข้าวขวัญ กลุ่มเกษตรกรควรมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างจริงจัง

2.4 การดำเนินธุรกิจ โรงเรียนข้าวชุมชน โดยเกษตรกรเป็นผู้บริหารและจัดการ ควรมีการติดตามข้อมูลที่ทันต่อเหตุการณ์

3. รัฐบาลเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนองค์กรชุมชนเพื่อขยายผลสู่ชุมชนอื่นๆ

3.1 รัฐบาลควรจะมีบทบาทในการสนับสนุนองค์กรชุมชนเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้กับเกษตรกรในชนบทอื่นๆ

3.2 การจัดหาแหล่งรองรับผลิตภัณฑ์ของโรงเรียนเกษตรข้าวขวัญเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์

9. พลวัตการเกษตรและเศรษฐกิจชุมชนภาคกลาง กรณีศึกษา : ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

ชื่อผู้วิจัย ทิพวัลย์ สีจันทร์

ปีที่ศึกษา 2546

วัตถุประสงค์ของการศึกษา พลวัตการเกษตรและเศรษฐกิจชุมชนภาคกลาง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

ผลการศึกษา/วิจัย

ตำแหน่งที่เหมาะสมของภาคเกษตรในระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไทยอยู่ตรงไหน คำถามเชิงวิพากษ์นี้ได้นำไปสู่การศึกษาอย่างละเอียดด้านระบบชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่ทุ่งลูกนก ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของที่ราบลุ่มภาคกลางของประเทศไทย มุมมองด้าน

ประวัติศาสตร์เกษตรแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านของระบบชุมชนเกษตรจากการผลิตเพื่อการบริโภคที่พอเพียงไปสู่การผลิตแบบใหม่ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้าโดยเน้นการส่งออกของผลผลิตการเกษตร ในพื้นที่ทุ่งลูกนกภายหลังช่วงระยะเวลาของการปลูกอ้อยเป็นพืชหลักแล้ว ความหลากหลายของระบบการผลิตทางการเกษตรเป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนและการเลี้ยงโคนเนื้อ - โคนม

พื้นที่ทุ่งลูกนกอาจจะเก็บรักษาไว้เป็นพื้นที่ผลิตทางการเกษตร หรืออาจจะเปลี่ยนเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการขยายตัวของชุมชนเมืองหรือการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมในระยะเวลาข้างหน้า สถานการณ์ของพื้นที่ทุ่งลูกนกเป็นตัวอย่างของความท้าทายสำคัญสำหรับประเทศในอนาคต : การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพระหว่างภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม

การศึกษาพื้นที่ทุ่งลูกนก นำเราไปสู่การตระหนักถึงความหลากหลายของระบบผลิตทางการเกษตรและความสามารถในการปรับตัวของภาคเกษตรในพื้นที่ โดยเฉพาะครัวเรือนเกษตรกรขนาดกลางซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรกลุ่มเดียวที่จะมีการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีระบบการผลิตทางการเกษตรที่มีเหตุผลซึ่งจะสามารถสร้างความมั่นคงในด้านความปลอดภัยทางอาหารของประเทศและทำให้ภาคเกษตรเป็นแหล่งรองรับแรงงานที่สำคัญของประเทศต่อไปได้

ข้อค้นพบสำคัญจากการศึกษานี้ได้แก่ การเสริมพลังให้แก่ครัวเรือนเกษตรกรขนาดกลางซึ่งมีระบบการผลิตในลักษณะครอบครัว (Middle Farm/Family Farm) ซึ่งมีการจัดการทรัพยากรในครัวเรือนเพื่อการผลิตในระดับสูง เป็นกลุ่มที่มีระบบการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย โดยทำการผลิตในลักษณะผสมผสาน (Integrated Farming System) มีความยืดหยุ่นและมีความสมดุลมากที่สุด ซึ่งส่งผลให้เกิดพลังความสามารถในการผลิต และสามารถปรับตัวอย่างรวดเร็วต่อความต้องการของตลาดและการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ควรสนับสนุนให้หน่วยการผลิตเหล่านี้มีปฏิทินการทำงานที่เหมาะสมกับแรงงานของครอบครัวและชุมชน มีระบบการจัดการบัญชีรายได้รายจ่ายของครัวเรือน เข้าถึงข้อมูลและความรู้เพื่อสร้างความสามารถในการผลิตเชิงการค้า ตลอดจนหาแนวทางในการพัฒนาเครื่องจักรกลการเกษตรที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในอนาคต อันจะนำไปสู่ความเป็น “ครัวเรือนเกษตรกร” ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในทุก ๆ ด้าน การพัฒนากลุ่มเกษตรกรขนาดกลางดังกล่าวจะเป็นการสร้างสมดุลและความยั่งยืนของเศรษฐกิจที่พอเพียง เพื่อรักษาประชากรในชุมชนชนบทให้คงอยู่และให้ได้รับคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม

ในส่วน of ข้อเสนอนโยบาย จะต้องมีการปกป้องพื้นที่อันมีศักยภาพทางการเกษตร โดยป้องกันที่ดินจากการซื้อขาย เพื่อเก็งกำไร ด้วยการกำหนดการใช้ที่ดินที่เหมาะสม

มีการวางระบบและดำเนินการด้านผังที่ดิน มีการวางแผนพัฒนาภูมิภาคโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และระบบภาษีต้องเข้ามามีบทบาทโดยเฉพาะภาษีที่ดิน

ในด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ ควรมีการรักษาสภาพเครือข่ายระบบน้ำชลประทานด้วยการจัดวางผังและสร้างคลอง/คูส่งน้ำที่เหมาะสม และดำเนินการพัฒนาคล่องระบายน้ำอย่างต่อเนื่อง โดยดึงภาคประชาชน/ชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ สร้างระบบการเจรจาต่อรองเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรน้ำที่มีประโยชน์มากขึ้น โดยเฉพาะการออก “กฎหมายน้ำ” จะต้องมีการใคร่ครวญอย่างรอบคอบ

สำหรับด้านราคาสินค้าเกษตร ต้องมีตรรกะ (Logic) ที่ชาญฉลาดในด้านราคาของแต่ละระดับ โดยการศึกษาและให้ข้อมูลที่เป็นจริงของต้นทุนการผลิตและต้นทุนในทุกกิจกรรมเพื่อสร้างกลไกของระบบการตลาดที่เอื้ออาทร เพื่อให้ทุกฝ่ายดำรงอยู่ได้ทั้งเกษตรกรผู้ผลิต พ่อค้าคนกลางและผู้บริโภค สร้างเงื่อนไขที่จะไม่ก่อให้เกิดสถานการณ์ของการพึ่งพาแบบผูกขาด (Monopoly) ด้วยการจัดสร้างระบบในการพบปะแลกเปลี่ยนและเจรจาต่อรองระหว่างผู้ผลิต ผู้ซื้อและผู้บริโภคเพื่อสร้างพันธะสัญญาที่ก่อประโยชน์อย่างยุติธรรมต่อทุกฝ่าย ขณะเดียวกันควรส่งเสริมให้ครัวเรือนเกษตรกรมีความสนใจในระบบการผลิตทางการเกษตรที่ผลผลิตส่วนหนึ่งสามารถเก็บไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือน การสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายกิจการค้าและธุรกิจที่เกิดจากเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกร เช่น ร้านค้าชุมชน สหกรณ์ชุมชน และวิสาหกิจชุมชน จะเป็นแนวทางเพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างเศรษฐกิจเพื่อชุมชน

ในด้านความแตกต่างทางสังคมของครัวเรือนเกษตรกรซึ่งเกิดขึ้นในชุมชนเกษตร จำเป็นต้องมีแผนการปฏิบัติงานที่สำคัญในด้านระบบสินเชื่อแก่ครัวเรือนเกษตรกรขนาดเล็ก / เกษตรกรรายย่อยโดยจัดตั้งเป็นกองทุนชุมชนหรือกองทุนหมู่บ้าน หรือกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ โดยผ่านระบบการจัดการของชุมชนหรือท้องถิ่น ซึ่งในหลายพื้นที่ได้มีการดำเนินการและประสบผลสำเร็จ ในส่วนของการถือครองที่ดิน ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของเกษตรกรต้องมีการปลดปล่อยที่ดินให้เป็นอิสระ เพื่อไม่ให้ที่ดินตกอยู่ในมือของคนจำนวนน้อย การออกกฎหมายเพื่อป้องกันการสะสมที่ดินจำนวนมากเป็นสิ่งจำเป็น ภาครัฐต้องเข้ามามีบทบาทในการใช้กฎหมาย “Pre - emption” ซึ่งเป็นกฎหมายการใช้สิทธิ์ซื้อที่ดินก่อนโดยภาครัฐ จากนั้นรัฐจะนำที่ดินดังกล่าวมากระจายให้แก่เกษตรกรผู้ที่เหมาะสมด้วยการขายในราคาที่ยุติธรรมต่อไป นอกจากนี้ควรมีการปรับปรุงระเบียบข้อบังคับ (Regulation) ในการเช่าที่ดิน อัตราค่าเช่าที่ดิน สัญญาเช่าที่ดิน ระยะเวลาขั้นต่ำในการเช่าที่ดิน การประยุกต์ใช้ภาษีมูลค่าเพิ่ม ซึ่งจะทำให้เกษตรกรผู้เช่าที่ดินสามารถลงทุนระยะยาวในพื้นที่เช่าและได้รับผลประโยชน์คุ้มค่าจากการเช่าที่ดิน

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย โดยทำการผลิตในลักษณะผสมผสาน มีความยืดหยุ่นและมีความสมดุลมากที่สุด
2. การทำงานที่เหมาะสมกับแรงงานของครอบครัวและชุมชน
3. มีระบบการจัดการบัญชีรายได้รายจ่ายของครัวเรือน
4. เข้าถึงข้อมูลและความรู้เพื่อสร้างความสามารถในการผลิตเชิงการค้า
5. การพัฒนาเครื่องจักรกลการเกษตรที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในอนาคต
6. ควรมีการรักษาสภาพเครือข่ายระบบน้ำชลประทานด้วยการจัดวางผังและสร้างคลอง / คูส่งน้ำที่เหมาะสม และดำเนินการพัฒนาคลองระบายน้ำอย่างต่อเนื่อง
7. การจัดสร้างระบบในการพบปะแลกเปลี่ยนและเจรจาต่อรองระหว่างผู้ผลิต ผู้ซื้อ และผู้บริโภคเพื่อสร้างพันธะสัญญาที่ก่อประโยชน์อย่างยุติธรรมต่อทุกฝ่าย
8. การสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายกิจการค้าและธุรกิจที่เกิดจากเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกร
9. การถือครองที่ดิน ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของเกษตรกรต้องมีการปลดปล่อยที่ดินให้เป็นอิสระ

ข้อเสนอแนะอื่นๆ -

10. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคกลาง

ชื่อผู้วิจัย พอพันธ์ อูทยานนท์

ปีที่ศึกษา 2546

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งและความต่อเนื่องของเศรษฐกิจชนบทและเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้าน โดยเฉพาะเศรษฐกิจที่เน้นการเพาะปลูกข้าวในที่ราบภาคกลางในช่วงระยะเวลาที่เศรษฐกิจของประเทศได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีผลกระทบต่อพลังการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้าน
2. ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านตลาด การบริโภค ความหลากหลายของการผลิตและอาชีพ เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้แรงงานในครัวเรือนและแรงงานรับจ้าง การย้ายถิ่น การปรับตัวของตลาดแรงงาน แหล่งที่มาของรายได้ ฯลฯ และศึกษาถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวต่อเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้าน

3. ศึกษาถึงอิทธิพลของภาคเศรษฐกิจเมือง โดยเฉพาะ “กรุงเทพฯ” มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้าน

4. ศึกษาถึงลักษณะพิเศษของเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านในการดำรงอยู่ปรับตัว และต่อสู้กับระบบทุนนิยมในด้านต่าง ๆ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ชุมชนหมู่บ้านในภาคกลาง(โดยเน้นศึกษาหมู่บ้านในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา) นับแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง เป็นต้นมา

ผลการศึกษา/วิจัย

จุดเน้นของงานวิจัย คือ ลักษณะการปรับตัวและต่อสู้กับระบบทุนนิยมของเศรษฐกิจครัวเรือนและเศรษฐกิจชุมชนในระยะเวลาที่เศรษฐกิจของภาคกลางได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม ระยะเวลาของการศึกษาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านมีอยู่ 3 ช่วงเวลา คือ ช่วงที่ 1 : ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (ก่อน ปี ค.ศ. 1945) ช่วงที่ 2 : ช่วงปี ค.ศ.1945 – 1985 และช่วงที่ 3 : ช่วงปี ค.ศ.1985-ปัจจุบัน (2002)

ผลงานศึกษาพบว่า

1. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นระบบเศรษฐกิจที่มี “ผลิตภาพการผลิตและรายได้” อยู่ในระดับสูง ระดับรายได้และอัตราค่าจ้างโดยเฉลี่ยของชาวบ้านสูงกว่าแรงงานไร้ฝีมือชาวจีนในกรุงเทพฯ ปัจจัยที่มีผลต่อระดับรายได้และอัตราค่าจ้างในระดับสูงของหมู่บ้านคือผลิตภาพการผลิตของแรงงานอยู่ในระดับสูง เพราะประชากรเมื่อเทียบกับพื้นที่อยู่ในระดับต่ำ (แม้ว่าผลผลิตต่อไร่จะต่ำ แต่ผลผลิตต่อแรงงานก็อยู่ในระดับสูง) ระดับรายได้และค่าจ้างสูงของหมู่บ้านโดยเปรียบเทียบกับเมือง เช่น กรุงเทพฯ จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดให้แรงงานทำงานในหมู่บ้านและกิจกรรมหลักทางเศรษฐกิจ คือ การปลูกข้าวเป็นสำคัญ และข้าวเป็นแหล่งการจ้างงานที่ใหญ่ที่สุดในขณะนั้น ภายใต้อาณัติการตั้งกล่าวข้างต้น การอพยพย้ายถิ่นจากหมู่บ้านเพื่อหางานทำในเมือง โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ จึงมีน้อยมาก เศรษฐกิจหมู่บ้านจึงเป็นฐานสำคัญของคนไทยเป็นสำคัญ ในขณะที่การพัฒนาเศรษฐกิจนอกภาคเกษตรกรรม เช่น ในกรุงเทพฯ และเมืองอื่น ๆ จึงขึ้นอยู่กับแรงงานชาวจีนอพยพเป็นสำคัญ เศรษฐกิจข้าวและวัฒนธรรมข้าวมีผลต่อการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้าน เนื่องจากข้าวเป็นพืชที่ใช้แรงงานในการผลิตอย่างเข้มข้น และมีขั้นตอนในการผลิตมากมาย ดังนั้นการปลูกข้าวจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากเพื่อนบ้านในการสร้างคูคลอง สระน้ำ เขื่อน และประตูระบายน้ำ เป็นต้น การปลูกข้าวจึงเป็นกิจกรรมการผลิตที่ต้องอาศัยการควบคุมโดยชุมชนเป็นสำคัญ การแลกเปลี่ยนแรงงาน (ลงแขกเกี่ยวข้าว) จึงมีการใช้กันอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะพื้นที่ ๆ เศรษฐกิจการค้าเข้ามามีบทบาทน้อยเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านขึ้นอยู่กับารปลูกข้าวในภาคกลางจึงมีลักษณะการผลิตของเกษตรกร

รายย่อยแบบเน้นการใช้แรงงานครัวเรือน (หรือใช้แรงงานรับจ้างในไร่นาเป็นจำนวนน้อย) และไม่เน้นการผลิตเพื่อการค้าในหลายพื้นที่ของหมู่บ้านในภาคกลางผลผลิตข้าวเพื่อส่วนเกินเพื่อขายหลังจากใช้บริโภคภายในครัวเรือนมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

2. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปี ค.ศ. 1985 มีการแปรเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจไปในหลายลักษณะ เมื่อเปรียบเทียบกับระยะเวลาก่อนหน้านั้น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ได้แก่ การกระจายการผลิตจากข้าวไปสู่การผลิตการเกษตรที่หลากหลายมากขึ้น รวมทั้งการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรไปสู่นอกภาคเกษตรกรรมอย่างช้า ๆ แบบแผนการบริโภคการขยายตัวของถนนทางหลวงและการติดต่อสื่อสาร การเปลี่ยนแปลงการใช้แรงงานจากแรงงานครัวเรือนสู่แรงงานรับจ้าง เป็นต้น แม้ว่าอัตราการเพิ่มของประชากรในหมู่บ้านจะเพิ่มขึ้นในระดับสูงในทศวรรษ 1940 ถึงทศวรรษ 1960 รวมทั้งรัฐบาลได้เก็บภาษีการส่งออกข้าวในระดับสูง ซึ่งส่งผลต่อการลดลงของราคาข้าว การขยายตัวของภาคเกษตรกรรมก็ยังคงอยู่ในระดับสูง เพราะด้วยลักษณะของพื้นที่ดินเหลือเพื่อและการเพิ่มขึ้นของการส่งออกสินค้าเกษตรกรรม เกษตรกรได้ขยายเนื้อที่ดินทำกินและกระจายการผลิตสินค้าทางการเกษตรนอกจากข้าว อาทิ เช่น มันสำปะหลัง อ้อย พัก และผลไม้ พื้นที่เพาะปลูกต่อหัวเพิ่มขึ้น ผลผลิตการผลิตของภาคเกษตรกรรมในภูมิภาคภาคกลางสูงกว่าภูมิภาคอื่น ๆ อย่างไรก็ตามด้วยระดับข้าวราคาค่อนข้างต่ำ ประกอบกับผลผลิตการผลิตในภาคเกษตรกรรมค่อนข้างต่ำโดยเปรียบเทียบกับนอกภาคเกษตรกรรม สมาชิกของครัวเรือนเกษตรกรบางส่วนได้อพยพย้ายถิ่นเพื่อไปทำงานในเมืองหรือทำงานนอกภาคเกษตรกรรม นับแต่ทศวรรษ 1950 เป็นต้นมา ภาคเกษตรกรรมในภาคกลางได้รับประโยชน์จากการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของรัฐบาล อาทิเช่น การก่อสร้างถนนทางหลวง ชลประทาน ตลอดจนการใช้พันธุ์ข้าวให้ผลผลิตสูง ส่งผลให้พืชผลทางการเกษตร เช่น ข้าว สามารถผลิตได้มากกว่า 1 ครั้งต่อปี ส่งผลให้แรงงานในการทำการเกษตรเริ่มขาดแคลน เกษตรกรบางส่วนเริ่มหันมาใช้เครื่องจักรเพื่อทดแทนแรงงาน รวมทั้งปรับปรุงเทคนิคการผลิตเพื่อเป็นแบบประหยัดแรงงานมากยิ่งขึ้น การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของกรุงเทพฯ นับแต่สงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมาก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านในภาคกลาง โดยเฉพาะการดึงดูดแรงงานออกจากหมู่บ้าน รวมทั้งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตลาดภายในหมู่บ้าน อุตสาหกรรมพื้นบ้านเริ่มลดน้อยลง เพราะสินค้าอุตสาหกรรมจากกรุงเทพฯ เริ่มเข้ามาตีตลาด อิทธิพลของกรุงเทพฯ ก่อนปี ค.ศ. 1985 มีผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในหมู่บ้านเป็นอันมาก เพราะกรุงเทพฯ เป็นศูนย์รวมของความทันสมัยของประเทศ กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมการส่งออกและทดแทนการนำเข้า ภาคบริการ เช่น ธนาคาร โรงแรม ตลอดจน

ท่าเรือที่ใหญ่ที่สุด ประชากรในกรุงเทพฯ เมื่อคิดเป็นสัดส่วนของประชากรทั้งประเทศ และประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองได้เพิ่มขึ้น

แม้ว่าเศรษฐกิจหมู่บ้านก่อนปี ค.ศ. 1985 จะมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในหลาย ๆ ด้าน แต่การเปลี่ยนแปลงโดยรวมก็เปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ และมีขอบเขตจำกัด เช่น การเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรม แม้ว่าระยะเวลาจะล่วงเลยมาถึงปี ค.ศ. 1980 ประมาณว่าร้อยละ 90 ของประชากรในภาคกลาง (ยกเว้นกรุงเทพฯ) อาศัยอยู่ในเขตชนบท และในจำนวนนี้ร้อยละ 60 - 70 มีอาชีพเป็นชาวนา แม้ว่าการแลกเปลี่ยนแรงงานหรือลงแขกได้เริ่มลดความสำคัญลงและเริ่มหายไป แรงงานรับจ้างก็เพิ่มขึ้นอย่างเชื่องช้า ผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตร คือ ผู้ทำธุรกิจส่วนตัว โดยไม่มีลูกจ้างและแรงงานช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้างเป็นแรงงานส่วนใหญ่ของแรงงานในเขตชนบทนอกจากนี้แม้ว่าจำนวนประชากรจะเพิ่มขึ้นหลังทศวรรษ 1960 แรงงานยังสามารถขยายเนื้อที่เพาะปลูกได้ สัดส่วนของรายได้จากกิจกรรมทางการเกษตรสูงกว่ารายได้จากกิจกรรมนอกภาคเกษตร การย้ายถิ่นของแรงงานจากหมู่บ้านเข้าสู่เมืองก็มีจำนวนน้อยและมีลักษณะเป็นฤดูกาล เมื่อเสร็จงานในเมืองแรงงานย้ายถิ่นเหล่านี้ก็เดินทางกลับหมู่บ้าน มีแรงงานจำนวนมากที่ทำงานในลักษณะถาวรในโรงงานอุตสาหกรรมในภาคกลาง เมืองในภาคกลาง (ยกเว้นกรุงเทพฯ) จึงเป็นเมืองขนาดเล็กและการเพิ่มขึ้นของประชากรเมืองเป็นไปอย่างช้า ๆ เพราะขาดอุปทานของแรงงานจากหมู่บ้านนั่นเอง แม้ว่าระดับรายได้ของครัวเรือนในหมู่บ้านจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเนื่องจากการขยายตัวของตลาดการขยายตัวของกิจกรรมนอกภาคเกษตรกรรมในหมู่บ้าน เช่น ร้านขายของชำ ร้านจำหน่ายอาหาร ร้านซ่อมรถมอเตอร์ไซด์ และแทรกเตอร์ ร้านซ่อมวิทยุและโทรทัศน์ก็มีขอบเขตที่จำกัดยิ่ง

3. เศรษฐกิจหมู่บ้านช่วงปี ค.ศ. 1985 - 2002 ได้มาถึงทางแยกที่สำคัญ มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านมากมาย โดยเฉพาะในช่วงเร็ว ๆ นี้ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ เช่น การพัฒนาอุตสาหกรรมการใช้ที่ดิน แบบแผนการบริโภค ได้มีผลต่อการคุกคามหมู่บ้าน มีข้อจำกัดที่ดินของการขยายที่ดินทำกินซึ่งมีผลให้การขยายเนื้อที่เพาะปลูกไม่สามารถกระทำได้อีกต่อไป การพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มีเพียงแต่กระจุกตัวในกรุงเทพฯ เท่านั้น แต่ทว่าได้ขยายตัวไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ในภาคกลางด้วย ภาคอุตสาหกรรมและบริการในเมืองได้ดึงดูดแรงงานคนหนุ่มสาวจากไร่ นา เข้าสู่โรงงานและสำนักงาน มีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ในช่วงปี ค.ศ. 1988 - 1998 กำลังแรงงานในภาคเกษตรกรรมในภาคกลางลดลงอย่างรวดเร็ว จาก 3.5 ล้านคน เหลือเพียง 2.5 ล้านคน สัดส่วนของประชากรที่อาศัยอยู่ในภาคเกษตรกรรมลดลงจากร้อยละ 70 ของประชากรทั้งหมด ในปี ค.ศ. 1960 และเหลือเพียงร้อยละ 50 ในปี ค.ศ. 2000 (สัดส่วนของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทลดลงจากร้อยละ 90.8

ของประชากรทั้งหมดในปี ค.ศ. 1980 เหลือเพียงร้อยละ 65.5 ในปี ค.ศ. 2000) การขยายตัวของโอกาสในการทำงานในเมือง การเพิ่มขึ้น ระดับการศึกษาและทักษะของแรงงานในหมู่บ้าน รวมทั้งความแตกต่างระหว่างรายได้และค่าจ้างระหว่างเมืองกับหมู่บ้านเป็นปัจจัยสำคัญในการอธิบายการย้ายถิ่นของแรงงานจากหมู่บ้านเข้าสู่เมือง รายได้จากนอกภาคเกษตรกรรมเป็นสัดส่วนที่สำคัญของรายได้ทั้งหมด ของครัวเรือนในหมู่บ้าน

นับแต่ปี ค.ศ. 1985 เป็นต้นมา บทบาทของภาคเกษตรกรรมในฐานะที่เป็นแหล่งการจ้างงานและรายได้ที่สำคัญของแรงงานในหมู่บ้านได้เริ่มลดบทบาทลง ในขณะที่บทบาทของนอกภาคเกษตรกรรมได้เริ่มเข้ามาแทนที่ อย่างไรก็ตามครัวเรือนเกษตรกรในหมู่บ้านเป็นจำนวนมากได้เริ่มปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเพื่อที่จะพยายามอยู่รอดและรักษาที่ดินในหมู่บ้านเอาไว้ ในปี ค.ศ. 2000 สัดส่วนของผู้ที่ประกอบอาชีพทำธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างและผู้ทำงานในครัวเรือน โดยไม่ได้รับค่าจ้างในเขตชนบทมีจำนวนสูงถึงร้อยละ 50 ของกำลังแรงงานทั้งหมดในเขตชนบท การขยายตัวของภาคเศรษฐกิจบริการ โดยเฉพาะกิจกรรมร้านค้ารายย่อย เช่น ร้านของชำ ร้านขายอาหาร ร้านซ่อมมอเตอร์ไซด์และแทรกเตอร์ ร้านซ่อมวิทยุโทรทัศน์และอุปกรณ์การไฟฟ้าต่าง ๆ ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว การขยายตัวเหล่านี้เกิดจากรายได้ที่ส่งมาจากสมาชิกในครัวเรือนที่อพยพย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในเมือง กิจกรรมเหล่านี้ได้เพิ่มความสำคัญมากขึ้นในหมู่บ้านในฐานะเป็นการจ้างงานสำหรับครัวเรือนที่ใช้แรงงานของตนเอง(แรงงานที่ทำธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างและแรงงานที่ช่วยธุรกิจครัวเรือน โดยไม่ได้รับค่าจ้าง)ทำการผลิตซึ่งเป็นแบบแผนอันเก่าแก่ที่สืบทอดกันมา

ข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้น แสดงว่า เศรษฐกิจครัวเรือนของหมู่บ้านยังคงเข้มแข็ง เพราะแม้ว่าครัวเรือนเกษตรกรในชนบทจะเปลี่ยนแปลงแบบแผนการทำงานไปสู่งานนอกภาคเกษตรกรรมมากขึ้น แต่ครัวเรือนเหล่านี้ก็ยังคงพยายามรักษาที่ดินทำกินในชนบทเอาไว้ ในแง่นี้ครัวเรือนที่เป็นชาวนาและผู้ใช้แรงงานรายย่อยยังคงไม่หายไปแต่ยังคงทำการผลิตสินค้าและบริการที่สำคัญอยู่ในหมู่บ้าน ครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยจึงเป็นแรงงานและผู้ประกอบการในกิจการร้านค้าธุรกิจขนาดย่อม นอกจากนี้ยังแสดงว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของภาคกลางในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันไม่ได้มีผลต่อการสร้างชนชั้นผู้ใช้แรงงานหรือกรรมกรในโรงงานเพื่อสนองต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างมีนัยสำคัญ โดยการดึงดูดแรงงานจากไร่นาเพื่อทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมด้วยค่าจ้างที่สูงกว่าในเมือง การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ ภาคบริการขนาดเล็กมีผลต่อการขยายตัวของกิจกรรมการผลิตในหมู่บ้านในรูปแบบการผลิตและธุรกิจที่แตกต่างกัน ธุรกิจเหล่านี้ได้ใช้แรงงานและทรัพยากรอื่น ๆ ในครัวเรือนเป็นปัจจัยการผลิตอันสำคัญ โดยใช้ทักษะและทุนในการประกอบการอยู่ในระดับต่ำ ในหลายๆ กรณีธุรกิจรายย่อยเหล่านี้ใช้ทักษะโดยอาศัย

ภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นต้น กล่าวโดยสรุป การพัฒนาเศรษฐกิจของภาคกลางจึงเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ควบคู่ไปกับการดำรงอยู่ของชุมชนหมู่บ้าน โดยที่สัดส่วนของผู้คนที่ทำมาหากินอยู่ในหมู่บ้านและภาคการเกษตรยังคงอยู่ในระดับสูง

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. ที่ดินทำกิน
 2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 3. การเป็นหัตถกรรมรายย่อย รวมทั้งเจ้าของร้านกิจการรายเล็กรายย่อยในหมู่บ้านที่สามารถผลิตได้อย่างเป็นอิสระ
 4. รายได้จากการจำหน่ายผลผลิต รวมทั้งค่าตอบแทนปัจจัยการผลิตอื่นๆ
- มีแนวโน้มจะหมุนเวียนในชุมชนหมู่บ้านหรือเมืองใกล้เคียง

ข้อเสนอแนะอื่นๆ -

11. กลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร

ชื่อผู้วิจัย อรทิพย์ เรืองกุล

ปีที่ศึกษา 2547

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกของเศรษฐกิจชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร
3. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เทศบาลเมืองกำแพงเพชร

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพเศรษฐกิจชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร พบว่า กิจกรรมการผลิตหรือแปรรูปผลิตภัณฑ์ของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร เกิดจากการรวมกลุ่มเพื่อผลิตแบบพอเพียง และการผลิตหรือแปรรูปที่อาศัยวัตถุดิบหรือผลผลิตทางการเกษตรของท้องถิ่นเป็นหลัก ส่วนปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร พบว่า มีปัญหาที่เกิดจากกิจกรรมการผลิตหรือการแปรรูปที่ต้องอาศัยฝีมือและความชำนาญงานและปัญหาด้านเงินทุนที่มีไม่เพียงพอ ปัญหาที่เกิดจากกิจกรรมการค้าและการบริการ กลุ่มยังไม่มีแนวคิดในการผลิตของกลุ่มเชิงธุรกิจ ไม่มีการพัฒนากระบวนการที่ใช้เทคโนโลยี วิชาการเข้ามาช่วย สำหรับรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ผลิตยังไม่

พัฒนาให้แปลกใหม่ เนื่องจากยังขาดความรู้ความเข้าใจขาดทักษะการผลิตและการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ตลอดจนขาดการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักของตลาด

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกของเศรษฐกิจชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร พบว่า จุดแข็ง ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น วัตถุดิบและแรงงานที่ใช้มีอยู่ในท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์สามารถจำหน่ายในราคาที่ถูก ทำให้สามารถแข่งขันในตลาด และเป็นกลุ่มขนาดเล็ก จุดอ่อน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์มีความซ้ำซ้อนกับผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในท้องตลาด มีเงินทุนน้อย ขาดการสนับสนุนขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการและการดำเนินงาน โอกาส ได้แก่ รัฐบาลให้การสนับสนุนและมีโครงการพัฒนาทางด้านการศึกษา เทคโนโลยี ฯลฯ และให้การส่งเสริมการจัดงานแสดงสินค้าตามที่ต่าง ๆ การคมนาคมที่มีเส้นทางคมนาคมติดต่อได้สะดวกและเทคโนโลยี และการติดต่อสื่อสารในปัจจุบันพัฒนาขึ้นมา จึงทำให้กลุ่มสามารถเลือกใช้ได้เหมาะสม อุปสรรค ได้แก่ การปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐมีความล่าช้า ขาดความต่อเนื่อง ขาดการติดตามและประเมินผลอย่างจริงจัง และมีผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดเป็นจำนวนมากทำให้เกิดการแข่งขันสูง

3. กลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร ได้แก่

3. 1. กลยุทธ์การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านการผลิต การแปรรูปแก่ผู้บริหารและสมาชิกชุมชน
- 3.2. กลยุทธ์การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
3. 3. กลยุทธ์การพัฒนาการตลาดของกลุ่มอาชีพในชุมชน
- 3.4. กลยุทธ์การพัฒนาแหล่งทุน ภายใต้การพัฒนาคอครบครัว ชุมชน และสภาพแวดล้อมที่ดี

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านการผลิต การแปรรูปแก่ผู้บริหารและสมาชิกชุมชน
2. การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
3. การพัฒนาการตลาดของกลุ่มอาชีพในชุมชน
4. การพัฒนาแหล่งทุน ภายใต้การพัฒนาคอครบครัว ชุมชน และสภาพแวดล้อมที่ดี

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. สำหรับกลุ่มอาชีพ
 - 1.1. กลุ่มอาชีพในชุมชนควรปรับโครงสร้างกลุ่มให้มีประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ และปรับโครงสร้างทางธุรกิจของกลุ่ม โดยเน้นรวมกันซื้อรวมกันขายให้มากขึ้น

1.2. กลุ่มอาชีพควรมีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพของผลผลิต และผลิตภัณฑ์พร้อมๆ กันกับการพัฒนาการผลิตของกลุ่มสมาชิกให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

1.3. กลุ่มควรจัดการประชุมเพื่อปรึกษาหารือถึงแนวทางการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ และเพื่อเป็นการฝึกการวางระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

1.4. สมาชิกกลุ่มควรจัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อเพิ่มความสามัคคีในการทำงานกลุ่ม

1.5. กลุ่มควรเปิดโอกาสรับสมาชิกทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ ให้กว้างขวางขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน และการพัฒนางานของกลุ่มให้มากขึ้น

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.1. สนับสนุนชุมชนในด้านความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพให้สามารถพัฒนาการผลิตให้มีประสิทธิภาพ และเหมาะสม

2.2. สนับสนุนข้อมูลข่าวสารทางด้านการผลิต การตลาดที่ทันสมัยแก่กลุ่มในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2.3. ส่งเสริมการออมเงินสมาชิกในชุมชนโดยการถือหุ้น

2.4. ปรับปรุงกฎระเบียบต่างๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจการได้อย่างอิสระและพึ่งตนเองได้มากที่สุด

2.5. พัฒนาศักยภาพบุคลากรของชุมชนให้มีคุณภาพมากขึ้นพร้อมๆ กับการปลูกฝังอุดมการณ์ และค่านิยมที่เน้นความรับผิดชอบหน้าที่ และการบริหารจัดการที่ดี

2.6. ส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อให้เกิดเครือข่ายการทำงานร่วมกัน

3. รัฐบาล

3.1. สนับสนุนกองทุนพัฒนากลุ่มอาชีพให้เป็นแหล่งเงินทุนหลักของชุมชนเพื่อลดภาระการขาดแคลนเงินทุน

3.2. สนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของแต่ละชุมชน

3.3. การกำหนดทิศทางธุรกิจชุมชน

3.4. การกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินธุรกิจชุมชน

12. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองของจังหวัดตาก

ชื่อผู้วิจัย นฤศ บำรุงไทย พรรณยุพา นพรัค และวัฒนา ภู่เล็ก

ปีที่ศึกษา 2543

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงสภาพปัจจุบันและปัญหาของเศรษฐกิจชุมชนของจังหวัดตาก
2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง วิเคราะห์ถึงปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
3. ศึกษาศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา อำเภอเมืองและอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

ผลการศึกษา/วิจัย

จากการศึกษาพบว่า จังหวัดตากยังมีพื้นที่ป่าไม้อยู่มาก แต่ปริมาณน้ำฝนที่ตกมีน้อยทำให้ขาดแคลนน้ำ การกระจายรายได้ยังไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะมีชาวชนบทที่มีรายได้น้อยกระจายอยู่ทั่วทุกอำเภอ คริวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ประกอบอาชีพรองเพียงไม่กี่ชนิด ทำให้ต้องเผชิญกับภาวะเสี่ยงภัยสูง สำหรับคริวเรือนที่มีที่ดินทำกินน้อยจะใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นอาชีพรอง สมาชิกของคริวเรือนตัวอย่างมีการอพยพไปทำงานที่อื่นในอัตราสูง คริวเรือนที่ทำกิจกรรมหลายอย่างต้องลงทุนสูง แต่มักจะมีภาระหนี้สินสูงตามไปด้วย ชาวบ้านในชุมชนยังอาศัยผลผลิตและผลพลอยได้จากป่าสำหรับการบริโภคและเป็นแหล่งรายได้ในชุมชนมีกลุ่มหรือองค์กรชาวบ้านจำนวนมาก ซึ่งสมาชิกคริวเรือนตัวอย่างได้รับประโยชน์จากการเป็นสมาชิกกลุ่มอย่างมากแต่กลุ่มบางกลุ่มยังมีการดำเนินการไม่ต่อเนื่อง

จากการศึกษากรณีตัวอย่างการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พบว่าองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านจะถูกถ่ายทอดจำกัดอยู่ในกลุ่มสมาชิก สำหรับภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา รูปแบบของผลิตภัณฑ์ยังคงเดิมเป็นส่วนใหญ่ วัตถุประสงค์เดิมขาดแคลน จึงต้องการการพัฒนาเพื่อพัฒนารูปแบบและการใช้วัสดุทดแทน สำหรับภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการบริการยังต้องการการพัฒนาความรู้ทักษะการให้บริการของสมาชิกให้ก้าวหน้ามากขึ้น ในด้านการตลาดสมาชิกยังเน้นการดำเนินการด้วยกลุ่มสมาชิกเอง ขาดการสร้างเครือข่าย สำหรับด้านการบริหารงานกลุ่มยังขาดกรรมการที่จะช่วยและให้การสนับสนุน เช่น กรรมการจาก อบต. นักวิชาการท้องถิ่น และนักพัฒนา เป็นต้น นอกจากนี้ กลุ่มและองค์กรในชุมชนยังไม่มีมีการดำเนินการในลักษณะที่จะเชื่อมประสานกัน เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างมั่นคง

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การพัฒนาเพื่อพัฒนารูปแบบและการใช้วัสดุทดแทน
2. การพัฒนาความรู้ทักษะการให้บริการของสมาชิกให้ก้าวหน้ามากขึ้น
3. ภูมิปัญญาชาวบ้าน
4. การสร้างเครือข่ายและการขยายกิจกรรมกลุ่มจากชุมชนหนึ่งไปอีกชุมชนหนึ่ง

ข้อเสนอแนะอื่นๆ จากการศึกษากรณีศึกษา 4 กรณีดังกล่าว จะเห็นได้ว่ากลุ่มต่าง ๆ มีการดำเนินกิจกรรมต่างกัน ต่างล้วนมีส่วนช่วยส่งเสริมให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นไปได้อย่างดี สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน มีส่วนที่จะช่วยให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงยืนนาน หากพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่งกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้สามารถจะช่วยเกื้อกูลซึ่งกันและกันได้ หากมีการประสานเชื่อมโยงซึ่งกันและกันให้เป็นเครือข่ายเดียวกันและหากขยายกิจกรรมกลุ่มจากชุมชนหนึ่งไปอีกชุมชนหนึ่งก็จะยิ่งช่วยให้กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น ป่าไม้ จะให้ผลผลิตพืชสมุนไพร เป็นประโยชน์แก่กลุ่มนวดแผนไทย ป่าไม้อาจให้วัสดุคิปลไม้ไผ่แก่กลุ่มจักสาน และแต่ละกลุ่มแต่ละชุมชนก็จะเป็นแหล่งตลาดซึ่งกันและกันอีกด้วย

13. การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองศึกษากรณีชุมชนประจิมราษฎร์พัฒนา ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

ชื่อผู้วิจัย วรทัย จารุทวี

ปีที่ศึกษา 2545

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาลักษณะเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนประจิมราษฎร์พัฒนา และปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้คำถามประกอบการสัมภาษณ์และการสังเกตเป็นเครื่องมือในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา สมาชิกชุมชนที่เข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพและกลุ่มกองปราบอาสา ชุมชนประจิมราษฎร์พัฒนา ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลการศึกษาพบว่า การรวมกลุ่มในลักษณะเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนประจิมราษฎร์พัฒนามีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2538 โดยชาวบ้านรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ขึ้นเพื่อทำกิจกรรมการผลิต การขาย การแปรรูปและมีการระดมทุนจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนขึ้นมาอีกครั้งในปลายปี 2544 กลุ่มกองปราบอาสาจัดขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านร่วมกันดูแลความสงบเรียบร้อยของ

ชุมชน กิจกรรมเหล่านี้ นอกจากจะก่อให้เกิดรายได้และการมีงานทำภายในชุมชนแล้วยังแสดงให้เห็นความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนประกอบด้วย ผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก การเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การจัดการและการสนับสนุนจากภายนอก

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้ คือ กลุ่มควรปรับวิธีการบริหารจัดการให้เป็นรูปแบบอย่างเป็นทางการมากขึ้นกรณีที่มีการประกอบกิจกรรมเสริมควบคู่ไปกับกิจกรรมหลัก ควรทดลองการเวียงงาน เช่น การให้สมาชิกคนอื่นที่ไม่ได้มีอาชีพค้าขายได้ลองทำหน้าที่นี้ดูบ้าง เพื่อเป็นการเรียนรู้ด้านการตลาด นอกจากนี้ กลุ่มควรมีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่เพราะผู้นำมีความสำคัญมากในการดำเนินการ นอกจากนี้ควรคำนึงถึงอนามัยและความปลอดภัยในการดำเนินงานของบางกลุ่ม ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ รัฐบาลควรสนับสนุนการนำนโยบายเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองไปปฏิบัติอย่างจริงจังและครอบคลุมทุกพื้นที่ และควรถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองให้แก่ทุกชุมชนโดยทั่วกัน เพื่อเป็นการสร้างอาชีพสร้างรายได้ พัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านและเสริมสร้างรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่

1. ผู้นำ หัวหน้ากลุ่ม โดยภาพรวมเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำที่ดีในการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความขยันและจริงจังกับงาน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สนใจติดตามข่าวสารต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม ตลอดจนกล้าเข้าไปขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกเมื่อเกิดปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ นอกจากนี้ยังมีบทบาทกระตุ้นจูงใจให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม

2. การมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยการให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์กติกาในการดำเนินงานของกลุ่ม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การแก้ปัญหาทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทำให้สมาชิกรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมอันจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความรับผิดชอบยิ่งขึ้น

3. การเรียนรู้ร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในระดับปัจเจกชน ระดับกลุ่ม ระดับเครือข่ายและระดับประชาคมอำเภอ อันทำให้เกิดแนวร่วมในการแก้ไขปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มให้มีความเหมาะสมและมีโอกาสที่จะเกิดข้อผิดพลาดลดลง

4. การแก้ไขปัญหา ด้วยวิธีการแก้ไขปัญหาโดยให้สมาชิกมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์และการแก้ไขปัญหาที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติจะทำให้บกระ่องในการดำเนินงานได้รับการแก้ไขปัญหาได้ทันเวลาที่ ตรงจุดและถูกต้อง ช่วยให้กิจกรรมของกลุ่มมีความต่อเนื่องไม่ติดขัด

5. การบริหารจัดการ การแบ่งงานกันทำรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในทุกหน้าที่และทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ทำให้สมาชิกเข้าใจและช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา การใช้กฎกติกาและวิธีการลงโทษทางสังคมที่ให้ผู้ที่ทำผิดรู้สึกและสีกนึ่ก ได้ด้วยตนเอง ช่วยให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่บานปลาย การจัดสรรค่าตอบแทนที่เสมอภาคและมีความโปร่งใส ทำให้เกิดความเชื่อถือ ไว้วางใจ และไม่รู้สึกกลางแกลงใจต่อกัน

6. การสนับสนุนจากภายนอก หน่วยงานภายนอกที่ให้ความสนับสนุนในด้านวิชาการและคำแนะนำในการดำเนินงาน ได้แก่ การเคหะแห่งชาติ สภาสตรีแห่งชาติ หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนด้านเงินทุนและปัจจัยการผลิต ได้แก่ กองทุนเพื่อการลงทุนของสังคม โครงการเสริมสร้างการแก้ไขปัญหาคนจนเมืองในภาวะวิกฤต (มียาชาวา) และองค์การบริหารส่วนตำบลบึงคำพร้อย ซึ่งการสนับสนุนจากหน่วยงานเหล่านี้ ทำให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวาง สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและราบรื่น ตลอดจนช่วยสร้างภาพพจน์และความน่าเชื่อถือของชุมชนให้เป็นที่รู้จักและยอมรับจากหน่วยงานภายนอกและชุมชนอื่นด้วย

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. ผู้นำ หัวหน้ากลุ่มโดยภาพรวมเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำที่ดีในการพัฒนาชุมชน

2. การมีส่วนร่วมของสมาชิก

3. การเรียนรู้ร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในระดับปัจเจกชน ระดับกลุ่ม ระดับเครือข่ายและระดับประชาคมอำเภอ

4. การแก้ไขปัญหา ด้วยวิธีการแก้ไขปัญหาโดยให้สมาชิกมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา

5. การบริหารจัดการ การแบ่งงานกันทำรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในทุกหน้าที่และทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน

6. การสนับสนุนจากภายนอก หน่วยงานภายนอกที่ให้ความสนับสนุนในด้านวิชาการและคำแนะนำในการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. การบริหารจัดการในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการอาจมีความเหมาะสมในกรณีที่กลุ่มมีกิจกรรมหลักเพียงกิจกรรมเดียว

2. ควรมีการทดลองเวียนงานกันทำ
 3. กิจกรรมบางกลุ่มควรมีการคำนึงถึงอนามัยและความปลอดภัยในสุขภาพ
 4. กลุ่มต่างๆ ควรมีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่
 5. ควรมีการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองให้ชาวบ้านคนอื่นและเยาวชนได้รับรู้และเข้าใจและสืบทอดการดำเนินงาน
 6. นโยบายเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองรัฐควรมีการนำการปฏิบัติอย่างจริงจังและครอบคลุมทุกพื้นที่
- การพัฒนาชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ผู้เกี่ยวข้องควรสัมผัสชุมชนอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้เข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนนั้น

14. การศึกษาการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ชื่อผู้วิจัย สุจริต ขวัญทอง

ปีที่ศึกษา 2542

วัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อศึกษาการดำเนินงานตาม โครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง และลักษณะการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในการดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประชากรกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นตัวแทนของ อบต. ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 60 แห่งละ 1 คน จำนวน 129 แห่ง ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานโดยทั่วไปของ อบต. พบว่าอำเภอที่มีจำนวน อบต.มากที่สุด ได้แก่ อำเภอบางปะอิน มีจำนวน 17 อบต. และน้อยที่สุด ได้แก่ อำเภอบ้านแพรก มีจำนวน 2 อบต. จำนวนหมู่บ้านใน อบต. โดยเฉลี่ย 8 หมู่บ้าน ปีที่จัดตั้งเป็น อบต. ส่วนใหญ่จัดตั้งเมื่อปี 2540 ระดับชั้นของ อบต.ส่วนใหญ่อยู่ในระดับชั้น 5 สำหรับรายได้ของ อบต. ไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณ 2541 อบต.ส่วนใหญ่มีรายได้เกิน 3-6 ล้านบาท รายได้ที่เป็นอุดหนุนในปีงบประมาณ 2541 ส่วนใหญ่มีรายได้ 1 ล้าน - 1.5 ล้านบาท จำนวนสมาชิก อบต. โดยเฉลี่ย 22 คน และจำนวนพนักงาน อบต. โดยเฉลี่ย 3 คน จำนวนลูกจ้าง อบต. โดยเฉลี่ย 2 คน

ผลการศึกษาการดำเนินงานของ อบต. ในโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง พบว่า อบต.ระบุว่า ได้ทำกิจกรรมทั้ง 9 กิจกรรม ร้อยละ 58.82 และ อบต.ระบุว่า ไม่ได้ทำกิจกรรม ร้อยละ 23.43 ซึ่งยังมี อบต.ที่ระบุว่า คิดจะทำกิจกรรมทั้ง 9 กิจกรรม ร้อยละ 17.75 ลักษณะการดำเนินงานของ อบต. พบว่า กิจกรรมทั้ง 9 กิจกรรม ที่ อบต. ระบุว่า ได้ทำกิจกรรมเอง ร้อยละ 58.56 สำหรับลักษณะการมีส่วนร่วมของ อบต.ในโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง พบว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดแนวทางการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล มีระดับการมีส่วนร่วมปานกลางสำหรับ ลักษณะการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มีระดับการมีส่วนร่วมต่ำ

การศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค ของ อบต. ในการดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง พบว่า อบต. มีปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากภายในชุมชน เช่น บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ปัญหาด้านประชาชน ด้านพื้นที่ และปัญหาที่เกิดจากภายนอกชุมชน เช่น แนวทางการดำเนินงานไม่ชัดเจน ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ ได้เสนอแนะให้กระทรวงมหาดไทย ได้ทบทวนการกำหนดนโยบายทั้ง 9 กิจกรรม เพราะบางกิจกรรมประชาชนก็ไม่ได้รับประโยชน์ วิธีการดำเนินงานร่วมของ อบต. ควรจะชัดเจนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมกิจกรรมมากกว่านี้ นอกจากนี้การดำเนินกิจกรรมควรให้ความสำคัญกับการจัดประชาคมตำบลซึ่งเป็นรากฐาน ในการดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไป ในส่วนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีลักษณะการทำงานแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมและวิธีการดำเนินงานให้ส่งเสริมซึ่งกันและกัน และที่สำคัญโครงการเศรษฐกิจชุมชนจะสำเร็จได้ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทุกกระบวนการ คือ ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหา ร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมและร่วมติดตามประเมินผล

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. ควรให้ความสำคัญกับการจัดประชาคมตำบลซึ่งเป็นรากฐาน ในการดำเนินกิจกรรม
2. ในส่วนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีลักษณะการทำงานแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมและวิธีการดำเนินงานให้ส่งเสริมซึ่งกันและกัน
3. โครงการเศรษฐกิจชุมชนจะสำเร็จได้ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทุกกระบวนการ คือ ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหา ร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมและร่วมติดตามประเมินผล

ข้อเสนอแนะอื่นๆ -

15. การประเมินผลโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบพอเพียง ตามแนวพระราชดำรินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณี เกษตรกรในอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

ชื่อผู้วิจัย ประรินพร แพทย์รังษี

ปีที่ศึกษา 2545

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อประเมินผลความสำเร็จของโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่
2. เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

ผลการศึกษา/วิจัย

การประเมินผลโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบพอเพียง ตามแนวพระราชดำรินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณี เกษตรกรในอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี จะทำการประเมินใน 5 ประเด็นคือ

1. ด้านเศรษฐกิจ และแบ่งเป็นด้านวงในและวงนอก
2. ด้านเทคโนโลยี และแบ่งเป็นด้านวงในและวงนอก
3. ด้านทรัพยากร และแบ่งเป็นด้านวงในและวงนอก
4. ด้านจิตใจ และแบ่งเป็นด้านวงในและวงนอก
5. ด้านสังคม และแบ่งเป็นด้านวงในและวงนอก

ผลการศึกษาพบว่า

1. ความใส่ใจต่อโครงการและร่วมมือของเกษตรกร ซึ่งพบว่าเกษตรกรมีความต้องการที่จะเข้าร่วมโครงการ และเมื่อร่วมโครงการแล้วเกษตรกรในแต่ละคนที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยตลอด ในทางตรงข้ามกลับพบว่าเกษตรกรเพียงตำบลละ 3 รายเท่านั้นที่สามารถเข้าร่วมในโครงการได้ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก ความไม่พร้อมของภาครัฐ ทั้งในด้านงบประมาณ เครื่องมือ และจำนวนข้าราชการที่จะต้องดูแลและให้คำแนะนำแก่เกษตรกร

2. ความสำเร็จของโครงการ ซึ่งจากผลการศึกษาซึ่งพบว่า โครงการมีความสำเร็จในด้านเทคโนโลยี, เศรษฐกิจ, ทรัพยากร และจิตใจ ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ที่มาของความสำเร็จมาจากปัจจัยอย่างน้อย 3 ประการ คือ

2.1. แหล่งน้ำ โดยการช่วยเหลือด้านการขุดสระของกระทรวงเกษตรทำให้เกษตรกรสามารถทำการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี มีรายได้จากการเก็บเกี่ยวพืชสวนครัวมาเลี้ยงครอบครัวได้อย่างไม่ขัดสน และเหลือเก็บ

2.2. ความขยันของเกษตรกร เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ที่ทำให้โครงการสำเร็จ จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพบว่า ในขณะที่ทำการสำรวจ เกษตรกรทุกคนทำงานอย่างขะมักเขม้นอยู่ในแปลงเพาะปลูกตลอดเวลาตั้งแต่เช้าตรู่จนถึงเวลาค่ำ นอกจากนี้แล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ติดตัวมากับเกษตรกร ความพร้อมและต้องการในการเรียนรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ก็มีส่วนสำคัญอีกด้วย ดังนั้นหากว่าขาดปัจจัยนี้ไปเชื่อว่าโครงการคงไม่อาจสำเร็จผลลงได้อย่างแน่นอน

2.3. การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ของรัฐ

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน การดำเนินการตามโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบพอเพียง ตามแนวพระราชดำริในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. การประเมินผลด้านเศรษฐกิจ จากการศึกษาที่พบว่าเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการทุกรายมีความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ซึ่งแสดงถึงโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่ดี ดังนั้นรัฐควรขยายโครงการออกไป

2. การประเมินด้านเทคโนโลยี จากการศึกษาที่พบว่าเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้มีการนำเอาทั้งเทคโนโลยีซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และที่เป็นภูมิปัญญาทางวิทยาศาสตร์ผสมผสานเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดความสำเร็จทั้งในแง่ของปริมาณ, คุณภาพผลผลิต และการประหยัดต้นทุน ซึ่งถือได้ว่าเป็นเทคโนโลยีที่มีประโยชน์และเหมาะสมกับชุมชน

3. การประเมินด้านทรัพยากร จากการศึกษาที่พบว่าสภาพของดินในพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูก แต่ยังสามารถปรับปรุงสภาพดินให้เหมาะสมกับการเพาะปลูกได้ ดังนั้นผู้นำชุมชนต่าง ๆ ควรจะนำกรรมวิธีในการปรับปรุงดินนั้น เผยแพร่ต่อประชาชนในท้องถิ่น

4. การประเมินด้านจิตใจ จากการศึกษาที่พบว่าเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเป็นผู้ที่มีจิตใจดีงามช่วยเหลือเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มุ่งพัฒนาให้ชุมชนของตนดีขึ้น ดังนั้นผู้นำชุมชนควรใช้โอกาสดังกล่าวในการพัฒนาชุมชนโดยให้เกษตรกร ในกลุ่มนี้เป็นแกนนำในการดึงเอาประชาชนในชุมชนเข้ามาร่วมในการพัฒนา และให้ปลูกฝังแนวคิด จิตใจที่ดีงามเหล่านี้ไปสู่ประชาชนต่อไป

5. การประเมินด้านสังคม จากการศึกษาที่พบว่าในการประเมินในด้านสังคมเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในแต่ละตำบลมีเพียงตำบลละ 3 คนเท่านั้น จึงไม่สามารถทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปตามแนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นรัฐควรเพิ่มจำนวนของเกษตรกรในแต่ละตำบลให้ได้มากกว่า 3 คน เพื่อเป็นการขยายจำนวนเกษตรกร และเพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายของเกษตรกรอันจะนำไปสู่การสร้างสรรคสังคมให้ดีขึ้นต่อไป

16. การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีชนบทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ชื่อผู้วิจัย ชนิกา พันธุ์รัมย์

ปีที่ศึกษา 2546

วัตถุประสงค์ของการศึกษา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ การดำเนินงานและการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีชนบทกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ใช้ประชากรประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มสตรี 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตำบลบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
2. กลุ่มสตรีทอผ้าตำบลบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
3. กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านตำบลบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
4. กลุ่มสตรีอาสาพัฒนาตำบลบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลจากการศึกษาสรุปได้ดังนี้

ผลของการศึกษาการดำเนินงานและระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีชนบท ตำบลบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี พบว่ากลุ่มสตรีที่ศึกษาเกิดจากการรวมกลุ่มโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิกกลุ่มทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาปัญหาในด้านเศรษฐกิจทำให้มีการรวมกลุ่มกันแก้ปัญหา โดยสมาชิกกลุ่มสตรีชนบทตำบลบ้านกล้วย มีความสามารถเฉพาะตัวที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เป็นกลุ่มคนที่มีชาติพันธุ์ลาวพวกเดียวกัน ดังนั้นการรวมกลุ่มจึงเกิดขึ้นตามความต้องการของสมาชิก ซึ่งกลุ่มสตรีชนบทบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ได้ก่อตั้งกลุ่มขึ้นในลักษณะดังกล่าวเป็นพื้นฐาน ประกอบกับแนวนโยบายของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2518 ได้มีนโยบายในการพัฒนากลุ่มสตรี ในการประกอบอาชีพเสริมปรับปรุงเทคนิคในการฝึกอบรม ความรู้ และทักษะจนเกิดการพัฒนาที่มุ่งเน้นการนำเอาภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นมาพัฒนาเพื่อให้ชุมชนเกิดความมั่นคง การรวมกลุ่มของสตรีชนบทตำบลบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ทั้ง 4 กิจกรรม คือ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มสตรีทอผ้า กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสตรีอาสาพัฒนา ถือว่าประสบความสำเร็จในด้านดำเนินงาน สามารถที่จะสร้างงานรายได้ และความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้เกิดขึ้นภายในตำบลบ้านกล้วย อันเนื่องมาจากการดำเนินงานของกลุ่มที่มีการดำเนินงานอย่าง มีระบบ มีการแบ่งงานกันทำอย่างเป็นขั้นตอนในการดำเนินงาน ได้เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในด้านการสำรวจปัญหาและการวางแผนด้านการดำเนินงาน ด้านผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน ด้านประเมินผล จากการมีส่วนร่วม

ร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มสตรีชนบทตำบลบ้านกล้วย เป็นการดำเนินงานที่มีความชัดเจนในวัตถุประสงค์ของกิจกรรม คือ การสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิกกลุ่มทั้งนี้การดำเนินงานของกลุ่มได้เปิดโอกาสให้สมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วมการดำเนินงานในการสำรวจปัญหา วางแผน การดำเนินการผลประโยชน์จากการดำเนินงาน และประเมินผล ทำให้สมาชิกมีความไว้วางใจในกลุ่มของตนเห็นได้จากการยอมรับมติของกลุ่ม ความสามัคคีของกลุ่ม การรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่ม อันเป็นเครื่องชี้วัดถึงการพัฒนาของกลุ่มสตรียิ่งขึ้น นอกจากนี้ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การดำเนินงานของกลุ่มสตรีบ้านกล้วย เป็นการดำเนินการที่สมาชิกกลุ่ม ชาวบ้าน ได้มีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมของกลุ่ม อันนำมาซึ่งผลประโยชน์ที่กลุ่มและสมาชิก และชาวบ้านได้รับ

สรุปผลการศึกษาได้ว่า การจัดตั้งกลุ่มสตรีเกิดจากการรวมตัวของสตรีในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิก โดยสมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อการจัดตั้งกลุ่มสูงสุด และกลุ่มมีผู้นำที่เข้มแข็งอันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มมีการบริหารงานและจัดการกลุ่มที่เป็นระบบ ประกอบกับการที่กลุ่มได้เปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มได้มีส่วนร่วม ในทุกกิจกรรมของกลุ่มก็เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้กลุ่มได้รับการพัฒนา อีกทั้งการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของภาครัฐ ทำให้กลุ่มเป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 ด้านคือ ด้านการสำรวจสภาพปัญหาและวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน และด้านการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 4 ด้าน โดยค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมด้านรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานที่มีค่ามากที่สุดรองลงมา ได้แก่ ด้านการประเมินผลด้านการสำรวจสภาพปัญหาและวางแผนและด้านการดำเนินงานตามลำดับ

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การจัดตั้งกลุ่มและเครือข่าย
2. กลุ่มมีผู้นำที่เข้มแข็ง
3. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม
4. การสนับสนุนจากหน่วยงานของภาครัฐ

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. จากการศึกษาพบว่ากลุ่มสตรีบ้านกล้วยเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมทุกกิจกรรมของกลุ่ม ทำให้เกิดความสามัคคีระหว่างสมาชิก และเกิดการพัฒนากลุ่ม
2. ควรคัดเลือกผู้นำที่มีความสามารถเข้ามาเป็นคณะกรรมการกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มประสบความสำเร็จ

ผลงานวิจัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

17. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ ความอยู่รอดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง

ชื่อผู้วิจัย สมคิด พรหมจุ่น สมบัติ พันธิวิเชียร สุทัศน์ กองทรัพย์ และวิลาศ โพธิสาร

ปีที่ศึกษา 2488-2544

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาประวัติการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2488-2544)
2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้
3. ศึกษาแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ชุมชนชนบทของจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และนครราชสีมา จำนวน 253 ครัวเรือน

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติที่อยู่ในพื้นที่แถบนี้คือ กลุ่มชาติพันธุ์กูย ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้มานานกว่า 3,000 ปีแล้ว ต่อมาภายหลังมีกลุ่มชาติเขมร ลาว และไทย-โคราช อพยพเข้าไปอยู่ในพื้นที่แถบนี้ตามลำดับ ปัจจุบันอีสานใต้ประกอบด้วยกลุ่มคน 4 กลุ่มชาติพันธุ์ คือ กูย เขมร ลาว และไทย-โคราช โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด ในพื้นที่อีสานใต้ประกอบด้วยทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์ การผลิตเป็นแบบยังชีพ โดยมีอาชีพหลัก คือ การทำนา โดยเฉพาะปลูกข้าวหอมมะลิ วิธีการผลิตและวิถีชุมชนค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงของโลก

วิถีการดำรงชีวิตของประชากรในหมู่บ้านภาคอีสานใต้ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป จากวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรที่เรียบง่าย และร่วมมือกันเช่นอดีต ต้องดิ้นรนเพื่อการอยู่รอดหารายได้ มาจนเกือบครบถ้วน บางครอบครัวหมดหวังกับอาชีพเกษตรกรรมจึงต้องจัดสรรแรงงานในครัวเรือนไปหารายได้จากภาคเกษตรซึ่งสร้างรายได้ที่แน่นอนน้อยกว่า ส่วนแรงงานในฟาร์มของครัวเรือนก็จะเป็นพวกคนแก่ เด็ก หรือคนที่ยังไม่สามารถหาตำแหน่งงานนอกภาคเกษตรได้ การเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างเมืองกับชนบทมีความรวดเร็วขึ้น เพราะความสะดวกในด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ทำให้ชุมชนหมู่บ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วตามการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก

สาเหตุสำคัญที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้จากการผลิตเพื่อการยังชีพ เป็นการผลิตเพื่อการค้า แยกการพิจารณาได้เป็น 2 ช่วง คือ สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจก่อนการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้แก่

อำนาจรัฐ การศึกษาและการศาสนา การคมนาคม ทั้งทางรถไฟและถนน และสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจช่วงของการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติถึงปัจจุบัน ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของประชากร การกำหนดกรอบพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและการรุกรานขนานใหญ่ของระบบทุนนิยม

ปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ มีหลายประการที่สำคัญ ได้แก่ วัฒนธรรมและความเชื่อ ความสามารถในการจัดการทรัพยากรภายในชุมชน ผู้นำองค์กรระดับชุมชน ความเข้มแข็งขององค์กรทางเศรษฐกิจและสังคมภายในชุมชน พฤติกรรมการบริโภคและการผลิตภายในชุมชน การสะสมทุนและแหล่งทุนเพื่อการผลิต การใช้อำนาจรัฐ และผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงต่างๆ จากภายนอกชุมชน

แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ มีหลายประการที่สำคัญ คือ การสร้างระบบเศรษฐกิจโดยยึดฐานทางวัฒนธรรม และการใช้กระบวนการทางประชาคมร่วมกันจัดการทรัพยากรชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ มีผู้นำชุมชนที่เป็นที่ยอมรับ เข้มแข็ง และสามารถแสวงหาความร่วมมือจากส่วนต่างๆ ได้ดี มีองค์กรทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนที่เข้มแข็ง มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการผลิตและบริโภคไปในทิศทางที่เน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก มีการสะสมทุนและใช้ทุนเพื่อการผลิตของตนเองเป็นหลัก ในด้านภาครัฐต้องลดบทบาทชี้นำลงเป็นเพียงผู้แนะนำและส่งเสริม โคนชุมชนเองต้องพยายามสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเองจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และอื่นๆ อันเกิดขึ้นจากภายนอกชุมชน ชุมชนเองจำเป็นต้องเร่งฟื้นฟูฐานทางทรัพยากรทางธรรมชาติให้กลับคืนมาเพื่อให้เป็นทุนทางธรรมชาติ และในส่วนของภาครัฐเองอาจออกกฎหมาย เพื่อส่งเสริมการดำเนินเศรษฐกิจพอเพียง อันจะเป็นแนวทางสำคัญในการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. ส่งเสริมการผลิตและการตลาดเพื่อชุมชน ส่งเสริมเพื่อให้ชุมชนผลิตเพื่อยังชีพเพื่อการอยู่รอดดีพอเกินจากนั้นจึงผลิตเพื่อการค้า ส่งเสริมให้ครัวเรือนผลิตสินค้าอย่างหลากหลาย ให้ผลิตตามความถนัดและความเชี่ยวชาญของชาวบ้านที่สั่งสมมาแต่อดีต รวมทั้งการส่งเสริมให้มีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น

2. การสร้างฐานข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน 3 ประการ คือ 1) ข้อมูลสภาพของชุมชนหมู่บ้าน 2) ปฏิทินการผลิตและการใช้แรงงานของชุมชนตลอดปี โดยแยกเป็นจำนวนวันทำงาน และวันพักผ่อน วันไปร่วมงานเทศกาล 3) บัญชีรายรับรายจ่ายของครัวเรือนใน 1 ปี

3. ผู้นำ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ควรส่งเสริมและพัฒนาผู้นำที่เป็นทางการให้มีความรู้ ความสามารถในการบริหารและการจัดการหมู่บ้านในชุมชนมีความเข้มแข็ง และพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืน

4. การสร้างเครือข่ายชุมชนที่ส่งเสริมการผลิตและการตลาดในชุมชน ควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งองค์กรของชุมชนหรือองค์กรชาวบ้านเพื่อสร้างความแข็งแกร่งและอำนาจต่อรองภาคประชาชน ในแต่ละหมู่บ้านควรมีการจัดตั้งกลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเยาวชน กลุ่มธนาคารข้าว รวมทั้งจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ เพื่อให้ชาวบ้านได้ร่วมมือกันพัฒนาสินค้าออกจำหน่ายเป็นอาชีพเสริม

5. การปฏิรูปที่ดินเพื่อชุมชน ที่ดินเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่ง โดยเฉพาะการผลิตในภาคเกษตรกรรม และภาครัฐควรดำเนินนโยบายใดๆ ของภาครัฐที่จะช่วยลดความเสี่ยงของเกษตรกรในการสูญเสียที่ดินทำกิน

6. พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดย 1) ควรส่งเสริมให้ชุมชนจัดตั้งกองทุนเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน 2) ใช้สื่อชุมชนและกระบวนการประชาคมเพื่อปลูกจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสมาชิกชุมชนร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติส่วนร่วม 3) ให้สิทธิชุมชนในการออกกฎ ระเบียบ เพื่อใช้อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน 4) เน้นการใช้ และกระบวนการสร้างขึ้นใหม่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนนั่นคือยึดหลักอัตราการใช้ประโยชน์ (rate of use) เท่ากับอัตราการเกิด (rate of growth)

7. การจัดหาแหล่งเงินทุนและการสะสมทุน เงินทุนและเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญชนิดหนึ่งในการกำหนดเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษาพบว่าครัวเรือนในชุมชนชนบทจำนวนมากไม่มีกระบวนการใช้ทุนที่มีประสิทธิภาพและรักษาทุนให้คงอยู่ได้ และพบว่ามีครัวเรือนจำนวนมากมีการใช้ทุนในอัตราที่เพิ่มขึ้น แต่ในขณะเดียวกันกลับมีหนี้สินพอกพูนขึ้นคู่กันไป

8. การศึกษาเพื่อชุมชน บุคคลและชุมชนที่จะอยู่รอดได้อย่างสง่างาม จะต้องเป็นบุคคลและชุมชนที่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมและกระแสโลก มีทั้งภูมิคุ้มกันและขีดความสามารถในการป้องกันหรือหลบเลี่ยงวิกฤต และแสวงหาโอกาส จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มีความสามารถในการจัดการวิถีชีวิตและการทำมาหากินของตนเองได้อย่างสอดคล้องกับความเป็นไปในสังคมและชุมชน มีโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมที่เปิดกว้าง แต่ในขณะเดียวกันก็ตระหนักในคุณค่าแห่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองหรือชุมชนตนเอง ที่สำคัญคือการศึกษาจะต้องสอนให้รู้จักตนเอง ชุมชนตนเอง ให้สามารถพึ่งตนเองและชุมชนตนเองในการฝ่าฟันวิกฤตอันเกิดจากความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเข้มแข็ง

9. จัดตั้งศูนย์บริการวิชาการเพื่อการผลิตและถ่ายทอดเทคโนโลยีชุมชน

10. การทำนุบำรุงและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรมีการส่งเสริมให้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งร่วมมือกับสถานศึกษาในชุมชน เพื่อการจัดกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่นักเรียน การใช้ผู้นำทางภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนในท้องถิ่นด้วยตนเอง

11. สืบสานวัฒนธรรมและความเชื่อที่ดั้งเดิมของชุมชน หมู่บ้าน และวัฒนธรรมความเชื่อมีผลต่อการคงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชน หมู่บ้าน เพราะวัฒนธรรมและความเชื่อส่งผลต่อชุมชนในลักษณะที่ก่อให้เกิดแรงเกาะเกี่ยวระหว่างชุมชน ช่วยให้ชุมชนมีความเป็นตัวของตัวเอง มีเอกลักษณ์ ด้านทานต่อกระแสของการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอกได้

12. บทบาทในการส่งเสริมการพัฒนาจากภาครัฐและเอกชน บทบาทของรัฐในอนาคตไม่ควรใช้ระบบการวางแผนแบบสั่งการจากบนลงล่าง บทบาทของรัฐในอนาคตควรจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวกันของชุมชน ให้ชุมชนมีการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนในด้านเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนในสิ่งที่ชุมชนขาด เช่น เรื่องทุน

13. ปรับปรุงกฎหมายเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ควรเป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เน้นความพอประมาณหลีกเลี่ยงหรือลดกิจกรรม หรือพฤติกรรมที่มีความเสี่ยง มีส่วนที่ออม หรือสิ่งที่พึงพาได้เมื่อมีความไม่แน่นอนขึ้น หรืออาจเรียกว่า “สร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเอง” สาระสำคัญของกฎหมายเศรษฐกิจเพียงพอ คือ ควรเป็นกฎหมายที่ส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนรวมตัวกันด้วยเจตนาอันแน่วแน่ที่จะร่วมกันแก้ปัญหาเศรษฐกิจของตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

14. การมีสำนึกร่วมกันของชาวบ้าน ที่จะรวมกันพัฒนาอย่างอิสระตามภาวะที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะอื่นๆ การพัฒนาระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนให้เข้มแข็งทั้ง ณ ระดับท้องถิ่นและขยายขอบเขตเป็นระดับชาตินี้ต้องเป็นการกระทำของชาวบ้านร่วมกันเอง เกิดจากการมีสำนึกร่วมกันของชาวบ้าน ที่จะรวมกันพัฒนาอย่างอิสระตามภาวะที่สอดคล้องกับท้องถิ่น มากกว่าที่ผู้หนึ่งผู้ใดกำหนดให้แทน คือมีปัญญาชนของชาวบ้าน (organic intellectual) ประกอบข้อมูลจากประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชาวบ้านขึ้นเป็นระบบ และส่งคืนความเข้าใจอันประกอบเป็นระบบแล้วนั้นให้แก่ชุมชน จะทำให้ชุมชนรู้จักตนเอง จากจิตสำนึกเป็นจิตสำนึกจะมีพลังอย่างมาก จะทำให้แนวทางการพัฒนาแบบชุมชนเป็นที่ยอมรับ และเป็นที่ยอมรับของประชาชนพลเมือง และโดยที่ประเทศชาติของเราไม่มีความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นจึงน่าจะ

ทำได้โดยไม่มีปัญหาการสลายตัวของประเทศชาติ แต่กลับจะทำให้ทุกเขตท้องถิ่นเข้มแข็งขึ้น เมื่อประกอบขึ้นเป็นประเทศชาติในลักษณะใหม่ ยิ่งเป็นชาติที่เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้มากยิ่งขึ้น

18. เศรษฐกิจชุมชนบ้านคอนน้อย ตำบลโพนงาม อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ชื่อผู้วิจัย บุญยงค์ เกศเทศ และสุวิทย์ ชีรสาศวัต

ปีที่ศึกษา 2545

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม รวมถึงสถานะเศรษฐกิจในช่วงระยะเวลา 50 ปี(พ.ศ. 2494 – 2544)

2. ศึกษาศักยภาพเศรษฐกิจตลอดจนความเข้มแข็งของชุมชนในปัจจุบัน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ตำบลโพนงาม อำเภอโกสุมพิสัย

ผลการศึกษา/วิจัย

ชุมชนบ้านคอนน้อย เริ่มตั้งหมู่บ้านจำนวน 5 – 6 ครอบครัว ในปีมะโรง พ.ศ. 2435 โดยกลุ่มบุคคลที่มาจากบ้านคอกม้า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม และบ้านบึงแก จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มบุคคลเหล่านี้ได้อพยพมาอยู่ที่บ้านโพนงามในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แล้วอพยพโยกย้ายมาตั้งหมู่บ้านคอนน้อยในช่วงเวลาต่อมา ภายหลังมีกลุ่มคนจากบ้านแก อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ อพยพมาเพิ่มอีก ต่อมาเมื่อครอบครัวย้ายเข้ามาบ้าง มีการขยายครอบครัวใหม่บ้าง ปัจจุบันชุมชนบ้านคอนน้อยคงเหลือจำนวน 82 ครัวเรือน ประชากร 348 ราย

การเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจในช่วงห้าทศวรรษของชุมชนบ้านคอนน้อย (พ.ศ. 2494 – 2544) พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินโดยการแบ่งปันมรดกเป็นส่วนใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงการผลิต ระบบวิธีผลิต และการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตมากขึ้นตามลำดับจนไม่คงสภาพวิถีการผลิตแบบดั้งเดิมอีกเลยในปัจจุบัน นอกจากนี้ได้เกิดการแลกเปลี่ยนและการค้าขายระหว่างชุมชนขึ้น จากเดิมซึ่งมีการแลกเปลี่ยนซื้อขายเครื่องอุปโภคบริโภคภายในครัวเรือนและชุมชน มีการทำอุตสาหกรรมภายในครัวเรือนและชุมชนเท่านั้นได้ปรับเปลี่ยนเพื่อการค้า มีการทำอุตสาหกรรมภายในครัวเรือนประเภทเจียรไนพลอย ทำหัตถกรรมรองเท้า โดยได้รูปแบบมาจากสังคมเมือง วิถีการดำเนินชีวิตของประชากรส่วนใหญ่อยู่ภายใต้อิทธิพลและปัจจัยการเลียนแบบจากสังคมภายนอกเป็นสำคัญ

ส่วนในด้านศักยภาพทางเศรษฐกิจ และความเข้มแข็งของชุมชนบ้านคอนน้อยในปัจจุบันพบว่า ภายหลังจากที่เกษตรกรได้นำหอมแบ่งเข้ามาเพาะปลูกในปี พ.ศ. 2515 และ พัฒนาปรับเปลี่ยนเพื่อการจำหน่ายอย่างจริงจังจึงเริ่มมา รวมทั้งปลูกผักชีลาวเสริมในพื้นที่ช่องว่างระหว่าง

แปลงหอมเกษตรกรจึงมีรายได้เพิ่มขึ้นตลอดสามช่วงเวลาในแต่ละปีทำให้มีเงินทุนหมุนเวียนในชุมชนหลายแสนบาท แต่เกษตรกรต้องสร้างสถานะหนี้สินจากต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นตามไปด้วย อย่างไรก็ตามโดยภาพรวมแล้วชุมชนบ้านคอนน้อยมีสถานะเศรษฐกิจดี ชาวบ้านส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยเฉพาะด้านสุขภาพอนามัยสามารถดำรงชีวิตความเป็นอยู่ได้อย่างสอดคล้องกับสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป มีปัจจัยในการครองชีพประเภทเครื่องอำนวยความสะดวกตามค่านิยมของสังคมเมืองมากขึ้น มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาแทนวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมอย่างสิ้นเชิง อย่างไรก็ตามแม้ว่าชุมชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้นแต่สถานะความเป็นหนี้ในเกษตรกรบางรายยังผูกพันอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากยังจำเป็นต้องใช้ต้นทุนหมุนเวียนในการผลิตเพิ่มขึ้น พร้อมกันนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่ก็ยังนิยมซื้อหาปัจจัยเครื่องอำนวยความสะดวกอื่นๆ อยู่เนืองๆ ในขณะที่เกษตรกรอีกหลายรายพ้นสภาพหนี้สินแล้ว

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ และผลิตในสิ่งที่ตลาดต้องการ
2. การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการผลิต
3. ที่ดิน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ –

19. เส้นทางเศรษฐกิจชุมชนในกระแสนิยม

ชื่อผู้วิจัย พรเพ็ญ ทับเปลี่ยน

ปีที่ศึกษา 2546

วัตถุประสงค์ของการศึกษา ด้วยกลไกและกระบวนการอย่างไร ที่จะทำให้ชุมชนหมู่บ้านดำรงอยู่ในวิถีการผลิตเพื่อการค้าอย่างมีอำนาจต่อรอง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา จังหวัดยโสธร

ผลการศึกษา/วิจัย

ชุมชนชาวนานาโละ คือบทพิสูจน์ให้เห็นว่าการอยู่รอดของชุมชนหมู่บ้านในวิถีการผลิตเพื่อการค้า ไม่ได้เกิดจากความสามารถในการผลิตส่วนเกินในฐานะของผู้ชำนาญการเฉพาะทางในการผลิต ตามหลักของการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญการเฉพาะทางเท่านั้น หากแต่ยังขึ้นอยู่กับความสามารถของชุมชนที่จะรักษาส่วนเกินที่ตนเองเป็นผู้ผลิตไว้ให้ได้มากที่สุด ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของชุมชนในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับระบบเศรษฐกิจภายนอก จากความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบไม่เท่าเทียมมาสู่ความสัมพันธ์แบบเท่าเทียมที่ชุมชนมีอำนาจต่อรองเพิ่มขึ้นจากกรณีชุมชนนาโละอำนาจการต่อรองของชุมชนเกิดจาก

ความสำเร็จในการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจชุมชนขึ้นมาอีกครั้ง โดยมี องค์กรทางเศรษฐกิจที่ทำหน้าที่เฉพาะทางในการบูรณาการระบบเศรษฐกิจของชุมชน ทั้งในด้านการผลิตการแลกเปลี่ยน การจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจชุมชนและการบริโภค ซึ่งเท่ากับเป็นการดึงเอาอำนาจเหนือระบบเศรษฐกิจของชุมชนกลับคืนมา รวมทั้งการเชื่อมโยงชุมชนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจภายนอกอย่างมีอำนาจต่อรอง

คำถามที่สำคัญ คือ จะฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจชุมชนขึ้นมาได้อย่างไร งานวิจัยฉบับนี้ได้ค้นหาคำตอบดังกล่าวด้วยวิธีวิทยาของการวิจัยเชิงคุณภาพ ตามแนวทางของการสร้างทฤษฎีจากฐานราก องค์ความรู้ที่ปรากฏเป็นผลการวิจัย มาจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้งที่เป็นผู้นำ ชาวนา แรงงาน ทั้งผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ ดี ปานกลาง และยากจน ทั้งผู้ที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกของโรงสีชุมชน เป็นต้น รวมทั้งข้อมูลอีกส่วนหนึ่งยังได้มาจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมอีกด้วย

ผลการวิจัย พบว่ากระบวนการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจชุมชนเกิดจากการทำงานร่วมกันของกลไกที่สำคัญ คือการสร้างจิตสำนึกชุมชน ซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจชุมชน รวมทั้งยังเกิดจากกลไกเชิงอุดมการณ์ที่ทำให้ชุมชนให้ความหมายต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในลักษณะเดียวกัน เพราะอุดมการณ์ของการพัฒนาจะเป็นตัวกำหนดเป้าหมายและแนวทางของการพัฒนา ในขณะที่กลไกการจัดระเบียบบรรทัดฐานได้ทำให้แบบแผนของพฤติกรรม และความสัมพันธ์ในกระบวนการพัฒนา เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับอุดมการณ์และเป้าหมายของการพัฒนา รวมทั้งมีการควบคุม ตรวจสอบ ใฝ่ระวัง และลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนบรรทัดฐานดังกล่าว นอกจากนี้ การพัฒนาซึ่งเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชน องค์กรทางเศรษฐกิจของชุมชน รัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งจะต้องมีกลไกในการจัดระเบียบความสัมพันธ์ในกระบวนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรดังกล่าวอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งกลไกการผลิตซ้ำที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งที่เป็นการผลิตซ้ำในเชิงอุดมการณ์และการผลิตซ้ำเชิงหน้าที่

ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม มีเป้าหมายอยู่ที่การสร้างส่วนเกิน และการแสวงหากำไรสูงสุดอันเกิดจากความชำนาญการเฉพาะทางที่แตกต่างกันของคนกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในระบบเศรษฐกิจตามหลักของการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญการเฉพาะทางอันเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศ ตามความรู้ความคิดและความเชื่อที่ระบบทุนนิยมผลิตขึ้น ผลผลิตจากระบบความรู้ของทุนนิยมที่ยังตกค้างอยู่คือการที่ชุมชนถูกผลักดันให้กลายเป็นผู้ชำนาญการเฉพาะทางในการผลิต (specialization in production) ด้วยความเชื่อที่ว่าความเป็นชาวนาที่ปลูกข้าวเก่งคือได้ผลผลิตมากและคุณภาพดี ไม่ว่าจะด้วยการเปลี่ยนแปลง

แบบแผนการผลิต วิธีการผลิตและความสัมพันธ์ในการผลิตก็ตาม ก็เพียงพอแล้วที่จะทำให้ชุมชนหมู่บ้านสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องผลิตปัจจัยในการดำรงชีพอื่น ๆ เพราะสามารถซื้อหาได้โดยใช้เงินที่ได้จากการขายผลผลิต โดยจะมีคนอีกกลุ่มหนึ่งเข้ามาทำหน้าที่ในกิจกรรมและกระบวนการแลกเปลี่ยนในฐานะของผู้ชำนาญการ (specialization in exchange) เช่นเดียวกัน โดยคนกลุ่มนี้จะทำหน้าที่ในการนำผลผลิตของชุมชนออกสู่ตลาดผลผลิตและนำสินค้าจากตลาดปัจจัยการผลิตเข้าสู่ชุมชนและแสวงหากำไรจากความชำนาญการดังกล่าว

แต่ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยม คือการสร้างส่วนเกิน หรือการแสวงหากำไรสูงสุด ไม่ได้เกิดจากความชำนาญการเฉพาะทางที่แตกต่างกันของคนกลุ่มต่าง ๆ หากแต่ยังขึ้นอยู่กับอำนาจที่แตกต่างกัน ในการควบคุมและขูดรีดซึ่งกันและกันด้วย โดยที่กลไกของรัฐและกลไกตลาด/ราคาล้มเหลวโดยสิ้นเชิงในการที่จะทำให้ส่วนเกินที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจถูกจัดสรรไปสู่ผู้ที่มีส่วนร่วมในระบบเศรษฐกิจตามความชำนาญการเฉพาะทางอย่างเป็นธรรม ดังนั้นจึงย้อนกลับมาสู่คำถามเดิมว่า ชุมชน หมู่บ้านจะดำรงอยู่อย่างไรภายใต้โครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมหากไม่ใช่จากความสามารถในการสร้างส่วนเกิน และอำนาจที่จะรักษาส่วนเกินที่ตนเองเป็นผู้ผลิตไว้ให้ได้มากที่สุดรวมทั้งการเพิ่มขนาดของส่วนเกิน

ในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญการเฉพาะทางในการผลิต ส่วนเกินทางเศรษฐกิจ (surplus) ของชุมชนคือส่วนต่างระหว่างมูลค่าของต้นทุนการผลิตกับมูลค่าของผลผลิตที่ผลิตได้ ซึ่งมูลค่าของผลผลิตนอกจากจะถูกกำหนดโดยกลไกตลาดและราคาแล้ว ยังถูกกำหนดโดยผู้ที่มีอำนาจในการควบคุมกลไกการแลกเปลี่ยนด้วย ดังนั้น ส่วนเกินจึงไม่ได้เกิดขึ้นจากความสามารถในการผลิตให้ได้ผลผลิตในปริมาณมากและมีคุณภาพดีเท่านั้น คำอธิบายในอดีตที่ว่าขนาดของส่วนเกินจะสัมพันธ์กับแบบแผนการผลิต วิธีการผลิต และขนาดของการลงทุนในการผลิต คือ หากเป็นการผลิตแบบทันสมัย ใช้ทุนและปัจจัยการผลิตแบบเข้มข้นจะก่อให้เกิดส่วนเกินได้มากกว่าการผลิตแบบดั้งเดิมจึงเป็นเพียงมายาคติเท่านั้น

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การมีอำนาจต่อรองของชุมชน
2. ชุมชนสามารถสร้างส่วนเกิน และอำนาจที่จะรักษาส่วนเกินที่ตนเองเป็นผู้ผลิตไว้ให้มากที่สุด รวมทั้งการเพิ่มขนาดของส่วนเกิน
3. การสร้างจิตสำนึกชุมชน ซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจชุมชน จะต้องมิกลไกในการจัดระเบียบความสัมพันธ์ในกระบวนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรดังกล่าวอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

4. การผลิตซ้ำที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งที่เป็นการผลิตซ้ำในเชิง
อุดมการณ์และการผลิตซ้ำเชิงหน้าที่

ข้อเสนอแนะอื่นๆ -

20. การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนาอีสาน

ชื่อผู้วิจัย มณีนัย ทองอยู่

ปีที่ศึกษา 2546

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่ออธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จากแนวคิดว่าการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนาเป็นผลจากปัจจัยที่สำคัญสองประการคือเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองของภูมิภาค และพลวัตการปรับตัวของสังคมและครอบครัวชาวนา
2. เพื่อศึกษาถึงการปรับตัวของชาวนาในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนต่อการพัฒนาแบบทุนนิยม
3. เพื่อประเมินถึงผลกระทบของการปรับตัวของชาวนาที่มีต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจชาวนาโดยรวม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ชุมชนลุ่มน้ำพอง

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนาในพื้นที่ที่ศึกษา มีรูปแบบที่แตกต่างกัน 3 แบบ แต่กระนั้นก็ยังมียุทธศาสตร์ร่วมที่สำคัญ รูปแบบที่แตกต่างทั้ง 3 แบบ ได้แก่ หนึ่ง แบบที่ชาวนาส่วนหนึ่งสามารถพัฒนากิจการลงทุนเพื่อผลกำไร เป็นผู้ประกอบการอิสระรายย่อยได้อย่างเป็นผลสำเร็จแต่ความสำเร็จของผู้ประกอบการส่วนน้อยนี้กลับนำไปสู่สภาพที่ภายในชุมชนมีการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนร่วมอย่างไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งนำไปสู่การสะสมทุนที่ไม่เท่าเทียมกันด้วย สอง คือ แบบที่ก่อตัวขึ้นในเขตชลประทานซึ่งมีการพัฒนาในสาขาเกษตรกรรมในลักษณะการผลิตแบบเข้มข้น และการแตกกิจกรรมด้านการเกษตรให้มีความหลากหลายสามารถผลิตและมีรายได้ที่พอเพียงต่อการดำรงชีพ ประกอบกับการเติบโตของวิสาหกิจในชนบทมีอยู่อย่างจำกัด ทำให้ครอบครัวชาวนาส่วนใหญ่ต้องจัดสรรแรงงานส่วนหนึ่งออกไปรับจ้างต่างถิ่น แต่กระนั้น ครอบครัวชาวนาส่วนใหญ่ก็ไม่ละทิ้งการเกษตร และไม่ขายที่ดินของตน

แม้จะมีรูปแบบที่แตกต่างกันดังกล่าวข้างต้น แต่งานวิจัยนี้พบว่า การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนามีลักษณะร่วมที่สำคัญคือ 1) ครอบครัวยุคใหม่แสดงบทบาทที่สำคัญ ในฐานะที่เป็นหน่วยหลักในการจัดการแรงงานและการจัดสรรทรัพยากรในครัวเรือน 2) การแตกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากการผลิตในสาขาการเกษตรไปสู่การรับจ้างนอกภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การโยกย้ายแรงงานครัวเรือนบางส่วนไปรับจ้างต่างถิ่น 3) การคงอยู่ของการผลิตข้าวเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนควบคู่ไปกับการผลิตเพื่อการค้า 4) การที่ครอบครัวยุคใหม่พยายามรักษาที่ดินเพื่อการเกษตรไว้ ซึ่งส่งผลให้ฟาร์มครัวเรือนขนาดเล็กซึ่งมีที่ดินเป็นของตนเองเป็นหน่วยการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญที่สุด 5) กระบวนการแตกตัวและแตกชั้นทางชนชั้นในชนบทมีพัฒนาการอย่างเชื่องช้า

งานวิจัยนี้เสนอว่า การจัดปรับแรงงานในชนบทในหมู่ชาวนากลางและจนซึ่งรูปแบบที่พบมากที่สุดคือการโยกย้ายแรงงานสู่เมือง ได้ส่งผลให้การแตกชั้นทางชนชั้นในชนบทเป็นไปอย่างเชื่องช้า ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากการที่ครอบครัวยุคใหม่ได้ปรับตัวโดยสมาชิกส่วนหนึ่งออกไปรับจ้าง ทำให้ครอบครัวในชนบทมีรายได้เพิ่มขึ้นและสามารถรักษาระดับการผลิตทางการเกษตรไว้ไม่ให้ตกต่ำลงไป ในขณะที่เดียวกัน การโยกย้ายทุนซึ่งเกิดขึ้นในกลุ่มชาวนารวยกลับไม่สามารถพัฒนาขึ้นได้อย่างเต็มที่ กิจกรรมลงทุนเพื่อผลกำไรของผู้ประกอบการอิสระในชนบทถูกจำกัดด้วยสาเหตุหลายประการ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติในชนบท การต่อต้านในหมู่ชาวนาด้วยกัน การแข่งขันจากผู้ประกอบการในเมือง ความไม่เชี่ยวชาญของผู้ลงทุน และขนาดของทุนของผู้ประกอบการที่มีอยู่อย่างจำกัด ผู้ประกอบการในชนบทจึงมักถ่วงเทในการขยายกิจการ แต่มักหันไปลงทุนในการศึกษาของลูกซึ่งมักหลุดลอยจากชนบท ส่งผลให้ชาวนารวยไม่นิยมสะสมและขยายการซื้อที่ดินเพื่อเป็นมรดกไว้ให้ลูกหลาน ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน ซึ่งอาจต้องพึ่งพาในบั้นปลายของชีวิต ดังนั้น แม้จะปรากฏว่ามีความแตกต่างในการสะสมทุนเกิดขึ้นในชนบท แต่ที่ดินยังไม่มีการกระจุกตัว และความรู้สึกร่วมในความเป็นชุมชนและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันก็ยังคงมีอยู่มาก

โดยสรุป การพัฒนาแบบทุนนิยมโดยการชักนำของรัฐที่ดำเนินการมากกว่าหนึ่งศตวรรษในภาคอีสาน ได้ก่อให้เกิดการแตกตัวและการแตกชั้นในชนบทในลักษณะที่เชื่องช้ามาก การตอบสนองของชาวนา ต่อการแทรกตัวและการครอบงำของทุนนิยมเป็นปัจจัยหนึ่งที่สร้างเงื่อนไขในการก่อตัวของทุนนิยมในชนบท และการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชุมชน และด้วยเหตุที่การตอบสนอง การปรับตัว รวมไปถึงการต่อต้านของชาวนาได้มีรูปแบบเดียว ดังนั้น การก่อตัวของทุนนิยม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนา ก็อาจมีหลายรูปแบบได้เช่น

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การจัดการแรงงานการจัดสรรทรัพยากรในครอบครัว
2. การแตกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากการผลิตในสาขาการเกษตรไปสู่การรับจ้างนอกภาคเกษตรกรรม
3. การคงอยู่ของการผลิตข้าวเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน
4. รักษาที่ดินเพื่อการเกษตรไว้ ซึ่งส่งผลให้ฟาร์มครัวเรือนขนาดเล็กซึ่งมีที่ดินเป็นของตนเอง

ข้อเสนอแนะอื่นๆ -

21. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอีสานหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ถึงปัจจุบัน (2548-2544)

ชื่อผู้วิจัย สุวิทย์ ธีรศาสตร์

ปีที่ศึกษา 2543-2545

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาศักยภาพของเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน ในปัจจุบัน วิธีการศึกษาใช้ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณควบคู่กันไป

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ศึกษากลุ่มตัวอย่าง 12 หมู่บ้าน ใน 10 จังหวัดภาคอีสาน จำนวนครัวเรือนที่สัมภาษณ์เชิงปริมาณ 1,574 ครัวเรือน สัมภาษณ์เชิงคุณภาพ 472 คน

ผลการศึกษา/วิจัย

1. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานในยุคก่อนพีชพาณิชย์ (ก่อน พ.ศ. 2503) เป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง เกือบทุกครัวเรือนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและทรัพยากรธรรมชาติรอบๆ ชุมชน ครัวเรือนผลิตเกือบทุกอย่างที่บริโภค มีความสมดุลระหว่างการผลิต การเกิดขึ้นตามธรรมชาติและการบริโภค มีความเอื้อเพื่อแผ่ช่วยเหลือกัน ในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนในปีที่ฝนแล้ง และแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนที่ผลิตเกลือ เครื่องมือเหล็กและเครื่องปั้นดินเผา กับชุมชนที่ไม่ได้ผลิตของ 3 สิ่งนี้ การผลิตเพื่อขายมีน้อย เพื่อนำเงินมาเสียภาษีรัฐชูปการ ค่าศึกษาพลี และต่อมาเมื่อเลิกภาษีทั้งสองก็เสียภาษีบำรุงท้องที่แทน สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเศรษฐกิจการตลาด เพราะ 1) การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรอีสาน 2) การขยายตัวของทุนนิยม 3) การก่อสร้าง โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (ถนน เขื่อน ไฟฟ้า)

และการปราบคอมมิวนิสต์ 4) นโยบายการผลิตเพื่อส่งออก เศรษฐกิจการตลาดในยุคพืชพาณิชย์ ส่งผลให้เกิดการผลิตเพื่อขายเป็นอย่างมาก ทั้งข้าวและพืชไร่ พื้นที่ถือครองการเกษตรเพิ่มจาก 22.5 ล้านไร่ ในปี 2507 เป็น 57.9 ล้านไร่ ในปี 2538 หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 1.1 ล้านไร่ เกษตรกรพึ่งเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่มากขึ้น แต่ก็ยังมีการใช้แรงงานในครัวเรือนทำการเกษตรร้อยละ 82.8 จ้างแรงงานร้อยละ 17.2 การลงแขกและแลกเปลี่ยนแรงงานลดลงอย่างมาก มีการขายแรงงานต่างถิ่นมากขึ้น อาชีพเปลี่ยนไปจากที่เกือบทุกคนเคยทำเฉพาะการเกษตร ก็กลายเป็นอาชีพการเกษตรเพียงร้อยละ 51.6 อาชีพนอกเกษตรร้อยละ 23.1 และอาชีพผสมร้อยละ 25.3 สาเหตุสำคัญที่ชาวชนบทอีสานไปทำอาชีพนอกเกษตรเพิ่มขึ้นมาก เพราะรายได้จากการเกษตรที่เป็นเงินสดมีเพียงร้อยละ 41.2 ของรายจ่ายทั้งหมดของครัวเรือน ครัวเรือนมีหนี้สินเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 15.77 ในปี 2546 เป็นร้อยละ 70.8 ในปี 2543 เพราะรายจ่ายในการบริโภคเพิ่มขึ้นมาก รายได้ก็เพิ่มขึ้นแต่ไม่ค่อนแน่นอน อันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนของราคาผลผลิตและสภาพดินฟ้าอากาศ ช่องว่างของรายได้ระหว่างคนรวยกับคนจนมีมากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วแต่อย่างไรก็ตาม ชาวอีสานในยุคเศรษฐกิจการตลาดหรือยุคพืชพาณิชย์ ก็มีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนมากขึ้น อนามัย การรักษาพยาบาล และการศึกษา ดีขึ้น

2. ศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนอีสานในปัจจุบันแม้ในภาพรวมจะลดลงจากในยุคก่อนพืชพาณิชย์ เพราะต้องพึ่งพิงเงินทุน เทคโนโลยี และตลาดจากภายนอกชุมชนมากขึ้น แต่ก็ยังเหลือศักยภาพอีกอย่างน้อย 5 ประการ คือ

2.1. ทรัพยากรธรรมชาติ คือ ที่ดิน ครัวเรือนร้อยละ 81.8 มีที่ดินทำกิน 15.1 ไร่/ ครัวเรือน ครัวเรือนร้อยละ 58.7 ยังหาอาหารจากธรรมชาติ ร้อยละ 90.7 ยังใช้พื้นที่ซึ่งหาได้โดยไม่ต้องซื้อ

2.2. ความสามารถในการปรับเปลี่ยนอาชีพ แรงงานบางส่วนของครัวเรือนไปทำงานอาชีพนอกเกษตร บางส่วนทำอาชีพผสม ส่วนผู้ที่ยังทำเกษตรก็มีการปรับตัวโดยใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ เพื่อประหยัดแรงงานและเวลา ทำให้มีความมั่นคงในการผลิตอาหารมากขึ้น รายได้มากขึ้น บางส่วนหันไปปลูกผักเพื่อขาย ซึ่งทำกำไรเป็น 24 เท่าของการปลูกข้าว บางส่วนหันไปทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มั่นคงและยั่งยืนที่สุด ปัจจุบันมีเกษตรกรอีสานทำเกษตรผสมผสาน 85,018 ครัวเรือน หรือร้อยละ 3.2 ของครัวเรือนที่ทำการเพาะปลูกทั้งหมด

2.3. การรวมกลุ่มเป็นองค์กรชาวบ้านในรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้าชุมชน สหกรณ์การเกษตร ฯลฯ ทำให้ชาวบ้านเข้มแข็งขึ้น บางชุมชน พัฒนาเป็นเครือข่าย ช่วยเหลือกันออกไปนอกชุมชนหลายสิบหมู่บ้าน

2.4. ชาวอีสานมีความขยันอดทนและอดออมสูง โดยออมทั้งในรูปผลผลิต และเงิน เฉลี่ย 28,577 บาท/ครัวเรือน/ปี หรือร้อยละ 40.8 ของรายจ่าย

2.5. ชาวอีสานมีความรักและความผูกพันในครอบครัว บ้านเกิด และอาชีพ การเกษตรสูง เป็นวัฒนธรรมที่ทำให้ศักยภาพของเศรษฐกิจชุมชนยังเข้มแข็งอยู่

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. ทรัพยากรธรรมชาติ
2. ความสามารถในการปรับเปลี่ยนอาชีพ แรงงานบางส่วนของครัวเรือนไปทำงาน อาชีพนอกเกษตร บางส่วนทำอาชีพผสม
3. การรวมกลุ่มเป็นองค์กรชาวบ้าน
4. ชาวอีสานมีความขยันอดทนและอดออมสูง
5. ชาวอีสานมีความรักและความผูกพันในครอบครัว บ้านเกิด และอาชีพ การเกษตรสูง เป็นวัฒนธรรมที่ทำให้ศักยภาพของเศรษฐกิจชุมชนยังเข้มแข็งอยู่
6. การผลิตที่หลากหลาย
7. การลดต้นทุน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. ข้อเสนอแนะต่อกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุน ให้เกิดป่าชุมชน กฎหมายป่าชุมชนจะต้องเอื้อในการที่ชาวบ้านจะสร้างป่าชุมชนขึ้น ป่าดังกล่าว จะต้องให้ชาวบ้านเป็นผู้ดูแล มีกรรมการดูแล ออกกฎควบคุมการใช้ประโยชน์จากป่า มีอาสาสมัครมาช่วยดูแล และมีบทลงโทษสำหรับคนที่ฝ่าฝืน
2. ข้อเสนอแนะต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยเฉพาะกรมส่งเสริม การเกษตร ใน 2 เรื่อง คือ 1) เกษตรผสมผสาน หรือเกษตรยั่งยืน 2) การส่งเสริมการปลูกผักหลาย ชนิดเพื่อบริโภคและขาย
3. ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลและรัฐสภาในเรื่องกระจายกรรมสิทธิ์ในที่ดิน
4. ข้อเสนอแนะต่อกรมส่งเสริมการเกษตร ในเรื่องการรณรงค์ให้ใช้ปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปุ๋ยหมัก สมุนไพรขับไล่แมลงเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมี ซึ่งเป็นต้นทุนการผลิตที่สำคัญของ เกษตรกรขณะนี้ และส่วนมากนำเข้าจากต่างประเทศ (ปี 2542 ไทยนำเข้าปุ๋ย 17,189 ล้านบาท) และป้องกันมิให้ดินเสื่อมลงไปกว่านี้ ควรรณรงค์ให้เกษตรกรหันมาทำปุ๋ยน้ำชีวภาพและปุ๋ยหมัก ขึ้นใช้เอง

22. ภาวะผู้นำในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองศึกษากรณีเปรียบเทียบบ้านศิลารั้งกับบ้านถิ่นสำราญ อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

ชื่อผู้วิจัย อัครพล วรรณสุทธะ

ปีที่ศึกษา 2543

วัตถุประสงค์ของการศึกษา ต้องการศึกษภาวะผู้นำชุมชนแบบใดมีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวในกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง เพื่อทราบถึงศิลปะการใช้ยุทธศาสตร์ ยุทธศิลป์ในการจัดสรรทรัพยากรทางการเมืองของผู้นำในการนิศาสตร์แห่งผู้นำไปใช้ในการปกครองหรือการพัฒนา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา บ้านศิลารั้ง และบ้านถิ่นสำราญ อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการศึกษา/วิจัย

การศึกษาภาวะผู้นำในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองกรณีศึกษาเปรียบเทียบบ้านศิลารั้งกับบ้านถิ่นสำราญ อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี มีเป้าหมายเพื่อศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำแบบใด จึงจะเหมาะสมและดีที่สุด ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ให้ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว นั้น รูปแบบภาวะผู้นำมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้นำสองชุมชนในฐานะที่เป็นตัวจักรที่สำคัญในการที่จะระดมปัจจัยต่าง ๆ มาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านของตนเองให้ประสบความสำเร็จหรือเกิดความล้มเหลว นั้น ภาวะผู้นำมีความเหมือนหรือความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งที่จะพิสูจน์ว่า “ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ส่วนหนึ่ง มีสาเหตุมาจากรูปแบบภาวะผู้นำที่แตกต่างกัน ความสำเร็จในการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองหมู่บ้านศิลารั้ง น่าจะเกิดจากผู้นำชุมชนใช้ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย ในขณะที่ความล้มเหลวในการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของหมู่บ้านถิ่นสำราญ น่าจะเกิดจากผู้นำชุมชนใช้ภาวะผู้นำแบบอัตตาธิปไตย” จากการศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้ใหญ่บ้านบ้านศิลารั้งกับผู้ใหญ่บ้านบ้านถิ่นสำราญมีรายละเอียดดังนี้

1. คุณธรรมในการปกครอง
2. หลัก สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค
3. การมีส่วนร่วม
4. การยึดกฎระเบียบในการทำงาน
5. การยึดหลักเหตุผล

6. การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

7. ความสามารถในการบริหาร

ผลการศึกษาพบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองให้ประสบผลสำเร็จ ส่วนหนึ่งเกิดจากผู้นำใช้ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย เข้าไปมีบทบาทในการระดมปัจจัยความร่วมมือของสมาชิก ปัจจัยเกี่ยวกับการเงิน ปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกและภายใน มาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชนหมู่บ้าน ในขณะที่ความล้มเหลวเกิดจากผู้นำใช้ภาวะผู้นำแบบอัตตาธิปไตย

นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้นำนั้นยังต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละอย่างมากตลอดจนทำงานอย่างสุจริตโปร่งใส ไม่คอร์รัปชันมีความยุติธรรม จึงจะสามารถสร้างศรัทธาจากชาวบ้านตลอดจนการระดมการมีส่วนร่วมจากชาวบ้านมาใช้ในกระบวนการพัฒนา

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

ผู้นำชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำ ริเริ่มและปฏิบัติเพื่อรังสรรค์ชุมชนของตนอันมีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลว พร้อมกันนี้ผู้นำชุมชนควรเป็นบุคคลที่ชาวบ้านศรัทธาจึงจะเกิดความเคารพเชื่อถือและเชื่อมั่น นอกจากนี้ผู้นำควรเป็นผู้มีวิสัยทัศน์เป็นคนมีความรู้ เป็นผู้ที่มีความเสียสละอย่างมากตลอดจนทำงานอย่างสุจริตโปร่งใส ไม่คอร์รัปชัน มีความยุติธรรม จึงจะสามารถสร้างศรัทธาจากชาวบ้านตลอดจนการระดมการมีส่วนร่วมจากชาวบ้านมาใช้ในกระบวนการพัฒนา

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง นอกจากจะเป็นทางเลือกทางหนึ่งในการบรรเทาปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นในชุมชนแล้ว ยังช่วยให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มกันในการประกอบสัมมาชีพร่วมกัน อันเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและเป็นการสร้างสมานฉันท์สามัคคี ดังนั้น ในการสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในเบื้องต้น ผู้นำชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำ ริเริ่มและปฏิบัติเพื่อรังสรรค์ของชุมชนของตนอันมีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลว พร้อมกันนี้ผู้นำชุมชนควรเป็นบุคคลที่ชาวบ้านศรัทธาจึงจะเกิดความเคารพเชื่อถือและเชื่อมั่น นอกจากนี้ผู้นำควรเป็นผู้มีวิสัยทัศน์เป็นคนมีความรู้ (ความรู้ในที่นี้มีได้วัดกันที่การสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก โท ตรี) หากแต่เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต ตลอดจนเป็นผู้มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความเสียสละ และที่สำคัญคือต้องเป็นผู้ที่มีความยุติธรรม ซื่อสัตย์สุจริตสามารถตรวจสอบความโปร่งใสในการทำงานได้ตลอดเวลา ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชันของผู้นำหรือกลุ่มผู้นำ เหล่านี้จึงจะสามารถระดมความร่วมมือจากสมาชิกหรือชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้

23. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาอำเภอภูเรือ จังหวัดเลย

ชื่อผู้วิจัย ธนโชติ อินทิสาน

ปีที่ศึกษา 2548

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน
2. ศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนอำเภอภูเรือเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

3. ศึกษาปัญหาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ตัวแทนประชาชนของชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอภูเรือ จำนวน 47 หมู่บ้าน จำนวน 439 คน

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยด้านเงินกองทุนหมู่บ้าน ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน ปัจจัยด้านการบริหารจัดการชุมชน ปัจจัยด้านความรู้ความสามารถของผู้นำร่วมอธิบายความผันแปรของความเข้มแข็งของชุมชนได้ร้อยละ 51.4 อย่างมีนัยสำคัญอยู่ที่ระดับ .01 และมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน (Beta) เท่ากับ .319, .237, .163, .109 ตามลำดับ และมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง และมีทิศทางไปในทางเดียวกัน ซึ่งหมายความว่าหากเงินกองทุนหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิก การบริหารจัดการและผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ อยู่ในระดับมาก ก็จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งมากด้วย สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ ปัจจัยด้านเงินกองทุนหมู่บ้าน ปัจจัยด้านการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน ปัจจัยด้านการบริหารจัดการชุมชนและปัจจัยด้านผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และพบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนอำเภอภูเรือเห็นว่าปัจจัยทั้ง 4 ปัจจัยเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน อยู่ในระดับที่เห็นด้วยมากทุกคน ปัญหาที่พบส่วนใหญ่มีปัญหาด้านงบประมาณไม่เพียงพอในการลงทุนประกอบอาชีพ จึงต้องการให้รัฐสนับสนุนงบประมาณและให้ความรู้ด้านอาชีพ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านเงินกองทุนหมู่บ้าน ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ และปัจจัยด้านความรู้ความสามารถของผู้นำชุมชน ร่วมอธิบายความผันแปรความเข้มแข็งของชุมชนได้ร้อยละ 51.4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน (Beta) พบว่า ตัว

พยากรณ์ที่มีค่า Beta สูงสุด คือ ปัจจัยด้านเงินกองทุนหมู่บ้าน (Beta = .319) รองลงมาได้แก่ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน (Beta = .237) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (Beta = .163) และปัจจัยด้านความรู้ความสามารถของผู้นำ (Beta = .109) สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนจากศึกษา ได้แก่ ปัจจัยด้านเงินกองทุนหมู่บ้าน ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชน ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ และปัจจัยด้านความรู้ความสามารถของผู้นำชุมชน

จากการศึกษาวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษา อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ได้แก่ปัจจัยทุกตัว คือ 1) ปัจจัยด้านเงินกองทุนหมู่บ้าน 2) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน 3) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ 4) ปัจจัยด้านความรู้ความสามารถของผู้นำ ดังต่อไปนี้

2.1 ปัจจัยด้านเงินกองทุนหมู่บ้าน

ปัจจัยด้านเงินกองทุนหมู่บ้าน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนตามที่ได้ตั้งสมมติฐานไว้ ซึ่งผลการวิเคราะห์หาค่าสัมฤทธิ์ผลถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน สูงสุด (Beta = 0.319) และระดับความคิดเห็นตามวัตถุประสงค์อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าเงินกองทุนหมู่บ้านเป็นเงินกองทุนหมุนเวียน เพื่อการลงทุน เพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนและชุมชน

2.2 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน

ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนตามที่ได้ตั้งสมมติฐานไว้ ผลการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน (Beta) เท่ากับ 0.237 เป็นปัจจัยตัวที่ 2 ที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งและมีระดับความคิดเห็นตามวัตถุประสงค์อยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มตัวอย่างถือว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกในชุมชนมีส่วนทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกเป็นส่วนสำคัญให้กิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงเป็นไปตามจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของกิจกรรม

2.3 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ

ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ เป็นปัจจัยอีกตัวหนึ่งที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนตัวที่ 3 ตามที่ได้ตั้งสมมติฐานไว้ ผลการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน (Beat) เท่ากับ 0.163 และมีระดับความคิดเห็นตามวัตถุประสงค์อยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มตัวอย่างมองว่า การบริหารจัดการชุมชนที่ดีที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนจะต้องดำเนินการในลักษณะมีการวางแผน มีการเรียนรู้ จัดให้สมาชิกได้ทำหน้าที่อย่างเหมาะสม มีการตัดสินใจมีการร่วมจัดทำกฎระเบียบของชุมชน มีการประเมินผลของกิจกรรมจะทำให้ชุมชน

เกิดความเข้มแข็ง ตามแนวคิดการทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ไม่สามารถทำได้โดยการสร้างจากบุคคลภายนอกชุมชนหรือโดยการสอนการฝึกอบรม จะต้องมีการบูรณาการในการจัดการชุมชนให้มีความเหมาะสมมีกิจกรรมเพิ่มคุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจของคนในชุมชนภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนจนเป็นเครือข่ายชุมชนและมีการขยายพันธมิตรออกไปนอกชุมชนในลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์

โดยส่งเสริมกระบวนการเพิ่มศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย

1. การทำให้องค์กรชุมชนเข้มแข็งมีเครือข่ายเชื่อมโยงกัน เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมประชาสังคมและความเข้มแข็งของชุมชน
2. การดำรงรักษาแบบแผน ความคิด คุณค่า จิตสำนึกที่ดั้งเดิมของชุมชน
3. การเสริมสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงกับเครือข่ายองค์กร หน่วยงานภายนอก

2.4 ปัจจัยด้านความรู้ความสามารถของผู้นำชุมชน

ปัจจัยด้านความรู้ความสามารถของผู้นำชุมชน เป็นปัจจัยอีกตัวหนึ่งที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนตามที่ได้ตั้งสมมติฐานไว้ ผลการวิเคราะห์มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน (Beat) เท่ากับ 0.109 และมีระดับความคิดเห็นตามวัตถุประสงค์อยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับได้เป็นนักประสานงานที่ดี ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ทำงานตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นทันต่อเหตุการณ์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต้องสามารถแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนได้ จึงจะมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. ปัจจัยด้านเงินกองทุนหมู่บ้าน
2. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน
3. ปัจจัยด้านการบริหารการจัดการ
4. ปัจจัยด้านความรู้ความสามารถของผู้นำ

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. หน่วยงานภาครัฐ ควรมีการส่งเสริมอบรมให้ความรู้การปฏิบัติหน้าที่การแก้ไขปัญหาให้กับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง
2. รัฐบาลควรให้การสนับสนุนเพิ่มวงเงินกองทุนหมู่บ้านให้กับชุมชนรวมทั้งสนับสนุนให้ราษฎรเข้าถึงแหล่งเงินทุน เพื่อการกู้ยืมในการประกอบอาชีพ

3. รัฐบาลควรให้การสนับสนุนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน

4. จังหวัดและอำเภอ ควรให้ความสนใจในการนำข้อปฏิบัติสนับสนุนส่งเสริมด้านวิชาการให้ความรู้กับชุมชน และให้ชุมชนได้เกิดแนวคิดอย่างเป็นอิสระมีการบริหารจัดการที่ดี

5. ควรมีการกำหนดลักษณะของหมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีความเข้มแข็งไว้เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับหมู่บ้าน/ชุมชนอื่นๆ ต่อไป

6. หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ควรร่วมกันสนับสนุน ส่งเสริมการจัดเวทีประชาคมการคิดค้นปัญหาที่อยู่ในชุมชน เพื่อหาทางแก้ไข และส่งเสริมให้พัฒนาขึ้น

24. กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้เศรษฐกิจชุมชน :
กรณีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโพธิ์มี

ชื่อผู้วิจัย ประสิทธิ์ นิ่มจินดา และคณะ

ปีที่ศึกษา 2543

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อให้เกิดความปรับเปลี่ยนแนวความคิดค่านิยม ภายในชุมชนโพธิ์มี โดยให้ชุมชนได้มองเห็นปัญหาสาธารณะร่วมกัน และเกิดการร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

2. เพื่อให้ชาวชุมชนโพธิ์มีได้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชนของตน โดยที่กลุ่มเหล่านี้สามารถดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และมีการทำงานแบบมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

3. เพื่อให้กลุ่มอาชีพตามเป้าหมายสามารถบริหารจัดการองค์กรของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพความต้องการและสภาพของท้องถิ่นของชุมชนโพธิ์มี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโพธิ์มี จังหวัดมหาสารคาม

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้เศรษฐกิจชุมชน : กรณีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโพธิ์มี ที่คณะผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยได้ส่งเสริมและร่วมดำเนินการในกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ จำนวน 11 กิจกรรม ระยะเวลา 12 เดือน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกในการทำงานแบบมีส่วนร่วม ในระดับชุมชนและกลุ่ม มีการทบทวนแผนชุมชนเพื่อระดมพลังสมองในการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะความยากจนต้องมีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพเสริม แลกเปลี่ยนเรียนรู้และรู้จริงในสิ่งที่กลุ่มสมาชิกสนใจ จัดทำแผนงานโครงการของแต่ละกลุ่ม

แผนธุรกิจของกลุ่มที่ส่งผลต่อการปฏิบัติจริงตามศักยภาพของกลุ่มสมาชิกโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนและคณะผู้วิจัย ที่ผ่านกระบวนการพบปะ พูดคุย ประชุม สัมมนาตามประเด็นสาธารณะของชุมชนมีการดำเนินการร่วมกันทั้งระบบการบริหารจัดการกลุ่ม การเพิ่มทักษะในการผลิต พัฒนาศักยภาพของกลุ่มสมาชิกโดยการฝึกอบรมและศึกษาดูงาน เกิดกิจกรรมกลุ่มที่ต่อเนื่องประสานความร่วมมือจากคนในชุมชนและนอกชุมชน มีการติดตามผลจากคณะผู้วิจัยเป็นข้อมูลสะท้อนกลับปรับปรุงแผนงานและลงมือปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ การดำเนินงานส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิด ค่านิยมของชุมชนในการเพิ่มมูลค่าทางการเกษตรตามประเด็นสาธารณะที่ตนเองสนใจและต้องการร่วมกลุ่มกิจกรรมในลักษณะทำงานแบบมีส่วนร่วม มีข้อมูล ข้อความรู้ และร่วมปฏิบัติจริง เกิดองค์ความรู้ตามประเภทกิจกรรมในการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรม เห็นได้ชัดเจนในกลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและแปรรูปผลิตภัณฑ์

2. ชุมชนมีความพร้อมในการทำงานแบบมีส่วนร่วมโดยมองเห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชนทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อส่งผลต่ออนุชนรุ่นหลัง มีการรวมกลุ่มกิจกรรม โดยเริ่มตั้งแต่การคิด การวิเคราะห์สถานการณ์ การแก้ไขปัญหา การลงมือปฏิบัติ และการปรับปรุงพัฒนางานให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งมีกลุ่มเกิดขึ้นในลักษณะประชาคม ซึ่งเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นใหม่จำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและแปรรูปผลิตภัณฑ์ มีสมาชิกจำนวน 65 คน กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง มีสมาชิกจำนวน 51 คน และกลุ่มเลี้ยงจิ้งหรีดและแปรรูปขนม มีสมาชิกจำนวน 52 คน ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่วางไว้ โดยแต่ละกลุ่มมีการทำงานเป็นระบบมากขึ้นกว่าก่อนการดำเนินงานตามโครงการอย่างเห็นได้ชัด ทั้งการบริหารจัดการกลุ่ม การผลิต การตลาด การเงินและบัญชีซึ่งแต่ละกลุ่มมีการทำงานแบบมีส่วนร่วม โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ในระดับหนึ่ง หากมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องเป็นบทเรียนที่จะส่งผลต่อการสร้างกลุ่มที่เข้มแข็งได้

3. กลุ่มอาชีพแต่ละกลุ่มสามารถที่จะบริหารจัดการกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพตามศักยภาพของกลุ่ม ความมุ่งมั่นของกลุ่มสมาชิกซึ่งมีความสนใจ ความต้องการที่แตกต่างกันไปตามสภาพของท้องถิ่น โดยแต่ละกลุ่มมีสภาพความสำเร็จของการดำเนินงานดังนี้

3.1. ด้านปัจจัยในการทำงาน แต่ละกลุ่มมีวัตถุประสงค์ของโครงการที่ชัดเจน มีแผนการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมและปฏิบัติได้ มีพื้นที่ดำเนินการที่เป็นเป้าหมายอย่างครอบคลุม

3.2. ด้านกระบวนการดำเนินงาน แต่ละกลุ่มให้สมาชิกและคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ สะท้อนกลับเพื่อปรับปรุงพัฒนางาน เกิดกลุ่มที่ได้ดำเนินงานกิจกรรมเป็นไปตามแผนงานโครงการของแต่ละกลุ่มที่วางไว้ และมีการปรับแผนการดำเนินงานให้ยืดหยุ่นสอดคล้องกับปัจจัยที่อยู่ มีการประสานความร่วมมือจากภายนอก

เพื่อส่งเสริมให้มีงบประมาณดำเนินการ ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มสมาชิก องค์กร โดยการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน เห็นช่องทางในการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อดำเนินงานให้เป็นไปตาม เป้าหมายที่วางไว้

3.3. ด้านผลผลิตของการดำเนินงาน มีการบริหารจัดการกลุ่มชัดเจนจะเห็นได้ชัด จากระดับทุนเพื่อส่งผลกระทบต่อความเป็นเจ้าของในกิจกรรมสาธารณะของชุมชน ซึ่งมีการบริหารจัดการ กลุ่มที่มีประสิทธิภาพ การผลิตและการวางแผนด้านการตลาด สามารถแสวงหาความร่วมมือจาก ภายในชุมชนและภายนอกชุมชนได้ เช่น จากองค์การบริหารส่วนตำบลสีนวน ศูนย์บริการ การศึกษาอำเภอกันทรวิชัย ศูนย์ขยายพันธุ์หม่อนไหมที่ 4 ขอนแก่น เป็นต้น เกิดเครือข่ายการ เรียนรู้ตามประเภทกิจกรรม เช่น เครือข่ายอินแปง เครือข่ายบ้านน้ำเกลี้ยงเวียงชัย มีการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนบทเรียน ส่งผลให้เกิดความสามัคคีและความมั่นใจในการดำเนินงานของกลุ่ม ถึงแม้ โครงการวิจัยจะเป็นระยะเริ่มต้นแต่เกิดผลกระทบทำให้กลุ่มสมาชิก ผู้นำ ผู้รู้ ในชุมชนมีจิตสำนึก สาธารณะตามประเด็นต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา ปรับปรุงพัฒนางานกิจกรรมร่วมกัน สามารถใช้ ความรู้เสริมสร้างทักษะอาชีพต่าง ๆ แก่กลุ่มและชุมชนตามที่ตนเองสนใจ และต้องการ เป็นการ พัฒนากลุ่มชุมชนแบบองค์รวมและรอบด้าน

ชุมชนได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง ดังนี้

1. ด้านความคิด มีการรวมตัวพบปะพูดคุยกันทำให้เกิดแนวคิดที่หลากหลาย
2. ปัญหาและแนวทางแก้ไข ซึ่งเป็นผลจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอด ประสบการณ์ทำให้ทราบจุดเด่น จุดด้อย โอกาส วิกฤต มีแผนงานโครงการและมองเห็นช่องทาง ถึงความสำเร็จในการดำเนินงาน
3. การตัดสินใจแก้ปัญหา ลงมือปฏิบัติปรับปรุงพัฒนางาน โดยผ่านเวทีการพูดคุย และกระตุ้นของนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยทำให้เกิดพลังขับเคลื่อนที่จะได้ปฏิบัติแล้วนำผลสำเร็จมา เสนอต่อที่ประชุมใหญ่ของชุมชน ซึ่งรวมทั้งจุดเด่นและจุดด้อย เป็นการสะท้อนกลับและพัฒนางาน ของแต่ละกลุ่มให้เหมาะสมกับศักยภาพของกลุ่มสมาชิกและสภาพของท้องถิ่น
4. ผู้นำตามธรรมชาติ มักจะแสวงหาแนวร่วมเพื่อที่จะขับเคลื่อนงานของกลุ่ม ดำเนินงานไปตามเป้าหมายทั้งการระดมทุน และแสวงหาความร่วมมือจากภายนอก
5. การพึ่งตนเอง ตลอดจนความมุ่งมั่นในอุดมการณ์ เป็นกุญแจแห่งความสำเร็จ ในการใช้ฐานธุรกิจชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน
- 6.ภาวะผู้นำ กระบวนการเรียนรู้โดยใช้การทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยใช้ เศรษฐกิจชุมชนเพื่อสร้างศูนย์การเรียนรู้ ส่งผลกระทบต่อ การแสวงหาผู้นำท้องถิ่นในปัจจุบันและ อนาคต

7. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและสถาบันต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนเพื่อที่จะติดต่อสื่อสารให้เกิดพลังแห่งความร่วมมือ สามัคคี ในการทำงานของคนในชุมชนมากขึ้น

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การจัดทำกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การทำประชาคม สามารถสร้างค่านิยม แนวคิดในการมองเห็นปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข
2. การสร้างอาชีพเสริม และการเกิดกลุ่มและเครือข่าย
3. การบริหารจัดการกลุ่ม องค์กรของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. ควรมีการศึกษาพื้นที่ เพื่อให้เห็นความชัดเจน ความหลากหลายและซับซ้อนของพื้นที่
2. สร้างความเข้าใจและค้นหาแกนนำในพื้นที่
3. พัฒนาศักยภาพแกนนำและสร้างเครือข่าย
4. การวางระบบการทำงานและประสานงาน
5. การค้นหาและทบทวนประเด็นสาธารณะของชุมชนและกิจกรรมด้านธุรกิจชุมชนประเด็นสาธารณะในท้องถิ่น
6. การสื่อสารและการนำเสนอต่อสาธารณะกระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้
7. การสรุปผลการดำเนินงาน

25. เศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษาธุรกิจผ้ากาบบัว บ้านโนนสว่าง ตำบลโนนสว่าง อำเภอภูคดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี

ชื่อผู้วิจัย นุชนุช พันยาก

ปีที่ศึกษา 2549

วัตถุประสงค์ของการศึกษา ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ ข้อมูลผู้ประกอบการ การจำหน่ายและเครือข่ายธุรกิจ การใช้ระบบสินเชื่อในการประกอบการ การร่วมมือประสานงานกับชุมชน กระบวนการใช้แรงงานและการยกระดับคุณภาพชีวิต

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา บ้านโนนสว่าง ตำบลโนนสว่าง อำเภอภูคดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการศึกษา/วิจัย

กลุ่มสตรีทอผ้าไหม – ฝ่าย บ้านโนนสว่าง ไม่ได้มีการจดทะเบียนการค้า แต่ก่อนเคยประกอบการธุรกิจชุมชนอื่นกระทั่งได้หันมาดำเนินการเกี่ยวกับผ้าทออย่างจริงจัง ส่วนการจำหน่ายและเครือข่ายธุรกิจ ตามปกติจะมีจำหน่ายที่ทำการ บ้านเลขที่ 109 บ้านโนนสว่าง หมู่ที่ 1 ตำบลโนนสว่าง อำเภอภูซำปูน จังหวัดอุบลราชธานี ร้านค้าและศูนย์เศรษฐกิจชุมชนในอำเภอเมือง อุบลราชธานี รูปแบบการขยายสาขาแบบเป็นหุ้นส่วน มีเงินปันผลให้การใช้ระบบสินเชื่อในการประกอบการ มี 2 ลักษณะคือ กู้เงินจากสถาบันทางการเงินมาเป็นทุน และการให้ลูกค้าซื้อผลิตภัณฑ์โดยใช้ระบบเงินผ่อน ด้านการร่วมมือประสานงานกับชุมชน มีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ วัดในหมู่บ้าน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอภูซำปูน องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสว่าง สำนักงานเกษตรอำเภอภูซำปูน ที่ทำการกำนันที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี โดยมีจุดประสงค์เพื่อของบประมาณสนับสนุนการฝึกอบรมเพิ่มทักษะปฏิบัติในกระบวนการผลิต การตลาด การยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์และนำศึกษาดูงานตามแหล่งเศรษฐกิจชุมชนอื่น ๆ ในกระบวนการใช้แรงงานใช้วิธีโดยสรุป มีดังนี้ รับผิดชอบใจเข้ามาทดสอบฝีมือดูความสนใจและใส่ใจในงานฝีมือ สามารถพิสูจน์ฝีมือและความสามารถได้ มีความละเอียดประณีตในชิ้นงาน และยอมรับนับถือผู้ถ่ายทอดงานฝีมือให้ในฐานะครู สอนแบ่งประเภทแรงงาน มีการแบ่งประเภทกลุ่มแรงงานตามความสามารถของแต่ละบุคคล ส่วนรายได้ของแรงงานเฉลี่ยต่ำสุดได้ประมาณ 2,000 บาท สูงสุดจะได้ประมาณ 3,000 บาทต่อเดือนการประกอบการสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นในระดับพอมีพอกินดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม ทำให้โจรขโมยในหมู่บ้านลดลง คุณภาพชีวิตดีขึ้นทางด้านการเงินเพราะทำให้มีเงินทุนหมุนเวียนในครอบครัวมากขึ้น ไม่ต้องขายข้าวใช้หนี้เหมือนแต่ก่อน ตอนสิ้นปีก็มีเงินปันผลให้ด้วย นอกจากนี้ ทางกลุ่ม ยังมีการออมทรัพย์อย่างสม่ำเสมอเพื่อสะสมไว้เป็นต้นทุนในการผลิต

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การพัฒนากลุ่ม

- 1.1. การสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพการทำธุรกิจ
- 1.2. สร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของและพันธะผูกพันผ่านการถือหุ้นการลงทุนในกิจการธุรกิจ
- 1.3. สรรหาผู้นำที่ฉลาด เสียสละและทำงานหนัก
- 1.4. ตัดสินใจโดยคณะกรรมการบริหารธุรกิจ กลยุทธ์การบริหารในรูปแบบคณะกรรมการ

1.5. อาศัยจุดแข็งทดแทนจุดอ่อนซึ่งกันและกันของผู้เ้า นอกจากการบริหารธุรกิจในรูปแบบคณะกรรมการ

1.6. สร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาผู้นำใหม่

1.7. จัดสรรผลประโยชน์พอสมควร และเป็นธรรมแก่สมาชิก

1.8. ตั้งกฎระเบียบและข้อบังคับใช้ตามความเหมาะสมของธุรกิจ

1.9. สร้างเครือข่ายพันธมิตรให้เป็นพลังในการช่วยเหลือเกื้อกูล

2. การจัดการด้านการเงิน

2.1. ระดมทุนจากภายนอกและภายในชุมชนตามความจำเป็นของธุรกิจ

2.2. ควบคุมระบบเงินโดยระบบบัญชีโปร่งใส

3. การจัดการการผลิต

3.1. ทำการผลิตโดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น และผลผลิตแบบปัจเจกหรือกลุ่มตามธรรมชาติของธุรกิจ

3.2. พัฒนาคุณภาพของผลผลิตในรูปแบบของการสร้างความแตกต่างของสินค้า การพัฒนาคุณภาพ และควบคุมคุณภาพ

3.3. ควบคุมสินค้าคงคลังให้มีประสิทธิภาพ

4. การจัดการด้านธุรกิจ

4.1. สร้างจุดขายจากความแตกต่างของสินค้า

4.2. อาศัยความสัมพันธ์เครือข่ายของกลุ่มเป็นช่องทางการตลาดธุรกิจ

ชุมชน

4.3. ใช้ข้อมูลการตลาดที่เป็นปัจจุบัน

4.4. ใช้พนักงานขายหรือตัวแทนการตลาดที่เห็นประโยชน์ของกลุ่มเป็น

สำคัญและต้องมีความสามารถทางการตลาด

ข้อเสนอแนะอื่นๆ -

26. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจน หมู่บ้านหนองแวง ตำบลโนนสะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

ชื่อผู้วิจัย พรเทพ รัตนเรืองศรี

ปีที่ศึกษา 2549

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาบริบทหมู่บ้านหนองแวงในด้านกายภาพ สังคม และด้านเศรษฐกิจ
2. ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนหมู่บ้านหนองแวง
3. สร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนหมู่บ้านหนองแวง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประชาชนจากจำนวน 123 ครัวเรือน ในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน และหัวหน้ากลุ่มเศรษฐกิจชุมชนในหมู่บ้านหนองแวง ตำบลโนนสะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. หมู่บ้านหนองแวง ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลโนนสะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบันมีครัวเรือน 123 ครัวเรือนและมีสมาชิกในหมู่บ้าน จำนวน 638 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและรับจ้างทั่วไป ครอบครัวยากจนมีรายได้น้อยระหว่าง 30,000 ถึง 39,999 บาทต่อปี มีครัวเรือนส่วนใหญ่มีภาระหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 93.5 ในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มเศรษฐกิจจำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มเลี้ยงกบ
2. การพัฒนากลุ่มเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านหนองแวง มีปัญหาเกี่ยวกับการตลาด การขาดแคลนเงินทุน การขาดทักษะและความรู้ในการผลิต และการบริหารจัดการ
3. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านหนองแวงมีความต้องการในการปรับปรุงเทคนิคการผลิต แนวทางการผลิต และการมีผู้เชี่ยวชาญ ในการให้คำปรึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์และการบรรจุหีบห่อ การช่วยเหลือสมาชิกเกี่ยวกับด้านการเงินเพื่อดำเนินกิจกรรมกลุ่ม และการพัฒนาทักษะของสมาชิกและความสามารถของกรรมการในการบริหารจัดการกลุ่ม
4. ผลการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนหมู่บ้านหนองแวง มีดังนี้

ผลการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจในการแก้ปัญหาความยากจน หมู่บ้านหนองแวง ตำบลโนนสะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

ผลการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจน หมู่บ้านหนองแวง ตำบลโนนสะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น พบว่าผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 30 คน ให้ความร่วมมือและสนใจในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนหมู่บ้านหนองแวงเป็นอย่างดี ทั้งนี้อาจเนื่องจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนไม่ได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่องและเมื่อมีบุคลากรภายนอกมาให้ความรู้และจัดประชุมวางแผนทางยุทธศาสตร์จึงทำให้หมู่บ้านหนองแวงมียุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจชุมชนอย่างมีรูปแบบและชัดเจน อีกทั้งมีหลายหน่วยงานให้ความสำคัญต่อการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านตามนโยบายของรัฐจึงทำให้ทุกคนสนใจให้ความสำคัญในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนหมู่บ้านหนองแวง ตำบลโนนสะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

วิสัยทัศน์ “ร่วมสร้างงานอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความยั่งยืนรวมทั้งจัดระบบสวัสดิการให้กับทุกคนในชุมชน”

พันธกิจ

1. ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนพัฒนากลุ่มอาชีพ
2. พัฒนากลุ่มเศรษฐกิจชุมชนด้านการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินการให้บรรลุผลตามเป้าหมาย
3. พัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจน ประกอบด้วย

1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้
2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน
3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การส่งเสริมอาชีพ
4. ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชน

ยุทธศาสตร์ทั้ง 4 ด้านนี้มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและสามารถนำแผนยุทธศาสตร์ไปบรรจุในแผนพัฒนาหมู่บ้านโดยผ่านกระบวนการประชาคมหมู่บ้านเพื่อที่จะนำแผนยุทธศาสตร์ เข้าบรรจุในแผนพัฒนาหมู่บ้านเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลโนนสะอาด ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของนายนิคม มาตย์ปัญญา ประธานสถาบันการเงิน “หมู่บ้าน หนองแวง ตำบลโนนสะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ไม่เคยมี

ยุทธศาสตร์การพัฒนาหรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ชัดเจนและเกิดจากการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมาก่อน เพราะการพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มองค์กรต้องมีการขับเคลื่อนงานอย่างมีทิศทาง และเป็นระบบถ้ามีความเป็นไปได้จะนำแผนยุทธศาสตร์ของหมู่บ้านหนองแวง เสนอผ่านประชาคมหมู่บ้านและจะนำเสนอผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลโนนสะอาด” และการที่ชุมชนจะสามารถขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติได้จริง นั้น ต้องปรับแนวคิดของคนในชุมชนให้มีความเชื่อและศรัทธาในสิ่งที่ตัวเองจะทำ

การพึ่งตนเองของชุมชนในชนบทเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต ชุมชนต้องมีการพึ่งตนเองในด้านเทคโนโลยี กล่าวคือต้องมีเครื่องมือในการผลิตที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชนเน้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด การพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจ ชุมชนจะต้องมีการออม ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้และลงทุนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมนั้นๆ โดยเน้นปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีเหตุผล มีความพอประมาณและมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และการใช้วัตุดิบในชุมชน เช่น การนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการข้อมสิทธิ์ธรรมชาติ ต้องพึ่งตนไม้ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น การสร้างแรงเสริมหรือแรงจูงใจให้แก่สมาชิกเพื่อนร่วมงานเป็นสิ่งจำเป็นเพราะการอยู่ร่วมกันทำให้เกิดพลังการมีความรู้และทักษะเฉพาะด้านเพื่อนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จ เช่น การเลี้ยงกบ การเลี้ยงวัว และการทอดผ้า

ยุทธศาสตร์ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ยังไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและครบทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ แต่มีการดำเนินการไปบ้างแล้ว บางกิจกรรมภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ได้แก่ โครงการอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน และยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ โครงการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกลุ่ม และ ผลที่ได้จากการนำยุทธศาสตร์ทั้ง 2 ไปสู่การปฏิบัติยังไม่มีการติดตามและประเมินผลเพราะยังไม่สิ้นสุดโครงการ อยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูล หากมีการนำแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติจริงและอย่างต่อเนื่องก็จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. เงินทุน
2. ทักษะและความรู้ในการผลิต
3. การบริหารจัดการ
4. กลุ่มและเครือข่าย
5. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม

6. แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. ควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมให้หน่วยงานและประชาชนในพื้นที่ได้สร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
2. ควรมีการฝึกอบรมบุคลากรในกลุ่มกิจกรรมและองค์กรต่างๆ ให้มีความรู้และทักษะในกระบวนการผลิต และการบริหารจัดการ
3. สมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจต้องรู้จักวางแผนการผลิต การตลาด การทำบัญชีรายการ สินค้า เพื่อการจำหน่ายและลดค่าใช้จ่ายเพิ่มรายได้

ผลงานวิจัยภาคใต้

27 พัฒนาการของกลุ่มรวมยางและผลกระทบที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชนบท : กรณีศึกษากลุ่มรวมยาง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

ชื่อผู้วิจัย ศุภกาญจน์ นันทะวรการ

ปีที่ศึกษา 2544

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของการเข้ามาของยางพารา การริเริ่มปลูก การขยายตัวของสวนยางพาราในประเทศไทย ตลอดจนการเกิดขึ้นของระบบธุรกิจการค้ายางจากอดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงปัญหาของยางพาราในประเทศไทย มุมมองและการพยายามในการแก้ปัญหาของภาครัฐ
2. จากหน้าประวัติศาสตร์จะได้ทำการศึกษาผลเชื่อมโยงที่มีต่อสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาวสวนยางในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป นำไปสู่การพิจารณาวิถีการผลิตยางพาราในปัจจุบัน การเกิดขึ้นของชนชั้น ความสัมพันธ์ของชนชั้น การบวนการการผลิตซ้ำและกลยุทธ์ที่แต่ละชนชั้นเลือกใช้ในสังคมชาวสวนยาง
3. จากมโนทัศน์การวิเคราะห์เรื่องชนชั้นจะได้พัฒนารอบในการวิเคราะห์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาองค์กรชุมชน ในรูปแบบของธุรกิจชุมชนกลุ่มรวมยาง เพื่ออธิบายถึงการมารวมกลุ่มเป็นธุรกิจชุมชนของเกษตรกรชาวสวนยางในฐานะการรวมตัวและการต่อสู้ของชนชั้น กลยุทธ์ที่ใช้ในการแข่งขันดำเนินธุรกิจ ปัจจัยของการบริหารและจัดการธุรกิจที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการรวมกลุ่มโดยใช้ตัวแปรทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมในการอธิบาย รวมทั้งศึกษาการกระจายผลประโยชน์ที่เกิดจากการมีธุรกิจชุมชนนี้ไปในระหว่างชนชั้นต่างๆ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ชุมชนชาวสวนยางจำนวน 4 หมู่บ้าน ในอำเภอ นาทวี จังหวัดสงขลา

ผลการศึกษา/วิจัย

การศึกษาชุมชนชาวสวนยางทำให้พบว่า ชุมชนสวนยางมีอาจพิจารณาให้เป็นหน่วยเดียวกันได้ เนื่องจากครัวเรือนมีสถานะทางเศรษฐกิจต่างกันตามการครอบครองปัจจัยทางการผลิตที่สำคัญของระบบการผลิตยาง คือ ที่ดินและแรงงาน ความแตกต่างนี้ส่งผลให้กระบวนการของการผลิตซ้ำและยางถูกพ่อค้าเร่รับซื้อน้ำยางตามหมู่บ้านเอาเปรียบทั้งการชั่งน้ำหนักและการวัดคุณภาพ การจัดตั้งธุรกิจชุมชนกลุ่มรวมยางในทั้ง 4 ชุมชนจึงถือเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาที่กำลังประสบอยู่

เมื่อพิจารณาจำแนกครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้านออกเป็นกลุ่มชนชั้นต่าง ๆ ทำให้พบว่ากลุ่มรวมยางนั้นเป็นการรวมตัวของกลุ่มผู้ที่สามารถผลิตซ้ำและอยู่รอดได้ในวิธีการผลิตแล้ว จึงสามารถที่จะร่วมรับความเสี่ยงในการมาร่วมกันทำธุรกิจ โดยการดำเนินธุรกิจนั้นต้องอาศัยความร่วมมือใจกัน ในการตรวจสอบและควบคุมคุณภาพของน้ำยางอย่างเข้มข้นเพื่อเป็นการลดต้นทุนทางธุรกรรมในการต่อรองทำการขายกับโรงงานผู้รับซื้อ รวมถึงการกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจให้เหมาะสม กลุ่มที่ดำเนินการโดยมีต้นทุนทางธุรกรรม ต้นทุนในการแปรรูปที่ต่ำกว่าจึงจะสามารถอยู่รอดได้ในตลาดที่มีการแข่งขันและมีความอ่อนไหวสูง

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาถึงความแตกต่างทางเศรษฐกิจภายในชุมชนแล้ว พบว่าธุรกิจกลุ่มรวมยางซึ่งเป็นธุรกิจที่กระจายผลประโยชน์โดยอาศัยฐานการผลิตเดิมยังไม่สามารถแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในชุมชนได้ ดังนั้นครัวเรือนที่ไม่ได้ครอบครองปัจจัยการผลิตที่สำคัญ และเป็นเพียงแรงงานรับจ้างจึงยังไม่สามารถรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการมีกลุ่มรวมยางได้เท่ากับชนชั้นอื่น ๆ ในชุมชน ทั้งนี้การแก้ไขกฎระเบียบของกลุ่มจะเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ปัญหานี้

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การรวมกลุ่มสามารถที่จะร่วมรับความเสี่ยงในการมาร่วมกันทำธุรกิจ (โดยเฉพาะกลุ่มที่รวมตัวโดยเกษตรกรเอง)
2. การประหยัดต่อขนาดและการลดต้นทุนทางธุรกิจ
3. การเรียนรู้ระบบธุรกิจ
4. การเข้าถึงแหล่งทุนที่เหมาะสม
5. การมีผู้นำที่เข้มแข็ง และมีความสามารถในการวางระบบการบริหารงาน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. การพัฒนาควรมุ่งสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน และเน้นที่การให้ชุมชนสามารถสร้างธุรกิจที่ดำเนินการโดยคนในชุมชนเอง

2. ภาครัฐควรจะมีมุมมองสร้างความรู้และความเข้าใจในการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ทำงานโดยตรงในพื้นที่ และเจ้าหน้าที่ระดับนโยบาย กับตัวของชาวบ้านเอง

3. ควรสร้างแรงบันดาลใจในการรวมกลุ่มมากกว่าการสร้างอุดมการณ์สหกรณ์

4. สหกรณ์ควรมีระบบบัญชี และระบบการตรวจบัญชีที่ถูกต้อง

5. รัฐต้องเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ ปรับตัว และเป็นพี่เลี้ยง เมื่อเริ่มดำเนินธุรกิจ และเมื่อธุรกิจกลุ่มมาถึงจุดวิกฤตของสถานการณ์ที่ต้องการความช่วยเหลือ แต่เป็นความช่วยเหลือในลักษณะที่ชุมชนต้องได้รับบทเรียน ซึ่งมีใช้การโอบอุ้มให้ผ่านวิกฤต แต่เป็นการฝ่าฟันวิกฤตร่วมกัน

28. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ในรอบห้าทศวรรษที่ผ่านมา

ชื่อผู้วิจัย สงบ ส่องเมือง

ปีที่ศึกษา 2543-2546

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาโครงสร้างและการแปรรูปของเศรษฐกิจชุมชนภาคใต้ในรอบครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา และผลกระทบจากการแปรรูปต่างๆ

2. ทำอย่างไรชุมชนภาคใต้จึงเข้มแข็ง พึ่งตนเอง และมีอนาคต
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ครัวเรือนในชนบทภาคใต้ 1,600 ครัวเรือน
ผลการศึกษา/วิจัย

นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมาจวบจนปัจจุบัน ภาครัฐและทุนไทยมีมายาคติว่า ชุมชนหมู่บ้านในภูมิภาคของไทย รวมทั้งภาคใต้ถูกกลืนกลายเข้าสู่โครงสร้างของระบบทุนนิยมโลก เบ็ดเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว แต่เมื่อเกิดวิกฤตทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2530 เป็นต้นมาในขณะที่ภาครัฐและทุนตกอยู่ในภาวะเกือบล้มละลายจากหนี้สินและมีปัญหาต่าง ๆ รอบด้านจนมีการเปรียบเทียบกับว่า “เสียดีเมืองไปแล้ว” แต่ชุมชนหมู่บ้านต่างๆ โดยเฉพาะทางภาคใต้ มิได้ตกอยู่ในภาวะวิกฤตที่รุนแรงตามภาคเมืองหรือรัฐและทุนตามไปด้วยทำให้เกิดความฉงน สับสน และคำถามตามมาว่า เพราะเหตุใดเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทยจึงเป็นเช่นนั้น แตกต่างไปจากประเทศเพื่อนบ้าน และหลายประเทศในภูมิภาคอื่น ๆ ของโลกปัจจุบัน

คำตอบอย่างสั้นที่พบจากการวิจัยครั้งนี้คือ ชุมชนหมู่บ้านไทยมีอัตลักษณ์ภูมิหลังปฏิสัมพันธ์กับการพัฒนาของภาครัฐและทุนที่รุดคืบเข้าไปในชุมชนหมู่บ้านต่างๆ อย่างมี

ภูมิคุ้มกันจากวิถีชีวิตแบบชุมชนนิยมที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน นานนับถอยหลังไปเป็นศตวรรษจนตกตะกอนกลายเป็นแองวิถีและวัฒนธรรมที่ถูกลืมและเพิกเฉยไปหลังจากส่วนบนของสังคมไทยหันไปยึดเอาแนวทางในการพัฒนาประเทศตามตัวแบบ แบบอย่างที่ทรงอำนาจอิทธิพลของประเทศตะวันตกจนก่อให้เกิดวิกฤตขึ้นหลายครั้งและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า “เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนถาวร”

ชุมชนหมู่บ้านไทยคุ้นเคยกับวิถีชีวิตที่เป็นปรกติสุขแบบพอเพียง เพื่อปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้คนภายในและภายนอกชุมชน ระบบธรรมชาติ และใช้ภูมิปัญญาประดิษฐ์คิดค้นสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะสม เพื่อดำเนินกิจกรรมทางสังคม และเศรษฐกิจตลอดมา ในลักษณะของธรรมชาติศึกษา จึงเป็นชุมชนหมู่บ้านที่กระบวนการถ่ายทอด เรียนรู้ เพื่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนชุมชน และธรรมชาติ ทั้งใกล้และไกลอย่างชัดเจน มีประสบการณ์ชี้ความสามารถ และศักยภาพที่จะรับถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์จากทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้ในระดับต่างๆ ตามพลังและความเข้มแข็งของทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของพวกเขา เพื่อปกป้องรักษาวิถีชีวิตแบบชุมชนนิยมเอาไว้ กล่าวคือสร้างชุมชนหมู่บ้านให้พอเพียง เข้มแข็ง เป็นไทพัฒนาได้อย่างมีอนาคตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งในปัจจุบันได้ถ่ายทอดเอากรรมวิธีการผลิต การบริหารจัดการ รวมทั้งการใช้ทุนทางสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิมมาประยุกต์ สร้างองค์กรของชุมชน หมู่บ้านใหม่ ในรูปของกลุ่ม ชุมชน สมาคม ประชมนคม และเครือข่าย เพื่อต่อรองกับภาครัฐและทุนที่มีการรวมศูนย์เข้มข้นมากขึ้นอีกด้วย

อย่างไรก็ตามชุมชนหมู่บ้านต่าง ๆ ทางภาคใต้หลายร้อยหมู่บ้าน กำลังสร้างความมั่นคงให้กับอนาคตอย่างเป็นรูปธรรมด้วยกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจหลายประการด้วยกันคือ

1. ตำบลต่าง ๆ หลายร้อยตำบล เริ่มทำแผนชุมชนหรือแผนแม่บทชุมชนกันอย่างเข้มแข็ง เพื่อเสริมสร้างความมั่นคง ยั่งยืนและสร้างอนาคตใหม่ให้แก่ชุมชนหมู่บ้านต่างๆ อย่างจริงจัง และเป็นที่ยึดมั่นกันว่า แผนชุมชนจะเป็นเครื่องมือและเทคนิคใหม่ที่จะช่วยรวมพลังของชุมชนหมู่บ้านให้เป็นเนื้อเดียวกัน สามารถใช้แก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจได้

2. เป็นผลสืบเนื่องปฏิกิริยาถูกโง่จากประการแรก เมื่อมีการทำแผนชุมชนทำให้มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ใหม่ทางด้านการทำธุรกิจอุตสาหกรรม หรือวิสาหกิจชุมชน จากที่เคยเน้นการผลิตเพื่อขายและส่งออกหรือทำสิ่งที่ไม่กิน กินสิ่งที่ไม่ทำ มาสู่ทำทุกสิ่งที่ยิน กินทุกอย่างที่ทำ โดยเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญยิ่งของชุมชนต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ชุมชนเข้มแข็ง จะเน้นการบริหารจัดการในแนวทางใหม่ที่กล่าวแล้ว ไม่ว่าจะเป็นโรงสีข้าว น้ำปลา น้ำดื่ม ขนมันจันทน์ มะพร้าวหอมพร้อมดื่ม ไวน์ และอื่น ๆ อีกมากมาย

3. ขบวนการฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าทุกชนิด ทรัพยากรชายฝั่ง หญ้าทะเล ปะการัง และเกษตรกรรมยั่งยืนในรูปแบบต่างๆ เป็นขบวนการฟื้นฟู อนุรักษ์ และปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ มองระบบธรรมชาติทั้งหมดว่าไม่ใช่เพียงทรัพยากรที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับมนุษย์เท่านั้น แต่เป็นระบบที่มีวิวัฒนาการสืบเนื่อง ถักทอกันมาอย่างไม่ขาดสาย จนทำให้มนุษย์อุบัติขึ้นภายใต้วิวัฒนาการดังกล่าว

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. อาศัยทุนทางสังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะภูมิปัญญาในการผลิตชำระระบบเศรษฐกิจสังคม โดยใช้ภูมิปัญญาเพื่อค้นหาเทคโนโลยีที่เหมาะสม
2. การสร้างกลุ่มและเครือข่าย
3. การผลิตที่หลากหลายเพื่อการพึ่งพาภายในชุมชน ทำให้รายได้ชุมชนหมุนเวียนอยู่ในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ช่วยเสริมความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจชุมชน
4. การทำแผนชุมชน
5. การฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าทุกชนิด

ข้อเสนอแนะอื่นๆ -

29. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

ชื่อผู้วิจัย ทวีป แก้วคง

ปีที่ศึกษา 2541

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการนำนโยบายเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยภายในชุมชนที่มีอิทธิพลในการทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จำนวน 4 ชุมชน

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลการศึกษาเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ พบว่า ยังไม่มีความคืบหน้าตามเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยมีสาเหตุทั้งจากตัวนโยบายเอง ซึ่งถูกกำหนดขึ้นอย่างเร่งด่วน ทำให้ข้าราชการซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติตามนโยบายไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างชัดเจน นอกจากนั้น การที่ข้าราชการขาดความเชื่อมั่นในตัวนโยบาย การขาด

งบประมาณ การขาดกรอบการทำงานที่ชัดเจน และเป็นมาตรฐานเป็นที่เข้าใจของผู้ปฏิบัติงานได้ง่าย รวมทั้งความบกพร่องในการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นอุปสรรคในความสำเร็จของการดำเนินนโยบาย สำหรับปัจจัยอื่นๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินนโยบายเช่นกัน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ การประกอบอาชีพ ความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม รวมทั้งความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน และองค์กรพัฒนาเอกชน

ผลการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง ได้แก่ การมีทรัพยากรที่พอเพียง การมีระบบการจัดการชุมชนที่ดี การมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และเป็นที่วางใจของสมาชิก รวมทั้งการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่า การสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งนั้น กิจกรรมต่างๆ ที่จัดให้มีขึ้นควรต้องสอดคล้องและสนับสนุนการประกอบอาชีพของสมาชิก สอดคล้องกับวิธีการดำเนินชีวิตและคำสอนทางศาสนา รวมทั้งควรมีส่วนในการเสริมสร้างสวัสดิการเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของสมาชิก และมีส่วนพัฒนาความเจริญของชุมชน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของเศรษฐกิจชุมชน ระบบเศรษฐกิจของประชาชนในตำบลที่ศึกษา อาจสรุปได้ว่ามี 3 กลุ่มอาชีพใหญ่ ๆ คือกลุ่มแรกทำสวนยางพารา-ทำนา-เลี้ยงสัตว์ กลุ่มที่สอง ทำประมง และกลุ่มที่ 3 ปลูกพืชผัก เป็นต้น โดยประชาชนส่วนใหญ่มีพื้นที่การเกษตรไม่มากนัก (ไม่ถึง 15 ไร่) และมีพื้นที่สวนแยกจากบริเวณบ้านที่พักอาศัย โดยมีพื้นที่บริเวณที่พักอาศัยโดยเฉลี่ยไม่ถึง 2 ไร่ ประกอบกับการมีรายได้จากอาชีพหลักสม่ำเสมอทำให้ประชาชนไม่ค่อยทำการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวทางของราชการมากนัก

กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนในรูปของกลุ่มที่เป็นที่นิยมมาก คือ กลุ่มออมทรัพย์ นอกจากนี้กลุ่มออมทรัพย์ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้น สำหรับการทำกิจกรรมกลุ่มรูปแบบอื่น ๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น

- กลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มเลี้ยงโค
- กลุ่มอุตสาหกรรมชุมชน เช่น โรงงานแปรรูปน้ำยาง โรงน้ำปลา
- ร้านค้าชุมชน
- กองทุนสวัสดิการต่างๆ เช่น การรักษาพยาบาล ฌาปนกิจสงเคราะห์

การพัฒนาชุมชน

- กิจกรรมพัฒนาชุมชนกิจกรรมเพื่อความร่วมมือกันของสมาชิก และการรักษา

วัฒนธรรม

ปัจจัยที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนมีดังนี้

1. ปัจจัยภายในชุมชน ปัจจัยที่ผู้วิจัยพบว่ามีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในชุมชนกรณีตัวอย่าง คือ การมีทรัพยากรธรรมชาติที่เพียงพอ ส่วนการมีเทคโนโลยีของชุมชน และการมีเศรษฐกิจที่เน้นการพออยู่พอกิน ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ ความเชื่อทางศาสนา การประกอบอาชีพ และการตั้งบ้านเรือนในชุมชน มีอิทธิพลต่อรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปได้

2. ปัจจัยด้านการจัดการกับกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน จากการศึกษา จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ผู้นำของชุมชน หรือของกลุ่ม การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนหรือสมาชิกกลุ่ม ความสามารถในการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนหรือของกลุ่ม เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อความอยู่รอดและความก้าวหน้าของกลุ่มและของชุมชน นอกจากนี้ การที่กลุ่มหรือชุมชนสามารถดึงความช่วยเหลือ หรือร่วมมือจากองค์กร หรือสถาบันภายนอกได้ จะส่งผลให้อัตราเร่งของการพัฒนาชุมชนหรือชุมชนเร็วขึ้น อย่างไรก็ตาม พบว่า องค์กรภายนอกมักเข้าไปร่วมงานหรือสนับสนุนกลุ่มที่มีศักยภาพอยู่แล้วในระดับหนึ่ง แต่กลุ่มที่มีศักยภาพต่ำลงไปจะไม่ค่อยได้รับความสนใจจากองค์กรภายนอกมากนัก จึงเห็นได้ว่า การพัฒนาของแต่ละชุมชนก้าวหน้าต่างกันมาก โดยอาจเกิดจากปัจจัยอื่น ๆ ทั้งหมดที่กล่าวข้างต้น และการเข้าสนับสนุนขององค์กรภายนอกเป็นตัวเร่งให้เกิดการพัฒนาที่แตกต่างกัน

3. เศรษฐกิจชุมชนที่สามารถตอบสนองสมาชิกได้ดีนั้น ควรเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะสอดคล้องกับอาชีพหลักของสมาชิก วิถีชีวิตของสมาชิกรวมทั้งควรส่งเสริมการประกอบอาชีพหลักของสมาชิกไปด้วย การจัดสวัสดิการให้สมาชิก การใช้ดอกผลเพื่อพัฒนาชุมชน และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนโดยส่วนรวมอันเป็นการส่งเสริมการร่วมมือกันของสมาชิก และการรักษาวัฒนธรรมของชุมชน ยังเป็นปัจจัยที่สมาชิกส่วนใหญ่พอใจ และเห็นว่ามีส่วนต่อการสร้างสังคมที่เข้มแข็งเช่นกัน

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การมีทรัพยากรที่พอเพียง
2. การมีระบบการจัดการชุมชนที่ดี
3. การมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และเป็นที่ยอมรับของสมาชิก
4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน
5. กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ควรต้องสอดคล้องและสนับสนุนการประกอบอาชีพของสมาชิก สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตและคำสอนทาง

ศาสนา รวมทั้งควรมีส่วนในการเสริมสร้างสวัสดิการเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของสมาชิก และมีส่วนพัฒนาความเจริญของชุมชน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. จากการศึกษาที่พบว่ากิจกรรมหลายๆ มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นในนโยบาย เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกชุมชนและลักษณะของชุมชน

2. ในการเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน รัฐอาจต้องแบ่งชุมชนออกเป็น ลักษณะต่างๆ ตามศักยภาพการพัฒนาของชุมชนนั้นๆ

3. วิธีการส่งเสริมระบบเศรษฐกิจชุมชน ควรใช้วิธีการทำงานใน โครงสร้าง ลักษณะพิเศษที่เรียก Matrix Structure คือ ทีมงานหนึ่งทีมควรมีบุคลากรจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

30. พลวัตเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ตอนบนฝั่งตะวันออก

ชื่อผู้วิจัย ชลิตา บัณทวงศ์ และอนุสรณ์ อุดมไฉน

ปีที่ศึกษา 2546

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายลักษณะการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจชุมชนและครัวเรือนภาคใต้ตอนบนฝั่งตะวันออก
2. เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนและระบบ เศรษฐกิจชุมชนและครัวเรือนภาคใต้ตอนบนฝั่งตะวันออก ที่เป็นกรณีศึกษาในปัจจุบัน
3. เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายการปรับตัวของระบบเศรษฐกิจครัวเรือน ศักยภาพรวมทั้งแนวโน้มของระบบเศรษฐกิจชุมชนและครัวเรือน และชุมชนและครัวเรือนภาคใต้ ตอนบนฝั่งตะวันออกที่เป็นกรณีศึกษาในรูปแบบ/วิธีการต่างๆ
4. เพื่อพิจารณาแนวโน้มของระบบเศรษฐกิจชุมชนและครัวเรือนชุมชนภาคใต้ ตอนบนฝั่งตะวันออกภาคใต้ตอนบนที่เป็นกรณีศึกษาภายใต้เงื่อนไขและศักยภาพของครัวเรือน และชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

1. บ้านวังหอน ต.วังอ่าง อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช
2. บ้านปากหาร ต.บ้านยาง อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
3. บ้านทรายขาว ต.ทรายขาว อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช

4. ต.ปากทรง อ.พะโต๊ะ จ.ชุมพร

ผลการศึกษา/วิจัย

การศึกษาพบว่าระบบเศรษฐกิจชุมชนและครัวเรือนกรณีศึกษาทั้ง 4 พื้นที่มีลักษณะเป็นระบบเศรษฐกิจกึ่งยังชีพกึ่งแลกเปลี่ยนมาตั้งแต่ช่วงก่อนที่เศรษฐกิจการค้าจะขยายตัวอย่างเต็มรูปแบบ โดยสัดส่วนหรือความเข้มข้นระหว่างระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพกับระบบเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยนในแต่ละพื้นที่ขึ้นอยู่กับความใกล้ชิดไกลจากศูนย์กลางการค้าและความสะดวกของเส้นทางคมนาคม หากเป็นพื้นที่ห่างไกลและการติดต่อคมนาคมกับภายนอกลำบาก เช่น บ้านวังหอน การแลกเปลี่ยนผลผลิตกับภายนอกเกิดขึ้นน้อย แต่หากเป็นพื้นที่ห่างไกล แต่หากเป็นพื้นที่ห่างไกล แต่มีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับภายนอกได้เช่น บ้านปากหาร ซึ่งมีคลองยันไหลผ่านการแลกเปลี่ยนผลผลิตกับภายนอกจะเกิดขึ้นในปริมาณที่เข้มข้นและถี่กว่า ขณะที่หากเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับศูนย์กลางการค้าข้าวและมีเส้นทางคมนาคมสะดวก เช่น บ้านทรายขาว ชาวบ้านผลิตเพื่อขายมาแต่อดีต โดยเฉพาะพื้นที่เศรษฐกิจจำเพาะ เช่น ต.ปากทรง ซึ่งมีการทำเหมืองแร่กันอย่างคึกคัก ชาวบ้านแถบนี้จึงต่างดำรงอยู่ท่ามกลางระบบเศรษฐกิจเงินตรา

อย่างไรก็ดี แม้ทุกพื้นที่จะมีระบบเศรษฐกิจแลกเปลี่ยนและสัมพันธ์กับระบบตลาดในสัดส่วนที่ต่างกันออกไป ทว่าครัวเรือนในทุกพื้นที่ต่างทำการผลิตเพื่อยังชีพควบคู่ไปด้วย โดยมีระบบการผลิตที่หลากหลาย ทั้งทำข้าวไร่ ทำนา ปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัวชนิดต่าง ๆ รวมทั้งเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคในครัวเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยนของครัวเรือนเหล่านี้ไม่ได้เป็นความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจเพียงโดด ๆ หากแต่อาจอาศัยหรือเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทางสังคม ประการสำคัญหลายกรณีเป็นกลไกถักทอเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีนัยสำคัญค่อนข้างมาก คือ ระบบเกลือซึ่งสามารถอาศัยเป็นกลไกในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันหรือพึ่งพาอาศัยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้น มาเกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจการค้า/เงินตราในพื้นที่ศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ 1) การขยายพื้นที่ปลูกยางพารา 2) การปลูกไม้ผลเชิงเดี่ยว 3) การขยายตัวของกิจการเหมืองแร่ 4) การขยายพื้นที่ปลูกกาแฟ ซึ่งการขยายตัวของเศรษฐกิจการค้า/เงินตราเหล่านี้ส่วนหนึ่งเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับการดำเนินนโยบาย ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล และขณะเดียวกันได้ส่งผลกระทบและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางด้าน เช่น การปลูกข้าวลดลง เกิดการก่อตัวของชุมชนบุกเบิกใหม่ และเกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบ/วิธีการผลิตและระบบกรรมสิทธิ์ กระนั้นก็ดี การขยายตัวเหล่านี้เป็นการปรับตัวหรือสนองตอบต่อแรงกดดันด้านความจำเป็นในการใช้เงินสด มากกว่าความต้องการขยายกำลังผลิตเพื่อเพิ่มส่วนเกินหรือตั้งสมมุติฐานตามตรรกะของระบบทุนนิยม ขณะเดียวกันครัวเรือนทุกพื้นที่ยังคงรักษาระบบการ

ผลิตเพื่อบริโภคไว้อย่างสำคัญ ควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยีของตนในการจัดการหรือเจรจาต่อรอง กับเศรษฐกิจการค้าที่รุกล้ำเข้าไปในพื้นที่เศรษฐกิจครัวเรือนและชุมชนทุกขณะ ในรูปของการก่อตั้ง ขึ้นของตลาดท้องถิ่นในพื้นที่ต่างๆ เป็นการปฏิเสชสถานการณืตกเป็นฝ่ายถูกกดขี่ทรัพย์สินหรือ ส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากทุนภายนอกและภาคเมืองหากแต่ปรับใช้เงื่อนไขใหม่ ๆ ในการพัฒนาระบบและกลไกการแลกเปลี่ยนที่ครัวเรือนและชุมชนสามารถจัดการได้ และสามารถเจรจาต่อรอง ได้อย่างเสมอหน้าและเป็นธรรม

หลังปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมาเศรษฐกิจการค้ายังคงขยายตัวอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ ศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการขยายพื้นที่ปลูกยางพารา การปลูกไม้ผลเศรษฐกิจ การปลูกปาล์มน้ำมัน โดยเฉพาะการปรับตัวออกนอกภาคเกษตรซึ่งในแต่ละพื้นที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขและพัฒนาการทางเศรษฐกิจของครัวเรือนต่างกันส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนและสถานะทางเศรษฐกิจของ ครัวเรือนในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย พื้นที่ที่การผลิตในภาคเกษตรยังเป็นส่วนสำคัญของ ระบบเศรษฐกิจครัวเรือน และชุมชน ได้แก่ บ้านวังบอนและ ต.ปากทรง พื้นที่ที่การผลิตนอก ภาคเกษตรมีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจครัวเรือนและชุมชนมากขึ้น แม้ว่าการผลิตในภาคเกษตรยังมี บทบาทหลักอยู่ ได้แก่ บ้านปากหาร และพื้นที่ที่การผลิตนอกภาคเกษตรเป็นส่วนสำคัญของ ระบบเศรษฐกิจครัวเรือน และชุมชน คือ บ้านทรายขาว โดยครัวเรือนและชุมชนที่ระบบเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่อยู่ในการผลิตภาคเกษตรมีรายรับรายจ่ายในระดับเกินดุลสูงกว่าครัวเรือนและชุมชนที่การ ผลิตนอกภาคเกษตร ซึ่งทวีความสำคัญหรือมีบทบาทหลักต่อระบบเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ครัวเรือนและชุมชนพื้นที่ศึกษาจะมีเส้นทางการก้าวไปสู่ระบบ เศรษฐกิจการค้าต่างกัน หรือมีตำแหน่งแห่งที่/สถานะในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ต่างกันดังกล่าว ทว่าครัวเรือนและชุมชนแต่ละพื้นที่ต่างพยายามอาศัยรูปแบบ/วิธีการรวมทั้งกลไกต่าง ๆ ภายใต้ เงื่อนไขที่แตกต่างกันออกเพื่อธำรงรักษาระบบเศรษฐกิจของตนไว้ ท่ามกลางการขยายตัวของระบบ เศรษฐกิจทุนนิยมที่ดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย

1. การกระจายการผลิตไปสู่กิจกรรมการเกษตรที่หลากหลาย นอกจากส่วนที่ดำรง มาอย่างสืบเนื่องจากอดีตยังได้ขยายเพิ่มขึ้นในปัจจุบันรวมทั้งการธำรงรักษารูปแบบวิธีการผลิตที่มี ความหลากหลายในตัวเอง เช่น สวนสมรม/สวนพอเฒ่า ตลอดจนการปรับเปลี่ยนไปสู่ระบบการ เพาะปลูกที่มีความหลากหลายมากขึ้นในรูปของสวนผลไม้ผสมผสานในกรณีที่ปลูกใหม่

2. การจัดการแรงงานในครัวเรือน นอกจากการกระจายแรงงานในครัวเรือนสู่การ ผลิตการเกษตรที่หลากหลายดังกล่าวแล้ว ยังหมายรวมถึงการกระจายแรงงานในครัวเรือนสู่การผลิต นอกภาคเกษตร โดยเฉพาะกรณีครัวเรือนและชุมชนที่มีแรงกดดันด้านที่ดิน โดยการสนับสนุนด้าน

การศึกษาบุตรหลานจัดเป็นส่วนหนึ่งในการเตรียมความพร้อม/สร้างความสามารถให้กับแรงงานในครัวเรือน ไม่ว่าจะบุตรหลานจะต้องการออกนอกภาคเกษตรหรือไม่ก็ตาม

3. การจัดการผลผลิตและตลาด ได้แก่ การนำไปจำหน่ายเองกรณีที่มีตลาดท้องถิ่น เช่น ตลาดคอนแครงของบ้านทรายขาว ซึ่งมีศักยภาพทางการตลาดค่อนข้างสูง เพราะลูกค้าส่วนใหญ่คือคนในชุมชน โดยเฉพาะรายที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร ขณะที่การจำหน่ายให้กับพ่อค้า/แม่ค้าที่ขับรถเข้ามารับซื้อ ซึ่งมีสัดส่วนค่อนข้างสูงในพื้นที่ที่มีผลผลิตไม้ผลและพืชไร่ เช่น บ้านวังหอน ต.ปากทรง และบ้านปากหาร ช่วยให้ชาวบ้านมีอำนาจในการต่อรองค่อนข้างสูง เพราะสามารถเลือกได้ว่าขายให้กับผู้ซื้อรายใดอีกทั้งชาวบ้านมักรู้ราคาตลาดล่วงหน้าและมักบอกต่อๆ กันว่าผู้รับซื้อรายใดให้ราคาสูงที่สุดนอกจากนั้นยังมีการนำไปจำหน่ายให้พ่อค้า/แม่ค้าที่ตลาดใกล้เคียง การเดินทางจำหน่ายให้กับเพื่อนบ้านหรือชุมชนใกล้เคียงด้วย

4. การจัดการการบริโภคในครัวเรือน ครัวเรือนส่วนใหญ่ยังคงมีสวนสมรม/สวนพอเผ่า ซึ่งนอกจากจะสร้างรายได้ให้อย่างต่อเนื่องตลอดปี ยังสามารถอาศัยเป็นแหล่งอาหารบริโภคในครัวเรือน รวมทั้งเป็นยาสมุนไพร และไม้ใช้สอยต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็เลี้ยงสัตว์ชนิดต่างๆ โดยเฉพาะไก่และเป็ดเพื่อบริโภคในครัวเรือน รวมทั้งปลูกพืชผักสวนครัวชนิดต่าง ๆ ไร่รอบบ้านหรือในสวน ไม่ว่าจะเป็นพริก มะเขือ มะนาว ฯลฯ เหล่านี้เป็นเสมือนหลักประกันหรือสิ่งที่ช่วยสร้าง “ความมั่นคงด้านอาหาร” ให้กับครัวเรือน

5. กลไกและเครือข่ายทางสังคม กล่าวคือ การแลกเปลี่ยนผลผลิตมีฐานะเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นกลไกที่ทอความสัมพันธ์ทางสังคมของครัวเรือนและชุมชนตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของความเป็นเกลอกันระหว่างคู่แลกเปลี่ยนหลายคู่ ขณะเดียวกันปัจจุบันมีการใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมเหล่านี้เป็น “ทุนทางสังคม” ในการพัฒนาเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระยะหลังได้เกิดกลุ่ม/องค์กรขึ้นในพื้นที่ศึกษาจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรกรรมทางเลือก ฯลฯ โดยกลุ่ม/องค์กรเหล่านี้ส่วนใหญ่มีกิจกรรมหลักในด้านการผลิต การเงิน รวมทั้งสวัสดิการ ไม่ว่าจะวัตถุประสงค์แรกตั้งจะเกี่ยวเนื่องกับประเด็นเหล่านี้หรือไม่ก็ตาม ปัจจุบันสมาชิกครัวเรือนในทุกพื้นที่ส่วนใหญ่ต่างสังกัด กลุ่ม/องค์กรทางสังคมเหล่านี้ และมักจะสังกัดหรือเป็นสมาชิกมากกว่า 1 กลุ่ม/องค์กร จึงเป็นสิ่งที่ช่วยหนุนเสริมระบบเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชน เหล่านี้ก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง

6. สำนักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ปกติชาวภาคใต้มักถูกกล่าวขานว่าเป็น “พวกภูมิภาคนิยม” คือ มีความรักใคร่และสามัคคี ในหมู่พี่น้องสมัครพรรคพวก และมีความภาคภูมิใจในความเป็น “คนใต้” ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในกรณีศึกษา เช่น บ้านวังหอน ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีฐานความสัมพันธ์อยู่บนความเป็นเครือญาติ อีกทั้งเป็นชุมชนที่พึ่งพา

ตนเองแทบทุกๆ ด้านมาแต่อดีต รวมทั้งการร่วมกันฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ มาด้วยกันเหล่านี้เป็นปัจจัยให้ชาวบ้านวังหอนภาคภูมิใจใน “อัตลักษณ์” หรือความเป็นชาวบ้านวังหอนของตัวเองค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถแปรเปลี่ยนความภาคภูมิใจเหล่านี้เป็นพลังในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน โดยเฉพาะกิจกรรมการผลิตและการแลกเปลี่ยน ไม่ว่าจะเป็นการระดมทุนสร้างเหมืองในอดีต การร่วมกันสร้างเหมืองทุกปีในปัจจุบัน การร่วมแรงร่วมใจกันก่อสร้างถนนระยะทาง 15 กิโลเมตร การจัดงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ “ของดี” ของหมู่บ้านตน การร่วมกันเดินทางไปศึกษาดูงานชุมชนอื่นเพื่อจัดการเศรษฐกิจชุมชนร่วมกัน ฯลฯ

ด้วยการอาศัยวิธีการและกลไกต่างๆ ดังกล่าว ประกอบกับการ มีความสัมพันธ์กับระบบการแลกเปลี่ยนค้าขายมาแต่อดีตจนเกิดทักษะ ความเชี่ยวชาญ และเครือข่ายความสัมพันธ์ทั้งเชิงเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยหนุนเสริมให้ครัวเรือน และชุมชนภาคใต้ โดยเฉพาะที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 4 กรณี มีแนวโน้มและศักยภาพที่จะยังคงสามารถรักษาระบบเศรษฐกิจของตนไว้ได้อย่างเสมอหน้าและเท่าทันท่ามกลางการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมจากภายนอกที่ยังคงดาโถมเข้ามาอยู่อย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การกระจายการผลิตไปสู่กิจกรรมการเกษตรที่หลากหลาย
2. ระบบเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยนของครัวเรือนเหล่านี้ไม่ได้เป็นความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจเพียงโดด ๆ หากแต่อิงอาศัยหรือเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทางสังคม
3. การจัดการเจรจาต่อรองกับเศรษฐกิจการค้าได้อย่างเสมอภาค และเป็นธรรม
4. การจัดการแรงงานในครัวเรือน
5. การจัดการผลผลิตและตลาด
6. การจัดการการบริโภคในครัวเรือน
7. การอาศัยกลไกและเครือข่ายทางสังคม
8. สำนึกและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นซึ่งด้วยการอาศัยวิธีการและกลไกต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะอื่นๆ -

รวมภาค**31. การวิจัยและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกระบวนการ
เส้นทางสายฝ้าย**

ชื่อผู้วิจัย ทรงจิต พูลลาภ และคณะ

ปีที่ศึกษา 2547

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาศักยภาพและพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับ
พื้นบ้านในกระบวนการพัฒนาผ้าฝ้าย
2. เพื่อสืบสานและถ่ายทอดภูมิปัญญาเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้า
ฝ้าย ตั้งแต่การปลูก การปั่น การทอ การย้อม และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้าย
3. เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนในแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่
เชื่อมโยงเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายเชิงบูรณาการที่หลากหลายสาขาวิชาการและเป็นกลุ่มก้อน
4. เพื่อเสริมสร้างและสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล ด้านเศรษฐกิจระดับราก
หญ้า ในการแก้ไขปัญหาความยากจน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี มุกดาหาร สกลนคร ขอนแก่น ชัยภูมิ
ลพบุรี และนครสวรรค์

ผลการศึกษา/วิจัย

การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้คณะนักวิจัยได้น้อมนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นหลักคิด รวมทั้งแนวคิดการพึ่งพาตนเองทาง
เศรษฐกิจในชนบท (TERMS) แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและ
แนวคิดวิธีการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี แนวคิดเหล่านี้ได้นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อยอดภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นตามศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและการสร้างสมทุน
ทางสังคมของชุมชนท้องถิ่นและการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระบวนการเส้นทางสายฝ้ายในมิติแรกคือ เส้นทางทางด้านภูมิวัฒนธรรม
เชื่อมโยงด้วยวัฒนธรรมและความสัมพันธ์เชิงกลุ่มน้ำสืบสานสายใยจากกลุ่มน้ำโขง-ชี-มูล สู่ปากน้ำโพ
ถักทอต่อสานสู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา - ป่าสัก ในพื้นที่เส้นทางเป้าหมาย 14 จังหวัด เป็นพื้นที่แม่ข่าย 7
พื้นที่คือ อุบลราชธานี มุกดาหาร สกลนคร ขอนแก่น ชัยภูมิ ลพบุรี และนครสวรรค์ เป็นพื้นที่
เครือข่ายอีก 7 พื้นที่คือ อานาจเจริญ กาฬสินธุ์ อุรธานี เลย เพชรบูรณ์ อุทัยธานี และสระบุรี
ในมิติที่สองคือ การถักทอต่อสานกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้าย 6 ขั้นตอน คือ การปลูกฝ้าย

การเข็นฝ้าย (ปั่นฝ้ายด้วยมือเป็นเส้นใย) การย้อมสี การทอเป็นผืนผ้า และการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายสู่ระบบตลาด ตามกระบวนการ RLDP Model ดังนี้

กระบวนการ R : Research พบว่า พื้นที่ลุ่มน้ำโจง – มูล มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านครบทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ คือ การปลูกฝ้าย การเข็นฝ้ายเป็นเส้นใย การย้อมสีธรรมชาติจากคราม เปลือกไม้ ใบไม้ ฯลฯ การทอ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และระบบตลาด แม้ชายที่ยังคงมีภูมิปัญญาพื้นบ้านและดำเนินการครบทุกขั้นตอน คือ อุบลราชธานี มุกดาหาร สกลนคร และชัยภูมิ พื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก ซึ่งเป็นความต่อเนื่องจากพื้นที่ลุ่มน้ำโจง – จี – มูล มีการปลูกฝ้ายมากในเลย เพชรบูรณ์ ลพบุรี อุทัยธานี และนครสวรรค์ โดยเฉพาะฝ้ายตากฟ้า ที่มีเส้นใยยาวและสีแวววาว จากงานวิจัยของศูนย์วิจัยพืชไร่นครสวรรค์ที่ใช้เวลากว่า 12 ปี การนำมาปั่นเป็นเส้นใยฝ้ายด้วยเครื่องปั่นวงจรถักจักยานแทนเครื่องปั่นแบบเดิม คือ ไนเข็นฝ้าย หรือ หลา และได้นำมาทดลองทอเป็นผ้าผืน และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์และแฟชั่น เป็นที่ยอมรับจนได้รับเชิญไปแสดงผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิตที่อิตาลีและสหรัฐอเมริกา ในขณะที่กลุ่มประชาคมฝ้ายลุ่มน้ำเจ้าพระยา – ป่าสัก ยังคงทอผ้าด้วยเส้นใยสังเคราะห์ แต่มีการแปรรูปสู่ขั้นตอนระบบตลาด

กระบวนการ L : Learning ได้เกิดเครือข่ายกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาผ้าฝ้ายกระจายครอบคลุมพื้นที่เส้นทางตามประชาคมเส้นทางสายฝ้ายลุ่มน้ำโจง – จี – มูล – เจ้าพระยา – ป่าสัก ซึ่งเป็นเครือข่ายประชาคมเพื่อการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาและกระบวนการผลิตให้เพิ่มขึ้นขั้นตอนของวงจรการผลิต ทั้งนี้พื้นที่เป้าหมายที่สามารถเป็นจุดเชื่อมโยง (Hub) ระหว่างเครือข่ายประกอบด้วยประชาคมฝ้ายลุ่มน้ำโจง – จี – มูล คือ อุบลราชธานี มุกดาหาร สกลนคร และชัยภูมิ ประชาคมฝ้ายลุ่มน้ำเจ้าพระยา – ป่าสัก คือ ลพบุรีและนครสวรรค์

กระบวนการ D : Development การพัฒนากระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายให้เพิ่มขึ้นขั้นตอนของวงจรการผลิต ตั้งแต่การปลูก การปั่น การย้อม การทอการแปรรูปและการตลาด กระบวนการพัฒนาโดยการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายเส้นทางหรือเครือข่ายเชิงพื้นที่และเครือข่ายกระบวนการผลิต ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาาร่วมกัน ทั้งระดับแม่ข่ายและเครือข่าย มีการยกระดับมาตรฐานการผลิตและเพิ่มขึ้นขั้นตอนของกระบวนการผลิตที่เป็นแนวทางของการพึ่งตนเอง การพึ่งพิงอิงกันและสู่ระบบตลาดตามแนวทางทฤษฎีใหม่

กระบวนการ P : Public การนำผลิตภัณฑ์ที่เกินความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ออกสู่สาธารณชนเข้าสู่ระบบตลาดทั้งตลาด ระดับภูมิภาค ระดับชาติ และนานาชาติจนเกิดขบวนการเส้นทางสายฝ้าย สายใยชีวิต เศรษฐกิจชุมชน เผยแพร่ผ่านสื่อสารมวลชนหลายแขนง ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุและโทรทัศน์ ซึ่งสื่อเหล่านี้ได้ถ่ายทอดกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้าย

ใน 2 มิติ คือ มิติทางสังคมและเศรษฐกิจ และมิติของกระบวนการพัฒนากระบวนการผลิตฝ่ายผู้
 สาธารณชน

การวิจัยและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน
 กระบวนการเส้นทางสายฝ้าย มีกระบวนการวิจัยอย่างบูรณาการ ความหลากหลายสาขาวิชาการ
 เป็นกลุ่มก้อน สนับสนุนการแก้ปัญหาความยากจนและเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเอง
 กระบวนการวิจัยใช้พื้นที่เป้าหมายในฐานะทางวัฒนธรรม ลุ่มน้ำ ประกอบด้วย ลุ่มน้ำโจง-ชี-มูล
 และลุ่มน้ำเจ้าพระยา – ป่าสัก

กรอบแนวคิดการวิจัยที่คณะผู้วิจัยใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ยึดกรอบแนวคิดปรัชญา
 เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก แนวคิดที่ใช้ประกอบจึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดหลัก แนวคิดต่างๆ
 ประกอบด้วย แนวคิดวิธีการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี เป็นแนวคิดในการเลือกวิธีการการพัฒนาโดย
 อุปมา (Analogy) เป็นการเลือกวิธีฟื้นฟูต้นมะม่วง โดยในการวิจัยนี้เน้นการต่อยอดหรือเสียบยอด
 (Grafting) นั่นคือการต่อยอดภูมิปัญญา แนวคิดต่อมาคือ แนวคิดการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจใน
 ชนบท (Terms Model) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มอบคุณภาพของชุมชน ในองค์ประกอบทั้ง 5 ตัว คือ 1)
 เทคโนโลยี 2) เศรษฐกิจ 3) ทรัพยากร 4) จิตใจ / คน 5) สังคม องค์ประกอบทั้งหมดเป็นตัวชี้วัด
 การพึ่งตนเองของชุมชนในทางเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง แนวคิดประการสุดท้าย คือ แนวคิด
 เศรษฐกิจชุมชน เป็นแนวคิดการจัดการทรัพยากรและทุนชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการใช้
 ทุนทางสังคม (Social capital) ทั้ง 5 ตัว คือ 1) ทุนจิตวิญญาณ (Spirit capital) 2) ทุนภูมิปัญญา 3)
 ทุนทรัพยากรมนุษย์ 4) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ 5) ทุนกองทุนชุมชน การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้มี
 เป้าหมายสูงสุดคือ การเกิดการพัฒนาองค์รวมแบบบูรณาการให้เกิดความสมดุลพอดี ใน
 องค์ประกอบแต่ละส่วนของชุมชนมีความสอดคล้องก่อเกิดความเป็นคนที่สมบูรณ์ ความเป็น
 ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคม วัฒนธรรมมั่นคง และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การสร้างเครือข่ายด้านการพัฒนาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
2. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่
3. การปลูกจิตสำนึกที่ดีแก่ชนรุ่นหลัง
4. การสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาผ้าฝ้ายให้หลากหลาย มีคุณภาพ

และเป็นที่ต้องการของตลาด

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

จากการวิจัยและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 ในกระบวนการเส้นทางสายฝ้าย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพและพัฒนาเครือข่าย

กระบวนการพัฒนาผ้าฝ้าย ตั้งแต่การปลูก การปั่น การทอ การย้อม และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายผลิตภัณฑ์เชิงบูรณาการที่หลากหลายสาขาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และขั้นตอนของทฤษฎีใหม่ตามวัตถุประสงค์ในระดับของการวิจัยครั้งนี้ หากมีการวิจัยต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการวิจัยแบบต่อยอดภูมิปัญญาผ้าฝ้ายในแต่ละกลุ่มที่มีอยู่ในหัยระดับของการผลิตให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และขยายเครือข่ายของระดับการผลิตสู่พื้นที่หรือกลุ่มที่ต้องการต่อยอด ทาบเกี่ยวรวมทั้งมีการขยายขั้นตอนของวงจรการผลิตให้ครบวงจร โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรมีการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาผ้าฝ้ายอย่างต่อเนื่องให้ถึงกลไกในเนื้อหาสาระเฉพาะเรื่องและบูรณาการเป็นกลุ่มเนื้อหาสาระ (Cluster) ทั้งในระดับชุมชน ระดับภูมิภาค และระดับชาติ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้สู่การปฏิบัติพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

2. ควรมีการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาที่มีกระบวนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาทั้งเครือข่ายทางสังคมและเครือข่ายทางเศรษฐกิจให้กว้างขวางยิ่งขึ้นเพื่อให้เกิดความสมดุลพอดีในการพัฒนาโดยน้อมนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่เป็นกรอบการพัฒนา

3. ควรมีการส่งเสริมให้มีกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาผ้าฝ้ายให้มีความหลากหลายทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ก้าวสู่ความเป็นผลิตภัณฑ์ชั้นเยี่ยม (Nice Product) สู่ระบบการตลาดที่เยี่ยมยอด (Nice market) ภายใต้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

4. ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการวิจัยในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง - ชี - มูล และลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อน (Movement) เครือข่ายกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5. ควรมีการวิจัยและพัฒนา “สถาบันฝ้าย โขง-ชี-มูล” ของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เป็นเครือข่ายนานาชาติ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งทางด้านการผลิตและการตลาด รวมทั้งการปลูกจิตสำนึกและกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนไทยรุ่นใหม่ได้ตระหนักถึงภูมิปัญญาไทย ได้ศึกษาให้มีความเข้าใจและสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ามากยิ่งขึ้น เพราะผู้สืบสานส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุมากกว่าวัยหนุ่มสาว

6. จากการวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้คน กลุ่มองค์กรทั้งในภาคชุมชน ภาคธุรกิจ ของกระบวนการผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายและสิ่งทอไทยหากมีการศึกษาและสร้างกลไกความเชื่อมโยงระหว่างการผลิตภาคชุมชนระดับล่างกับภาคธุรกิจระดับบน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ คือ การปลูก การผลิตเส้นใย การถักทอ การแปรรูป จนถึงผู้บริโภค โดยสร้างเป็นเครือข่ายทั้งแนวราบและแนวตั้งเป็น cluster ที่เป็นสินค้าคุณภาพพร้อมถึงมือผู้บริโภคอย่างพึงพอใจ (Full service)

32. โครงการวิจัยกระบวนการเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนในการพึ่งตนเอง

ชื่อผู้วิจัย กรรณิการ์ สุขเกษม และสุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์

ปีที่ศึกษา 2548

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. รูปแบบ โครงสร้าง บทบาท และระบบเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนในปัจจุบันของประเทศไทย
2. ผลสำเร็จและ/หรือปัญหาอุปสรรคการดำเนินการตามนโยบายของรัฐในการแก้ปัญหาความยากจน
3. เสนอแนะแนวทาง และรูปแบบในการดำเนินงานเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเองของสังคมไทย
4. เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการจัดทำความเห็นและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของคณะทำงานความสัมพันธ์กับเครือข่ายภาคประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนในการพึ่งตนเองของสังคมไทย เพื่อเสนอสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีต่อไป

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ผู้นำเครือข่าย ผู้นำกลุ่ม/ผู้นำชุมชน ผู้บริหารส่วนราชการ ทั้งระดับอำเภอและระดับจังหวัดทั่วประเทศ 18 จังหวัด

ผลการศึกษา/วิจัย

1. รูปแบบและโครงสร้างของเครือข่าย จากการวิจัยกระบวนการเครือข่ายพบว่า ชุมชนส่วนใหญ่มีความร่วมมือระหว่างกลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน โดยมีลักษณะความร่วมมือจนถึงขั้นเป็นเครือข่ายมีสูงถึงร้อยละ 70 จากจำนวนข้อมูลที่ได้เก็บจากผู้นำกลุ่มหรือผู้นำชุมชนทั้งหมด เมื่อเปรียบเทียบแต่ละประเภทของเครือข่ายพบว่า เครือข่ายทางด้านการเงินเกิดขึ้นหลังเครือข่ายประเภทอื่น โดยเครือข่ายทางด้านสังคมจัดตั้งยาวนานที่สุด แต่เครือข่ายทางด้านการเงินมีจำนวนกลุ่มที่เข้าร่วมมากที่สุด และมีจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมมากกว่าเครือข่ายประเภทอื่น ส่วนปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายต่างๆ นั้น เครือข่ายทุกประเภทมีความคล้ายคลึงกัน คือ รัฐเข้ามาเกี่ยวข้องมากที่สุด ยกเว้นเครือข่ายด้านธุรกิจชุมชนจะมีปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีส่วนผลักดันให้เกิด เครือข่ายและสภาพสังคม วัฒนธรรมเอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายประเภทนี้มากเป็นพิเศษเมื่อเทียบกับเครือข่ายประเภทอื่น

2. บทบาทและระบบเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนในปัจจุบัน

2.1. ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำเครือข่าย แม่ข่ายหรือแกนนำเครือข่ายทางการเงินมีความสามารถในการบริหารจัดการที่เด่นชัดกว่าเครือข่ายประเภทอื่นๆ

โดยเฉพาะมีการจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันเป็นระยะๆ ส่วนความสามารถของแม่ข่ายในด้านการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เครือข่ายแต่ละประเภททำได้ดีใกล้เคียงกัน แต่ที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดคือ ด้านการกระจายโอกาสให้ทุกกลุ่มสมาชิกอย่างเท่าเทียมกันนั้น เครือข่ายด้านการเงินจะทำได้เท่าเทียมกัน และเป็นที่พึงพอใจของสมาชิกมากกว่าเครือข่ายประเภทอื่นๆ

2.2. บทบาทของเครือข่ายต่อสมาชิกเครือข่าย พบว่า สมาชิกมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน มีการส่งข้อมูลข่าวสารระหว่างกรรมการเครือข่าย และยังช่วยลดต้นทุนในการบริหารจัดการต่างๆ

2.3. บทบาทของเครือข่ายต่อชุมชน ชุมชนที่มีความร่วมมือแบบเครือข่าย จะมีโอกาสที่จะมีปัจจัยที่เอื้อต่อความเข้มแข็งในชุมชนหรือการพึ่งตนเองได้มากกว่าของคนในชุมชนที่ไม่มีความร่วมมือแบบเครือข่าย

2.4. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการเครือข่าย พบว่าครั้งหนึ่งของเครือข่ายทั้งหมดต่างประสบปัญหาทั้งในเรื่องการจัดการทรัพยากรที่ร่วมกัน และความไม่เข้าใจ และมีความขัดแย้งเมื่อจัดกิจกรรมร่วมกัน ส่วนเรื่องการกระจายข้อมูลข่าวสารนั้นมีปัญหาค่อนข้างน้อย ชุมชนที่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายจะมีโอกาสที่จะมีปัจจัยที่เอื้อต่อความเข้มแข็งในชุมชนหรือการพึ่งตนเองได้มากกว่าของคนในชุมชนที่ไม่มีความร่วมมือแบบเครือข่าย

2.5. ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทเศรษฐกิจชุมชน จำเป็นต้องมีแม่ข่ายหรือแกนนำเครือข่ายที่มีอิทธิพล หรือสามารถสร้างความนิยมในหมู่สมาชิกได้

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. ชุมชนที่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายจะมีโอกาสที่จะมีปัจจัยที่เอื้อต่อความเข้มแข็งในชุมชนหรือการพึ่งตนเองได้มากกว่าของคนในชุมชนที่ไม่มีความร่วมมือแบบเครือข่าย
2. แม่ข่ายหรือแกนนำเครือข่ายต้องมีความเข้มแข็ง มีความสามารถในการประสานงาน มีอิทธิพล หรือสามารถสร้างความนิยมในหมู่สมาชิกได้
3. การมีแหล่งทุนเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็ง
4. เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนต้องได้รับการพัฒนาและส่งเสริมให้เข้มแข็ง โดยรัฐ
5. มีการถ่ายทอดประสบการณ์ความสำเร็จของเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนไปยังชุมชนอื่น

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. ชุมชนที่มีความร่วมมือกันเป็นเครือข่ายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งมากกว่าชุมชนที่ไม่มีความร่วมมือแบบเครือข่าย และเครือข่ายที่เข้มแข็งส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนที่ชุมชนจัดตั้งขึ้นตามธรรมชาติ

2. เครือข่ายจะมีบทบาทต่อเศรษฐกิจชุมชนได้ต้องมีแม่ข่ายหรือแกนนำที่สร้างความนิยมในหมู่สมาชิกได้ และสามารถชักจูงให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายได้ ปัจจัยความมีอิทธิพลนี้ถือเป็นปัจจัยลักษณะเฉพาะที่สำคัญของแม่ข่ายที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมากกว่าปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลทั่วไป เช่น เพศ อายุ การศึกษา
3. แม่ข่ายหรือแกนนำเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล รู้จักคัดเลือกคนที่เข้ามาร่วมงานเป็นเครือข่าย และรู้จักการใช้คน
4. ผู้นำหรือแกนนำต้องมีความสามารถในการประสานงาน และเป็นบุคคลที่ติดตามข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย
5. ปัจจัยสิ่งแวดล้อม เช่น การเมือง การเมืองการพัฒนาเอกชน (NGOs) หรือองค์กรเอกชนอื่น ๆ ตลอดจนถึงการมีแหล่งทุนเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็ง
6. เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือเครือข่ายทางการเงิน เครือข่ายทางด้านธุรกิจชุมชน และเครือข่ายทางด้านสังคม โดยแต่ละเครือข่ายมีลักษณะเฉพาะของตน และเป้าหมาย ตลอดจนปัญหาแตกต่างกัน
7. ในปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรที่ชัดเจนที่จะรองรับสถานภาพของเครือข่าย หรือที่จะทำหน้าที่ให้คำปรึกษาหรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่าย ทำให้เครือข่ายต่าง ๆ ขาดที่พึ่งที่จะให้คำปรึกษาในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ
8. เครือข่ายขาดสถานที่ที่จะใช้ในการดำเนินธุรกรรมของเครือข่าย เช่น เป็นสถานที่ที่จะใช้ประชุม หรือเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ตลอดจนเป็นศูนย์การรับและแจ้งข่าว
9. ส่วนราชการระดับจังหวัด ยังไม่มีการส่งเสริมความร่วมมือเป็นเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน ทำให้เครือข่ายถูกละเลยและถูกมองข้ามไป ทั้ง ๆ ที่เป็นนโยบายระดับชาติที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และการที่ชุมชนจะเข้มแข็งได้ เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนต้องได้รับการพัฒนาและส่งเสริมให้เข้มแข็ง
10. เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน ยังขาดการส่งเสริมและให้กำลังใจในการปฏิบัติภารกิจจนประสบความสำเร็จ และที่เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจชุมชนของตน ซึ่งอาจนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่นได้
11. ประสิทธิภาพความสำเร็จของเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนหลายแห่งไม่มีการถ่ายทอดไปยังชุมชนอื่น เพราะขาดการศึกษา ทดลอง นำร่องว่าจะนำวิธีการหรือกระบวนการไปใช้ปฏิบัติในชุมชนอื่นได้หรือไม่

12. ในปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนและเครือข่ายทางวิชาการที่จะศึกษา ติดตาม ประเมินผล และรวบรวมวิเคราะห์ข้อสนเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน

33. การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมกับแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนทางเลือก “เพื่อความยั่งยืน” กรณีศึกษาโรงสีชุมชน

ชื่อผู้วิจัย สุนัย จุลพงศธร

ปีที่ศึกษา 2549

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อค้นหาปรัชญาการเกิดและดำรงอยู่ของโรงสีชุมชนต่อการเกื้อหนุนชุมชนและผลักดันให้เกิดวิวัฒนาการทางสังคม

2. เพื่อศึกษาสภาพโรงสีชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบันตามสภาพที่เป็นจริงว่ามีที่รูปลักษณะ และในแต่ละลักษณะรัฐควรมีทำอย่างไรต่อการดำรงอยู่ของโรงสีชุมชนนั้นๆ เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน แนวคิดของประชาชนในชุมชนว่ามีทัศนคติและความพึงพอใจต่อการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนในรูปลักษณะของโรงสีชุมชน การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของชุมชนที่มีต่อการดำรงอยู่และพัฒนาการของโรงสีชุมชน

3. เสนอรูปลักษณะการบริหารจัดการของโรงสีชุมชนที่มีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้เป็นไปตามปรัชญาแนวคิดพื้นฐานของเศรษฐกิจชุมชน และให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมในปัจจุบันและสามารถแข่งขันกับธุรกิจในลักษณะเดียวกันในระบบทุนนิยม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา กรรมการ สมาชิกโรงสีชุมชน ประชาชน เจ้าของกิจการโรงสีเอกชน และวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ กระจายทุกภูมิภาคมากกว่า 20 จังหวัด รวมจำนวน 92 กิจการ

ผลการศึกษา/วิจัย

นับแต่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 แนวคิด “เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง” ก็ได้รับความสนใจจากสังคมไทยมากขึ้นจนกลายเป็นความสำคัญส่วนหนึ่งของแนวนโยบายแห่งรัฐในหลายรัฐบาลต่อเนื่องกันมา แต่วิสาหกิจชุมชนเกือบทั้งหมดเกิดขึ้นจากการสนับสนุนเงินทุนแบบให้เปล่าโดยรัฐ คำถามที่สำคัญคือ “วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด จะเดินไปในทิศทางใด จะเป็นภาระของรัฐหรือจะเป็นพลังของรัฐ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะที่สังคมไทยได้เกิดการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเข้าสู่ระบบทุนนิยมและได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุน

นิยมโลก อันเป็นผลให้ประชาชนได้เปลี่ยนวิถีการผลิตจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อเป็นสินค้า ดังนั้นระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เน้นวิถีการผลิตเพื่อการบริโภคจะสามารถเดินต่อไปได้อีกหรือไม่ หากเป็นไปได้ จะมีรูปลักษณะในทิศทางใด

การดำเนินการวิจัย ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลด้านกว้าง และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้านลึกควบคู่กัน จากกรรมการ สมาชิก โรงสีชุมชน ประชาชน เจ้าของกิจการ โรงสีเอกชน และวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ กระจายทุกภูมิภาคมากกว่า 20 จังหวัด รวมจำนวน 92 กิจการ สรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ปรัชญาการเกิดและดำรงอยู่ของ โรงสีชุมชนไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนในปัจจุบัน เนื่องจากเกิดการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม เป็นผลให้ชุมชนแบบดั้งเดิมแตกสลาย โดยมองชุมชนใน 3 มิติ คือ ด้านการเมือง การผลิตและสังคมวัฒนธรรม โรงสีชุมชนหลายแห่งกลายเป็นภาระของรัฐแทนที่จะเป็นพลังของรัฐ งานวิจัยนี้ได้แสวงหาทางออกให้กับโรงสีชุมชนในมิติใหม่ คือ “เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อความยั่งยืน” โดยยอมรับการอยู่ร่วมกับระบบทุนนิยมในลักษณะที่พึ่งอยู่ร่วมกันและต่อสู้ และใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน และชุมชนเมืองที่ยากจนให้เป็นแรงงานที่มีคุณภาพและมีทางเลือกในการดำเนินชีวิต

2. โรงสีชุมชนมีหลายลักษณะขึ้นอยู่กับแต่ละมุมมอง สรุปได้ 3 มิติมุมมอง คือ มิติของทุน เป้าหมายการผลิต และแรงจูงใจในการก่อตั้ง ในแต่ละมิติทำให้เห็นลักษณะโรงสีชุมชนชัดเจนแตกต่างกันไป และแต่ละลักษณะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว และได้พบว่า โดยภาพรวมประชาชนขาดความเชื่อมั่นต่อโรงสีชุมชน

3. ทางออกของปัญหาคือต้องกำหนดรูปแบบและวิธีการลงทุนของเศรษฐกิจชุมชนใหม่ โดยรัฐจะต้องยกเลิกการลงทุนแบบให้เปล่า และเปลี่ยนเป็นระบบเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ ในเงื่อนไขพิเศษโดยมีกำหนดเวลาสิ้นสุดของการสนับสนุน เมื่อเข้มแข็งแล้ว ต้องเข้าสู่การแข่งขันกับองค์กรทางธุรกิจในระบบทุนนิยมในรูปลักษณะใดลักษณะหนึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งเพื่อเสียดำเนินการ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งโรงสีชุมชนถือเป็นเศรษฐกิจชุมชนในลักษณะหนึ่งซึ่งย่อมได้รับผลกระทบจากการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมเช่นกัน การศึกษานี้มีความจำกัดในเรื่องของเวลาจึงไม่อยู่ในเงื่อนไขที่จะศึกษาเจาะลึกลงในทุกกิจการของเศรษฐกิจชุมชน หรือในทวิสาหกิจชุมชนได้ จึงเลือกศึกษาเป็นการเฉพาะกรณีของโรงสีชุมชน และใช้กรณีโรงสีชุมชนนี้มองผ่านไปสู่นโยบายเศรษฐกิจชุมชนทั้งระบบเพื่อศึกษาหาข้อสรุปและกำหนดแนวทางของแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนใหม่ โดยในการศึกษานี้อยู่บนพื้นฐานที่ผู้วิจัยเห็นว่าเศรษฐกิจชุมชนนี้เป็นแนวคิดที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

หากแต่จะต้องศึกษาถึงสภาพความเป็นจริงของสภาวะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และจำเป็นจะต้องปรับแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนให้สอดคล้องเพื่อจะดำรงอยู่ได้กับสภาพความเป็นจริง ดังนั้นข้อเสนอในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงเรียกชื่อที่แตกต่างไปจากเดิมว่า “เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อความยั่งยืน” ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ไปกระทบต่อความเชื่อที่บุคคลจะมีต่อระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบดั้งเดิม โดยผู้วิจัยใช้คำว่า “ทางเลือก” มาประกอบคำในการนำเสนอเพื่อให้เห็นความแตกต่างและบ่งบอกความหมายในตัวเอง

ลักษณะ “เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อความยั่งยืน” ที่ผู้วิจัยนำเสนอนี้มีลักษณะที่แตกต่างไปจากเศรษฐกิจชุมชนทั่วไปที่ใช้มาแต่เดิม กล่าวคือ เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อความยั่งยืนนี้ เป็นเศรษฐกิจชุมชนที่ยอมรับต่อสภาพความเป็นจริงของการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเข้าสู่กระบวนการแข่งขันอย่างมีจังหวะก้าว และอาศัยความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบเป็นต้นทุนในการแข่งขัน โดยนำเสนอการจัดองค์กรทางเศรษฐกิจชุมชนใหม่เพื่อสร้างระบบวัฒนธรรมใหม่ที่เข้มแข็งและปกป้องตนเองในวิถีทางของระบบทุนนิยมโลกได้

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. “เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อความยั่งยืน” ในความหมายของผู้วิจัย หมายถึง เป็นเศรษฐกิจชุมชนที่มีรูปลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน กล่าวคือ แตกต่างทั้งโครงสร้างองค์กร คือ การถือครองปัจจัยการผลิต แตกต่างในเป้าหมายปลายทาง และปรัชญาของการดำรงอยู่ กล่าวคือเศรษฐกิจชุมชนทางเลือกฯ ยอมรับการอยู่ร่วมกันกับระบบทุนนิยม แต่จะต้องเป็นการอยู่รวมที่มีลักษณะทั้งอยู่รวมและต่อสู้กับระบบทุนนิยมในเวลาเดียวกัน และสิ่งสำคัญที่สุดของเศรษฐกิจชุมชนทางเลือกนี้คือจะต้องเป็นเครื่องมือพัฒนาศักยภาพของคนในชนบทให้เป็นแรงงานที่มีคุณภาพ มีความสามารถ และมีทางเลือกในการดำเนินชีวิต รวมตลอดทั้งจะส่งผลต่อโครงสร้างระบบเศรษฐกิจหลักในปัจจุบันที่เป็นระบบทุนนิยมในลักษณะเมืองขึ้นแผนใหม่ กล่าวคือ ทุนการผลิตหลักของสังคมถูกรอบงำด้วยทุนต่างประเทศ ดังนั้นแนวคิดนี้ส่วนหนึ่งจะสนับสนุนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ไม่ตกเป็นเบี้ยล่างอย่างจ้านนในระบบทุนนิยมโลกอย่างทุกวันนี้ และโดยผลแห่ง “เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อความยั่งยืน” หากรัฐมีนโยบายชัดเจนก็จะก่อประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม กล่าวคือ สังคมจะมีจิตสำนึกที่เข้มแข็งและรู้เท่าทันต่อกระบวนการเอารัดเอาเปรียบของระบบทุนนิยมโลกที่เชื่อมต่อกับระบบทุนนิยมภายในประเทศ

2. ให้เศรษฐกิจชุมชนมีบทบาทเป็นโรงงานฝึกภูมิปัญญา
3. ยุตินโยบายยึดยึดให้งบประมาณแก่ชุมชนเพื่อสร้างวิสาหกิจชุมชน
4. ต้องกำหนดกลุ่มเครือข่ายร่วมกับกิจการของวิสาหกิจชุมชนอื่น

5. กำหนดวาระแห่งชาติในการปรับฐานการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. กำหนดสถานภาพและทิศทางของเศรษฐกิจชุมชนให้ชัดเจน

รัฐจะต้องมีนโยบายและกฎหมายพิเศษที่เข้าไปช่วยเหลือการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ทั้งในด้านแหล่งทุน วิชาการ และในกรอบของเวลาที่แน่นอน เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนรู้ถึงกำหนดเวลาของตนว่าจะต้องเร่งดำเนินการเพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง เพื่อจะเข้าสู่กระบวนการแข่งขันกับหน่วยธุรกิจในระบบเศรษฐกิจกระแสหลักที่ดำรงอยู่ และเข้าสู่กระบวนการเสียภาษีให้แก่รัฐ ซึ่งหากดำเนินการตามนโยบายนี้ก็จะส่งผลให้แนวคิดของชุมชนเกิดวุฒิภาวะความรับผิดชอบต่อหน่วยธุรกิจชุมชนของตน และหลุดพ้นจากกระบวนการความคิดของผู้ถูกอุปถัมภ์โดยรัฐ ซึ่งเป็นภาระของรัฐตลอดไปอย่างทุกวันนี้

2. ให้เศรษฐกิจชุมชนมีบทบาทเป็นโรงงานฝึกภูมิปัญญา

หากจะมองเศรษฐกิจชุมชนทางเลือกฯ ให้ออกนอกรอบของธุรกิจแล้วก็จะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจชุมชนทางเลือกฯ ยังมีบทบาทในฐานะเป็นโรงงานฝึกภูมิปัญญาทางธุรกิจอีกด้วย กล่าวคือ การดำเนินการตามนโยบาย “เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อความยั่งยืน” ดังกล่าวข้างต้นจะทำให้ผู้ประกอบการต้องมีความรับผิดชอบและทุ่มเทให้แก่กิจการเพราะเป็นกิจการที่มีความเสี่ยงและมีผลกำไรเป็นสิ่งตอบแทนให้แก่ผู้ดำเนินการ โดยรัฐเป็นผู้ช่วยเหลือในกรอบของเวลาข้อมูล และในกรอบของแหล่งทุน ดังนั้นโดยองค์กรเศรษฐกิจชุมชนทางเลือกฯ จึงทำหน้าที่คล้ายกับโรงงานฝึกความสามารถทางธุรกิจและฝึกจิตสำนึกที่จะสร้างทั้งความรู้ทางธุรกิจและภูมิปัญญาทางชุมชนไปพร้อมกัน ทั้งนี้ในความหมายของผู้วิจัย “ภูมิปัญญา” หมายถึง ความรู้ที่ควบคู่คุณธรรม (ภูมิปัญญา = ความรู้ + คุณธรรม)

3. ยุตินโยบายยึดเหนี่ยวให้งบประมาณแก่ชุมชนเพื่อสร้างวิสาหกิจชุมชน

รัฐต้องยุติแนวนโยบายการยึดเหนี่ยวงบประมาณเพื่อผลักดันให้เกิดวิสาหกิจชุมชนในภาวะการณ์ที่ชุมชนขาดความพร้อมในการประกอบการวิสาหกิจชุมชน โดยจะนำจำนวนปริมาณของการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนมาวัดผลความสำเร็จของนโยบายไม่ได้ เพราะความล้มเหลวของโรงสีชุมชนที่พบเห็นในงานวิจัยนี้เป็นผลมาจากนโยบายของรัฐดังกล่าว โดยเปลี่ยนเป็นนโยบายให้การสนับสนุนตามสภาพความพร้อมและการสนับสนุนทุนในรูปของเงินกู้ที่มีเงื่อนไขพิเศษ

4. กำหนดพื้นที่ยุทธศาสตร์การจัดตั้งโรงสีชุมชน

5. ต้องกำหนดกลุ่มเครือข่ายร่วมกับกิจการของวิสาหกิจชุมชนอื่น

การกำหนดกลุ่มเครือข่ายเป็นสาระสำคัญของการอยู่รอดของโรงเรียนชุมชนที่สำคัญเพราะเครือข่ายมีฐานะเป็น “ตลาดธุรกิจทางอุดมการณ์” ที่มีความพร้อมทางจิตใจที่จะแลกเปลี่ยนสินค้าชุมชนกันและกัน เพียงแต่ผู้บริหารกิจการโรงเรียนจะต้องไปจัดกลไกการขนส่งและการตลาดให้สอดคล้องกับจิตใจที่อยากจะเกื้อหนุนกัน รวมตลอดทั้งรัฐจะต้องเข้ามาช่วยเสริมต่อเครือข่ายจากความสัมพันธ์ทางจิตใจให้เป็นเครือข่ายทางการตลาดโดยให้องค์กรเครือข่ายชุมชนใช้ความพยายามในการพึ่งตนเองด้วยการสร้างแรงจูงใจและการจัดระบบต้นทุนที่เป็นจริงให้แก่ผู้จัดการระบบเครือข่าย

6. กำหนดวาระแห่งชาติในการปรับฐานการเรียนรู้

เพื่อให้ประชาชนเกิดความเข้าใจต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ รวมตลอดทั้งการนำสู่บทเรียนในการปรับตัวของระบบเศรษฐกิจชุมชนด้วยความจำเป็นอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการผลิตของโลก ซึ่งประชาชนจะต้องเรียนรู้และปรับตัวไปกับการผันแปรของโลกอย่างเข้าใจและอย่างเป็นฝ่ายกระทำมิใช่ดำรงชีวิตอยู่อย่างเป็นผู้ถูกกระทำในทุกวันนี้

34. เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจรัฐบาลทักษิณ : ชุมชนพุทธ มุสลิม และอาข่า ในประเทศไทย

ชื่อผู้วิจัย กนกรัตน์ ยศไกร

ปีที่ศึกษา 2549

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชุมชนที่ศึกษา ระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน และระหว่างคนในชุมชนกับคนนอกชุมชน มีลักษณะเหมือนหรือต่างกันอย่างไร
2. “เศรษฐกิจชุมชน” “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “เศรษฐกิจรัฐบาลทักษิณ” ในแต่ละชุมชนมีลักษณะเหมือนหรือต่างกันอย่างไร
3. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและวัฒนธรรม “เศรษฐกิจพอเพียง” กับแนวคิดและปฏิบัติการ “เศรษฐกิจรัฐบาลทักษิณ” ในแต่ละชุมชนมีลักษณะเหมือนหรือต่างกันอย่างไร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา บ้านใหม่สมบูรณ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นชุมชนพุทธ ชุมชนสะพานโยง จังหวัดสตูล ซึ่งเป็นชุมชนมุสลิม และบ้านป่าคาสุขใจ จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นชุมชนอาข่า

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนในชุมชนประกอบด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ผ่านวัฒนธรรมข้าวและขนมอื่นๆ ส่วนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย พบว่า ในขณะชุมชนมุสลิมและชุมชนอาข่า มีลักษณะชายเป็นใหญ่ ต่างกับชุมชนพุทธที่ศึกษา มีลักษณะทางสังคมระหว่างหญิงชายทั้งในส่วนที่ชายมีสถานภาพและบทบาทเหนือกว่าหญิง ในส่วนที่หญิงมีสถานภาพ และบทบาทเหนือกว่าชาย และในส่วนที่หญิงและชายมีสถานภาพหรือบทบาทค่อนข้างทัดเทียมกัน ในบริบททางสังคมและกาลเทศะที่ต่างกัน ๆ กันไป

ส่วนลักษณะของผู้นำชุมชนทั้งสามชุมชนแตกต่างกัน ผู้นำชุมชนพุทธใช้วิธี “ทำให้ดู-อยู่ให้เห็น” ผู้นำชุมชนมุสลิมใช้วิธีการเสียดสี และช่วยเหลือคนยากจน ในขณะที่ผู้นำชุมชนอาข่าได้ใช้วิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม คือ ความขยันหมั่นเพียร บากบั่นอดทน โดยการทำเป็นแบบอย่างให้กับชนรุ่นหลัง

นอกจากนี้ผู้นำชุมชนทั้งสามคนนิยม “เศรษฐกิจพอเพียง” ต่างกันตามบริบทของตนเอง ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับคนนอกชุมชน พบว่ารัฐและกลไกรัฐให้การสนับสนุนชุมชนพุทธเต็มที่ เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ชาวบ้านใช้วิธีการประนีประนอม ส่วนชุมชนมุสลิมนั้น เนื่องจากรัฐและกลไกรัฐให้การสนับสนุนพอสมควร ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐเกิดจากประเด็นความไม่เป็นธรรม ความแตกต่างทางศาสนาและชาติพันธุ์ รวมทั้งวัฒนธรรม ชาวบ้านต่อต้านโดยใช้วิธีการประท้วงแบบสันติวิธีสำหรับบางเรื่องที่มีผลกระทบในเชิงไม่สร้างสรรค์ต่อชุมชนโดยส่วนรวม ส่วนชุมชนอาข่านั้น รัฐไทยกีดกันให้เป็น “คนชายขอบ” ทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับสถานภาพบุคคลและสิทธิชุมชนในที่ดินทำกินทั้งรัฐและสื่อมวลชนทั่วไปยกเว้นบางท่านบางฉบับ ได้สร้างภาพให้อาข่ากลายเป็น “ผู้ร้าย” ในสังคมประเทศไทย

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับองค์กรพัฒนาเอกชน ทั้งสามชุมชนมีความแตกต่างกัน โดยชุมชนอาข่ามีความสัมพันธ์ที่ดีกับองค์กรพัฒนาเอกชน รองลงมาเป็นชุมชนมุสลิมที่ได้รับ “ซากาด” จากองค์กรพัฒนาเอกชนจากต่างประเทศ ชุมชนพุทธมีความสัมพันธ์กับองค์กรพัฒนาเอกชนน้อย ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนที่เปลี่ยนเป็นศาสนาอื่น กับคนที่ยังนับถือศาสนาอื่น กับคนที่ยังนับถือศาสนาเดิมมากขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่อีกสองชุมชนยังไม่พบความขัดแย้งที่มีนัยยะสำคัญ สำหรับประเด็นการสร้างสรรค์แนวคิดใหม่เกี่ยวกับเศรษฐกิจที่ภาครัฐในอดีตรวมทั้งรัฐบาลทักษิณชี้แนะและแทรกแซง พบว่าในชุมชนพุทธ และมุสลิม แม้รัฐจะสนับสนุนให้

ปลูกพืชเชิงเดี่ยว แต่ชาวบ้านมีการทำนาไว้บริโภคเอง ชุมชนอาจจำเป็นต้องปรับการผลิตจากการทำไร้
หมุนเวียน เป็นเกษตรไร่นาสวนผสม แต่ยังคงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีการผลิตข้าวแบบดั้งเดิมไว้

ต่อประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ ได้พบว่าในแต่ละชุมชนที่ศึกษา เกิดปฏิสัมพันธ์
ระหว่าง “เศรษฐกิจชุมชน”, “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “เศรษฐกิจรัฐบาลทักษิณ” ตลอดเวลา
นอกจากนี้ยังพบว่าทั้งสามชุมชนมี คุณลักษณะของความเป็น “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่มีจุดเด่นและ
จุดรองต่างกัน โดยชุมชนอำเภามีจุดเด่นเรื่องความพอประมาณและมีเหตุผล ชุมชนมุสลิมมีจุดเด่น
เรื่องการมีคุณธรรมและการมีความรู้ ส่วนชุมชนพุทธแม้พบว่ามีคุณธรรมอยู่ในระดับปานกลางแต่ก็
อาจพัฒนาได้ เพราะชาวบ้านมีจิตสำนึกชุมชนร่วมกันสูง นอกจากนี้ชุมชนพุทธและชุมชนมุสลิมมี
ภูมิด้านทางกายภาพอยู่ในระดับปานกลางถึงน้อย เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากกระแสทุนนิยม
และผลกระทบจากลัทธิบริโภคนิยม แต่ชุมชนอำเภามีภูมิด้านทางกายภาพมาก ทว่าภูมิด้านทาง
ต่อลัทธิบริโภคนิยมยังน้อย แม้ว่าระดับคุณธรรมในจิตใจยังมีสูงก็ตาม

ด้าน “เศรษฐกิจรัฐบาลทักษิณ” พบว่า ทั้งสามชุมชนมีความเห็นต่อนโยบายราก
หญ้าที่สำคัญ ได้แก่ นโยบาย “กองทุนหมู่บ้าน” และ “สามสิบบาทรักษาทุกโรค” ในระดับต่างกัน
ตั้งแต่มาจนกระทั่งไม่เห็นประโยชน์ ภาพตัวแทนแนวทาง “เศรษฐกิจรัฐบาลทักษิณ” ส่งผลต่อ
ผู้นำชุมชนบางชุมชนในแง่การใช้ความเสี่ยงและการให้ความสำคัญกับเงินมากขึ้น ในด้าน
ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแนวทาง “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “เศรษฐกิจรัฐบาลทักษิณ” พบว่าในชุมชน
พุทธมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยยะสำคัญ ต่างกับอีกสองชุมชนที่ยังไม่พบการเปลี่ยนแปลง
ที่ชัดเจน เนื่องจากอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่าน ที่มีแรงกระทบจากภายนอกไม่เท่าเทียมกัน

สรุปภาพความเสี่ยงจากอดีตที่ทั้งสามชุมชนมีฐานความพอเพียงแบบดั้งเดิม มาสู่
ปัจจุบันที่ฐานความพอเพียงได้ปะทะกับระบอบทุนนิยม และ “เศรษฐกิจรัฐบาลทักษิณ” ทำให้เกิด
ความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงจากฐานความพอเพียงแบบมีเหตุผลและรอบคอบ มาสู่ฐาน
“เศรษฐกิจรัฐบาลทักษิณ” ผ่านภาพตัวแทนแนวคิดและแนวทางปฏิบัติแบบกล้าเสี่ยงและการให้
ความสำคัญกับเงินมากกว่าคุณธรรม มีวิถีการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย ส่วนฐานความพอเพียงที่ถูกระบอบ
ทุนนิยมกระทำมาหลายปี ซึ่งไม่อาจฟื้นกลับคืนได้อีกคือ ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมระดับชาติ สำหรับการเสริมสร้างฐานความพอเพียงในอนาคต ภารกิจหลัก
คือ การฟื้นฟูฐานความพอเพียง โดยในระดับชาติต้องสนับสนุนการขับเคลื่อนความพอประมาณมี
เหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน ด้วยเครือข่ายสามเสาของการพัฒนา ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชน
และภาคเอกชน จากการศึกษาในระดับนานาชาติต้องพบกับปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
อย่างรุนแรง เป็นผลให้มีการเสนอทางเลือกใหม่ให้ประชาสังคมของโลก ต้องปรับเปลี่ยนกระบวน
ทัศน์ใหม่จากระบอบทุนนิยม มาสู่กระบวนทัศน์ “เศรษฐกิจพอเพียง” อันเป็น “เศรษฐกิจเพื่อชีวิต”

โดยบูรณาการจากโลกทัศน์และวิถีชีวิตที่เน้นวัตถุ มาสู่โลกทัศน์ที่เน้นการพัฒนาระดับจิต ให้รู้จักพอเพียง มีเหตุผล รู้ประมาณ ด้วยพหุปัญญาแห่งการรู้เท่าทันปัญหาของโลกที่กำลังเผชิญวิกฤตบนฐานคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพหุชาติพันธุ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความแตกต่างทางชนชั้นและชั้นชนต่าง ๆ ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์ อันอาจเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้มนุษยชาติอยู่เย็นเป็นสุขได้ ข้อค้นพบจากการวิจัยกรณีศึกษาทั้งสามพื้นที่และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นแนวทางที่สอดคล้องกลมกลืนกับแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ องค์พระประมุขสูงสุดของประเทศไทย

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. ดำเนินงานตามแนวทาง “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพหุชาติพันธุ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความแตกต่างทางชนชั้นและชั้นชนต่าง ๆ ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์
2. การสนับสนุนสิทธิชุมชน ให้ชุมชนได้ดำเนินวิถีชีวิตของตน ตามแบบที่ตนเลือกและรัฐให้ความคุ้มครองตามสิทธิการเป็นพลเมืองไทย
3. ระบบการศึกษา ควรมีการสนับสนุนให้เยาวชนนำความรู้ที่เรียนไปพัฒนาชุมชนให้มากขึ้น
4. องค์การบริหารงานพัฒนา ควรมีการทำงานแบบเครือข่ายโดยใช้สามเสาของการพัฒนา นั่นคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน
5. นโยบายกองทุนหมู่บ้าน และนโยบายประกันสุขภาพถ้วนหน้า เป็นประโยชน์สำหรับชาวบ้าน ดังนั้นควรคงไว้ แต่ต้องปรับปรัชญาของนโยบายจากประชานิยมมาเป็นเพื่อความยั่งยืนของชุมชน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. ระบบการศึกษา ควรมีการสนับสนุนให้เยาวชนนำความรู้ที่เรียน ไปพัฒนาชุมชนให้มากขึ้น เพราะบางชุมชนระดับการศึกษาดี แต่ผู้ที่มีการศึกษากลับไม่ได้ นำความรู้ มาสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน หากแต่เป็นการศึกษาที่สูญเปล่า อีกทั้งควรสนับสนุนให้โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์ในการเฝ้าต่อการพัฒนาท้องถิ่นของตน ผ่านทางหลักสูตรท้องถิ่นในชุมชนนั้น ยกเลิกปรัชญาที่มองการศึกษาเป็นการค้าอย่างหนึ่ง แต่ควรสนับสนุนการสร้างปัญญาในสถาบันการศึกษาและสังคมให้มากขึ้น ขจัดแหล่งอบายมุขทำให้เยาวชนไร้เหตุผล ไร้คุณธรรม และเห็นเงินเป็นใหญ่ เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่ให้เยาวชนขายบริการทางเพศ เป็นต้น

2. องค์การบริหารงานพัฒนา ควรมีการทำงานแบบเครือข่าย โดยใช้สามเส้าของการพัฒนา นั่นคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ศึกษาปัญหาจากการนำนโยบายลงสู่ชุมชนที่ผ่านมา พบว่าขาดกระบวนการที่ดี ในการที่จะทำให้ชาวบ้านมีการเติบโตความคิดและการทำงาน รัฐให้ทำหน้าที่เพียงผู้สนับสนุน ในขณะที่ควรเพิ่มงบประมาณให้กับองค์กรพัฒนาเอกชนในการทำงานแบบเกาะติด กับปัญหาและหนทางแก้ไขในชุมชน และสนับสนุนสถาบันการศึกษาในการผลิตนักพัฒนาเอกชนที่มีคุณภาพและมีคุณธรรมให้มากขึ้น

3. องค์การดูแลและระบบสวัสดิการสังคม จากการสอบถามชาวบ้านถึงนโยบายของรัฐบาลในอดีต พบว่านโยบายกองทุนหมู่บ้าน และนโยบายประกันสุขภาพถ้วนหน้า เป็นประโยชน์สำหรับชาวบ้าน ดังนั้นควรคงไว้แต่ต้องปรับปรัชญาของนโยบายจากประชานิยมมาเป็นเพื่อความยั่งยืนของชุมชน นอกจากนี้ควรเน้นสวัสดิการให้แก่เกษตรกร ให้ความสำคัญกับการสร้างปัญญาให้กับเยาวชน และคนในชุมชน ด้วยการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ให้มีบรรยากาศแห่งการแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น

4. ข้อเสนอเชิงกระบวนการที่สนับสนุนภาคระดับรัฐบาลในการส่งเสริมปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ให้เป็นฐานคิดและแนวทางหลักของการพัฒนา

สิ่งสำคัญที่รัฐควรจะทำอันดับแรก คือ การสนับสนุนสิทธิชุมชน ให้ชุมชนได้ดำเนินวิถีชีวิตของตน ตามแบบที่ตนเลือกและรัฐให้ความคุ้มครองตามสิทธิการเป็นพลเมืองไทย สิ่งต่อมาคือ การนำชุมชนที่มีวิถี “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามธรรมชาติของตน ในที่นี้ ได้แก่ ชุมชนพุทธ ชุมชนมุสลิมและชุมชนอาข่า นำมาเสนอทั้งรูปแบบและความหมายที่ซ่อนอยู่ในแต่ละชุมชนต่อสาธารณะ ทั้งนี้นอกจากจะสร้างให้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นในสังคมไทยแล้ว ยังสร้างศักดิ์ศรีและการยอมรับในชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมอีกด้วย

35. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ต่อความเป็นอยู่ที่ดี และความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นไทย

ชื่อผู้วิจัย มัทนา พนานิรามย์ สมชาย สุขสิริกุล และสุปราณี ศรีจันทร์ภิมุข

ปีที่ศึกษา 2546

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนชนบทและชุมชนเมือง
2. เพื่อพัฒนาและกำหนดดัชนีชี้วัด ความเป็นอยู่ที่ดีและความเข้มแข็งของชุมชน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่กำหนดความเข้มแข็งของชุมชน
4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่กำหนดความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน

5. เพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีที่ยั่งยืน แก่ชุมชนชนบทและชุมชนเมือง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ชุมชนชนบทและชุมชนเมืองใน 8 จังหวัดที่กระจายทั้ง 4 ภาค ดังนี้ ภาคกลาง จังหวัดนครปฐมและจังหวัดลพบุรี ภาคเหนือ จังหวัดพิจิตรโลกและลำปาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมาและอุดรธานี และภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราชและสงขลา

ผลการศึกษา/วิจัย

ผลการศึกษาพบว่าดัชนีกำหนดความเข้มแข็งของชุมชนมีนัยสำคัญในการกำหนดความเข้มแข็งรวมของชุมชนและความเข้มแข็งในองค์ประกอบด้านความสามัคคีและผลงานของกลุ่ม แต่ไม่มีนัยสำคัญในการกำหนดความเข้มแข็งในอีก 3 องค์ประกอบ ส่วนดัชนีวัดความเข้มแข็งของชุมชนไม่มีนัยสำคัญในการกำหนดดัชนีความเป็นอยู่ที่ดีรวมของชุมชน แต่มีนัยสำคัญในการกำหนดดัชนีความเป็นอยู่ที่ดีด้านรายได้เท่านั้น

ในระยะยาว จำเป็นต้องมีการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารและสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นอยู่ที่ดีมิติอื่น ๆ ให้แก่ชุมชน จนกระทั่งกลายเป็นความต้องการของชุมชนเองที่จะรวมกลุ่มเพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีด้านการศึกษา สุขภาพ ความปลอดภัย และสิ่งแวดล้อมเพิ่มจากความต้องการด้านเศรษฐกิจ ในขณะนี้กลุ่มที่เห็นความสำคัญเรื่องสิ่งแวดล้อมมีอยู่บ้างแล้วในชุมชนที่ค่อนข้างเจริญ แต่ถ้าต้องการให้การดำเนินการเกิดผลอย่างแท้จริงชุมชนต้องมีความเข้มแข็งด้วย ในปัจจุบันพบว่าชุมชนส่วนใหญ่ยังมีปัจจัยกำหนดความเข้มแข็งเพียงบางปัจจัยเท่านั้น ซึ่งหมายความว่ายังมีช่องทางพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนได้อีกมาก ขณะนี้การมีผู้นำที่เข้มแข็งเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความเข้มแข็งของชุมชน แต่ในอนาคตเมื่อสมาชิกในชุมชนมีการศึกษาสูงขึ้น ปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความโปร่งใสในการบริหารจัดการ และการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นทางการมีความสำคัญมากขึ้นซึ่งการเพิ่มปัจจัยที่กำหนดความเข้มแข็งของชุมชนเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องต่อไป

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. ความสามัคคีและการให้ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน
2. ผลงานและการดำเนินงานของกลุ่ม การรวมกลุ่มและการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งเป็นพื้นฐานหลักในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
3. วิธีการบริหารกลุ่ม
4. ความสามารถและมีพลังในการแก้ปัญหา
5. แนวทางการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน

6. อัตราการมีส่วนร่วมในตลาดแรงงาน
7. สัดส่วนของสมาชิกในหมู่บ้านที่เป็นลูกจ้างในภาครัฐ วิสาหกิจ หรือเอกชน
8. การลงทุนด้านทรัพยากรมนุษย์และการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม
9. ความพอเพียงของสาธารณูปโภค

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

แรงผลักดันภายในจะมีน้ำหนักหรือไม่จะขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการศึกษานี้ พบว่าความเข้มแข็งของชุมชนมีผลต่อดัชนีความเป็นอยู่ที่ดีด้านรายได้เป็นหลัก แต่ไม่มีผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีในมิติอื่นๆ ทั้งเรื่องการศึกษา สุขภาพและความปลอดภัย ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่ยังยากจน ดังนั้นย่อมสนใจสิ่งที่เป็นความจำเป็นเฉพาะหน้าก่อน โดยเหตุนี้การรวมกลุ่มและการดำเนินงานของกลุ่มซึ่งเป็นพื้นฐานหลักในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นส่วนใหญ่เป็นการรวมตัวกันเพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีด้านเศรษฐกิจทั้งสิ้น ดังนั้นเพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีด้านอื่นๆ จำเป็นต้องขยายเป้าหมายของการรวมกลุ่มไปยังมิติความเป็นอยู่ที่ดีด้านการศึกษา สุขภาพและความปลอดภัยด้วย นอกจากนี้กิจกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการลดมลภาวะก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ทั้งนี้เพราะการลงทุนด้านทรัพยากรมนุษย์และการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมล้วนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่สุด

36. การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อชุมชนเข้มแข็ง

ชื่อผู้วิจัย นภาพรณัฏ หะวานนท์ และพิศมัย รัตนโรจน์สกุล

ปีที่ศึกษา 2548

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษากระบวนการสะสมทุนทางสังคมของชุมชนซึ่งได้สร้างและสะสมต่อเนื่องจากอดีตมาถึงปัจจุบัน ทุนสังคมเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ ทุนสังคมในการวิจัยนี้หมายถึงระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและความสัมพันธ์ของชุมชนกับบุคคลและองค์กรภายนอกชุมชน กฎเกณฑ์กติกากของการอยู่ร่วมกัน และยังหมายรวมถึงอุดมการณ์ระบบความคิดความเชื่อ และระบบความรู้ที่คนในชุมชนสร้างสรรค์และสืบสานในชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การศึกษากระบวนการสะสมทุนทางสังคมของชุมชนจะทำให้เข้าใจถึงศักยภาพและจุดอ่อนของชุมชน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงนัยสำคัญของทุนทางสังคมที่มีต่อความเข้มแข็งของชุมชน

2. เพื่อศึกษาถึงความเชื่อมโยงระหว่างทุนทางสังคมกับกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

3. เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการนำทุนทางสังคมมาใช้ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งจะมีส่วนช่วยเสริมสร้างขีดความสามารถทางเศรษฐกิจเพื่อการแข่งขันและเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

กรณีศึกษาที่ 1 ชุมชนภาคเหนือ

1.1 ชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยชุมชนได้อาศัยทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติและลักษณะทางกายภาพของชุมชน ที่เอื้อให้สามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้กับคนต่างถิ่น ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งยังสามารถทะนุบำรุงรักษาทรัพยากรของชุมชนให้ยั่งยืนด้วย

1.2 ชุมชนมีบริบททางกายภาพใกล้เคียงกับชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในจังหวัดเชียงใหม่ และคนในชุมชนมีความสนใจที่จะทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แต่ยังไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุผลได้

กรณีศึกษาที่ 2 ชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.1 ชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการทำหัตถกรรมผ้าไหมเพื่อเสริมรายได้ในจังหวัดสุรินทร์ โดยชุมชนได้ใช้ทุนความรู้ในการทอผ้าไหมรวมทั้งลายผ้ายกดอก ซึ่งได้มีการสร้างสรรค์และสะสมมาตั้งแต่อดีตมาทำเป็นหัตถกรรมเพื่อการขายและทำให้สินค้าผ้าไหมมีมูลค่าเพิ่มขึ้น โดยชุมชนได้เริ่มมีการรวมกลุ่มทอผ้าไหมลายยกดอกและนำผ้าไหมไปขายในที่ต่าง ๆ ทำให้มีรายได้เสริมจากการทำนา

2.2 ชุมชนที่ยังมีความต้องการในการทำหัตถกรรมผ้าไหม เพื่อเสริมรายได้ในจังหวัดสุรินทร์โดยเจาะจงเลือกชุมชนที่มีบริบททางสภาพธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมใกล้เคียงกับชุมชนที่เข้มแข็งในข้อแรกแต่เป็นชุมชนที่ไม่มีมีความรู้ ความเข้มแข็งในการจัดการและดำเนินการเพื่อให้สามารถทอผ้าไหมเพื่อการขายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ความต้องการที่จะมีรายได้เสริมจากการทอผ้าไหมยังไม่บรรลุผล โดยศึกษาเรียนรู้จากชุมชนที่มีความเข้มแข็ง

กรณีศึกษาที่ 3 ชุมชนภาคกลาง

3.1 ชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพออยู่พอกิน ซึ่งเป็นชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยชุมชนมีตัวอย่างผู้นำที่ดำรงชีวิตแบบพออยู่พอกิน เป็นที่ยอมรับและเป็นแบบอย่างของคนในชุมชน ชุมชนจึงมีความเข้มแข็งบนฐานของเศรษฐกิจแบบพอเพียง

3.2 ชุมชนที่ยังไม่มีความเข้มแข็งในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยเจาะจงเลือกชุมชนที่มีบริบททางสภาพธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม ใกล้เคียงกับชุมชนแรกแต่ยังไม่มีมีความเข้มแข็ง

คนตกอยู่ในภาวะหนี้สิน และมีการบริโภคเกินกว่ารายได้หรือบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยที่ชุมชนไม่สามารถผลิตได้เอง

ผลการศึกษา/วิจัย

การก่อรูปของทุนทางสังคมทั้งที่ดำเนินมาตั้งแต่ในอดีต และพัฒนาการของทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงการเปลี่ยนแปลงจนถึงปัจจุบัน ที่ศึกษาผ่านกรณีศึกษา 3 กรณี สามารถสะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงของทุนต่าง ๆ ในชุมชนที่มีความเกี่ยวพันกันอย่างไม่สามารถกล่าวแยกจากกันได้ ความเข้มแข็งของชุมชนทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลาง เกิดขึ้นจากฐานของทุนธรรมชาติที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ชุมชนภาคเหนือ มีธรรมชาติเป็นที่สูง ที่ป่า ชุมชนภาคอีสาน เป็นที่ราบสูง และชุมชนภาคกลางเป็นที่ราบลุ่มน้ำ การมีทุนธรรมชาติที่แตกต่างกัน ทำให้แต่ละท้องถิ่นมีการทำมาหากิน การสร้างผลผลิตเพื่อการยังชีพ และกระบวนการผลิตที่แตกต่างกันออกไป นำไปสู่การสร้างทุนความรู้ในวิถีการผลิต และวิถีการดำรงชีวิตในชุมชนที่แตกต่างกันออกไปด้วย หากแต่อยู่บนฐานของระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน การแบ่งปันอาหาร การแลกเปลี่ยนแรงงาน การร่วมทุกข์ร่วมสุขกันในการแก้ปัญหาชุมชนที่เกิดขึ้น และส่งผลต่อทุกคน เช่น การจัดการเรื่องที่ดินทำกิน การจัดการเรื่องน้ำ การจัดการเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ หรือการร่วมแรงร่วมใจกันลงมือทำสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ขึ้นในชุมชน เช่น ทำถนน ขุดคลอง สร้างวัด สร้างโรงเรียน หรือการเอาแรงในงานบุญ งานกุศล งานสาธารณะประโยชน์ที่ต้องการความเสียสละในแรงกาย ทุนทรัพย์หรือแม้กระทั่งที่ดิน เพื่อเป็นใช้ประโยชน์ร่วมกันสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ก่อรูปขึ้นเป็นสิ่งที่เรียกว่า “ทุนทางสังคม” ที่ดำรงอยู่ในชุมชน

แนวนโยบายในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยอาศัยทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่เป็นฐานในการเสริมสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นการเพิ่มความสามารถในการผลิตให้กับชุมชน อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน นับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของรัฐที่พยายามเชื่อมโยงกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจกับรากฐานทางวัฒนธรรมและสังคมที่ชุมชนแต่ละแห่งมีอยู่ ทั้งนี้ได้มีการเชื่อมโยงกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจกับรากฐานทางวัฒนธรรมและสังคมที่ชุมชนแต่ละแห่งมีอยู่ ทั้งนี้ได้มีความพยายามในภาครัฐที่จะทำ “แผนที่ทุนทางสังคม” เพื่อให้ผู้วางแผนนโยบายได้ทราบถึงศักยภาพของชุมชน

ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

1. การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยอาศัยทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่เป็นฐานในการเสริมสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นการเพิ่มความสามารถในการผลิตให้กับชุมชน อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ทั้งนี้ การศึกษานี้มีข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย เพื่อให้บรรลุผลในการที่ผู้วางนโยบายจะได้มีฐานข้อมูลเกี่ยวกับทุนชุมชน ดังนี้

1. การสืบค้นทุนชุมชนที่ดำรงอยู่จากอดีตถึงปัจจุบันเพื่อหาทางส่งเสริม

- ระบบความรู้ที่ชุมชนเป็นผู้สร้างสรรค์จากประสบการณ์หรือจากการปฏิบัติจริง

- ระบบความสัมพันธ์ที่ชุมชนสร้างขึ้นมารองรับกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

- คุณลักษณะของคนในชุมชน

- ฐานทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นที่มาของการดำรงชีวิต

2. การสืบค้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างทุนชุมชนเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยน

- ความรู้ที่นำเข้าไปสู่ชุมชนและทำให้ชุมชนกลายเป็นผู้พึ่งพิงความรู้

- ระบบความสัมพันธ์ที่มีได้เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

- คุณลักษณะของคนในชุมชน

- ทุนธรรมชาติ

3. วิธีการทางสถิติในการสังเคราะห์งานวิจัย

ในการหาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สำหรับค่าของตัวแปร 2 ตัวแปรมีระดับการวัดอยู่ในระดับจัดลำดับ และข้อมูลถูกจัดอยู่ในตารางการแจกแจงหรือตาราง 2 ทาง เราสามารถหาได้โดยใช้การหาสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนโดยใช้สูตร

$$r_s = 1 - \frac{6\sum D_i^2}{n(n^2 - 1)}$$

เมื่อ $D_i = X_i - Y_i$ = ความแตกต่างของอันดับของตัวแปร X และ Y

n = จำนวนหน่วยตัวอย่างทั้งหมด ค่า r_s จะมีค่าอยู่ระหว่าง -1 ถึง 1

การแปลผลของค่า r_s สามารถแปลผลได้เช่นเดียวกับค่าสหสัมพันธ์ประเภทอื่นๆ สำหรับขั้นตอนการทดสอบสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมน และการทดสอบสมมติฐาน มีวิธีการหาดังนี้

1. นำข้อมูลมาสร้างเป็นตาราง 2 ทาง โดยจะมีจำนวนแถวเท่าไรก็ได้แต่จำนวนคอลัมน์ต้องมีจำนวนแค่ 2 คอลัมน์เท่านั้น ตัวอย่างเช่น ต้องการทราบว่า ผู้ใช้บริการโรงพยาบาลของรัฐ 2 คน จัดลำดับการให้บริการของโรงพยาบาลจำนวน 10 แห่ง สอดคล้องกันหรือสัมพันธ์กันมากน้อยแค่ไหน หรือกรรมการตัดสินประกวดนางงามจำนวน 2 คน ตัดสินนางงามจำนวน 40 คน สอดคล้องหรือสหสัมพันธ์กันหรือไม่ เป็นต้น

หนึ่งในบางกรณีถ้าข้อมูล 2 ตัวแปรอยู่ในระดับการวัดที่สูงกว่าระดับจัดลำดับ ถ้าต้องการหาความสัมพันธ์กันโดยใช้วิธีสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนก็สามารถทำได้ โดยต้องเปลี่ยนข้อมูลของแต่ละตัวแปรให้อยู่ในรูปของอันดับที่ ซึ่งถ้าข้อมูลใดมีค่าเท่ากันให้ใช้อันดับที่เฉลี่ยแทน เมื่อเปลี่ยนเป็นลำดับที่แล้วก็สามารถหาสหสัมพันธ์เชิงอันดับได้

2. หาค่า D_i ซึ่งหาได้จากผลต่างของข้อมูลชุดที่ 1 กับชุดที่ 2 ($X_i - Y_i$) และหาค่า $\sum D_i^2$

3. คำนวณหาค่า r_s จากสูตร $r_s = 1 - \frac{6\sum D_i^2}{n(n^2 - 1)}$

4. แปลผลค่า r_s ซึ่งจะมีค่าอยู่ระหว่าง -1 ถึง 1 โดยสามารถแปลผลได้เช่นเดียวกับระดับสหสัมพันธ์ต่างๆ ไป

5. ทดสอบนัยสำคัญของค่า r_s ตามระดับนัยสำคัญที่กำหนด โดยใช้สถิติ

$$t = r_s \sqrt{\frac{n-2}{1-r_s^2}} \quad \text{ที่ } df = n-2$$

6. หาค่าวิกฤติโดยเปิดตาราง t

7. สรุปผลและตัดสินใจผลการทดสอบนัยสำคัญหรือผลการทดสอบสมมติฐาน
(สถิติเศรษฐศาสตร์และเศรษฐมิติเบื้องต้น 2547: 317)

บทที่ 4

ผลการสังเคราะห์

การวิจัยครั้งนี้เป็นการสังเคราะห์งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และคู่มือที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทยในประเด็นของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษา ที่ตีพิมพ์ และเผยแพร่ทางห้องสมุดหรือ Internet ในระหว่าง พ.ศ. 2540-2550 จำนวน 36 งานวิจัย

ผลจากการสังเคราะห์ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และคู่มือ ที่ผ่านมาในช่วง 10 ปี จำนวน 36 งานวิจัย มีดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ตารางที่ 4.1 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
1	เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือตอนล่าง (จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ)	1. ความอยู่รอดมาจากความรู้ ความร่วมมือ สร้างเครือข่ายพันธมิตร 2. พื้นฟูหลักการพึ่งพิงตนเองขึ้นมา เช่นการทำ การเกษตรแบบพอเพียง อุตสาหกรรมครัวเรือนขนาดเล็ก และการใช้เทคโนโลยีขนาดกลาง 3. การพัฒนาแนวทางวัฒนธรรมชุมชนให้สอดคล้องกับชุมชน
2	หนึ่งศตวรรษเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ พ.ศ.2442-2542 (รัตนาพร เศรษฐกุล)	1. ภูมิปัญญาชุมชนแบบดั้งเดิม 2. การสร้างกลุ่มและความร่วมมือระหว่างชุมชน 3. ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ 4. ระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบจารีต วัฒนธรรมชุมชน 5. การฟื้นฟูเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง

ตารางที่ 4.1วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
3	ชุมชนหมู่บ้านลุ่มน้ำจาน (พรพิไล เลิศวิชา และ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ยังคงการใช้หน่วยและอัตราการผลิตและการแลกเปลี่ยนที่สอดคล้องกับพลังการผลิตของชุมชน 2. ยังคงระบบแลกเปลี่ยนและกระจายผลผลิตโดยใช้ข้าวแทนที่จะใช้เงินตราล้วนๆ 3. ยังคงใช้ระบบการทำงานรวมหมู่และการแลกเปลี่ยนแรงงาน 4. ยังคงมีและใช้ระบบทรัพย์สินรวมหมู่ ใช้กฎ ระเบียบ ข้อตกลง มาตรการของชุมชน เพื่อรองรับและสนับสนุนระบบการผลิต และระบบความสัมพันธ์ของชุมชน 5. ยังคงสืบทอดองค์กรการผลิต องค์กรจัดตั้งและเครือข่ายสังคม แทนที่จะใช้ตลาดทุนและระบบปกครองตามกฎหมายที่กำหนดโดยรัฐล้วนๆ 6. ยังคงรักษาด้านที่ให้ความสำคัญกับระบบคุณค่ามากกว่าระบบมูลค่าในการผลิตการใช้แรงงาน การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน
4	บทบาทของชุมชนในการจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลฝายกวางอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา(สมเคียร จันทร์หล้า)	<ol style="list-style-type: none"> 1. การดำเนินชีวิตตามแนวทางโครงการเศรษฐกิจพอเพียง 2. การรวมกลุ่ม 3. การศึกษา ความรู้วิทยาการสมัยใหม่ 4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น
5	เศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่จัดอพยพโครงการอ่างเก็บน้ำแม่กวาง จังหวัดเชียงใหม่ (ศรัณย์ ธิติลักษณ์)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ได้แก่ อาชีพ รายได้ หนี้สิน เครื่องอำนวยความสะดวก 2. ปัจจัยพื้นฐานในชุมชน ได้แก่ การให้บริการของรัฐ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน การรับรู้ข่าวสารความร่วมมือกันของคนในชุมชน 3. บทบาทขององค์กรชุมชน ได้แก่ กิจกรรมของกลุ่มองค์กรในชุมชน ระดับการให้ประโยชน์แก่ครัวเรือน

ตารางที่ 4.1วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
		และเศรษฐกิจชุมชน 4. การดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
6	โครงสร้างและการจัดการของเศรษฐกิจชุมชนในตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย (จตุพร อุประคำ)	1. ปัจจัยด้านผู้รับผลประโยชน์ของกลุ่ม 2. ปัจจัยด้านนโยบายรัฐ 3. ปัจจัยด้านแหล่งทุน 4. ปัจจัยด้านโครงสร้างและการจัดการกลุ่ม
7	การยอมรับเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชนบ้านหลุมมะขาม ตำบลหนองไม้แก่น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา (จริยา สุพรรณ)	1. ควรจะมีการจัดทำแผนชุมชน 2. เกษตรกรในชุมชนควรยึดหยุ่นตามลักษณะสภาพความเป็นจริงของสังคมในชุมชน 3. การพัฒนามีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง 4. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
8	การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการลงทุนในเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มสตรีผลิตข้าวปลอดสารพิษ โรงสีสหเกษตรข้าวขวัญ อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี (วัฒนา มุละชีวะ)	1. การรวมกลุ่มของเกษตรกร และการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 2. ทุน และการลดต้นทุน 3. การทำการผลิตแบบอินทรีย์ 4. การดำเนินงานอย่างมีหลักการบริหารและหลักการมีส่วนร่วม 5. การส่งเสริมของรัฐ

ตารางที่ 4.1วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
9	<p>พลวัตการเกษตรและเศรษฐกิจชุมชนภาคกลาง กรณีศึกษา : ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม (ทิพวัลย์ สัจจันทร์)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย โดยทำการผลิตในลักษณะผสมผสาน มีความยืดหยุ่นและมีความสมดุลมากที่สุด 2. การทำงานที่เหมาะสมกับแรงงานของครอบครัวและชุมชน 3. มีระบบการจัดการบัญชีรายได้ รายจ่ายของครัวเรือน 4. เข้าถึงข้อมูลและความรู้เพื่อสร้างความสามารถในการผลิตเชิงการค้า 5. การพัฒนาเครื่องจักรกลการเกษตรที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในอนาคต 6. ควรมีการรักษาสภาพเครือข่ายระบบน้ำชลประทานด้วยการจัดวางผังและสร้างคลอง / คูส่งน้ำที่เหมาะสม และดำเนินการพัฒนาคลองระบายน้ำอย่างต่อเนื่อง 7. การจัดสร้างระบบในการพบปะแลกเปลี่ยนและเจรจาต่อรองระหว่างผู้ผลิต ผู้ซื้อ และผู้บริโภคเพื่อสร้างพันธมิตรที่ก่อประโยชน์อย่างยุติธรรมต่อทุกฝ่าย 8. การสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายกิจการค้าและธุรกิจที่เกิดจากเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกร 9. การถือครองที่ดิน ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของเกษตรกร ต้องมีการปลดปล่อยที่ดินให้เป็นอิสระ
10	<p>เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคกลาง (พอพันธ์ อุทยานนท์)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ที่ดินทำกิน 2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3. การเป็นพันธมิตรรายย่อย รวมทั้งเจ้าของร้านกิจการรายเล็กรายย่อยในหมู่บ้าน ที่สามารถผลิตได้อย่างเป็นอิสระ 4. รายได้จากการจำหน่ายผลผลิต รวมทั้งค่าตอบแทนปัจจัยการผลิตอื่นๆ มีแนวโน้มจะหมุนเวียนในชุมชนหมู่บ้านหรือเมืองใกล้เคียง

ตารางที่ 4.1วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
11	กลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร (อรรถิพย์ เรืองกุล)	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านการผลิต การแปรรูปแก่ผู้บริหาร และสมาชิกชุมชน 2. การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน 3. การพัฒนาการตลาดของกลุ่มอาชีพในชุมชน 4. การพัฒนาแหล่งทุน ภายใต้การพัฒนาครอบครัวชุมชน และสภาพแวดล้อมที่ดี
12	ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองของจังหวัดตาก (นุกุล บำรุงไทย พรรณยุพา นพรัถ และวัฒนา ภู่อเล็ก)	<ol style="list-style-type: none"> 1. การพัฒนาเพื่อพัฒนารูปแบบและการใช้วัสดุทดแทน 2. การพัฒนาความรู้ทักษะการให้บริการของสมาชิกให้ก้าวหน้ามากขึ้น 3. ภูมิปัญญาชาวบ้าน 4. การสร้างเครือข่ายและการขยายกิจกรรมกลุ่มจากชุมชนหนึ่งไปยังอีกชุมชนหนึ่ง
13	การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ศึกษากรณีชุมชนประจุมราษฎร์พัฒนา ต.บึงคำพร้อย อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี (วรทัย จารุทวี)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้นำ หัวหน้ากลุ่ม โดยภาพรวมเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำที่ดีในการพัฒนาชุมชน 2. การมีส่วนร่วมของสมาชิก 3. การเรียนรู้ร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในระดับปัจเจกชน ระดับกลุ่ม ระดับเครือข่ายและระดับประชาคมอำเภอ 4. การแก้ไขปัญหา ด้วยวิธีการแก้ไขปัญหาโดยให้สมาชิกมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา 5. การบริหารจัดการ การแบ่งงานกันทำรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในทุกหน้าที่และทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน 6. การสนับสนุนจากภายนอก หน่วยงานภายนอกที่ให้ความสนับสนุนในด้านวิชาการและคำแนะนำในการดำเนินงาน

ตารางที่ 4.1วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
14	การศึกษาการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (สุจริต ขวัญทอง)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ควรให้ความสำคัญกับการจัดประชาคมตำบลซึ่งเป็นรากฐาน ในการดำเนินกิจกรรม 2. ในส่วนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีลักษณะการทำงานแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมและวิธีการดำเนินงานให้ส่งเสริมซึ่งกันและกัน 3. โครงการเศรษฐกิจชุมชนจะสำเร็จได้ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทุกกระบวนการ คือ ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหา ร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมและร่วมติดตามประเมินผล
15	การประเมินผลโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำรินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรในอำเภอท่าใหม่จังหวัดจันทบุรี (ประรินพร แพทย์รังสี)	การดำเนินการตามโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบพอเพียง ตามแนวพระราชดำรินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
16	การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีชนบทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่จังหวัดลพบุรี (ชนิกา พันธุ์รังสี)	<ol style="list-style-type: none"> 1. การจัดตั้งกลุ่มและเครือข่าย 2. กลุ่มมีผู้นำที่เข้มแข็ง 3. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม 4. การสนับสนุนจากหน่วยงานของภาครัฐ

ตารางที่ 4.1วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
17	เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้าน อีสานใต้ ความอยู่รอดทาง กลางความเปลี่ยนแปลง (สมคิด พรหมจุ่น และ คณะ)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งเสริมการผลิตและการตลาดเพื่อชุมชน ส่งเสริม เพื่อให้ชุมชนผลิตเพื่อยังชีพเพื่อการอยู่รอดดีพอกินก่อน จากนั้นจึงผลิตเพื่อการค้า ส่งเสริมให้ครัวเรือนผลิต สินค้าอย่างหลากหลาย ให้ผลิตตามความถนัดและความ เชี่ยวชาญของชาวบ้านที่สั่งสมมาแต่อดีต รวมทั้งการ ส่งเสริมให้มีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อให้มี มูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น 2. การสร้างฐานข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมของ ชุมชน 3. ผู้นำ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ควรส่งเสริม และพัฒนาผู้นำที่เป็นทางการให้มีความรู้ ความสามารถ ในการบริหารและการจัดการ 4. การสร้างเครือข่ายชุมชนที่ส่งเสริมการผลิตและ การตลาดในชุมชน 5. การปฏิรูปที่ดินเพื่อชุมชน ที่ดินเป็นปัจจัยการผลิตที่ สำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่ง โดยเฉพาะการผลิตในภาค เกษตรกรรม และภาครัฐควรดำเนินนโยบายใดๆ ของ ภาครัฐที่จะช่วยลดความเสี่ยงของเกษตรกรในการ สูญเสียที่ดินที่ทำกิน 6. ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน 7. การจัดหาแหล่งเงินทุนและการสะสมทุน 8. การศึกษาเพื่อชุมชน บุคคลและชุมชนที่จะอยู่รอดได้ อย่างสง่างาม จะต้องเป็นบุคคลและชุมชนที่รู้เท่าทันการ เปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมและกระแสโลก มีทั้ง ภูมิคุ้มกันและขีดความสามารถในการป้องกันหรือหลบ เลี่ยงวิกฤต และแสวงหาโอกาส จากความเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มีความสามารถในการจัดการวิถี ชีวิตและการทำมาหากินของตนเองได้อย่างสอดคล้องกับ

ตารางที่ 4.1วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
		<p>ความเป็นไปในสังคมและชุมชน มีโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมที่เปิดกว้าง แต่ในขณะที่เดียวกันก็ตระหนักในคุณค่าแห่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองหรือชุมชนตนเอง ที่สำคัญคือการศึกษาจะต้องสอนให้รู้จักตนเอง ชุมชนตนเองให้สามารถพึ่งตนเองและชุมชนตนเองในการฝ่าฟันวิกฤตอันเกิดจากความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเข้มแข็ง</p> <p>9. จัดตั้งศูนย์บริการวิชาการเพื่อการผลิตและถ่ายทอดเทคโนโลยีชุมชน</p> <p>10. การทำนุบำรุงและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรมีการส่งเสริมให้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งร่วมมือกับสถานศึกษาในชุมชนเพื่อการจัดกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่นักเรียน การใช้ผู้นำทางภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนในท้องถิ่นด้วยตนเอง</p> <p>11. สื่อสารวัฒนธรรมและความเชื่อที่ดั้งเดิมของชุมชนหมู่บ้าน และวัฒนธรรมความเชื่อที่มีผลต่อการคงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชน หมู่บ้าน เพราะวัฒนธรรมและความเชื่อส่งผลต่อชุมชนในลักษณะที่ก่อให้เกิดแรงเกาะเกี่ยวระหว่างชุมชน ช่วยให้ชุมชนมีความเป็นตัวของตัวเอง มีเอกลักษณ์ ด้านทานต่อกระแสของการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอกได้</p> <p>12. บทบาทในการส่งเสริมการพัฒนาจากภาครัฐและเอกชน บทบาทของรัฐในอนาคตไม่ควรใช้ระบบการวางแผนแบบสั่งการจากบนลงล่าง บทบาทของรัฐในอนาคตควรจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวกันของชุมชน ให้ชุมชนมีการสำรวจสภาพปัญหาและความ</p>

ตารางที่ 4.1วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
		<p>ต้องการของชุมชนในด้านเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนในสิ่งที่ชุมชนขาด เช่น เรื่องทุน</p> <p>13. ปรับปรุงกฎหมายเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ควรเป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เน้นความพอประมาณหลีกเลี่ยงหรือลดกิจกรรม หรือพฤติกรรมที่มีความเสี่ยง มีส่วนที่ออม หรือสิ่งที่พึ่งพาได้เมื่อมีความไม่แน่นอนขึ้น หรืออาจเรียกว่า “สร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเอง” สาระสำคัญของกฎหมายเศรษฐกิจเพียงพอ คือ ควรเป็นกฎหมายที่ส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนรวมตัวกันด้วยเจตนาอันแน่วแน่ที่จะร่วมกันแก้ปัญหาเศรษฐกิจของตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>14. การมีสำนักร่วมกันของชาวบ้าน ที่จะรวมกันพัฒนาอย่างอิสระตามภาวะที่สอดคล้องกับท้องถิ่น</p>
18	<p>เศรษฐกิจชุมชนบ้านคอนน้อย ตำบลโพนงาม อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม (บุญยงค์ เกศเทศ และสุวิทย์ วีรศาวัต)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ และผลิตในสิ่งที่ตลาดต้องการ 2. การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการผลิต 3. ที่ดิน
19	<p>เส้นทางเศรษฐกิจชุมชนในกระแสนิยม (พรเพ็ญ ทับเปลี่ยน)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีอำนาจต่อรองของชุมชน 2. ชุมชนสามารถสร้างส่วนเกิน และอำนาจที่จะรักษาส่วนเกินที่ตนเองเป็นผู้ผลิตไว้ให้มากที่สุด รวมทั้งการเพิ่มขนาดของส่วนเกิน 3. การสร้างจิตสำนึกชุมชน ซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจชุมชน จะต้องมีการจัดการ

ตารางที่ 4.1วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
		<p>ระเบียบความสัมพันธ์ในกระบวนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรดังกล่าวอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ</p> <p>4. การผลิตซ้ำที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งที่เป็นการผลิตซ้ำในเชิงอุดมการณ์และการผลิตซ้ำเชิงหน้าที่</p>
20	การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนาอีสาน (มณีมัย ทองอยู่)	<ol style="list-style-type: none"> 1. การจัดการแรงงาน การจัดสรรทรัพยากรในครอบครัว 2. การแตกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากการผลิตในสาขาการเกษตรไปสู่การรับจ้างนอกภาคเกษตรกรรม 3. การคงอยู่ของการผลิตซ้ำเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน 4. รักษาที่ดินเพื่อการเกษตรไว้ ซึ่งส่งผลให้ฟาร์มครัวเรือนขนาดเล็กมีที่ดินเป็นของตนเอง
21	เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอีสานหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ถึงปัจจุบัน (2548-2544) (สุวิทย์ ชีรสวัสดิ์)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทรัพยากรธรรมชาติ 2. ความสามารถในการปรับเปลี่ยนอาชีพ แรงงานบางส่วนของครัวเรือน ไปทำงานอาชีพนอกเกษตร บางส่วนทำอาชีพผสม 3. การรวมกลุ่มเป็นองค์กรชาวบ้าน 4. ความขยันอดทนและออมสูง 5. ความรักและความผูกพันในครอบครัว บ้านเกิด และอาชีพการเกษตรสูง เป็นวัฒนธรรมที่ทำให้ศักยภาพของเศรษฐกิจชุมชนยังเข้มแข็งอยู่ 6. การผลิตที่หลากหลาย 7. การลดต้นทุน

ตารางที่ 4.1วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
22	ภาวะผู้นำในการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งเศรษฐกิจ ชุมชนพึ่งตนเองศึกษากรณี เปรียบเทียบบ้านศิลาภิรักษ์ กับบ้านถิ่นสำราญ อำเภอ พิบูลมังสาหาร จังหวัด อุบลราชธานี (อัครพล วรรณสุทธะ)	ผู้นำชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำ ริเริ่มและ ปฏิบัติเพื่อรังสรรค์ของชุมชนของคนอันมีผลต่อ ความสำเร็จหรือความล้มเหลว พร้อมกันนี้ผู้นำชุมชน ควรเป็นบุคคลที่ชาวบ้านศรัทธาจึงจะเกิดความเคารพ เชื่อถือและเชื่อมั่น นอกจากนี้ผู้นำควรเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ เป็นคนมีความรู้ เป็นผู้ที่มีความเสียสละอย่างมาก ตลอดจนทำงานอย่างสุจริตโปร่งใส ไม่คอร์รัปชันมีความ ยุติธรรม จึงจะสามารถสร้างศรัทธาจากชาวบ้านตลอดจน การระดมการมีส่วนร่วมจากชาวบ้านมาใช้ใน กระบวนการพัฒนา
23	ปัจจัยที่ส่งผลต่อความ เข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาอำเภอภูเรือ จังหวัดเลย (ชนโชติ อินทิแสน)	1. ปัจจัยด้านเงินกองทุนหมู่บ้าน 2. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน 3. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ 4. ปัจจัยด้านความรู้ความสามารถของผู้นำ
24	กระบวนการเรียนรู้เพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชน โดยใช้เศรษฐกิจ ชุมชน : กรณีศูนย์การ เรียนรู้ชุมชนโพธิ์มี (ประสิทธิ์ นิมจินดา และคณะ)	1. การจัดทำกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การทำ ประชาคม สามารถสร้างค่านิยม แนวคิดในการมองเห็น ปัญหา สาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข 2. การสร้างอาชีพเสริม และการเกิดกลุ่มและเครือข่าย 3. การบริหารจัดการกลุ่ม องค์กรของตนได้อย่างมี ประสิทธิภาพและเหมาะสม 4. ควรมีการศึกษาพื้นที่ เพื่อให้เห็นความชัดเจน ความ หลากหลายและซับซ้อนของพื้นที่ 5. สร้างความเข้าใจและค้นหาแก่นนำในพื้นที่ 6. พัฒนาศักยภาพแก่นนำและสร้างเครือข่าย 7. การวางระบบการทำงานและประสานงาน 8. การค้นหาและทบทวนประเด็นสาธารณะของชุมชน และกิจกรรมด้านธุรกิจชุมชนประเด็นสาธารณะใน

ตารางที่ 4.1 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
		<p>ท้องถิ่น</p> <p>9. การสื่อสารและการนำเสนอต่อสาธารณะ กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและ กระบวนการเรียนรู้</p> <p>10. การสรุปผลการดำเนินงาน</p>
25	<p>เศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษาธุรกิจผ้าทาบัว บ้านโนนสว่าง ตำบลโนน สว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี (นงนุช พันยาก)</p>	<p>1. การพัฒนากลุ่ม</p> <p>1.1. การสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพการทำ ธุรกิจ</p> <p>1.2. สร้างความรู้สึกรับเป็นเจ้าของและพันธะผูกพัน ผ่านการถือหุ้นการลงทุนในกิจการธุรกิจ</p> <p>1.3. สรรหาผู้นำที่ฉลาด เสียสละและทำงานหนัก</p> <p>1.4. การตัดสินใจโดยคณะกรรมการบริหารธุรกิจ กลยุทธ์การบริหารในรูปแบบคณะกรรมการ</p> <p>1.5. อาศัยจุดแข็งทดแทนจุดอ่อนซึ่งกันและกัน ของผู้นำ นอกจากการบริหารธุรกิจในรูปแบบ คณะกรรมการ</p> <p>1.6. สร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาผู้นำใหม่</p> <p>1.7. จัดสรรผลประโยชน์พอสมควรและเป็นธรรม แก่สมาชิก</p> <p>1.8. ตั้งกฎระเบียบและข้อบังคับใช้ตามความ เหมาะสมของธุรกิจ</p> <p>1.9. สร้างเครือข่ายพันธมิตรให้เป็นพลังในการ ช่วยเหลือเกื้อกูล</p> <p>2. การจัดการด้านการเงิน</p> <p>2.1. ระดมทุนจากภายนอกและภายในชุมชนตาม ความจำเป็นของธุรกิจ</p> <p>2.2. ควบคุมระบบเงิน โดยระบบบัญชีโปร่งใส</p>

ตารางที่ 4.1 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
		3. การจัดการการผลิต 3.1. ทำการผลิตโดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น และผลผลิตแบบปัจเจกหรือกลุ่มตามธรรมชาติของธุรกิจ 3.2. พัฒนาคุณภาพของผลผลิตในรูปแบบของการสร้างความแตกต่างของสินค้า การพัฒนาคุณภาพ และควบคุมคุณภาพ 3.3. ควบคุมสินค้าคงคลังให้มีประสิทธิภาพ 4. การจัดการด้านธุรกิจ 4.1. สร้างจุดขายจากความแตกต่างของสินค้า 4.2. อาศัยความสัมพันธ์เครือข่ายของกลุ่มเป็นช่องทางการตลาดธุรกิจชุมชน 4.3. ใช้ข้อมูลการตลาดที่เป็นปัจจุบัน 4.4. ใช้พนักงานขายหรือตัวแทนการตลาดที่เห็นประโยชน์ของกลุ่มเป็นสำคัญและต้องมีความสามารถทางการตลาด
26	ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนหมู่บ้านหนองแวง ตำบลโนนสะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น (พรเทพ รัตนเรืองศรี)	1. เงินทุน 2. ทักษะและความรู้ในการผลิต 3. การบริหารจัดการ 4. กลุ่มและเครือข่าย 5. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม 6. แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 4.1วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
27	พัฒนาการของกลุ่มรวมยางและผลกระทบที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ชนบท : กรณีศึกษากลุ่มรวมยางอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา (ศุภกาญจน์ นันทะวรการ)	<ol style="list-style-type: none"> 1. การรวมกลุ่มสามารถที่จะร่วมรับความเสี่ยงในการมาร่วมกันทำธุรกิจ(โดยเฉพาะกลุ่มที่รวมตัวโดยเกษตรกรเอง) 2. การประหยัดต่อขนาดและการลดต้นทุนทางธุรกิจ 3. การเรียนรู้ระบบธุรกิจ 4. การเข้าถึงแหล่งทุนที่เหมาะสม 5. การมีผู้นำที่เข้มแข็ง และมีความสามารถในการวางระบบการบริหารงาน
28	เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ในรอบห้าทศวรรษที่ผ่านมา (สงบ ส่งเมือง)	<ol style="list-style-type: none"> 1. อาศัยทุนทางสังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะภูมิปัญญาในการผลิตซ้ำระบบเศรษฐกิจสังคม โดยใช้ภูมิปัญญาเพื่อค้นหาเทคโนโลยีที่เหมาะสม 2. การสร้างกลุ่มและเครือข่าย 3. การผลิตที่หลากหลายเพื่อการพึ่งพาภายในชุมชน ทำให้รายได้ชุมชนหมุนเวียนอยู่ในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ช่วยเสริมความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจชุมชน 4. การทำแผนชุมชน 5. การฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าทุกชนิด
29	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา (ทวีป แก้วคง)	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีทรัพยากรที่พอเพียง 2. การมีระบบการจัดการชุมชนที่ดี 3. การมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และเป็นที่ยอมรับของสมาชิก 4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน 5. กิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ต้องสอดคล้องและสนับสนุนการประกอบอาชีพของสมาชิก สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตและคำสอนทางศาสนา รวมทั้งควรมีส่วนในการเสริมสร้างสวัสดิการเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของสมาชิก และมีส่วนพัฒนาความเจริญของชุมชน

ตารางที่ 4.1วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
30	พลวัตเศรษฐกิจชุมชน หมู่บ้านภาคใต้ตอนบนฝั่ง ตะวันออก (ชลิตา บัณฑุงศ์ และอนุสรณ์ อุณโณ)	<ol style="list-style-type: none"> 1. การกระจายการผลิตไปสู่กิจกรรมการเกษตรที่หลากหลาย 2. ระบบเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยนของครัวเรือนไม่ได้เป็นความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจเพียงโดด ๆ หากแต่อิงอาศัยหรือเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทางสังคม 3. การจัดการเจรจาต่อรองกับเศรษฐกิจการค้าได้อย่างเสมอภาค และเป็นธรรม 4. การจัดการแรงงานในครัวเรือน 5. การจัดการผลผลิตและตลาด 6. การจัดการการบริโภคในครัวเรือน 7. การอาศัยกลไกและเครือข่ายทางสังคม 8. สำนึกและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นซึ่งด้วยการอาศัยวิธีการและกลไกต่าง ๆ
31	การวิจัยและพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนตามแนว ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในกระบวนการเส้นทาง สายฟ้า (ทรงจิต พูลลาภ และคณะ)	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสร้างเครือข่ายด้านการพัฒนาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ 3. การปลูกจิตสำนึกที่ดีแก่ชนรุ่นหลัง 4. การสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาผ้าฝ้ายให้หลากหลาย มีคุณภาพ และเป็นที่ต้องการของตลาด
32	โครงการวิจัยกระบวนการ เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน ในการพึ่งตนเอง (กรรณิการ์ สุขเกษม และ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชุมชนที่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายจะมีโอกาสที่จะมีปัจจัยที่เอื้อต่อความเข้มแข็งในชุมชนหรือการพึ่งตนเองได้มากกว่าของคนในชุมชนที่ไม่มีความร่วมมือแบบเครือข่าย 2. แม่ข่ายหรือแกนนำเครือข่ายต้องมีความเข้มแข็ง มีความสามารถในการประสานงาน มีอิทธิพล หรือสามารถสร้างความนิยมในหมู่สมาชิกได้

ตารางที่ 4.1 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
		3. การมีแหล่งทุนเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็ง 4. เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนต้องได้รับการพัฒนาและส่งเสริมให้เข้มแข็งโดยรัฐ 5. มีการถ่ายทอดประสบการณ์ความสำเร็จของเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนไปยังชุมชนอื่น
33	การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมกับแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนทางเลือก “เพื่อความยั่งยืน” กรณีศึกษาโรงสีชุมชน (ศูนย์ จุลพงศธร)	1. “เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อความยั่งยืน” ในความหมายของผู้วิจัย หมายถึง เป็นเศรษฐกิจชุมชนที่มีรูปลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน กล่าวคือ แตกต่างทั้งโครงสร้างองค์กร คือ การถือครองปัจจัยการผลิต แตกต่างในเป้าหมายปลายทาง และปรัชญาของการดำรงอยู่ กล่าวคือ เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกฯ ยอมรับการอยู่รวมกันกับระบบทุนนิยม แต่จะต้องเป็นการอยู่รวมที่มีลักษณะทั้งอยู่รวมและต่อสู้กับระบบทุนนิยมในเวลาเดียวกัน และสิ่งสำคัญที่สุดของเศรษฐกิจชุมชนทางเลือกนี้คือจะต้องเป็นเครื่องมือพัฒนาศักยภาพของคนในชนบทให้เป็นแรงงานที่มีคุณภาพ มีความสามารถ และมีทางเลือกในการดำเนินชีวิต รวมตลอดทั้งจะส่งผลต่อโครงสร้างระบบเศรษฐกิจหลักในปัจจุบันที่เป็นระบบทุนนิยมในลักษณะเมืองขึ้นแบบใหม่ กล่าวคือ ทุนการผลิตหลักของสังคมถูกรอบงำด้วยทุนต่างประเทศ ดังนั้นแนวคิดนี้ส่วนหนึ่งจะสนับสนุนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ไม่ตกเป็นเบี้ยล่างอย่างจำนนในระบบทุนนิยมโลกอย่างทุกวันนี้ และโดยผลแห่ง “เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อความยั่งยืน” หากรัฐมีนโยบายชัดเจนก็จะก่อประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม กล่าวคือ สังคมจะมีจิตสำนึกที่เข้มแข็งและรู้เท่าทันต่อกระบวนการเอารัด

ตารางที่ 4.1วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
		<p>เอาเปรียบของระบบทุนนิยม โลกที่เชื่อมต่อกับระบบทุนนิยมภายในประเทศ</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. ให้เศรษฐกิจชุมชนมีบทบาทเป็น โรงงานฝึกภูมิปัญญา 3. ยุตินโยบายขั้วแยกให้งบประมาณแก่ชุมชนเพื่อสร้างวิสาหกิจชุมชน 4. ต้องกำหนดกลุ่มเครือข่ายร่วมกับกิจการของวิสาหกิจชุมชนอื่น 5. กำหนดวาระแห่งชาติในการปรับฐานการเรียนรู้
34	<p>เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจ รัฐบาลทักษิณ : ชุมชน พุทธ มุสลิม และอาช่า ในประเทศไทย (กนกรัตน์ ยศไกร)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ดำเนินงานตามแนวทาง “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพหุชาติพันธุ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความแตกต่างทางชนชั้นและชั้นชนต่าง ๆ ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์ 2. การสนับสนุนสิทธิชุมชน ให้ชุมชนได้ดำเนินวิถีชีวิตของตน ตามแบบที่ตนเลือกและรัฐให้ความคุ้มครองตามสิทธิการเป็นพลเมืองไทย 3. ระบบการศึกษา ควรมีการสนับสนุนให้เยาวชนนำความรู้ที่เรียน ไปพัฒนาชุมชนให้มากขึ้น 4. องค์การบริหารงานพัฒนา ควรมีการทำงานแบบเครือข่าย โดยใช้สามเส้าของการพัฒนานั้นคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน 5. นโยบายกองทุนหมู่บ้าน และนโยบายประกันสุขภาพถ้วนหน้า เป็นประโยชน์สำหรับชาวบ้าน ดังนั้นควรคงไว้ แต่ต้องปรับปรัชญาของนโยบายจากประชานิยมมาเป็นเพื่อความยั่งยืนของชุมชน

ตารางที่ 4.1วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(ต่อ)

ที่	ชื่อผลงาน	ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
35	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ต่อความเป็นอยู่ที่ดี และความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นไทย (มัทนา พนานิรามัย สมชาย สุขศิริกุล และสุปราณี ศรีฉัตรภิมุข)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความสามัคคีและการให้ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน 2. ผลงานและการดำเนินงานของกลุ่ม การรวมกลุ่มและการดำเนินงานของกลุ่มซึ่งเป็นพื้นฐานหลักในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 3. วิธีการบริหารกลุ่ม 4. ความสามารถและมีพลังในการแก้ปัญหา 5. แนวทางการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน 6. อัตราการมีส่วนร่วมในตลาดแรงงาน 7. สัดส่วนของสมาชิกในหมู่บ้านที่เป็นลูกจ้างในภาครัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน 8. การลงทุนด้านทรัพยากรมนุษย์และการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม 9. ความพอเพียงของสาธารณูปโภค
36	การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อชุมชนเข้มแข็ง (นภากรณ์ หะวานนท์ และพิศมัย รัตนโรจน์สกุล)	การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยอาศัยทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่เป็นฐานในการเสริมสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นการเพิ่มความสามารถในการผลิตให้กับชุมชน อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน

1.1. วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย
 ตารางที่ 4.2. วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย

งานวิจัย	ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชน										
	ความเชื่อ และ วัฒนธรรม	การจัดการ ทรัพยากร ในชุมชน	ผู้นำที่ เข้มแข็ง	กลุ่มและ เครือข่าย	การ จัดการ ด้านการ ผลิต	ทุนและ การสะสม ทุน	การศึกษา	ภูมิปัญญา ท้องถิ่น	ความ ร่วมมือและ การมีส่วนร่วม	การ สนับสนุน จากรัฐ	เศรษฐกิจ พอเพียง
1. จิราภรณ์	/			/				/	/		/
2. รัตนาพร	/	/		/				/			/
3. พรพีไลยา	/			/	/			/			/
4. สมเกียรติ	/			/			/				/
5. ศรีณีย์				/				/	/		/
6. จตุพร				/			/		/		/
7. จริยา									/		/
8. วัฒนา				/	/		/		/		/
9. ทิพวัลย์		/		/	/		/				/
10. พอพันธ์		/			/						/
11. อรทิพย์		/		/	/		/		/		/

ตารางที่ 4.2. วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย(ต่อ)

งานวิจัย	ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชน										
	ความเชื่อ และ วัฒนธรรม	การจัดการ ทรัพยากร ในชุมชน	ผู้นำที่ เข้มแข็ง	กลุ่มและ เครือข่าย	การ จัดการ ด้านการ ผลิต	ทุนและ การสะสม ทุน	การศึกษา	ภูมิปัญญา ท้องถิ่น	ความ ร่วมมือ และการมี ส่วนร่วม	การ สนับสนุน จากรัฐ	เศรษฐกิจ พอเพียง
12. นุญตา				/	/	/					/
13. วรทัย			/	/					/	/	/
14. สุจริต									/	/	/
15. ประจักษ์นพร											/
16. ชนิกา			/	/					/	/	/
17. สมคิดฯ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
18. บุญยงค์ฯ		/			/	/					/
19. พรเพ็ญ	/			/	/						/
20. มณีมัย		/			/	/	/	/			/
21. สุวิทย์	/	/		/	/	/	/	/			/
22. อัครพล			/								/
23. ชนโชติ			/						/		/

ตารางที่ 4.2. วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย(ต่อ)

งานวิจัยฯ	ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชน										
	ความเชื่อ และ วัฒนธรรม	การ จัดการ ทรัพยากร ในชุมชน	ผู้นำที่ เข้มแข็ง	กลุ่มและ เครือข่าย	การ จัดการ ด้าน การผลิต	ทุนและ การสะสม ทุน	การศึกษา	ภูมิปัญญา ท้องถิ่น	ความ ร่วมมือ และการมี ส่วนร่วม	การ สนับสนุน จากรัฐ	เศรษฐกิจ พอเพียง
24. ประสิทธิภาพ				/					/		/
25. นุชบุษ				/	/						/
26. พรเทพ				/	/				/		/
27. สุภกาญจน์			/	/		/			/		/
28. สงบ	/	/		/	/				/		/
29. ทวีป	/	/	/						/		/
30. ชลิตาฯ	/	/		/	/						/
31. ทรงจิตฯ	/			/	/						/
32. วรรณิการ์ฯ			/	/		/			/		/
33. สุนัย				/					/		/
34. กนกรัตน์								/			/
35. มัทนาฯ		/		/					/		/

ตารางที่ 4.2. วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย(ต่อ)

งานวิจัยฯ	ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชน										
	ความเชื่อ และ วัฒนธรรม	การ จัดการ ทรัพยากร ในชุมชน	ผู้นำที่ เข้มแข็ง	กลุ่มและ เครือข่าย	การ จัดการ ด้านการ ผลิต	ทุนและ การสะสม ทุน	การศึกษา	ภูมิปัญญา ท้องถิ่น	ความ ร่วมมือ และการมี ส่วนร่วม	การ สนับสนุน จากรัฐ	เศรษฐกิจ พอเพียง
36. นภาภรณ์ฯ		/									/
รวม	11	13	8	25	16	12	7	8	17	9	36

ผลจากการศึกษางานวิจัย วิทยานิพนธ์ และคุณนิตินิพนธ์ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย มีดังต่อไปนี้

1.1.1. การดำเนินการตามปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 36 งานวิจัย

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงพอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกันคือ พอเพียงสำหรับทุกคน

- 1) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
- 2) จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลายมาก
- 3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น เกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารและสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน
- 4) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
- 5) ปัญหาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
- 6) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง
- 7) มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่รูบวาบ เดี่ยวจนเดี่ยวรวยแบบกะทันหัน เดี่ยวตกงานไม่มีกินไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนี้ประสาทมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน จึงสุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยน รุนแรง นำตัวตาย ติดยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

“ทฤษฎีใหม่” ของพระเจ้าอยู่หัวมี 3 ชั้น คือ

ทฤษฎีใหม่ชั้นที่ 1 : ผลิตบริหารบริโภคเอง เหลือขาย ทำให้มีกินอิ่ม ไม่อดหนึ่มีเงินออม

ทฤษฎีใหม่ชั้นที่ 2 : รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน ทำเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น เกษตร หัตถกรรม อุตสาหกรรม แปรรูปอาหาร ทำธุรกิจ ปั่นน้ำมัน ขายอาหาร ขายสมุนไพร ตั้งศูนย์การแพทย์แผนไทย จัดการท่องเที่ยวชุมชน มีกองทุนชุมชนหรือธนาคารหมู่บ้าน

ทฤษฎีใหม่ชั้นที่ 3 : เชื่อมโยงกับบริษัททำธุรกิจขนาดใหญ่ รวมทั้งการส่งออก

เศรษฐกิจชุมชนที่มีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาไม่ได้จำกัดแต่เพียงการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ในครอบครัวหรือในชุมชนเท่านั้น แต่เป็นการจัดระบบระเบียบการผลิต การบริโภค การลงทุน การดำเนินการใหม่ เริ่มจากการสร้างรากฐานให้มั่นคง มีกินมีใช้ให้พอเพียงเสียก่อน แล้วจึงนำส่วนที่เหลือออกไปสู่ตลาดภายนอก ทำเช่นนี้ หากแม้ขายไม่ได้ก็ไม่ขาดทุนหรือล่มจนเหมือนที่ผ่านมาซึ่งชาวบ้านมักรีบผลิตเพื่อขายในตลาดกว้าง ซึ่งตนเองไม่มีความชำนาญ ไม่มีขีดความสามารถในการแข่งขันในแทบทุกด้าน ที่สุดก็ขายไม่ได้ ขาดทุน จึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นที่ชุมชนจะแยกแยะการผลิต การบริโภค การจัดการต่างๆ ให้ชัดเจนว่า อะไรที่ทำการทำใช้ในครัวเรือน ในชุมชน อะไรที่มากเกินไปจนจำเป็นจะจัดการอย่างไร การผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ เรียกว่า พอเพียง การผลิตเพื่อนำออกสู่ตลาดในชุมชน ระหว่างชุมชนและตลาดใหญ่(ตามศักยภาพของผลิตภัณฑ์) เรียกว่า ก้าวหน้า

เศรษฐกิจชุมชนแบบพอเพียงในระดับครอบครัวมีตัวอย่าง คือ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ สมุนไพรไว้กินเอง หมักน้ำปลากินเอง ทำแชมพูใช้เอง เป็นต้น ถ้าเป็นแบบก้าวหน้า คือ การทำเกษตรผสมผสานปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ปลูกยาง ปลูกข้าวหอมมะลิ เลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เช่น ไก่ หมู ปลา การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ หัตถกรรมที่ต้องใช้ฝีมือ การนวด การดูแลสุขภาพ การท่องเที่ยว โฮมสเตย์ เป็นต้น

ในระดับชุมชนและเครือข่าย เศรษฐกิจชุมชนแบบพอเพียงมีตัวอย่างคือ การผลิตเพื่อบริโภคในชุมชนและเครือข่าย เช่น โรงงานน้ำปลา โรงสีข้าว โรงงานนึ่งชีวภาพ โรงงานอาหารสัตว์ กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น เศรษฐกิจชุมชนระดับก้าวหน้าที่ออกสู่ตลาดกว้าง เช่น โรงงานแปรรูปยาง โรงงานแป้งขนมจีน โรงสี การผลิตข้าวอินทรีย์ การทำนึ่งชีวภาพ การท่องเที่ยววิถีและโฮมสเตย์ ธนาคารชุมชน การนวด และการดูแลสุขภาพด้วยสมุนไพรและแผนไทย เป็นต้น

ในระดับชุมชนและเครือข่าย จะต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบและทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เป็นการผลิตแบบฉันทพลัง และการจัดการแบบเกื้อกูล เพื่อประสิทธิภาพในการผลิตและการจัดการ และที่สำคัญที่สุดคือ “ข้อมูล ความรู้แม่แบบชุมชน ” ซึ่งเป็นพื้นฐาน เป็นหัวใจสำคัญที่ก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจชุมชน หากปราศจากทั้งสามอย่างนี้ก็จะไม่เกิดระบบเศรษฐกิจชุมชนเพราะไม่มีฐานข้อมูล ฐานความรู้ หรือแผน จะมีฐานความรู้สัก ฐานความอยากความต้องการ การเลียนแบบ และไม่มีกรอบ ไม่มีกรอบเชื่อมโยงฉันทพลังจะมีแต่การทำเป็นเรื่อยๆ อย่างโดดเดี่ยวเพื่อหวังกำไร

1.1.2. กลุ่มและเครือข่าย มีจำนวน 25 งานวิจัย

การสร้างกลุ่มและเครือข่ายชุมชนที่ส่งเสริมการผลิตและการตลาดในชุมชน ควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งองค์กรของชุมชนหรือองค์กรชาวบ้านเพื่อสร้างความแข็งแกร่งและอำนาจต่อรองภาคประชาชน ในแต่ละหมู่บ้านควรมีการจัดตั้งกลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเยาวชน กลุ่มธนาคารข้าว รวมทั้งจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ เพื่อให้ชาวบ้านได้ร่วมมือกันพัฒนาสินค้าออกจำหน่ายเป็นอาชีพเสริม ซึ่งกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ เหล่านี้จะสามารถช่วยเกื้อกูลซึ่งกันและกันได้หากมีการประสานเชื่อมโยงซึ่งกันและกันให้เป็นเครือข่ายเดียวกันและหากขยายกิจกรรมกลุ่มจากชุมชนหนึ่งไปอีกรวมชนหนึ่งก็จะยิ่งช่วยให้กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ควรมีการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองให้ชาวบ้านคนอื่นและเยาวชนได้รับรู้และเข้าใจและสืบทอดการดำเนินงาน ปัจจัยที่สนับสนุนความสำเร็จของกลุ่มและเครือข่ายได้แก่

1) ปัจจัยด้านผู้รับผลประโยชน์ของกลุ่ม กลุ่มที่มีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือประชาชน เพื่อให้เกิดการสร้างงาน และเพิ่มรายได้ปัจจัยเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้รับผลประโยชน์ และจิตสำนึกของผู้รับผลประโยชน์ มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มสูง

2) ปัจจัยด้านกลุ่ม

2.1) กลุ่มในชุมชนควรปรับโครงสร้างกลุ่มให้มีประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ และปรับโครงสร้างทางธุรกิจของกลุ่ม โดยเน้นรวมกันซื้อรวมกันขายให้มากขึ้น

2.2) กลุ่มควรมีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพของผลผลิต และผลิตภัณฑ์พร้อมๆ กันกับการพัฒนาการผลิตของกลุ่มสมาชิกให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

2.3) กลุ่มควรจัดการประชุมเพื่อปรึกษาหารือถึงแนวทางการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ และเพื่อเป็นการฝึกการวางระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

2.4) สมาชิกกลุ่มควรจัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อเพิ่มความสามัคคีในการทำงานกลุ่ม

2.5) กลุ่มควรเปิดโอกาสรับสมาชิกทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ ให้กว้างขวางขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน และการพัฒนางานของกลุ่มให้มากขึ้น

3) ปัจจัยด้านแหล่งทุน

จากการศึกษา พบว่า แหล่งทุน มีบทบาทในการกำหนดความสำเร็จของกลุ่ม ขณะเดียวกันแหล่งทุนที่ต่างกันก็มีจุดด้อย หรือจุดเด่น ที่จะรักษาภาพของความสำเร็จของกลุ่มไว้ด้วยเช่นกัน กลุ่มที่มีแหล่งเงินทุนหลักจากรัฐ การบริหารจัดการจะไม่ให้ความสำคัญต่อความคุ้มค่าของเงินที่ได้รับการจัดสรร

อย่างไรก็ตาม กลุ่มที่มีแหล่งเงินทุนหลักจากรัฐ กลับมีจุดแข็งที่สามารถรักษาความสำเร็จของกลุ่มไว้ จากการกำหนดในระเบียบข้อบังคับ เช่น กลุ่มทางการเงิน จะมีการปล่อยเงินกู้ครั้งต่อไปก็ต่อเมื่อสมาชิกชำระหนี้คืนหมดก่อน ทำให้ชุมชนเร่งรัดหนี้สินกันเอง หรือเป็นแรงจูงใจในการชำระหนี้ เมื่อคืนเงินแล้วสามารถได้รับเงินกู้ยืมอีก

4) ปัจจัยด้านโครงสร้างและการจัดการ กลุ่มที่มีโครงสร้างและการจัดการอย่างเป็นระบบ มีกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ที่ครอบคลุมกิจกรรมที่ดำเนินการและมีความชัดเจน ซึ่งทำให้การบริหารงานมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ

5) รัฐบาล

5.1) สนับสนุนกองทุนพัฒนากลุ่มอาชีพให้เป็นแหล่งเงินทุนหลักของชุมชนเพื่อลดภาระการขาดแคลนเงินทุน

5.2) สนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของแต่ละชุมชน

5.3) การกำหนดทิศทางธุรกิจชุมชน

5.4) การกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินธุรกิจชุมชน

6) กลุ่มต่างๆ ควรมีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ เพื่อการพัฒนาในอนาคตและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

1.1.3. ความร่วมมือและการมีส่วนร่วม การจัดทำแผนชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน มีจำนวน 17 งานวิจัย

1) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

เศรษฐกิจชุมชนจะสำเร็จได้ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทุกกระบวนการ คือ ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหา ร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมและร่วมติดตามประเมินผล

1.1) การมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยการให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์กติกาในการดำเนินงานของชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การแก้ปัญหาทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมอันจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความรับผิดชอบยิ่งขึ้น

1.2) การเรียนรู้ร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในระดับปัจเจกชน ระดับกลุ่ม ระดับเครือข่ายและระดับประชาคมอำเภอ อันทำให้เกิดแนวร่วมในการแก้ไขปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของชุมชนให้มีความเหมาะสมและมีโอกาสที่จะเกิดข้อผิดพลาดลดลง

1.3) การแก้ไข้ปัญหา ด้วยวิธีการแก้ไข้ปัญหาโดยให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมแก้ไข้ปัญหาโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์และการแก้ไข้ปัญหาที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติจะทำให้บกร่องในการดำเนินงานได้รับการแก้ไข้ปัญหาได้ทันท่วงที ตรงจุดและถูกต้อง ช่วยให้กิจกรรมของชุมชนมีความต่อเนื่องและไม่ติดขัด

2) แผนชุมชน

การที่จะพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งนั้น ชุมชนจะต้องช่วยกันระดมความคิดเพื่อจะได้ทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน การเรียนรู้ปัญหาและความต้องการร่วมกันของชุมชนคือ ควรจะมีการจัดทำแผนชุมชนการส่งเสริมให้ระบบย่อยต่าง ๆ ในชุมชน เช่น บ้าน วัด โรงเรียนให้มีบทบาทส่งเสริมซึ่งกันและกันเพื่อการดำเนินการที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งนั้น ชุมชนควรยึดหยุ่นตามลักษณะสภาพความเป็นจริงของสังคม ชุมชน การพัฒนาจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

การทำแผนชุมชนหรือแผนแม่บทชุมชนกันอย่างเข้มแข็ง เพื่อเสริมสร้างความมั่นคง ยั่งยืนและสร้างอนาคตใหม่ให้แก่ชุมชนหมู่บ้านต่าง ๆ อย่างจริงจัง และเป็นที่ยึดมั่นกันว่าแผนชุมชนจะเป็นเครื่องมือและเทคนิคใหม่ที่จะช่วยรวมพลังของชุมชนหมู่บ้านให้เป็นเนื้อเดียวกันสามารถใช้แก้้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจได้

3) การบริหารจัดการ

ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ เป็นปัจจัยอีกตัวหนึ่งที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน การบริหารจัดการชุมชนที่ดีที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนจะต้องดำเนินการในลักษณะมีการวางแผน มีการเรียนรู้ จัดให้สมาชิกได้ทำหน้าที่อย่างเหมาะสม มีการร่วมตัดสินใจมีการร่วมจัดทำกฎระเบียบของชุมชน มีการประเมินผลของกิจกรรมจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ตามแนวความคิดทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ไม่สามารถทำได้โดยการสร้างจากบุคคลภายนอกชุมชนหรือโดยการสอนการฝึกอบรม จะต้องมีการระดมกำลังในการจัดการชุมชนให้มีความเหมาะสมมีกิจกรรมเพิ่มคุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจของคนในชุมชนภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนจนเป็นเครือข่ายชุมชนและมีการขยายพันธมิตรออกไปนอกชุมชนในลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์

กระบวนการเพิ่มศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย

3.1) การทำให้องค์กรชุมชนเข้มแข็งมีเครือข่ายเชื่อมโยงกัน เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมประชาสังคมและความเข้มแข็งของชุมชน

3.2) การดำรงรักษาแบบแผน ความคิด คุณค่า จิตสำนึกที่ค้ำจุนของชุมชน

3.3) การเสริมสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงกับเครือข่ายองค์กร และหน่วยงานภายนอก

1.1.4. การจัดการด้านการผลิต มีจำนวน 16 งานวิจัย

1) ควรส่งเสริมครัวเรือนให้มีระบบการผลิตในลักษณะครอบครัว ซึ่งมีการจัดการทรัพยากรในครัวเรือนเพื่อการผลิตในระดับสูง เป็นระบบการผลิตทางการเกษตร ที่หลากหลาย และการผลิตที่สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนและครัวเรือน โดยทำการผลิตในลักษณะผสมผสาน มีความยืดหยุ่นและมีความสมดุลมากที่สุด ซึ่งส่งผลให้เกิดพลังความสามารถในการผลิต และสามารถปรับตัวอย่างรวดเร็วต่อความต้องการของตลาดและการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม

2) ควรสนับสนุนให้หน่วยการผลิตเหล่านี้มีปฏิทินการทำงานที่เหมาะสมกับแรงงานของครอบครัวและชุมชน เข้าถึงข้อมูลและความรู้เพื่อสร้างความสามารถในการผลิตตลอดจนหาแนวทางในการพัฒนาเครื่องจักรกลการเกษตรที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในอนาคต อันจะนำไปสู่ความเป็น “ครัวเรือนเกษตรกร” ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในทุก ๆ ด้าน การพัฒนาดังกล่าวจะเป็นการสร้างสมดุลและความยั่งยืนของเศรษฐกิจที่พอเพียงเพื่อรักษาประชากรในชุมชนชนบทให้คงอยู่และให้ได้รับคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม

3) การผลิตและการแปรรูปควรอาศัยปัจจัยการผลิตของท้องถิ่นเป็นหลัก และการนำผลผลิตไปจำหน่ายเองในตลาดท้องถิ่นก่อน การจำหน่ายในตลาดภายนอกที่ห่างไกล

4) ควรมีการวางแผนการผลิต การตลาด การทำบัญชี รายการ สินค้า เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเป็นแนวทางในการลดค่าใช้จ่ายการผลิตและช่องทางการพัฒนาการผลิตต่อไป

1.1.5. การจัดการทรัพยากรในชุมชน มีจำนวน 13 งานวิจัย

1) ทรัพยากร

ทรัพยากรในที่นี้หมายถึงทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรหลักของชุมชนคือ ที่ดินสาธารณะ แหล่งน้ำสาธารณะ ป่าชุมชน อากาศ และทรัพยากรธรรมชาติอันประกอบเป็นความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพืชและสัตว์ ซึ่งอาจเรียกว่าเป็น ฐานต้นทุนชีวิตของชุมชนทางธรรมชาติ ซึ่งฐานที่สำคัญนี้จะเป็นตัวชีวิตการกระจายของอาชีพ ต้นทุนในการผลิต และต้นทุนในการครองชีพของคนในชุมชน ส่วนทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ก็ได้แก่ทรัพย์สินสาธารณะต่างๆ การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ

ชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติเป็นแหล่งกำเนิดของปัจจัยสี่ที่จำเป็นสำหรับชุมชน ทรัพยากรเปรียบเสมือนทุนทางธรรมชาติของชนบท และการดำเนินชีวิตของชุมชนจำเป็นต้องพึ่งพาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสูง การลดลงหรือการเสื่อมลงในจำนวนและคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะมีผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตของคนในชนบททั้งในด้านการผลิต การบริโภค และคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ดังนั้น ความพอเพียงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงส่งผลโดยตรงต่อความพอเพียงทางเศรษฐกิจของชุมชนหรือครัวเรือนในชนบทด้วย จึงควรมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความเหมาะสมและสมบูรณ์ ซึ่งทำได้โดย

1.1) ควรส่งเสริมให้ชุมชนจัดตั้งกองทุนเพื่ออนุรักษ์และพัฒนา

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

1.2) ใช้สื่อชุมชนและกระบวนการประชาคมเพื่อปลูกจิตสำนึกความรับผิดชอบ

ของสมาชิกชุมชนร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่วนร่วม

1.3) ให้สิทธิชุมชนในการออกกฎ ระเบียบ เพื่อใช้อนุรักษ์และพัฒนา

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

1.4) เน้นการใช้ และกระบวนการสร้างขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนนั้นคือยึด

หลักอัตราการใช้ประโยชน์ (rate of use) เท่ากับอัตราการเกิด (rate of growth)

2) การจัดการด้านที่ดิน

การปฏิรูปที่ดินเพื่อชุมชน ที่ดินเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่ง โดยเฉพาะการผลิตในภาคเกษตรกรรม การส่งเสริมความสามารถในการพึ่งตนเองให้เกิดขึ้นในครัวเรือนเกษตรกรในสังคมชนบทจำเป็นต้องพึ่งพาที่ดินทำกินเป็นหลัก การดำเนินนโยบายใดๆ ของภาครัฐที่จะช่วยลดความเสี่ยงของเกษตรกรในการสูญเสียที่ดินทำกินจึงเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนั้น สำหรับครัวเรือนที่มีที่ดินทำกินขนาดเล็กหรือขาดที่ดินทำกินมีความจำเป็นที่จะต้องจัดหาที่ดินทำกินในรูปแบบต่างๆ เช่น กรณีหมู่บ้านที่มีที่ดินสาธารณะอยู่ในความดูแล อาจจัดสรรให้ครัวเรือนที่ขาดที่ดินทำกินหรือมีที่ดินทำกินน้อยเข้าใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสม แนวทางในการจัดสรรที่ดินเพื่อชุมชนในการดำเนินเศรษฐกิจพึ่งตนเอง ควรเริ่มต้นจากการสำรวจทรัพยากรที่ดินของชุมชน หมู่บ้านก่อน เพื่อให้ทราบว่าแต่ละหมู่บ้านมีที่ดินสาธารณะอยู่เท่าใด สภาพที่ดินและคุณลักษณะของดินเป็นอย่างไร แต่ถ้าหมู่บ้านใดขาดดินสาธารณะอาจใช้แนวทางจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน เพื่อรับโอนหนี้ของสมาชิกชุมชนที่เป็นลูกหนี้สถาบันการเงินทั้งในระบบและนอกระบบโดยใช้ที่ดินของตนเองค้ำประกัน แต่มีปัญหากการใช้หนี้ ซึ่งมี

เกษตรกรจำนวนมากที่กำลังจะสูญเสียที่ดินจากเหตุเหล่านี้ โดยอาจจัดตั้งเป็นธนาคารที่ดินหมู่บ้าน แล้วนำที่ดินเหล่านี้มาจัดสรร เพื่อเกษตรกรที่ขาดที่ดิน หรือมีที่ดินน้อยเช่าใช้ทำกินต่อไป

การถือครองที่ดิน ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของเกษตรกรต้องมีการปลดปล่อยที่ดินให้เป็นอิสระ เพื่อไม่ให้ที่ดินตกอยู่ในมือของคนจำนวนน้อย การออกกฎหมายเพื่อป้องกันการสะสมที่ดินจำนวนมาก นอกจากนั้นควรมีการปรับปรุงระเบียบข้อบังคับ ในการเช่าที่ดิน อัตราค่าเช่าที่ดิน สัญญาการเช่าที่ดิน ระยะเวลาขั้นต่ำในการเช่าที่ดิน การประยุกต์ใช้ภาษีมูลค่าเพิ่ม ซึ่งจะทำให้เกษตรกรผู้เช่าที่ดินสามารถลงทุนระยะยาวในพื้นที่เช่าและได้รับผลประโยชน์คุ้มค่าจากการเช่าที่ดิน

1.1.6. ทูนและการสะสมทุน มีจำนวน 12 งานวิจัย

1) ทูนทางการเงิน

1.1) การจัดหาแหล่งเงินทุนและการสะสมทุน เงินทุนและเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญชนิดหนึ่งในการกำหนดเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนควรมีกระบวนการใช้ทุนที่มีประสิทธิภาพ และรักษาทุนให้คงอยู่

1.2) อย่างไรก็ตามแม้ทุนที่ได้รับจากภายนอกจะมีความจำเป็นเพื่อนำไปสู่ความพอเพียงในการผลิตแต่สิ่งจำเป็นที่ต้องสร้างคู่กันไปคือ การสร้างทุนภายใน ทุนภายในมาจากสองส่วน ส่วนที่หนึ่งคือเงินที่เกิดจากการเก็บออมหรือรวมกลุ่มหุ้นกัน ส่วนที่สองคือ ทุนทางปัญญา ซึ่งทุนทางปัญญานี้จะเกิดจากกระบวนการประชาคม เป็นการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนโดยชาวบ้านเองทั้งนี้เพื่อให้ค้นพบความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากร ผลผลิต ทุนทางสังคม และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนเองกระบวนการศึกษาและเรียนรู้ร่วมกันจะทำให้สมาชิกชุมชนเกิดความหวัง เกิดกำลังใจ และเกิดปัญหาในการแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกัน

1.3) ควรลดต้นทุนทางการเงินการผลิต พึ่งพาในสิ่งที่ชุมชนหรือท้องถิ่นมีมากกว่า การซื้อจากภายนอก

1.4) ควรมีการออม ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้และลงทุนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมนั้น ๆ ควรส่งเสริมให้ทุกหมู่บ้านมีการสะสมทุน โดยการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และศูนย์สาธิตการตลาด ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ความเข้าใจด้านการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ และศูนย์สาธิตการตลาดเพื่อให้มีการจัดการเป็นระบบที่สามารถตรวจสอบได้ อาจจะใช้วิธีการนำชาวบ้านในหมู่บ้านที่สนใจจะจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และศูนย์สาธิตการตลาดไปดูงานในหมู่บ้านที่ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้เงินทุนที่เกิดจากการออมและร่วมกันเป็นกองทุนต่างๆ ของชุมชนเป็นเงินทุนที่นำไปใช้ตรงกับวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพมากที่สุดอีกด้วย

2) เทคโนโลยี

การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม โดยเฉพาะเทคโนโลยีระดับกลาง(อุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ) หรือเทคโนโลยีที่มีหน้าตาเป็นมนุษย์

1.1.7. ความเชื่อ วัฒนธรรม และจิตสำนึกที่รักชุมชนของตนเอง มีจำนวน 11 งานวิจัย

ระบบเศรษฐกิจชุมชนพื้นที่ สายญาติมิตร มีสังคมวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความอาทรต่อกันและกัน แลกเปลี่ยนความพอเพียง ไม่แข่งขันเอา รัดเอาเปรียบ เขตพื้นที่อาจครอบคลุมตั้งแต่หมู่บ้านเดียวและขยายกว้างถึงเป็นเขตภาษาและ วัฒนธรรมของชนชาติ เช่น ระบบตลาดนัดน้ำใจ ระบบเกลต แชร์แรงงาน ศาสนี สถาผู้เฒ่าของ หน้าหมู่บ้าน เหมืองฝาย ระบบหมวด ระบบครุบา ผีปู้ตา และระบบเสียว เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ จะเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ และสร้างความรักความสามัคคีให้แก่ชุมชนทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เป็นเศรษฐกิจที่สัมพันธ์อยู่กับครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไปเป็น เศรษฐกิจที่ไม่ทอดทิ้งกันแยกส่วนออกจากกัน แต่เป็นเศรษฐกิจบูรณาการที่เชื่อมโยงชีวิตจิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันอย่างได้คุณภาพ

ชุมชนที่มีการสืบสานวัฒนธรรมและความเชื่อที่ดั้งเดิมของชุมชน หมู่บ้าน และวัฒนธรรมความเชื่อมีผลต่อการคงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชน หมู่บ้าน จะทำให้ชุมชนมีความ เข้มแข็ง เพราะวัฒนธรรมและความเชื่อจะส่งผลกระทบต่อชุมชนในลักษณะที่ก่อให้เกิดแรงเกาะเกี่ยว ระหว่างชุมชน ช่วยให้ชุมชนมีความเป็นตัวของตัวเอง มีเอกลักษณ์ ด้านทานต่อกระแสของการ เปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอกได้

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมกันของชาวบ้าน ที่จะรวมกันพัฒนาอย่างอิสระตาม ภาวะที่สอดคล้องกับท้องถิ่น มากกว่าที่ผู้หนึ่งผู้ใดกำหนดให้แทน คือมีปัญหาชนของชาวบ้าน ประกอบข้อมูลจากประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชาวบ้านขึ้นเป็นระบบ และส่งคืน ความเข้าใจอันประกอบเป็นระบบแล้วนั้นให้แก่ชุมชน จะทำให้ชุมชนรู้จักตนเอง จากจิตไร้สำนึก เป็นจิตรู้สำนึก จะมีพลังอย่างมาก จะทำให้แนวทางการพัฒนาแบบชุมชนเป็นที่ยอมรับ และเป็น ที่เรียกร้องของประชาชนพลเมือง และโดยที่ประเทศชาติของเราไม่มีความขัดแย้งระหว่างชุมชน ท้องถิ่นจึงน่าจะทำได้โดยไม่มีปัญหาการสลายตัวของประเทศชาติ แต่กลับจะทำให้ทุกเขตท้องถิ่น เข้มแข็งขึ้น เมื่อประกอบขึ้นเป็นประเทศชาติในลักษณะใหม่ ยิ่งเป็นชาติที่เข้มแข็งและพึ่งตนเอง ได้มากยิ่งขึ้น

1.1.8. การสนับสนุนจากรัฐ มีจำนวน 9 งานวิจัย

- 1) การสนับสนุนจากภายนอก หน่วยงานภายนอกควรให้ความสนับสนุนในด้านวิชาการและคำแนะนำในการดำเนินงาน
- 2) บทบาทของรัฐในอนาคตไม่ควรใช้ระบบการวางแผนแบบสั่งการจากบนลงล่าง บทบาทของรัฐในอนาคตควรจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวกันของชุมชน ให้ชุมชนมีการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนในด้านเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนในสิ่งที่ชุมชนขาด เช่น เรื่องทุน
- 3) ภาครัฐควรจะมีมุ่งสร้างความรู้และความเข้าใจในการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ทำงาน โดยตรงในพื้นที่ และเจ้าหน้าที่ระดับนโยบาย กับตัวของชาวบ้านเอง
- 4) รัฐต้องเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ปรับตัว และเป็นพี่เลี้ยง เมื่อเริ่มดำเนินธุรกิจ และเมื่อธุรกิจกลุ่มมาถึงจุดวิกฤตของสถานการณ์ที่ต้องการความช่วยเหลือ แต่เป็นความช่วยเหลือในลักษณะที่ชุมชนต้องได้รับบทเรียน ซึ่งมีใช้การโอบอุ้มให้ผ่านวิกฤต แต่เป็นการฝ่าฟันวิกฤตร่วมกัน
- 5) ยุตินโยบายยึดเขียดให้งบประมาณแก่ชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน รัฐต้องยุติแนวนโยบายการยึดเขียดงบประมาณเพื่อผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน ในภาวะการณ์ที่ชุมชนขาดความพร้อมในการดำเนินกิจกรรม โดยจะนำจำนวนปริมาณของการจัดตั้งเศรษฐกิจชุมชนมาวัดผลความสำเร็จของนโยบายไม่ได้ แต่ควรเปลี่ยนเป็นนโยบายให้การสนับสนุนตามสภาพความพร้อมและการสนับสนุนทุนในรูปของเงินกู้ที่มีเงื่อนไขพิเศษ
- 6) ส่งเสริมองค์การดูแลและระบบสวัสดิการสังคม เช่น นโยบายกองทุนหมู่บ้าน และนโยบายประกันสุขภาพถ้วนหน้า เป็นประโยชน์สำหรับชาวบ้าน ควรดำเนินการต่อ แต่ต้องปรับปรัชญาของนโยบายจากประชานิยมมาเป็นเพื่อความยั่งยืนของชุมชน นอกจากนี้ควรเน้นสวัสดิการให้แก่เกษตรกร ให้ความสำคัญกับการสร้างปัญญาให้กับเยาวชน และคนในชุมชน ด้วยการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ให้มีบรรยากาศแห่งการแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น
- 7) หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรร่วมกันสนับสนุน ส่งเสริมการจัดเวทีประชาคมการคิดค้นปัญหาที่อยู่ในชุมชน เพื่อหาทางแก้ไขและส่งเสริมให้พัฒนาขึ้น
- 8) รัฐควรปรับปรุงกฎหมายเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ควรเป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เน้นความพอประมาณหลีกเลี่ยงหรือลดกิจกรรม หรือพฤติกรรมที่มีความเสี่ยง มีส่วนที่ออกมา หรือสิ่งที่พึ่งพาได้เมื่อมีความไม่แน่นอนขึ้น หรืออาจเรียกว่า “สร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเอง” สาระสำคัญของกฎหมายเศรษฐกิจเพียงพอ คือ ควรเป็นกฎหมายที่ส่งเสริม

ให้สมาชิกชุมชนรวมตัวกันด้วยเจตนาอันแน่วแน่ที่จะร่วมกันแก้ปัญหาเศรษฐกิจของตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.9. ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีจำนวน 8 งานวิจัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ความรู้ที่เกิดจากการประสบการณ์ในชีวิตของคนเราที่ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันมาจากความรู้เฉพาะหลายๆ เรื่อง ลึกลับดั่งกล่าวไม่ได้แยกออกมาเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของผู้นั้นเอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกัน เกิดการยอมรับถ่ายทอดพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

ควรทำการส่งเสริมและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรมีการส่งเสริมให้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งร่วมมือกับสถานศึกษาในชุมชน เพื่อการจัดกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่นักเรียน การใช้ผู้นำทางภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนในท้องถิ่นด้วยตนเอง

1.1.10. ผู้นำที่เข้มแข็ง มีจำนวน 8 งานวิจัย

ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีพลังกายและพลังปัญญา ที่เข้มแข็งเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ มีความสามารถในการบริหารงาน การสั่งการ มีความกระตือรือร้น เป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีบุคลิกที่น่านับถือมีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าตัดสินใจ มีความสุขุมรอบคอบ มีความรับผิดชอบและเคารพในกติกาของสังคมเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ มีความสามารถในการจูงใจทั้งการพูดและการเขียน นอกจากนี้ผู้นำต้องเป็นผู้มีจิตใจที่ดีงาม มีภาวะผู้นำ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความยุติธรรม มีความกล้าหาญ จึงจะสามารถสร้างศรัทธาจากชาวบ้านตลอดจนระดมการมีส่วนร่วมจากชาวบ้านมาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชนได้

1.1.11. การศึกษา มีจำนวน 7 งานวิจัย

1) การพัฒนาทางการศึกษา

การศึกษาเพื่อชุมชน บุคคลและชุมชนที่จะอยู่รอดได้อย่างสง่างาม จะต้องเป็นบุคคลและชุมชนที่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมและกระแสโลก มีทั้งภูมิคุ้มกันและขีดความสามารถในการป้องกันหรือหลบเลี่ยงวิกฤต และแสวงหาโอกาส จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มีความสามารถในการจัดการวิถีชีวิตและการทำมาหากินของตนเองได้อย่างสอดคล้องกับความเป็นไปในสังคมและชุมชน มีโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมที่เปิดกว้าง แต่ในขณะที่เดียวกันก็ตระหนักในคุณค่าแห่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองหรือชุมชนตนเอง ที่สำคัญคือการศึกษาจะต้องสอนให้รู้จักตนเอง ชุมชนตนเองให้สามารถพึ่งตนเองและชุมชนตนเองในการฝ่าฟันวิกฤตอันเกิดจากความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเข้มแข็ง

ในด้านการศึกษา รัฐควรส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใจประวัติศาสตร์ของชุมชน วัฒนธรรม และประเพณีของชุมชน ให้มีการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมไว้ให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นการปลูกจิตสำนึกของเด็กและเยาวชนได้เข้าใจและรักท้องถิ่นของตนเอง ใช้ปัญหาของชุมชนเป็นตัวตั้งในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน จัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับประชาชน ได้รับข่าวสารความรู้ด้านการจัดการ การตลาด การดูแลสุขภาพ การพัฒนาอาชีพ เทคโนโลยีที่ทันสมัย เป็นต้น รวมทั้งการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของกลุ่มอาชีพต่างๆ ในหมู่บ้านให้มีความรู้ความสามารถ เข้าใจในด้านการพัฒนาอาชีพ การวางแผนการพัฒนาอาชีพ และความเป็นอยู่ของตนเอง การรวมกลุ่มอาชีพ การจัดการ การผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ การตลาด การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การปรับปรุงผลผลิตหรือสินค้าให้มีคุณภาพ ลดต้นทุนการผลิต เป็นต้น

นอกจากนี้ส่งเสริมให้มีการศึกษาตลอดชีพ ผนวกเข้ากับความรู้ต่าง ๆ จากภูมิปัญญาท้องถิ่น มาบูรณาการเข้าด้วยกันเพื่อที่จะนำความรู้และวิทยาการสมัยใหม่เข้ามาแก้ปัญหาทางสังคม และเศรษฐกิจในชุมชน การศึกษาควรมีการสนับสนุนให้เยาวชนนำความรู้ที่เรียนไปพัฒนาชุมชนให้มากขึ้น เพราะบางชุมชนระดับการศึกษาดี แต่ผู้ที่มีการศึกษากลับไม่ได้นำความรู้ มาสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน หากแต่เป็นการศึกษาที่สูญเปล่า อีกทั้งควรสนับสนุนให้โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์ในการเื้อต่อการพัฒนาท้องถิ่นของตน ผ่านทางหลักสูตรท้องถิ่นในชุมชนนั้น ยกเลิกปรัชญาที่มองการศึกษาเป็นการค้าอย่างหนึ่ง แต่ควรสนับสนุนการสร้างปัญญา

ในสถาบันการศึกษาและสังคมให้มากขึ้น ขจัดแหล่งอบายมุขทำให้เยาวชนไร้เหตุผล ไร้คุณธรรม และเห็นเงินเป็นใหญ่ เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่ให้เยาวชนขายบริการทางเพศ เป็นต้น

2) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การจัดการแรงงานในครัวเรือน นอกจากการกระจายแรงงานในครัวเรือนสู่การผลิตการเกษตรที่หลากหลายแล้ว ยังหมายรวมถึงการจัดการให้แรงงานในครอบครัวให้มีการทำงานที่หลากหลายกับทรัพยากรที่มีอยู่และเคลื่อนย้ายไปสาขาเศรษฐกิจอื่นนอกภาคเกษตร โดยเฉพาะกรณีครัวเรือนและชุมชนที่มีแรงกดดันด้านที่ดิน โดยการสนับสนุนด้านการศึกษาบุตรหลานจัดเป็นส่วนหนึ่งในการเตรียมความพร้อม/สร้างความสามารถให้กับแรงงานในครัวเรือน ไม่ว่าจะบุตรหลานจะต้องการออกนอกภาคเกษตรหรือไม่ก็ตาม

1.2. วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนในแต่ละภูมิภาค
 ตารางที่ 4.3. วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนในแต่ละภูมิภาค

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชน	จำนวนงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และดุษฎีนิพนธ์				
	ภาคเหนือ	ภาคกลาง/ตะวันตก/ ตะวันออก	ภาคตะวันออกเฉียง เหนือ	ภาคใต้	รวมภาค
ความเชื่อและวัฒนธรรม	4	0	3	3	1
การจัดการทรัพยากรในชุมชน	1	3	4	3	2
ผู้นำที่เข้มแข็ง	0	2	3	2	1
กลุ่มและเครือข่าย	6	6	6	3	4
การจัดการด้านการผลิต	1	5	7	2	1
ทุนและการสะสมทุน	1	2	7	1	1
การศึกษา	1	2	3	0	1
ภูมิปัญญาท้องถิ่น	3	2	1	1	1
ความร่วมมือและการมีส่วนร่วม	3	6	4	3	1
การสนับสนุนจากรัฐ	2	4	1	0	2
เศรษฐกิจพอเพียง	6	10	10	4	6

ผลจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนในแต่ละภูมิภาค มีดังต่อไปนี้

1.2.1. ภาคเหนือ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศรษฐกิจชุมชน มีดังต่อไปนี้

- 1) การดำเนินการตามปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 6 งานวิจัย
- 2) กลุ่มและเครือข่าย มีจำนวน 6 งานวิจัย
- 3) ความเชื่อ วัฒนธรรม และจิตสำนึกที่รักชุมชนของตนเอง มีจำนวน 4 งานวิจัย
- 4) ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีจำนวน 3 งานวิจัย
- 5) ความร่วมมือและการมีส่วนร่วม การจัดทำแผนชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน มีจำนวน 3 งานวิจัย
- 6) การสนับสนุนจากรัฐ มีจำนวน 2 งานวิจัย
- 7) การจัดการทรัพยากรในชุมชน มีจำนวน 1 งานวิจัย
- 8) การจัดการด้านการผลิต มีจำนวน 1 งานวิจัย
- 9) ทุนและการสะสมทุน มีจำนวน 1 งานวิจัย
- 10) การศึกษา มีจำนวน 1 งานวิจัย

1.2.2. ภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออก

- 1) การดำเนินการตามปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 10 งานวิจัย
- 2) กลุ่มและเครือข่าย มีจำนวน 6 งานวิจัย
- 3) ความร่วมมือและการมีส่วนร่วม การจัดทำแผนชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน มีจำนวน 6 งานวิจัย
- 4) การจัดการด้านการผลิต มีจำนวน 5 งานวิจัย
- 5) การสนับสนุนจากรัฐ มีจำนวน 4 งานวิจัย
- 6) การจัดการทรัพยากรในชุมชน มีจำนวน 3 งานวิจัย
- 7) ผู้นำที่เข้มแข็ง มีจำนวน 2 งานวิจัย
- 8) ทุนและการสะสมทุน มีจำนวน 2 งานวิจัย
- 9) การศึกษา มีจำนวน 2 งานวิจัย
- 10) ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีจำนวน 2 งานวิจัย

1.2.3. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- 1) การดำเนินการตามปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 10 งานวิจัย
- 2) การจัดการด้านการผลิต มีจำนวน 7 งานวิจัย
- 3) ทุนและการสะสมทุน มีจำนวน 7 งานวิจัย
- 4) กลุ่มและเครือข่าย มีจำนวน 6 งานวิจัย
- 5) การจัดการทรัพยากรในชุมชน มีจำนวน 4 งานวิจัย
- 6) ความร่วมมือและการมีส่วนร่วม การจัดทำแผนชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน มีจำนวน 4 งานวิจัย
- 7) ความเชื่อ วัฒนธรรม และจิตสำนึกที่รักชุมชนของตนเอง มีจำนวน 3 งานวิจัย
- 8) ผู้นำที่เข้มแข็ง มีจำนวน 3 งานวิจัย
- 9) การศึกษา มีจำนวน 3 งานวิจัย
- 10) ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีจำนวน 1 งานวิจัย
- 11) การสนับสนุนจากรัฐ มีจำนวน 1 งานวิจัย

1.2.4. ภาคใต้

- 1) การดำเนินการตามปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 4 งานวิจัย
- 2) ความเชื่อ วัฒนธรรม และจิตสำนึกที่รักชุมชนของตนเอง มีจำนวน 3 งานวิจัย
- 3) การจัดการทรัพยากรในชุมชน มีจำนวน 3 งานวิจัย
- 4) กลุ่มและเครือข่าย มีจำนวน 3 งานวิจัย
- 5) ความร่วมมือและการมีส่วนร่วม การจัดทำแผนชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน มีจำนวน 3 งานวิจัย
- 6) ผู้นำที่เข้มแข็ง มีจำนวน 2 งานวิจัย
- 7) การจัดการด้านการผลิต มีจำนวน 2 งานวิจัย
- 8) ทุนและการสะสมทุน มีจำนวน 1 งานวิจัย
- 9) ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีจำนวน 1 งานวิจัย

1.2.5. รวมภาค

- 1) การดำเนินการตามปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 6 งานวิจัย
- 2) กลุ่มและเครือข่าย มีจำนวน 4 งานวิจัย
- 3) การจัดการทรัพยากรในชุมชน มีจำนวน 2 งานวิจัย

- 4) การสนับสนุนจากรัฐ มีจำนวน 2 งานวิจัย
- 5) ความเชื่อ วัฒนธรรม และจิตสำนึกที่รักชุมชนของตนเอง มีจำนวน 1

งานวิจัย

- 6) ผู้นำที่เข้มแข็ง มีจำนวน 1 งานวิจัย
- 7) การจัดการด้านการผลิต มีจำนวน 1 งานวิจัย
- 8) ทุนและการสะสมทุน มีจำนวน 1 งานวิจัย
- 9) การศึกษา มีจำนวน 1 งานวิจัย
- 10) ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีจำนวน 1 งานวิจัย
- 11) ความร่วมมือและการมีส่วนร่วม การจัดทำแผนชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน มีจำนวน 1 งานวิจัย

1.3. ทดสอบค่าทางสถิติเพื่อหาความสัมพันธ์

สมมติฐานการทดสอบมีดังนี้

H_0 : ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทยไม่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค

H_1 : ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทยแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค

ในการสังเคราะห์งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และคูณิพนธ์ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย จะทดสอบความสัมพันธ์ด้วยวิธีหาสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมน และทดสอบนัยสำคัญที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 โดยใช้โปรแกรม SPSS Version 13

ตารางที่ 4.4. ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคเหนือกับภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออก

			ภาคเหนือ	ภาคกลางฯ
Spearman's rho	ภาคเหนือ	Correlation Coefficient	1.000	.429
		Sig. (2-tailed)	.	.188
		N	11	11
	ภาคกลางฯ	Correlation Coefficient	.429	1.000
		Sig. (2-tailed)	.188	.
		N	11	11

ตารางที่ 4.5. ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคเหนือกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

			ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
Spearman's rho	ภาคเหนือ	Correlation Coefficient	1.000	.150
		Sig. (2-tailed)	.	.661
		N	11	11
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	Correlation Coefficient	.150	1.000
		Sig. (2-tailed)	.661	.
		N	11	11

ตารางที่ 4.6. ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคนื้อกับภาคใต้

Correlations

			ภาคนื้อ	ภาคใต้
Spearman's rho	ภาคนื้อ	Correlation Coefficient	1.000	.542
		Sig. (2-tailed)	.	.085
		N	11	11
	ภาคใต้	Correlation Coefficient	.542	1.000
		Sig. (2-tailed)	.085	.
		N	11	11

ตารางที่ 4.7. ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Correlations

			ภาคกลางฯ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
Spearman's rho	ภาคกลางฯ	Correlation Coefficient	1.000	.557
		Sig. (2-tailed)	.	.075
		N	11	11
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	Correlation Coefficient	.557	1.000
		Sig. (2-tailed)	.075	.
		N	11	11

ตารางที่ 4.8. ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกกับภาคใต้

Correlations

			ภาคกลางฯ	ภาคใต้
Spearman's rho	ภาคกลางฯ	Correlation Coefficient	1.000	.476
		Sig. (2-tailed)	.	.139
		N	11	11
	ภาคใต้	Correlation Coefficient	.476	1.000
		Sig. (2-tailed)	.139	.
		N	11	11

ตารางที่ 4.9. ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคใต้

			ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคใต้
Spearman's rho	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	Correlation Coefficient	1.000	.557
		Sig. (2-tailed)	.	.075
		N	11	11
	ภาคใต้	Correlation Coefficient	.557	1.000
		Sig. (2-tailed)	.075	.
		N	11	11

ผลการทดสอบค่าทางสถิติของปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาคต่างๆ มีดังต่อไปนี้

1.3.1. ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคเหนือกับภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออก

จากตารางที่ 4.4. หาความสัมพันธ์หรือความสอดคล้องระหว่างภาคเหนือและภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออก โดยมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชน 11 ปัจจัย เมื่อหาสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนแล้วได้เท่ากับ 0.429 ซึ่งสามารถแปลผลได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนของภาคเหนือและภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออก มีความสัมพันธ์กันระดับปานกลาง และเมื่อนำไปทดสอบนัยสำคัญแล้วพบค่า Sig. (2-tailed) = 0.188 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.05 จึงสรุปได้ว่ายอมรับ H_0 จึงสรุปผลได้ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนในภาคเหนือและภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

1.3.2. ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคเหนือกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากตารางที่ 4.5. หาความสัมพันธ์หรือความสอดคล้องระหว่างภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชน 11 ปัจจัย เมื่อหาสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนแล้วได้เท่ากับ 0.150 ซึ่งสามารถแปลผลได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสัมพันธ์กันระดับน้อย และเมื่อนำไปทดสอบนัยสำคัญแล้วพบค่า Sig. (2-tailed) = 0.661 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.05 จึงสรุปได้ว่ายอมรับ H_0 จึงสรุปผลได้ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

1.3.3. ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคเหนือกับภาคใต้

จากตารางที่ 4.6. หาความสัมพันธ์หรือความสอดคล้องระหว่างภาคเหนือและภาคใต้ โดยมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน 11 ปัจจัย เมื่อหาสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนแล้วได้เท่ากับ 0.542 ซึ่งสามารถแปลผลได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของภาคเหนือและภาคใต้ มีความสัมพันธ์กันระดับปานกลาง และเมื่อนำไปทดสอบนัยสำคัญแล้วพบค่า Sig. (2-tailed) = 0.085 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.05 จึงสรุปได้ว่ายอมรับ H_0 จึงสรุปผลได้ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคเหนือและภาคใต้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

1.3.4. ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากตารางที่ 4.7. หาความสัมพันธ์หรือความสอดคล้องระหว่างภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน 11 ปัจจัย เมื่อหาสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนแล้วได้เท่ากับ 0.557 ซึ่งสามารถแปลผลได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสัมพันธ์กันระดับปานกลาง และเมื่อนำไปทดสอบนัยสำคัญแล้วพบค่า Sig. (2-tailed) = 0.075 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.05 จึงสรุปได้ว่ายอมรับ H_0 จึงสรุปผลได้ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

1.3.5. ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกกับภาคใต้

จากตารางที่ 4.8. หาความสัมพันธ์หรือความสอดคล้องระหว่างภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกและภาคใต้ โดยมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน 11 ปัจจัย เมื่อหาสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนแล้วได้เท่ากับ 0.476 ซึ่งสามารถแปลผลได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกและภาคใต้ มีความสัมพันธ์กันระดับปานกลาง และเมื่อนำไปทดสอบนัยสำคัญแล้วพบค่า Sig. (2-tailed) = 0.139 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.05 จึงสรุปได้ว่ายอมรับ H_0 จึงสรุปผลได้ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกและภาคใต้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

1.3.6. ทดสอบค่าทางสถิติ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคใต้

จากตารางที่ 4.9. หากความสัมพันธ์หรือความสอดคล้องระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ โดยมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน 11 ปัจจัย เมื่อหาสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนแล้วได้เท่ากับ 0.557 ซึ่งสามารถแปลผลได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ มีความสัมพันธ์กันระดับปานกลาง และเมื่อนำไปทดสอบนัยสำคัญแล้วพบค่า Sig. (2-tailed) = 0.075 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.05 จึงสรุปได้ว่ายอมรับ H_0 จึงสรุปผลได้ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจ

ตารางที่ 4.10. วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจ

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนา	ทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของนักเศรษฐศาสตร์						
	เคนส์	ฮาร์รอด-โดมาร์	เนอร์กเซ	ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	เจ. ฮอล์มเบอร์ก และอาร์ แชนบรูด	อี เอฟ. ชูมาเคอร์	พุทธ เศรษฐศาสตร์
1. ความเชื่อ วัฒนธรรม และจิตสำนึกที่รักชุมชนของตนเอง				/	/		
2. การจัดการทรัพยากรในชุมชน				/	/		
3. ผู้นำที่เข้มแข็ง				/			
4. กลุ่มและเครือข่าย				/			
5. การจัดการด้านการผลิต			/	/			
6. ทุนและการสะสมทุน	/	/	/	/			
7. การศึกษา						/	
8. ภูมิปัญญาท้องถิ่น				/			
9. ความร่วมมือและการมีส่วนร่วม/แผนชุมชน/การบริหารจัดการ				/		/	

ตารางที่ 4.10. วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจ(ต่อ)

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	ทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของนักเศรษฐศาสตร์						
	เคนส์	ฮาร์รอด-โดมาร์	เนอร์กเซ	ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	เจ. ฮอล์มเบอร์ก และอาร์ แซนบลูค	อี เอฟ. ชูมาเคอร์	พุทธ เศรษฐศาสตร์
10. การสนับสนุนจากรัฐ	/			/			
11. เศรษฐกิจพอเพียง				/	/	/	/

ผลจากการศึกษางานวิจัย วิทยานิพนธ์ และดุษฎีนิพนธ์ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทยมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจแบบต่างๆ ดังนี้

2.1. จอห์น เมনারด์ เคนส์ : ตัวแบบความเจริญเติบโตด้านอุปสงค์รวม

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทย มีความสอดคล้องกับทฤษฎีของเคนส์ ในเรื่องทุน การสะสมทุน และการช่วยเหลือของภาครัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจ คือถ้าครัวเรือนหรือชุมชนมี การจัดหาแหล่งเงินทุนและการสะสมทุน เทคโนโลยี แรงงาน ที่ดิน การเพิ่มศักยภาพด้านการผลิตให้มีประสิทธิภาพ เหมาะสม และสอดคล้องกับทุนสังคมที่มีอยู่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน นอกจากนี้ควรลดต้นทุนทางการผลิต ฟังหาในสิ่งที่ชุมชนหรือท้องถิ่นมีมากกว่าการซื้อจากภายนอก

หากครัวเรือนหรือชุมชน มีการสะสมทุน และการเพิ่มศักยภาพในการผลิต โดยใช้เทคโนโลยีขนาดกลาง หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว จะส่งผลให้เกิดการลงทุนภายในชุมชน มีการจ้างงานภายในชุมชนเป็นการลดปัญหาการว่างงานของชุมชน ส่วนการเข้ามามีบทบาทของรัฐ ในช่วงที่เศรษฐกิจชุมชนกำลังตกต่ำก็มีความสำคัญ โดยการใช้จ่ายของรัฐในการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนผ่านโครงการต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนมีงานทำ มีการพัฒนาด้านการผลิต และในที่สุดชุมชนก็จะสามารถพึ่งตนเองได้

งานวิจัยที่มีความสอดคล้องในเรื่องทุนและการสะสมทุนได้แก่งานวิจัยของ จตุพร อุประคำ, วัฒนา มุละชีวะ, อรทิพย์ เรืองกุล, สมคิด พรหมจูน และคณะ, บุญยงค์ เกศเทศ และสุวิทย์ ธีรศาสน์, มณีมัย ทองอยู่, สุวิทย์ ธีรศาสน์, ธนโชติ อินธิแสน, นงนุช พันยาก, พรเทพ รัตนเรืองศรี, สุกกาญจน์ นันทะวารการ และทรงจิต พูลลาภ และคณะ

งานวิจัยที่มีความสอดคล้องในเรื่องการใช้จ่าย/การสนับสนุนของภาครัฐได้แก่ งานวิจัยของ ศรีณย์ ชาติลักษณ์, จตุพร อุประคำ, วัฒนา มุละชีวะ, วรทัย จารุทวิชัย, สุจริต ขวัญทอง, ชนิกา พันธุ์รังสี, สมคิด พรหมจูน และคณะ และกรรณิการ์ สุขเกษม, สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และกนกกรัตน์ ยศไกร

2.2. ฮาร์รอด-โดมาร์ : ตัวแบบการเจริญเติบโตจากการออมและการลงทุน

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทย มีความสอดคล้องกับทฤษฎีของฮาร์รอด-โดมาร์ ในเรื่องบทบาทของการสะสมทุน โดยเฉพาะประสิทธิภาพของการลงทุน การลงทุนจะทำให้เกิดการผลิต และการปรับปรุงการผลิต การจัดหาเครื่องมือในการผลิตให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่ลงทุน และท้องถิ่น ทำให้การผลิตมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้น จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นจะทำให้ระดับการออมเพิ่มขึ้น เมื่อมีทุนจากการออมมากขึ้น จะทำให้การเพิ่มขึ้นของการลงทุน ทำให้รายได้เพิ่มมากขึ้น และระดับการออมสูงขึ้น จากการที่มีการลงทุนสุทธิที่เพิ่มสูงขึ้นเพื่อรับการออมที่เพิ่มสูงขึ้น และการออมที่จะเพิ่มสูงขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง จะต้องมากจากการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของรายได้ที่แท้จริง นอกจากนี้ถ้าชุมชนหรือครัวเรือนมีการสะสมทุนที่เพิ่มขึ้นจะทำให้เกิดการสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง

งานวิจัยที่มีความสอดคล้องในเรื่องทุนและการสะสมทุนได้แก่ งานวิจัยของ จตุพร อุประคำ, วัฒนา มุละชีวะ, อรทิพย์ เรืองกุล, สมคิด พรหมจัน และคณะ, บุญยงค์ เกศเทศ และสุวิทย์ ธีรศาสตร์, มณีมัย ทองอยู่, สุวิทย์ ธีรศาสตร์, ธนโชติ อินทิแสน, นงนุช พันยาก, พรเทพ รัตนเรืองศรี, ศุภกาญจน์ นันทะวรการ และทรงจิต พูลลาภ และคณะ

2.3. เนอร์กเซ : ทฤษฎีความเจริญเติบโตอย่างสมดุล

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทย มีความสอดคล้องกับทฤษฎีของเนอร์กเซ ในเรื่อง

2.3.1. การขยายการลงทุนและการผลิตหลายๆ ประเภทไปพร้อมกัน เพื่อทำให้เกิดการความหลากหลาย และเกิดประหยัดจากภายนอก ซึ่งเป็นการลดต้นทุนการผลิตของกิจกรรมหนึ่งจากการผลิตของอีกกิจกรรมหนึ่งหรือของกิจกรรมอื่นๆ กิจกรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นจะเป็นลูกค้าซึ่งกันและกันได้ ตลาดก็จะขยายตัวได้ ต้นทุนต่อหน่วยในการผลิตของกิจกรรมที่หลากหลายก็จะลดต่ำลง ตัวอย่างเช่น กิจกรรมการผลิตสามประเภท คือ การผลิตข้าว การผลิตปุ๋ยชีวภาพ และการผลิตขนม/อาหาร ดำเนินการผลิตสินค้าโดยมีการจ้างงานภายในชุมชนเกิดขึ้น แรงงานงานภายในชุมชนที่ผลิตข้าว เมื่อมีรายได้และต้องบริโภคอาหาร และใช้ปุ๋ยชีวภาพก็จะนำรายได้ที่ได้รับจากการขายข้าว มาซื้อขนม/อาหาร และปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งทำให้เกิดการขยายตลาดขนม/อาหาร และตลาดปุ๋ยชีวภาพ กิจกรรมผลิตขนม/อาหาร และปุ๋ยชีวภาพก็สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ มีรายได้ กำไร การออม และการลงทุนเพิ่มขึ้น มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น ทำให้ผู้ผลิตในชุมชนสามารถขยายการผลิต ได้รายได้เพิ่มขึ้น มีกำไร เกิดการออม และการลงทุนเพิ่มขึ้น ตลาดขยายตัวขนาดใหญ่ขึ้น ทำให้ชุมชนพึ่งการผลิตภายในชุมชน มากกว่านอกชุมชน

2.3.2. เกิดเครือข่ายการผลิตภายในชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนปัจจัยการผลิตภายในชุมชน ทำให้เกิดรายได้หมุนเวียนภายในชุมชน

งานวิจัยที่มีความสอดคล้องในเรื่องการผลิตที่หลากหลายได้แก่งานวิจัยของ พรพิไล เลิศวิชา และอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, วัฒนา มุละชีวะ, ทิพวัลย์ สีจันทร์, พอพันธ์ อุทยานนท์, อรทิพย์ เรืองกุล, นุกล บำรุงไทย พรรณยูพา นพริก และวัฒนา ภู่เล็ก, สมคิด พรหมจุ่น และคณะ, บุญยงค์ เกศเทศ และสุวิทย์ ชีรสาศวัต, พรเพ็ญ ทับเปลี่ยน, มณีมัย ทองอยู่, สุวิทย์ ชีรสาศวัต, พรเทพ รัตนเรืองศรี, สงบ ส่งเมือง, ชลิตา บัณฑวงค์ และอนุสรณ์ อุณโณ และทรงจิต พูลลาภ และคณะ

งานวิจัยที่มีความสอดคล้องในเรื่องเครือข่ายการผลิตได้แก่งานวิจัยของ จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, รัตนาพร เศรษฐกุล, พรพิไล เลิศวิชา และอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, สมเกียรติ จันทร์ห่อ, ศรัณย์ ชิตติลักษณ์, จตุพร อุประคำ, วัฒนา มุละชีวะ, ทิพวัลย์ สีจันทร์, อรทิพย์ เรืองกุล, นุกล บำรุงไทย พรรณยูพา นพริก และวัฒนา ภู่เล็ก, วรทัย จารุทวิย, ชนิกา พันธุ์รังสี, สมคิด พรหมจุ่น และคณะ, พรเพ็ญ ทับเปลี่ยน, สุวิทย์ ชีรสาศวัต, นุญนุช พันยาก, ประสิทธิ์ นิ่มจินดา และคณะ, นุญนุช พันยาก, พรเทพ รัตนเรืองศรี, สุกกาญจน์ นันทะวการ, สงบ ส่งเมือง, ชลิตา บัณฑวงค์ และอนุสรณ์ อุณโณ, ทรงจิต พูลลาภ และคณะ, กรรณิการ์ สุขเกษม และสุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, สุนัย จุลพงศธร และมัทนา พนานิรามัย สมชาย สุขศิริกุล และสุปราณี ศรีนัตราภิมุข

2.4. ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทย มีความสอดคล้องกับปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในเรื่อง

2.4.1. การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น เกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารและสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน

2.4.2. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

2.4.3. มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

2.4.4. การอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง

2.4.5. การจัดการด้านการผลิต การผลิตที่หลากหลาย เพื่อการผลิตบริโภคเอง เหลือขาย ทำให้มี

2.4.6. รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน เป็นกลุ่มและเครือข่าย

2.4.7. การสะสมทุน การออม เพื่อการสร้างภูมิคุ้มกันจากการเปลี่ยนแปลงของ สถานการณ์

2.4.8. การศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่อง และการใช้เทคโนโลยีขนาดกลาง หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทุกงานวิจัยมีความสอดคล้องในเรื่องปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.5. เจ. ฮอล์มเบอร์ก และอาร์ แชนบรูด

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทย มีความสอดคล้องกับทฤษฎีของเจ. ฮอล์มเบอร์ก และอาร์ แชนบรูด ในเรื่อง การพัฒนาแบบ ยั่งยืนในแง่ของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม(คุณภาพชีวิต) และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำหรับคนในยุคปัจจุบัน และมีความยั่งยืนไปถึงลูกหลานในอนาคต

5.1. ความยั่งยืนในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความสัมพันธ์ และสถาบัน

5.2. การป้องกัน และการนำใช้อย่างดีที่สุดด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงความยั่งยืน ในการจัดสรรและกระจายทรัพยากรที่ขาดแคลน

5.3. ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นความยั่งยืน ไม่ว่าจะมีความยั่งยืน ทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านนิเวศวิทยา

งานวิจัยที่มีความสอดคล้องในเรื่องด้านขนบธรรมเนียมประเพณีได้แก่งานวิจัย ของ จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, พรพิไล เลิศวิชา และอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, รัตนาพร เศรษฐกุล, สมเกียรติ จันทร์ห่อ, สมคิด พรหมจูน และคณะ, พรเพ็ญ ทับเปลี่ยน, สุวิทย์ ชีรสาศวัต, สงบ ส่งเมือง, ทวีป แก้วคง, ชลิตา บัณฑุงศ์ และทรงจิต พูลลาภ และคณะ

งานวิจัยที่มีความสอดคล้องในเรื่องด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ได้แก่งานวิจัยของ รัตนาพร เศรษฐกุล, ทิพวัลย์ สีจันทร์, พอพันธ์ อูยานนท์, อรทิพย์ เรืองกุล, บุญยงค์ เกศเทศ และสุวิทย์ ชีรสาศวัต, สมคิด พรหมจูน และคณะ, มณีมัย ทองอยู่, สุวิทย์ ชีรสาศวัต, สงบ ส่งเมือง, ทวีป แก้วคง, ชลิตา บัณฑุงศ์ และอนุสรณ์ อุดม, มัทนา พนานิรามัย สมชาย สุขศิริกุล และสุปราณี ศรีฉัตรภิมุข, และนภาพร หะวานนท์ และพิศมัย รัตนโรจน์สกุล

ทุกงานวิจัยมีความสอดคล้องในเรื่องปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.6. อี เอฟ. ชูมาเคอร์

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทย มีความสอดคล้องกับทฤษฎีของอี เอฟ. ชูมาเคอร์ ในเรื่อง

2.6.1. การพัฒนาด้านการศึกษาเพื่อช่วยให้ชาวชนบทมีความรู้พอที่จะสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ในพื้นที่ชนบท ประกอบกับการมีความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก และการหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

2.6.2. ด้านการจัดการองค์กรต้องเน้นการจัดการองค์กรที่กระจายอำนาจและเป็นประชาธิปไตย การมีส่วนร่วม การสร้างความเข้มแข็งและระเบียบวินัยในชุมชน

2.6.3. ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านการสร้างพื้นฐาน คือความพอคิพอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ(เทคโนโลยีระดับกลางหรือเทคโนโลยีที่มีหน้าตาเป็นมนุษย์) เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมเจริญต่อไป

งานวิจัยที่มีความสอดคล้องในเรื่องด้านการศึกษาได้แก่งานวิจัยของ สมเด็จพระ จันทร์หัตถ์, ทิพวัลย์ สีจันทร์, นฤกุล บำรุงไทย พรรณยุพา นพรัก และวัฒนา ภู่อเล็ก, สมคิด พรหมจูน และคณะ, มณีมัย ทองอยู่, สุวิทย์ ชีรสาศวัต และกนกรัตน์ ยศไกร

งานวิจัยที่มีความสอดคล้องในเรื่องการจัดการองค์กร การมีส่วนร่วมได้แก่งานวิจัยของ จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, พรพิไล เลิศวิชา และอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, ศรัณย์ ธิติลักษณ์, จรียา สุพรรณ, วัฒนา มุละชีวะ, อรทิพย์ เรืองกุล, วรทัย จารุทวิชัย, สุจรีต ขวัญทอง, ชนิกา พันธุ์รังสี, สมคิด พรหมจูน และคณะ, ธนโชติ อินทิแสน, ประสิทธิ์ นิ่มจินดา และคณะ, พรเทพ รัตนเรืองศรี, ศุภกาญจน์ นันทะวารการ, สงบ ส่งเมือง, ทวีป แก้วคง, และมัทนา พานานิรามย์ สมชาย สุขศิริกุล และสุปราณี ศรีฉัตรากิมุข

ทุกงานวิจัยมีความสอดคล้องในเรื่องปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.7. พุทธเศรษฐศาสตร์

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทย มีความสอดคล้องกับทฤษฎีของ พุทธเศรษฐศาสตร์ ในเรื่อง

ปัญญา เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุด ปัญญาที่เกิดการสังเคราะห์ที่เห็นความไม่ยั่งยืนของสรรพสิ่ง ลดความโลภ โกรธ หลง ไม่เน้นการสะสมทุน เน้นความฉลาดที่ไม่ครอบงำด้วยกิเลส นอกจากนั้นปัญญาไม่เพียงแต่ได้กำหนดเฉพาะการผลิต แต่กำหนดการบริโภค ในพุทธเศรษฐกิจด้วย การเน้นความสามารถทางปัญญาจะเป็นปัจจัยที่สร้างความก้าวหน้าให้แก่

มนุษย์ชาติอย่างแท้จริง เมื่อมีปัญหาแล้วจะสามารถพึ่งพาตนเองได้ และสิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวหล่อหลอมให้เกิดการพัฒนาด้านการผลิต การบริโภค การกระจายการผลิตอย่างพอดี การจัดสรรทรัพยากร ที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

เน้นความพอเพียง และการพึ่งตนเองเช่นเดียวกับปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ยังต้องการให้ปัจเจกบุคคลยกระดับพื้นฐานสองสิ่งนี้ไปสู่หลักความมีเมตตากรุณา

ทุกงานวิจัยมีความสอดคล้องในเรื่องการพึ่งตนเอง และความพอเพียง และปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย ครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อสังเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของแต่ละงานวิจัยว่ามีความแตกต่างกันหรือเหมือนกันหรือไม่อย่างไร
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของงานวิจัยในประเทศไทยว่ามีความสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจแบบต่างๆ หรือไม่อย่างไร

การศึกษาโดยการสังเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และคุณฉินิพนธ์ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา และวิธีทางสถิติหาค่าความสัมพันธ์ของภูมิภาคต่างๆ ซึ่งใช้ข้อมูลจากห้องสมุดของห้องสมุดของสถาบันต่างๆ และฐานข้อมูลงานวิจัยด้านเศรษฐกิจชุมชนจาก Internet ทางเว็บไซต์ต่างๆ จำนวน 36 งานวิจัย

สรุปผล และอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลจากการศึกษางานวิจัย วิทยานิพนธ์ และคุณฉินิพนธ์ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ มีดังต่อไปนี้

1.1. วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย มีดังต่อไปนี้

1.1.1. การดำเนินการตามปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 36 งานวิจัย เศรษฐกิจชุมชนที่มีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาได้จำกัดแต่เพียงการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ในครอบครัวหรือในชุมชนเท่านั้น แต่เป็นการจัดระบบระเบียบการผลิต การบริโภค การลงทุน การดำเนินการใหม่ เริ่มจากการสร้างรากฐานให้มั่นคง มีกินมีใช้ให้พอเพียงเสียก่อน แล้วจึงนำส่วนที่เหลือออกไปสู่ตลาดภายนอก

1.1.2. กลุ่มและเครือข่าย มีจำนวน 25 งานวิจัย ควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มและเครือข่ายเพื่อสร้างความแข็งแกร่งและอำนาจต่อรองของกลุ่มและเครือข่าย

1.1.3. ความร่วมมือและการมีส่วนร่วม การจัดทำแผนชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน มีจำนวน 17 งานวิจัย

ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชน ชุมชนควรมีการจัดทำแผนชุมชน เพื่อการดำเนินการที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น รวมถึงการบริหารจัดการชุมชนที่ดีและเหมาะสม

1.1.4. การจัดการด้านการผลิต มีจำนวน 16 งานวิจัย

ควรส่งเสริมครัวเรือนให้มีระบบการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย เช่น ทำการผลิตในลักษณะผสมผสาน ที่สอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น แรงงาน เทคโนโลยีชาวบ้านที่มี รวมถึงการจัดทำแผนการผลิต การทำบัญชีครัวเรือนที่ถูกต้องและเหมาะสม

1.1.5. การจัดการทรัพยากรในชุมชน มีจำนวน 13 งานวิจัย

ควรมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้มีสมบูรณ์ รวมถึงการจัดการด้านการปฏิรูปที่ดินทำกินให้แก่ผู้ที่ขาดแคลนที่ดินทำกิน

1.1.6. ทุนและการสะสมทุน มีจำนวน 12 งานวิจัย

ควรจัดหาแหล่งทุนให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน รวมถึงการส่งเสริมให้มีการออม และการให้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

1.1.7. ความเชื่อ วัฒนธรรม และจิตสำนึกที่รักชุมชนของตนเอง มีจำนวน 11 งานวิจัย

ชุมชนที่มีวัฒนธรรมและความเชื่อที่ดีงามของชุมชน จะส่งผลต่อการคงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชน จะทำให้ชุมชนมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้ชุมชนมีความรัก ความสามัคคี และมีความเข้มแข็งภายในชุมชน

1.1.8. การสนับสนุนจากรัฐ มีจำนวน 9 งานวิจัย

รัฐควรมีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามความเหมาะสมและตามศักยภาพของชุมชน ในการดำเนินนโยบายควรยึดเอาชุมชนเป็นหลัก

1.1.9. ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีจำนวน 8 งานวิจัย

ควรส่งเสริมและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมให้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

1.1.10. ผู้นำที่เข้มแข็ง มีจำนวน 8 งานวิจัย

ผู้นำจะต้องเป็นบุคคลที่มีบุคลิกที่เหมาะสมแก่การเป็นผู้นำ มีภาวะการณ์เป็นผู้นำ สามารถแก้ไขสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้น ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม มีความคิดที่ก้าวไกล นอกจากนี้ต้องเป็นบุคคลที่สามารถสร้างความศรัทธาและความร่วมมือจากชุมชนได้

1.1.1. การศึกษา มีจำนวน 7 งานวิจัย

รัฐควรส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาตลอดชีพ ผนวกเข้ากับความรู้ต่าง ๆ จากภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของกลุ่มอาชีพต่างๆ

1.2. วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแต่ละภูมิภาค พบว่า 3 ปัจจัยแรกที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้แก่

1.2.1. ภาคเหนือ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีดังต่อไปนี้

- 1) การดำเนินการตามปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 6 งานวิจัย
- 2) กลุ่มและเครือข่าย มีจำนวน 6 งานวิจัย
- 3) ความเชื่อ วัฒนธรรม และจิตสำนึกที่รักชุมชนของตนเอง มีจำนวน 4 งานวิจัย

1.2.2. ภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออก

- 1) การดำเนินการตามปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 10 งานวิจัย
- 2) กลุ่มและเครือข่าย มีจำนวน 6 งานวิจัย
- 3) ความร่วมมือและการมีส่วนร่วม การจัดทำแผนชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน มีจำนวน 6 งานวิจัย

1.2.3. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- 1) การดำเนินการตามปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 10 งานวิจัย
- 2) การจัดการด้านการผลิต มีจำนวน 7 งานวิจัย
- 3) ทุนและการสะสมทุน มีจำนวน 7 งานวิจัย

1.2.4. ภาคใต้

- 1) การดำเนินการตามปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 4 งานวิจัย
- 2) ความเชื่อ วัฒนธรรม และจิตสำนึกที่รักชุมชนของตนเอง มีจำนวน 3 งานวิจัย
- 3) การจัดการทรัพยากรในชุมชน มีจำนวน 3 งานวิจัย

1.2.5. รวมภาค

- 1) การดำเนินการตามปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 6 งานวิจัย
- 2) กลุ่มและเครือข่าย มีจำนวน 4 งานวิจัย
- 3) การจัดการทรัพยากรในชุมชน มีจำนวน 2 งานวิจัย

1.3. ทดสอบค่าทางสถิติเพื่อหาความสัมพันธ์ พบว่า

1.3.1. ภาคเหนือกับภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออก เมื่อทดสอบสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนแล้วพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนของภาคเหนือและภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออก มีความสัมพันธ์กันระดับปานกลาง และไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

1.3.2. ภาคเหนือกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อทดสอบสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนแล้วพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสัมพันธ์กันระดับน้อย และไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

1.3.3. ภาคเหนือกับภาคใต้ เมื่อทดสอบสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนแล้วพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนของภาคเหนือและภาคใต้ มีความสัมพันธ์กันระดับปานกลาง และไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

1.3.4. ภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อทดสอบสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนแล้วพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนของภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสัมพันธ์กันระดับปานกลาง และไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

1.3.5. ภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกกับภาคใต้ เมื่อทดสอบสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนแล้วพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนของภาคกลาง/ตะวันตก/ตะวันออกและภาคใต้ มีความสัมพันธ์กันระดับปานกลาง และไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

1.3.6. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคใต้ ทดสอบสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนแล้วพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ มีความสัมพันธ์กันระดับปานกลาง และไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จึงสรุปได้ว่าทุกภูมิภาคของประเทศไทย มีปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนที่เหมือนกัน เพราะมีลักษณะภูมิประเทศ การดำรงชีวิต ในแต่ละภูมิภาคมีความคล้ายคลึงกัน

2. ผลจากการศึกษางานวิจัย วิทยานิพนธ์ และคุณนิตินิพนธ์ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทยมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจแบบต่างๆ ดังนี้

2.1. การดำเนินการตามปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของ ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง, เจ. ฮอล์มเบอร์ค และอาร์ แชนบรูค, อี เอฟ. ซูมาเคอร์ และพุทธเศรษฐศาสตร์

2.2. กลุ่มและเครือข่าย ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.3. ความร่วมมือและการมีส่วนร่วม การจัดทำแผนชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และอี เอฟ. ซูมาเคอร์

2.4. การจัดการด้านการผลิต ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของ เนอร์กเซ และปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.5. การจัดการทรัพยากรในชุมชน ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของ ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และเจ. ฮอล์มเบอร์ค และอาร์ แชนบรูค

2.6. ทุนและการสะสมทุน ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของ จอห์น เมนาร์ด เคนส์, ฮาร์รอด-โดมาร์, เนอร์กเซ และปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.7. ความเชื่อ วัฒนธรรม และจิตสำนึกที่รักชุมชนของตนเอง ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของ ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และเจ. ฮอล์มเบอร์ค และอาร์ แชนบรูค

2.8. การสนับสนุนจากรัฐ ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของ จอห์น เมนาร์ด เคนส์ และปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.9. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.10. ผู้นำที่เข้มแข็ง ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.11. การศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของอี เอฟ. ชูมาเคอร์

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบางอย่างที่สอดคล้องกับแนวคิดของระบบเศรษฐกิจทุนอยู่บ้างบางส่วน ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทที่บุคคลและชุมชนเองจะนำมาปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับชุมชนและศักยภาพของชุมชนอย่างไร ซึ่งในเรื่องนี้ควรจะมีพัฒนา/คิดค้นกันต่อไปว่าจะผสมสองระบบนี้ในอัตราส่วนเท่าไรจึงจะสามารถทำให้ชุมชนสามารถต่อสู้กับยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างสง่างาม

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่างานวิจัย วิทยานิพนธ์ คุชฎินิพนธ์ ที่ทำการศึกษาจะมีแนวทางที่สอดคล้องกับปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมากที่สุด โดยการเน้นให้ชุมชนพึ่งพาตนเองให้ได้ ให้มีความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชากรในชุมชนเป็นเบื้องต้นก่อน แล้วจึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไป ดังนั้นรัฐบาลควรดำเนินการต่อไปนี้

1. รัฐควรมีการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนของตนเอง ให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และสามารถพัฒนาเป็นระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็งได้ในอนาคต
2. รัฐควรมีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มและเครือข่ายเพื่อสร้างความแข็งแกร่งและอำนาจต่อรองของกลุ่มและเครือข่าย นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการส่งเสริมการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน และสหกรณ์
3. รัฐควรมีการส่งเสริมให้มีความร่วมมือและการมีส่วนร่วม การจัดทำแผนชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน เพื่อการดำเนินการที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น
4. รัฐควรมีการส่งเสริมให้มีการจัดการด้านการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย เช่น ทำการผลิตในลักษณะผสมผสาน ที่สอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น แรงงาน เทคโนโลยีชาวบ้านที่มี รวมถึงการจัดทำแผนการผลิต การทำบัญชีครัวเรือนที่ถูกต้องและเหมาะสม

5. รัฐควรมีการส่งเสริมให้มีการจัดการทรัพยากรในชุมชน ให้มีความสมบูรณ์ รวมถึงการจัดการด้านการปฏิรูปที่ดินทำกินให้แก่ผู้ที่ขาดแคลนที่ดินทำกิน
6. รัฐควรมีการส่งเสริมให้มีการจัดหาแหล่งทุนให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน รวมถึงการส่งเสริมให้มีการออม และการให้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
7. รัฐควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเชื่อ วัฒนธรรม และจิตสำนึกที่รักชุมชนของตนเอง
8. รัฐควรมีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามความเหมาะสมและตามศักยภาพของชุมชน ในการดำเนินนโยบายควรยึดเอาชุมชนเป็นหลัก
9. รัฐควรส่งเสริมให้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง
10. รัฐควรส่งเสริมการสร้างและการพัฒนาให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีความเข้มแข็งและเป็นผู้นำยุคใหม่
11. รัฐควรส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาตลอดชีพ ผนวกเข้ากับความรู้ต่าง ๆ จากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยในอนาคต

1. ควรมีการสังเคราะห์งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ว่ามีปัจจัยอะไรบ้างเหมือนหรือแตกต่างจากงานวิจัยนี้หรือไม่

บรรณานุกรม

- กนกรัตน์ ยศไกร “พลังชุมชนและการบูรณาการเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนพุทธมุสลิม และอาข่าในประเทศไทย” ปรัชญาคุณภูมิบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2549
- กรรณิการ์ สุขเกษม และสุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, โครงการวิจัยกระบวนการเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนในการพึ่งตนเอง ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2548
- กษิร ชีพเป็นสุข, เล็กนังงาม กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก 2549
- จตุพร อุประคำ “โครงสร้างและการจัดการของเศรษฐกิจชุมชนในตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย” ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(เศรษฐศาสตร์การเมือง) สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2548
- จริยา สุพรรณ “การยอมรับเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชนบ้านหลุมมะขาม ตำบลหนองไม้แก่น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา” ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคมศาสตร์) สาขาพัฒนสังคมศาสตร์ ภาควิชาโครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2548
- จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือตอนล่าง กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ 2546
- ชนิกา พันธุ์รังสี “การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีชนบทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี” ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร 2547
- ชลิตา บัณฑิตวงศ์ และอนุสรณ์ อุณโณ, พลวัตเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ตอนบน ฝั่งตะวันออก : กรณีศึกษา 4 พื้นที่ กรุงเทพมหานคร บริษัทพิมพ์ดี จำกัด 2546
- ทิพวัลย์ สีจันทร์, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ พลวัตการเกษตรและเศรษฐกิจชุมชนภาคกลาง กรณีศึกษา : ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2546
- ทรงจิต พูลลาภ และคณะ, การวิจัยและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในกระบวนการเส้นทางสายฝ้าย กรุงเทพมหานคร หจก. อรุณการพิมพ์ 2547
- ทวีป แก้ววง “ความเป็นไปได้ในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2541

- ชนโชติ อินทิแสน “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาอำเภอภูเรือ จังหวัดเลย” รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต(บริหารรัฐกิจ) 2548
- นงนุช พันยาก “เศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษารัฐกิจผ้ากาบบัว บ้านโนนสว่าง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี” ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี 2549
- นภาพรณัฏ หะวานนท์ และพิสมัย รัตนโรจน์สกุล, การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อชุมชนเข้มแข็ง กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2548
- นุกูล บำรุงไทย รองศาสตราจารย์พรณยูพา นพรัค และนายวัฒนา ภู่เล็ก, ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองของจังหวัดตาก มหาวิทยาลัยนเรศวร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 2543
- บุญยงค์ เกศเทศ และสุวิทย์ ชีรสาคัด, รายงานวิจัย เรื่อง เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านคอนน้อย ตำบลโพงาม อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) 2545
- ประชินพร แพทย์รังสี “การประเมินผลโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษากรณี เกษตรในอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี” รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยบูรพา 2545
- ประเวศ ะสี, เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม : แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม กรุงเทพมหานคร 2542
- ประสิทธิ์ นิ่มจินดา และคณะ, รายงานวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้เศรษฐกิจชุมชน : กรณีศูนย์การเรียนรู้โพธิ์มี มหาสารคาม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2544
- พรเทพ รัตนเรืองศรี “ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาคความยากจน หมู่บ้านหนองแวง ตำบลโนนสะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น” ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย 2549
- พรพิไล เลิศวิชา และอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, ชุมชนหมู่บ้านลุ่มน้ำขาน นนทบุรี ธารปัญญาเอ็ดดูเคชั่น 2546
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศน์ พระธรรมปิฎก หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ กรุงเทพ ธรรมสภา 2543
- พรเพ็ญ ทับเปลียน, เส้นทางเศรษฐกิจชุมชนในกระแสนิยม กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ 2546

- พอพันธ์ อุทยานนท์, เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคกลาง กรุงเทพมหานคร บริษัท พิมพ์ดี จำกัด 2546
- มณีมัย ทองอยู่, การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนาอีสาน กรณีชาวนาลุ่มน้ำพอง กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ 2546
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, บัณฑิตศึกษา ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์การพัฒนา สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2543
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ประมวลสาระชุดวิชาสถิติเศรษฐศาสตร์และเศรษฐมิติเบื้องต้น สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2547
- มัทนา พนานิรามัย สมชาย สุขศิริเสรีกุล และสุปราณี ศรีฉัตรภิมุข, ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านประชากร สังคม เศรษฐศาสตร์ วัฒนธรรม ต่อความเป็นอยู่ที่ดี และความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นไทย สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2546
- รัตนาพร เศรษฐกุล, หนึ่งศตวรรษเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ 2546
- วรทัย จารุทวิชัย “การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ศึกษากรณีชุมชนประจักษ์ราษฎร์พัฒนา ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” พัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาดบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2545
- วัฒนา มุละชีวะ “การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการลงทุนในเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มสตรีผลิตข้าวปลอดสารพิษ โรงสีสหเกษตรข้าวขวัญ อำเภอเนินบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี” วิทยาศาสตร์มหาดบัณฑิต(เศรษฐศาสตร์เกษตร) สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2546
- ศุภกาญจน์ นันทะวรการ “พัฒนาการของกลุ่มรวมยางและผลกระทบที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มรวมยางอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา” วิทยาศาสตร์มหาดบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร) สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2544
- ศรัณย์ ธิติลักษณ์ “เศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่จัดอพยพโครงการอ่างเก็บน้ำแม่กวัง จังหวัดเชียงใหม่” รัฐประศาสนศาสตร์มหาดบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2545
- สงบ ส่งเมือง, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ในรอบห้าทศวรรษที่ผ่านมา ภาควิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ 2546

- สุจริต ขวัญทอง “การศึกษาการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ในโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2542
- สุนัย จุลพงศธร “การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมกับแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนทางเลือก เพื่อความยั่งยืน : กรณีศึกษาโรงสีชุมชน” ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยแม่โจ้ 2549
- สมคิด พรหมจูน และคณะ, เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ : ความอยู่รอดของชุมชนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ 2546
- สมเถียร จันทร์ห้า “บทบาทของชุมชนในการจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา” รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2544
- สุเมธ ดันติเวชกุล, ดร.ได้เบื่องยุคลบาท กรุงเทพ มติชน 2543
- สุวิทย์ ชีรสาคัด, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน : ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจอีสานหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน(2588-2544) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2546
- เสรี พงศ์พิศ, ฐานคิด : จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์ 2548
- อัครพล วรรณสุทธะ “ภาวะผู้นำในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : ศึกษากรณีเปรียบเทียบบ้านศิลารักษ์กับบ้านถื่นสำราญ อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี” รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2543
- อุดมพร อมรธรรม, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พระเจ้าอยู่หัว กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์แสงดาว 2549
- อภิชัย พันธเสน และคณะ, พุทธเศรษฐศาสตร์ : ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ดอกหญ้าวิชาการ 2549
- อรทิพย์ เรืองกุล “กลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร” ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร 2547

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาวกรรณิการ์ ทองมวล
วัน เดือน ปี	31 ธันวาคม 2524
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต(วท.บ.) สาขาวิชาโรคพืช มหาวิทยาลัยแม่โจ้ 2547
สถานที่ทำงาน	สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ
ตำแหน่ง	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 4